

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

DOAJ

EE
Central and Eastern European Online Library

EBSCO

ROAD
DIRECTORY
OF OPEN ACCESS
SCHOLARLY
RESOURCES

FONDATĂ ÎN ANUL 1864 SUB TITLUL „ROMÂNIA MILITARĂ”
- SERIE NOUĂ, ANUL XXXV -

1/2024

REVISTĂ DE ȘTIINȚĂ MILITARĂ ȘI STUDII DE SECURITATE EDITATĂ DE STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

EDITOR STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

CONSILIUL EDITORIAL

Președinte

general-locotenent Dragoș-Dumitru IACOB

Membri

general-maior Remus-Hadrian BONDOR

contraamiral Ion-Cristian LIȘMAN

general-maior Adrian BRÎNZĂ

general-maior Ciprian-Constantin NAN

general-maior Florin-Marian BARBU

general-maior Liviu Marian MAZILU

general de brigadă Iulian DANILIU

general de brigadă Cornel TONEA-BĂLAN

general-maior Eugen MAVRIȘ

general de brigadă Constantin Iulian VIZITIU

general de brigadă Ghiță BĂRSAN

general de flotilă aeriană Marius ȘERBESZKI

contraamiral de flotilă Alecu TOMA

general de brigadă Constantin SPÎNU

comandor Iosif BENCZE

colonel Vasile ENE

prof. univ. dr. Iulian CHIFU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Șef Secție Publicații Militare

colonel Mircea BARAC

mbarac@mapn.ro

Secretar de redacție

Alina PAPOI

apapoi@mapn.ro

Redactori

Iulia SINGER

Diana Cristiana LUPU

DTP

Adelaida-Mihaela DANDEȘ

CONSILIERI EDITORIALI

colonel dr. Dan COLESNIUC

prof. univ. dr. Dumitru PREDĂ

contraamiral (r.) dr. Constantin CIOROBEA

comandor (r.) dr. Gheorghe Cristian BOGDAN

colonel (r.) dr. Olivian STĂNICĂ

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor nr. 110, sector 5

Cod poștal: 050564

Telefon: +4021.319.48.80/1005597; 1005596

Tel./fax: +4031.426.09.90

E-mail: gmr@mapn.ro

Web: gmr.mapn.ro

Tiparul a fost executat
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub comanda ___/2024 B 189/12.03.2024

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

prof. univ. dr. Alina BĂRGĂOANU

prof. univ. dr. Cristian BARNA

conf. univ. dr. Silviu NATE

lect. univ. dr. Antonia COLIBĂȘANU

dr. Olga R. CHIRIAC

lect. univ. dr. Iulia ANGHEL

colonel dr. Vasile MARINEANU

colonel conf. univ. dr. Ștefan-Antonio DAN-ȘUTEU

colonel conf. univ. dr. Cosmin OLARIU

colonel conf. univ. dr. Daniel ROMAN

colonel prof. univ. dr. Cristian Octavian STANCIU

comandor prof. univ. dr. Lucian-Valeriu SCIPANOV

colonel prof. univ. dr. Niculai-Tudorel LEHACI

colonel conf. univ. dr. Cristian ICHIMESCU

colonel conf. univ. dr. Ciprian PRIPOAE-ȘERBĂNESCU

colonel just. mil. dr. Mădălina Daniela GHIBA

locotenent-colonel conf. univ. dr. Andi-Mihail BĂNCILĂ

maior prof. univ. dr. habil. Marinel-Adi MUSTAȚĂ

conf. univ. dr. Alexandru LUCINESCU

dr. habil. Alba Iulia Catrinel POPESCU

general de brigadă (r.) prof. univ. dr. Mircea VLADU

colonel (r.) prof. univ. dr. Sorin PÎNZARIU

colonel (r.) prof. univ. dr. Toma PLEȘANU

colonel (r.) prof. univ. dr. Gheorghe MIINCULETE

conf. univ. dr. Anca Georgeta DINICU

colonel conf. univ. dr. Aurelian RAȚIU

colonel conf. univ. dr. Lucian ISPAS

colonel conf. univ. dr. ing. Ioan VIRCA

colonel prof. univ. dr. Vasile CĂRUȚAȘU

colonel conf. univ. dr. Constantin GRIGORAȘ

colonel conf. univ. dr. Laviniu BOJOR

locotenent-colonel prof. univ. dr. ing. Dorel BADEA

colonel (r.) prof. univ. dr. Mihai Marcel NEAG

colonel (r.) conf. univ. dr. Laurențiu GRIGORE

colonel (r.) dr. Mircea TĂNASE

preot militar dr. Florin Alexandru PAVEL

colonel prof. univ. dr. habil. Adrian LESENCIUC

colonel conf. univ. dr. Laurian GHERMAN

locotenent-colonel conf. univ. dr. Cătălin CIOACĂ

colonel (r.) conf. univ. dr. Marius MILANDRU

colonel conf. univ. dr. Cătălin POPA

comandor (r.) prof. univ. dr. Ion CHIORECA

comandor (r.) prof. univ. dr. ing. Gheorghe SAMOILESCU

comandor (r.) conf. univ. dr. ing. Romeo BOȘNEAGU

general de brigadă (r.) dr. Craișor-Constantin IONIȚĂ

colonel conf. univ. dr. Dan-Lucian PETRESCU

dr. Mirela ATANASIU

dr. Daniela LIȚĂ

dr. Cristian BĂHNĂREANU

colonel prof. univ. dr. Florin-Eduard GROSARU

colonel prof. univ. dr. habil. ing. Cezar VASILESCU

conf. univ. dr. Maria CONSTANTINESCU

conf. univ. dr. Aura CODREANU

colonel dr. Florin ȘPERLEA

dr. Șerban CIOCULESCU

dr. Manuel STĂNESCU

dr. Alexandru MADGEARU

dr. Iulian BOȚOGHINĂ

conf. univ. dr. Cristina BOGZEANU

lect. univ. dr. Lisa-Maria ACHIMESCU

lect. univ. dr. Sorina Georgiana RUSU

dr. Alexandru GEORGESCU

colonel (r.) prof. univ. dr. Ioan CRĂCIUN

colonel (r.) prof. univ. dr. Ion GIURCĂ

colonel (r.) prof. univ. dr. Petre OTU

colonel (r.) prof. univ. dr. Constantin HLIHOR

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

Revistă de știință militară și studii de securitate
editată de Statul Major al Apărării

Fondată în anul 1864 sub titlul „*România Militară*”
– serie nouă, anul XXXV –

ISSN Print: 1454-0460

ISSN Online: 1842-8231

10.55535/GMR.2024.1

Revista *Gândirea militară românească* este revistă științifică
cu prestigiu recunoscut din domeniul
„*Științe militare, informații și ordine publică*”, potrivit evaluării
făcute de către Consiliul Național de Atestare a Titlurilor,
Diplomelor și Certificatelor Universitare în anul 2011
(<http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/reviste-militare1.pdf>)

Revista *Gândirea militară românească* este inclusă în bazele de date
ERIH PLUS, DOAJ, EBSCO, INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL, CEEOL,
domeniul International Security & Counter-Terrorism Reference Center,
și în **Catalogul ROAD**

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor, în conformitate cu prevederile
Legii nr. 206 din 27.05.2004

**COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente,
cu condiția indicării precise a numărului și datei apariției revistei din care provin.**

O MOȘTENIRE DE LA 1864

Drumul spre modernitate al Oștirii Române a început în 1859, odată cu instituirea Corpului de Stat Major General al Principatelor Unite, actualmente Statul Major al Apărării.

La numai câțiva ani, în 1864, un grup de nouă căpitani, absolvenți ai celei dintâi promoții a Școlii de cadeți din București, a avut inițiativa creării unei „reviste de știință, artă și istorie militară”, cu denumirea „România Militară”.

Inițiatorii acestui demers publicistic – **G. Slăniceanu** (căpitan, șeful Batalionului de Geniu), **A. Gramont** (căpitan de stat major), **G. Borănescu** (căpitan de geniu), **G. Angheliescu** (căpitan de stat major), **A. Angheliescu** (căpitan de artilerie), **E. Arion** (căpitan de artilerie), **E. Boteanu** (căpitan de stat major), **E. Pencovici** (căpitan de stat major) și **C. Barozzi** (căpitan de geniu) –, educați nu doar în România, ci și în străinătate, erau animați de necesitatea dezvoltării, și în Armata Română, a unei activități teoretice consistente.

Programul¹ revistei, inclus încă din primul număr, apărut la 15 februarie 1864, conținea idei și demersuri novatoare, cu scopul de:

„- a lucra la organizarea sistemului nostru militar, ce Camera legiuitoare este chemată în curând a-l hotărî;

- a aduna și a cerceta instituțiile vechi militare ale Patriei, instituții ce au făcut atâtea veacuri gloria României și ne-au asigurat existența;

- a trata, în lipsă de orice uvraje militare, tot ce se raportă la instrucția Oastei, baza cea mai solidă a armatei;

- a întreține pe Oșteanul Român cu cunoștința evenimentelor militare ce se petrec în lume;

- a veni să lucrăm împreună și din toată inima la înălțarea și consolidarea edificiului ce este merit să asigure viitorul patriei noastre”².

Publicație independentă, dar aflată sub egida Ministerului de Război, „România Militară” și-a încetat apariția în 1866, din lipsă de fonduri și de abonați. Va reapărea după un sfert de veac, în 1891, tot la inițiativa unui grup de ofițeri din Marele Stat Major, care își propuneau „reproducerea studiilor serioase de organizare, de strategie, de arta de a conduce trupele în orice circumstanțe”³. La scurt timp, prin Înaltul Decret Regal nr. 3663 din 8 decembrie 1897, „România Militară” a devenit, de la 1 ianuarie 1898, „organul oficial de publicitate al Marelui Stat Major”.

¹ Din trecutul României Militare cu prilejul aniversării a 75 de ani de la apariția ei în viața armatei. 1864-1939, București, 1939, p. 31.

² Ibidem, p. 32.

³ România Militară, nr. 1, 1891, p. 6.

C. Barozzi
(căpitan de geniu)

E. Pencovici
(căpitan de stat major)

E. Boteanu
(căpitan de stat major)

G. Borănescu
(căpitan de geniu)

G. Angheliescu
(căpitan de stat major)

A. Gramont
(căpitan de stat major)

E. Arion
(căpitan de artilerie)

G. Slăniceanu
(căpitan, șeful Batalionului de Geniu)

A. Angheliescu
(căpitan de artilerie)

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

**Premiile revistei
GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ
se acordă în fiecare an,
de către Statul Major al Apărării,
celor mai valoroase lucrări din domeniul
științei militare, editate în anul precedent**

*Premiul
„General de brigadă
Constantin Hîrjeu”*

*Premiul
„General de divizie
Ștefan Fălcoianu”*

*Premiul
„Locotenent-colonel
Mircea Tomescu”*

*Premiul
„General de corp
de armată
Ioan Sichitiu”*

*Premiul
„Mareșal
„Alexandru Averescu”*

Termenul de transmitere a lucrărilor este 29 martie 2024. Detaliile și regulamentul concursului pot fi consultate pe site: gmr.mapn.ro.

CUPRINS

EDITORIAL	Dragoș-Dumitru IACOB	6	România și Armata română – 20 de ani în NATO
INFORMAȚII ȘI SECURITATE	Iulian CHIFU	14	Reziliența, securitatea societală și aspectele intangibile ale războiului. Lecțiile învățate de Ucraina
	Lucian Valeriu SCIPANOV	26	Contribuția diplomației navale la securitatea maritimă regională
	Nicolae-Silviu POPA Ion CHIORCEA	36	Strategia de securitate pentru regiunea Mării Negre: cooperare, stabilitate și dezvoltare durabilă
	Iulia-Mihaela DRĂGAN	58	Evoluția amenințărilor de securitate pentru România din perspectiva strategiilor militare: din 2007 până în 2023
	Valentin-Costinel TOTIR Ion CHIORCEA	78	Amenințări hibride la Marea Neagră – identificarea vulnerabilităților geografice și economice ale spațiului maritim al României
TEORIE ȘI ARTĂ MILITARĂ	Ion CHIORCEA	98	Conceptul A2/AD (Anti Access/Area Denial) – între teorie și practică
	Eugen CASAPU Marius NICOARĂ	112	Elemente ale puterii aeriene reflectate în evoluția artei militare românești
	Iurii CIUBARA	150	Generalități asupra valorificării unor elemente ale artei militare în războiul ruso-ucrainean
MANAGEMENTUL RESURSELOR PENTRU APĂRARE	Maria CONSTANTINESCU	160	Evaluarea rezilienței economice în țările membre ale NATO din perspectiva conceptului de apărare comprehensivă
	Aura CODREANU Cezar VASILESCU	184	Învățământ la distanță sau cu frecvență? Posibile soluții pentru dilema eficacității în învățământul militar
	Manuela VĂRLAN	204	Dincolo de cuvinte – analiza verbală a discursurilor personalităților politico-militare
ISTORIE MILITARĂ	Petre OTU	216	Gheorghe I. Brătianu și problematica strămtorilor Mării Negre (1933-1944) – „Fatalitatea strămtorilor”
	Artur LEȘCU	228	Serviciile de spionaj și contraspionaj ale Imperiului Rus – de la origini până la Primul Război Mondial. Aspecte generale
	Alin SPĂNU	236	Interese defensive româno-germane în bazinul de vest al Mării Negre (1943)
	Daniel Silviu NICULAE	246	Românii și bulgarii – incidente la frontiera fluvială a Dunării (1890-1901)

ROMÂNIA ȘI ARMATA ROMÂNĂ: 20 DE ANI ÎN NATO

General-locotenent Dragoș-Dumitru IACOB

Locțiitor al șefului Statului Major al Apărării

Dezmembrarea URSS a condus la o temporară detensionare în zona Europei Centrale și de Est, la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI. Prin lipsa unui actor cu o putere dominantă în zonă, securitatea și stabilitatea în acest areal păreau să aibă o singură soluție viabilă cu adevărat, respectiv integrarea în sistemul de securitate euroatlantic și prezența mai activă și mai susținută a UE și a NATO în regiune.

Inițierea procesului de colaborare a NATO cu noile democrații europene rezultate la finalul Războiului Rece a fost realizată la reuniunea inaugurală a Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică (NACC), din 20 decembrie 1991, la care au participat miniștrii afacerilor externe din NATO și din șase țări din Europa Centrală și de Est, printre care și România. Începând din acel moment, România a dovedit, de-a lungul timpului, faptul că este o țară cu vocație europeană. Și-a însușit și adoptat principiile, normele și valorile euroatlantice, optând pentru integrarea în NATO și în UE – entități politico-economice și de securitate internaționale, capabile să asigure promovarea și apărarea intereselor naționale ale statelor membre.

La reuniunea de la Bruxelles din 1994, Alianța s-a declarat deschisă și altor state europene în măsură să promoveze principiile Tratatului de la Washington din 4 aprilie 1949 și să contribuie la securitatea din zona Atlanticului de Nord. După crearea, la 1 ianuarie 1994, a Parteneriatului pentru Pace – PfP, România a fost primul stat care a aderat la parteneriat, asumându-și angajamentul de a îndeplini obiectivele stabilite.

Țara noastră s-a transformat, în scurt timp, într-un pol de stabilitate în Europa de Sud-Est, a trecut la reformarea sistemului politic și militar, devenind nu numai un consumator, ci și un furnizor de securitate. Acțiunile întreprinse pentru îndeplinirea condițiilor de aderare la NATO au vizat toate domeniile vieții sociale: politic, militar, juridic, economic etc.

Reforma în domeniul militar a avut ca principale obiective reconsiderarea doctrinelor, strategiilor militare, organizarea, înzestrarea și pregătirea forțelor armate pentru îndeplinirea obiectivului politico-militar statuat în Constituția României, în condițiile integrării în structurile de securitate europene și euroatlantice, și participarea la apărarea colectivă – scopul declarat al Alianței Nord-Atlantice. De asemenea, România s-a angajat să realizeze condițiile de interoperabilitate cu structurile NATO și să participe la sarcinile fundamentale asumate la nivelul Alianței: descurajarea și apărarea, prevenirea și gestionarea crizelor și securitatea prin cooperare. Practic, înainte de a deveni membru de jure al NATO, România a început să se comporte ca un aliat de facto, participând la misiuni internaționale comune pentru menținerea și impunerea păcii, devenind parte a Forței Internaționale de Asistență

pentru Securitate (ISAF), condusă de SUA, care s-a implicat în Războiul din Afganistan începând cu anul 2001. Tot înainte de momentul formal al aderării, în 2003, România și-a început prezența militară în Irak, unde a făcut parte din Forța Multinațională condusă, de asemenea, de Statele Unite. Rezultatele obținute au făcut ca, la summitul de la Praga – 2002, țara noastră să primească invitația de a adera la Alianța Atlanticului de Nord. Apartenența României la umbrela de securitate euroatlantică a devenit realitate la 29 martie 2004, prin depunerea instrumentelor de ratificare la depozitarul Tratatului Nord-Atlantic – Guvernul Statelor Unite –, iar la 2 aprilie 2004, a avut loc ceremonia de arborare a drapelului României la sediul NATO, alături de cele ale altor șase state din regiunea Europei de Est.

În anii ce au urmat și în conformitate cu deciziile și documentele adoptate la Praga, România a sprijinit și a participat în mod substanțial la procesul de adaptare a Alianței Nord-Atlantice la noile riscuri de securitate, în măsura potențialului și intereselor sale în context euroatlantic. În acest sens, s-a acordat o atenție deosebită identificării modalităților concrete de participare la noile capacități și forțe ale Alianței, la procesele de dezvoltare a capacităților de combatere a terorismului și consolidarea cooperării transatlantice. În calitate de membru al NATO, țara noastră a aderat la răspunsul global la noile amenințări și provocări și a probat această opțiune politică prin continuarea participării la operațiuni în cadrul misiunilor din spațiul ex-iugoslav (SFOR, KFOR), în cadrul ISAF, la Operațiunea „Enduring Freedom” și la misiunile din Irak.

Aderarea la NATO și diversificarea contribuției la securitatea spațiului transatlantic au reprezentat un factor catalizator pentru accelerarea proceselor interne de restructurare și modernizare a Armatei Române, care a avut în vedere câteva domenii esențiale, precum: cadrul legislativ, standardizarea, interoperabilitatea, educația și instrucția, achiziția de tehnică nouă și modernizarea celei existente, restructurarea și reorganizarea sistemului de conducere la nivel strategic și operativ, reorganizarea sistemului logistic întrunit, implementarea serviciului bazat pe voluntariat etc. Optimizarea capacităților de apărare a presupus un efort susținut privind revizuirea structurii de forțe în vederea generării de capacități cu un grad ridicat de sustenabilitate, flexibile, robuste, mobile, interoperabile și dislocabile, superioare din punct de vedere tehnologic și cu capacitate de autosusținere în teatrele de operații, capabile să participe la întreaga gamă de misiuni internaționale atât sub egida NATO, cât și a UE, ONU sau OSCE.

Practic, respectarea angajamentelor asumate în calitate de stat membru al NATO a însemnat, printre altele: realizarea capacităților militare angajate în procesul aliat de planificare a forței, prin implementarea Obiectivelor Forței (FGs), asigurarea, pregătirea și punerea la dispoziția NATO a forțelor stabilite prin decizie națională pentru Forța de Răspuns a NATO (NRF), realizarea capacităților necesare, potrivit Angajamentelor de la Praga privind Capabilitățile (PCC), îndeplinirea obligațiilor financiare pentru plata

contribuțiilor naționale la bugetul militar, inclusiv la Programul NATO pentru Infrastructură și Securitate (NSIP), încadrarea posturilor alocate României la comandamentele și statele majore ale NATO, asigurarea reprezentării la Cartierul General în cadrul Delegației Permanente a României la NATO și la Reprezentanțele Militare de la Bruxelles, SHAPE și Norfolk.

Un moment relevant în evoluția României și a Armatei române este anul 2007, care a marcat aderarea la Uniunea Europeană, eveniment cu semnificații strategice esențiale pentru dezvoltarea societății românești, în ansamblul său. Din perspectiva organismului militar, relevanța integrării României în UE a fost cu atât mai mare în condițiile procesului de transformare pe care Uniunea însăși îl parcurgea, prin dezvoltarea dimensiunii de securitate și apărare proprii. Una dintre prioritățile asumate la nivelul Ministerului Apărării Naționale a fost reprezentată de implicarea în acest proces atât din perspectiva conectării la logica instituțională a UE, cât și pe dimensiunea practică a procesului de dezvoltare a capacităților de apărare europene și participarea în cadrul operațiilor derulate de către UE. În anul 2008, România s-a angajat să pună la dispoziția NATO și a UE un pachet unic de forțe, în scopul creșterii coerenței și coordonării proceselor de dezvoltare a capacităților militare derulate în cadrul celor două organizații.

Un alt eveniment major cu impact direct asupra activității organismului militar, în special din perspectiva implicațiilor asupra procesului de dezvoltare a capacităților proprii, a fost desfășurarea summitului NATO de la București, din aprilie 2008. Având o relevanță deosebită datorită importanței deciziilor adoptate, acest eveniment a conferit țării noastre o vizibilitate crescută în cadrul Alianței, a coincis cu încheierea primei etape a transformării asumate la nivelul armatei, a restructurărilor de bază și a venit în susținerea obiectivului de dezvoltare a profilului strategic al României în NATO.

Cea de a doua etapă din Strategia de transformare a Armatei României a fost definită drept etapa integrării operaționale în NATO și în Uniunea Europeană și a cuprins perioada 2008-2015. Obiectivele principale ale acestei etape au constat în: continuarea operaționalizării forțelor destinate NATO și UE, finalizarea restructurării sistemului logistic de nivel strategic și operativ, continuarea achizițiilor de echipamente noi, reorganizarea învățământului militar, dezvoltarea instruirii, a competențelor lingvistice și a sistemului de comunicații și informatică la nivelul forțelor de generare și regenerare etc. Concret, în cadrul Alianței, România și-a asumat participarea la înființarea unității de transport strategic, la realizarea sistemului de apărare antirachetă, a sistemului de supraveghere terestră, a sistemului de apărare împotriva atacurilor cibernetice și la asigurarea superiorității informaționale a Alianței. A continuat, de asemenea, participarea la misiunile și activitățile Uniunii Europene, adoptând măsuri de susținere a operațiilor de management al crizelor, de creștere a contribuției la procesele de dezvoltare a capacităților militare, prin implicarea în programele și inițiativele Agenției Europene de Apărare.

Etapa integrării depline în NATO și în Uniunea Europeană (2016-2025) presupune îndeplinirea obiectivelor pe termen lung ale procesului de transformare: concentrarea eforturilor și resurselor financiare și umane în vederea realizării tuturor capabilităților prevăzute în Obiectivele Forței și îndeplinirii responsabilităților în cadrul NATO și al Uniunii Europene; continuarea modernizării înzestrării cu echipamente noi și realizarea interoperabilității și interschimbabilității depline cu armatele țărilor membre ale NATO și ale UE; crearea condițiilor pentru dispunerea marilor unități și unități în cazărmi cu facilități complete pentru asistență socială, cazare, dispunerea echipamentelor militare și instrucție; concentrarea activităților de evaluare sistemică și structurală pe domeniul procesului de înzestrare și modernizare cu tehnică și echipamente. Această etapă se suprapune, în prezent, cu Programul „Armata 2040”, orientat pe următoarele direcții principale: bugetarea necesarului de personal al armatei, reconfigurarea programelor de înzestrare și a eforturilor de refacere a stocurilor, modernizarea industriei de apărare, precum și măsurile pentru o mai bună menținere a personalului militar calificat. Programul oferă, astfel, direcționările necesare unei noi generații de lideri militari, îndemnând la flexibilitate conceptuală și eficiență acțională în parcurgerea etapelor procesului de transformare a Armatei României până în anul 2040, pentru implementarea unei structuri de forțe flexibile, multidomeniu, cu un spectru larg de capabilități avansate tehnologic, bazată pe cunoaștere, reziliență, camuflaj multispectral, inducere în eroare, centrată pe luptătorul multispecializat, dotat cu mijloace care să îi asigure supraviețuirea în câmpul tactic, o cunoaștere situațională extinsă și o putere de foc mărită.

În ceea ce privește NATO, ultimii 20 de ani au avut darul de a evidenția faptul că este o alianță aflată ea însăși într-un permanent proces de modernizare și adaptare la noile provocări de securitate atât la nivel regional, cât și la nivel global.

După evenimentele din Georgia (2008) și din Ucraina (2014), NATO a depus eforturi pentru a-și consolida, pe de o parte, flancul estic și pentru a răspunde, pe de altă parte, noii configurații a amenințărilor, transpusă în sfera hibridă. Aceste evoluții au fost abordate prin lansarea, la summitul din Țara Galilor, din 2014, a Readiness Action Plan, în marja căruia a fost creată Very High Readiness Joint Task Force (VJTF), pentru consolidarea capabilităților de reacție pe flancul estic. De asemenea, la Varșovia, în 2016, a fost decisă constituirea mecanismelor Enhanced forward presence (pentru Polonia și cele trei țări baltice) și Tailored forward presence (pentru statele membre ale NATO din zona Mării Negre), în vederea descurajării unor eventuale acțiuni agresive împotriva aliaților și asigurării celor mai bune și rapide posibilități de protejare a acestora, în caz de necesitate.

România a fost parte angajată activ și un puternic susținător al acestor procese. În 2014, țara noastră a primit rolul de națiune lider în cadrul Fondului NATO, destinat sprijinirii apărării cibernetice a Ucrainei. Un an mai târziu,

pe fundalul crizei din Ucraina, pentru a-și asigura și a-și consolida propria securitate și pentru a contribui la cea aliată, România s-a angajat să atingă gradual pragul de 2% din PIB, alocat apărării, pornind de la o alocare de 1,4%. Din acest procent, cel puțin 20% vizează, anual, achiziția de sisteme și tehnică militară. Tot în 2015, la București a fost înființat Comandamentul Multinațional de Divizie Sud-Est (HQMND-SE), încadrat cu personal din Statele Unite al Americii, Germania, Bulgaria, Marea Britanie, Spania, Portugalia sau Polonia, pe lângă cel românesc, și care are ca misiune principală coordonarea NATO Force Integration Units (NFIU) din Bulgaria și România și a Brigăzii Multinaționale Sud-Est, de la Craiova (MN BDE). Comandamentul Brigăzii Multinaționale Sud-Est are misiunea de a fi în măsură să asigure comanda și controlul unei operații NATO de tip Articol 5 – Apărare Colectivă, pentru a contribui, în acest fel, la consolidarea flancului sud-estic al Alianței, la securitatea teritoriului și a populației statelor membre. NATO Force Integration Unit este o structură multinațională NATO pe teritoriul României. A fost înființată în anul 2015 ca răspuns al NATO la schimbările din mediul de securitate și la amenințările venite din est și sud. Misiunea acestui comandament este de a coordona dislocarea rapidă a forțelor NATO cu un nivel de reacție foarte ridicat aflate pe teritoriul României. De asemenea, în anul 2020 a fost înființat, la Sibiu, Comandamentul Corpului Multinațional Sud-Est (HQ MNC-SE), tot ca parte a structurii de forțe a NATO, menit să întărească arhitectura de securitate din regiune prin asigurarea coerenței operaționale între planurile de apărare naționale și aliate.

La rândul său, Armata României contribuie, începând din 2017, cu o subunitate de apărare antiaeriană la Grupul de Luptă NATO din Polonia, condus de SUA, care are ca misiune asigurarea Prezenței Înaintate Consolidate, în sistem rotațional, în nord-estul Alianței pentru descurajarea oricărei potențiale agresiuni, în conformitate cu misiunile adoptate în cadrul summitului NATO de la Varșovia din 2016. De asemenea, un detașament al Forțelor Aeriene Române a participat în anul 2023 la Misiunea de Poliție Aeriană Întărită (eAP – enhanced Air Policing) în Țările Baltice, sub comanda NATO. Prima astfel de misiune a fost executată în anul 2007, pentru asigurarea securității spațiului aerian al Țărilor Baltice.

Începând cu 24 februarie 2022, ziua în care Rusia a invadat Ucraina, afectând ordinea internațională bazată pe reguli, mediul de securitate global și, în special, cel regional au suferit modificări dramatice. Invazia a mobilizat eforturile internaționale pentru coordonarea sprijinului acordat Ucrainei, atât la nivel național, cât și la cel al statelor membre ale NATO. Sprijinul s-a concretizat în ajutor umanitar, economic și militar.

În acest context, NATO a trecut de la măsuri de reasigurare la măsuri de descurajare și apărare, inclusiv prin dislocarea de forțe de răspuns, pentru a consolida postura și prezența pe flancul estic. Având în vedere amplasarea geografică a Ucrainei, Zona Extinsă a Mării Negre a dobândit o importanță și mai mare decât înainte de invazie, securitatea maritimă fiind menționată

în noul Concept Strategic al NATO adoptat la Madrid, în iunie 2022, ca element major al păcii și prosperității. De asemenea, Alianța a decis să înființeze patru noi grupuri de luptă împotriva amenințărilor din partea Rusiei în Slovacia, Ungaria, Bulgaria și România. În cele trei state baltice și în Polonia au existat, încă din 2017, grupuri de luptă, ca răspuns la anexarea Crimeei de către Rusia, în 2014. Mai mult, s-a decis ca respectivele grupuri de luptă să poată fi extinse de la dimensiunea de batalion la cea de brigadă. Dar, poate cel mai important aspect a constat în extinderea Alianței, prin aderarea Finlandei și Suediei la NATO.

Obiectivul României, în acest context, a vizat identificarea opțiunilor de adaptare pe termen mediu și lung a posturii de apărare și descurajare, în paralel cu asigurarea participării la eforturile de dezvoltare a capacității de apărare a partenerilor regionali cei mai vulnerabili la acțiunile agresive ale Rusiei (Ucraina, Republica Moldova și Georgia).

În ianuarie 2022 s-a obținut aplicarea măsurilor aliate de vigilență sporită (enhanced Vigilance Activities/eVA), inclusiv în regiunea Mării Negre, în mod particular în România, fapt care a determinat consolidarea eforturilor și a prezenței aliate în sprijinul securității regionale. Totodată, prin decizii succesive adoptate la reuniunile și summiturile aliate din 2022 s-a reușit: activarea planurilor avansate de apărare și dislocarea în România a Grupării Întrunite de Forțe cu Nivel de Reacție Ridicat (VJTF) din cadrul Forței de Răspuns a NATO; înființarea Grupului de Luptă pentru Apărare Colectivă din România, sub comanda Franței; adaptarea și consolidarea pe termen lung a posturii colective având ca reper principal întărirea capacității de descurajare și apărare colectivă în regiunea Flancului de Est, inclusiv zona Mării Negre. În același context, țara noastră beneficiază de sprijinul NATO și al Alianților pentru asigurarea securității în zona Mării Negre, prin structuri aparținând statelor membre dislocate în România. La Baza Mihail Kogălniceanu au fost dislocați, prin rotație, militari aparținând Diviziei 10 Munte și Diviziilor 101 și 82 Aeropurtate ale SUA. Detașamente din Canada, Marea Britanie, Țările de Jos, Italia, Germania, Turcia au asigurat și asigură, tot prin rotație, misiunile de Poliție Aeriană Întărită sub comandă NATO, prin dislocare pe bazele aeriene de la Mihail Kogălniceanu și Borcea – Fetești. Forțele Armate Franceze au întărit prezența înaintată a grupului de luptă multinațional al NATO cu sistemul de apărare antirachetă sol-aer SAMP/T – MAMBA, dislocat la Capu Midia.

O altă urmare a conflictului din Ucraina a fost emiterea de către Consiliul Nord-Atlantic, pe 24 februarie 2022, a directivei de execuție NATO (Execution Directive/NED) pentru autorizarea activării celor cinci planuri de răspuns gradual (Graduated Response Plan/GRP) ale Alianței. În consecință, comandantul Comandamentului Multinațional de Divizie Sud-Est – HQ MND-SE a ordonat pregătirea în vederea dislocării unui Detașament de Comunicații și Informatică Mobil (DCIM) din România pentru asigurarea sprijinului comenzii și legăturii cu Grupul de Luptă (Battle Group/BG) aliat, dislocat în Bulgaria, aflat sub controlul său operațional.

Pentru asigurarea securității maritime în Marea Mediterană, Marea Egee, Marea Baltică și Marea Nordului, Armata României contribuie la misiunile Grupărilor Permanente NATO cu personal de stat major în comandamentele ambarcate.

Având în vedere dinamica mediului de securitate din regiunea Mării Negre, plin de incertitudini, cu amenințări complexe, de natură hibridă, este evident că se impun abordări conceptuale și tactice adaptate unui ansamblu de securitate supus unor modificări și evoluții continue.

În ultimii douăzeci de ani, de la aderarea sa la NATO, România a traversat o transformare remarcabilă în domeniul apărării și securității. Acest parcurs a reprezentat o etapă semnificativă în evoluția țării și a Armatei Române, oferind oportunități și provocări unice într-un context internațional în continuă schimbare. De la aderarea sa la Alianța Nord-Atlantică, România și-a consolidat angajamentul față de valorile democratice și față de securitatea colectivă, demonstrând un spirit de parteneriat și cooperare solid cu aliații săi. Prin intermediul NATO, dar și al parteneriatelor strategice, România a avut acces la resurse, expertiză și interoperabilitate militară, consolidând capacitatea sa de apărare și contribuind activ la operațiunile și misiunile aliate din întreaga lume. De asemenea, România a investit semnificativ în modernizarea și profesionalizarea forțelor armate, adaptându-le la standardele NATO și la cerințele unui mediu de securitate în schimbare rapidă.

Cu toate acestea, există încă provocări și obiective de atins. Consolidarea capacității de apărare cibernetică, continuarea reformelor structurale în cadrul sectorului de apărare și consolidarea parteneriatului transatlantic rămân priorități importante pentru România în cadrul NATO. Prin urmare, transformarea Armatei României este un proces permanent, nu reprezintă un scop în sine, ci răspunsul adecvat la evoluția mediului de securitate, transformarea NATO și angajamentele pe care România și le-a asumat pe plan internațional.

Pentru România, statutul de membru cu drepturi depline al NATO reprezintă: garanția securității și stabilității, vitală pentru prosperitatea poporului român; asigurarea accesului la procesul de luare a deciziilor, major în planul securității europene și euroatlantice; reconfirmarea apartenenței statului român la familia statelor cu vocație europeană; un fundament solid pentru relansarea și dezvoltarea politicilor proprii față de terțe state; asumarea responsabilităților și riscurilor comune NATO.

În concluzie, în timp ce sărbătorim două decenii de la aderarea României la NATO, este important să recunoaștem progresele remarcabile realizate, dar și să ne concentrăm asupra provocărilor viitoare și a oportunităților de dezvoltare și consolidare a poziției României în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Prin angajamentul continuu și cooperarea solidă, România poate juca un rol semnificativ în promovarea păcii și stabilității internaționale în deceniile următoare.

REZILIENȚA, SECURITATEA SOCIETALĂ ȘI ASPECTELE INTANGIBILE ALE RĂZBOIULUI. LECȚIILE ÎNVĂȚATE DE UCRAINA

Prof. univ. dr. Iulian CHIFU

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
profesor asociat la Școala Națională de Studii Politice și Administrative,
președintele Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning
10.55535/GMR.2024.1.1*

Explaining the achievements on the ground during war times, in the full-scale, high-intensity and long-term war of aggression launched by Russia in Ukraine has led us to studying the conundrum formed by resilience, societal security and the intangibles of war. The layered resilience that NATO has embraced¹ as concept is not enough. The difference between success and failure in the Russian war of aggression in Ukraine has come from the intangibles of the war², difficult to put under nominal indicators, but more suitable to be evaluated under qualitative criteria. That has made the difference between the effectiveness of both parties in war, together with Ukraine's societal resilience that includes both the basic indicators of societal security and an important part of the intangibles of war. We are very much aware, at the same time, that numbers do matter, and that weapons, manpower and will to fight have no alternative to grant support for any long-term war.

Keywords: resilience; societal security; intangibles of war; layered resilience; war of aggression;

¹ NATO, *Secretary General Annual Report 2021*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193590.htm?selectedLocale=en, accesat la 22 august 2023.

² Chifu, Simons (2023). *Rethinking warfare in the 21st Century. The influence and effects of the Politics, Information and Communication Mix*. Cambridge University Press, ISBN:9781009355247.

CONUNDRUMUL REZILIENȚEI, AL SECURITĂȚII SOCIETALE ȘI AL ELEMENTELOR INTANGIBILE ALE RĂZBOIULUI

Atunci când discutăm despre **perspectivele unui război**, primele elemente care ne vin în minte provin din caracteristicile fizice foarte clare, tangibile și măsurabile, care definesc **puterea**³, în *realpolitik*, sau chiar extinzând-o la **alternativele de putere** – hard, soft, smart power (Keohane, Nye, 2009; Nye, 2012) –, adică cele care includ influența, nu doar constrângerea și forța. Am putea ajunge chiar la **capacitatea geopolitică a statelor** (Roger, 2019), o modalitate mai rafinată de a compara statele, care include unii indicatori intangibili nemăsurabili, cum ar fi **prestigiul cultural** (15% din rezultatul total), eficiența guvernării (7% din total) și 3% – **hotărârea națională**, 1% pentru fiecare dintre hotărârea economică, strategică și altruistă.

Oricine ar fi luat în considerare în mod mecanic **caracteristicile de putere** sau chiar **capacitatea geopolitică** (așa cum este definită de Societatea Henry Jackson) dintre Rusia și Ucraina ar fi dat – și a dat – Kremlinul în avantaj în război. Dar, **războiul de agresiune la scară largă, de mare intensitate și de durată al Rusiei în Ucraina** a demonstrat relevanța altor caracteristici care fac diferența. Cu siguranță, **reziliența** este una dintre ele, compusă din **reziliența infrastructurii**, o componentă tangibilă⁴, dar și din conundrumul format din **reziliența societală** (Chifu, 2018, pp. 23-30; 2021, nr. 1, pp. 10-21; 2022-1; 2, pp. 5-13; 3), **securitatea societală** – identitatea și coeziunea societală deopotrivă (Chifu, Nantoi, Sushko, 2008) – și, mai ales, din ceea ce am numit **caracteristicile intangibile ale războiului** (Chifu, Simons, 2023). Am demonstrat deja relevanța și importanța acestui conundrum reziliență societală-securitate societală – intangibile în timp de război (Chifu, 2023-1).

³ Pentru aceste aspecte, a se vedea Sun Tzu, Machiavelli, von Clausewitz.

⁴ EU-NATO Task Force on the Resilience of Critical Infrastructure, Final Assessment report, iunie 2023, https://commission.europa.eu/system/files/2023-06/EU-NATO_Final%20Assessment%20Report%20Digital.pdf, accesat la 12 august 2023.

Oricine ar fi luat în considerare în mod mecanic caracteristicile de putere sau chiar capacitatea geopolitică dintre Rusia și Ucraina ar fi dat – și a dat – Kremlinul în avantaj în război. Dar, războiul de agresiune la scară largă, de mare intensitate și de durată al Rusiei în Ucraina a demonstrat relevanța altor caracteristici care fac diferența. Cu siguranță, reziliența este una dintre ele.

Reziliența societală este văzută drept o caracteristică a comunității umane în sine, care presupune atât reacția la șocuri și crize, cât și supraviețuirea, dar și reconstrucția societății, o caracteristică ce măsoară capacitatea comunității de a lucra împreună în astfel de momente de criză.

Reziliența societală, reziliența națională, reziliența comunitară, în general, este văzută drept o caracteristică a comunității umane în sine, care presupune atât **reacția la șocuri și crize**, cât și **supraviețuirea**, dar și **reconstrucția societății**, o caracteristică ce măsoară capacitatea de a lucra împreună a comunității în astfel de momente de criză (Faulkner, Brown, Quinn, 2018). În analiza cazului Ucrainei (Goodwin, Hamama-Raz, Leshem, Ben-Ezra, 2023), au reieșit o serie de caracteristici: **gradul/nivelul de reziliență** – în cazul Ucrainei, reziliența de a treia generație – **nivelul de securitate societală și elementele tangibile și intangibile în război** (Chifu, Simons, ib.).

Reziliența comunitară este definită ca o proprietate a sistemelor socio-ecologice dinamice și evaluează măsura în care comunitățile pot răspunde pozitiv la o serie de **riscuri, inclusiv șocuri, evenimente extreme sau alte schimbări** (Faulkner et al.). Caracteristicile identificate variază de la un autor la altul (JRC, 2017). Acestea includ adesea referiri la atașamentul față de locul în care se află comunitatea, la conducere, la coeziunea și eficacitatea funcțională și economică a comunității, la rețelele comunitare stabilite și funcționale, la cunoștințe și la învățare. Aceste caracteristici ar fi utile pentru conservarea comunității, reducerea riscului de dezastre, adaptarea la schimbările climatice și dezvoltarea comunitară (Faulkner et al.). **Reziliența societală** se referă deja la societăți, are caracteristicile de bază ale rezilienței comunitare, dar ridicate la nivelul de complexitate, coeziune și sofisticare al societății, inclusiv responsabilitățile față de membrii săi⁵.

LECȚIILE ÎNVĂȚATE DIN RĂZBOI. UCRAINA LA NIVELUL CELEI DE-A TREIA GENERAȚII DE REZILIENȚĂ

Unde ne aflăm în ceea ce privește reziliența Ucrainei în războiul de agresiune la scară largă al Rusiei? Ne putem referi, pe scurt, la formula tridimensională: **absorbția șocurilor, adaptarea la șocuri și reziliența transformatoare**, adică reforma în timpul crizei (Faulkner et al.). Nu se pune problema unui salt direct la cea de-a patra generație de reziliență – adică studierea, pregătirea și prevenirea crizelor viitoare, anticiparea acestora prin studii prospective și **capacitatea de adaptare dinamică**

⁵ *Resilience, a core element of collective defense*, document al NATO, <https://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>, accesat la 21 iulie 2023.

(Chifu, 2023-1). Dar, cu siguranță, acțiunile Ucrainei ne-au arătat capacitatea sa de adaptare și de transformare.

Acest lucru este dovedit de multiple cazuri bazate pe **trăsături, aptitudini individuale caracteristice celor implicați în război, improvizația** (Gerasymchuk, 2008) în caz de bruij sau lipsă de comunicații, capacitatea de asumare a **autonomiei și improvizației**, capacitatea comandanților de la nivelurile intermediare și inferioare de a-și **asuma în mod independent decizii**, de a **adapta tehnologii vechi la situațiile curente**, de a folosi lucrurile la îndemână pentru a compensa lipsa unor rezerve adecvate de capabilități, muniție sau combustibil. **Adaptabilitatea la arme noi**, învățarea rapidă a modului de utilizare a acestora, dezvoltarea de mijloace, tactici și modalități creative, cum ar fi **utilizarea Patriot pentru a doborî rachete hipersonice** – chiar dacă acesta nu era scopul inițial al utilizării unor astfel de arme de apărare aeriană –, fac, de asemenea, parte din reziliență.

La fel și **absorbția consecințelor întreruperii serviciilor și utilităților** critice, cum ar fi electricitatea și încălzirea în Ucraina, odată ce o astfel de infrastructură critică va fi atacată de rachetele rusești. Iar construirea unor **puncte de siguranță în interiorul orașelor**, unde toată lumea poate veni, se poate încălzi, își poate încărca telefoanele, poate lua un pahar de apă și o bucată de pâine sau de carne, este, de asemenea, un rezultat al acestei **reziliențe și adaptabilități**. Toate acestea fac parte din reziliența unei societăți.

În ceea ce privește **securitatea societală** (Chifu, Nantoi, Sushko, ib.), criteriile de evaluare sunt **coeziunea și identitatea societății**. Ambele se regăsesc și în definițiile comunitare clasice (Faulkner et al.), ale UE și în cele europene ale rezilienței (JRC).

Dacă e să ne raportăm concret la Ucraina, există o serie de elemente care sunt, fără îndoială, prezente aici, unele dintre ele legate și de **elementele intangibile ale războiului**, care au făcut diferența. Societatea este cea care asigură atât **forțele de rezervă** în războiul pe scară largă și pe termen lung, cât și cea care **susține efortul de război**. În primul caz, putem lua exemplul **cozilor la centrele de recrutare și de voluntariat** (ca să nu negăm trecerea ilegală a frontierei de către unii pentru a evita să fie recrutați).

Tot aici apare și **motivația de a purta războiul** (Chifu, 2023-2, pp. 318 și urm.) și de a accepta distrugerea propriului teritoriu pentru

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Adaptabilitatea la arme noi, învățarea rapidă a modului de utilizare a acestora, dezvoltarea de mijloace, tactici și modalități creative, cum ar fi utilizarea Patriot pentru a doborî rachete hipersonice – chiar dacă acesta nu era scopul inițial al utilizării unor astfel de arme de apărare aeriană –, fac, de asemenea, parte din reziliență.

un scop mai înalt – **independența reală, supraviețuirea națiunii, identitatea națională, prestigiul și demnitatea** (Fukuyama, 2018). Aceste elemente sunt în același timp **consecințe ale unei identități solide și asumate**, accentuate de războiul de agresiune pe scară largă al Rusiei și de **ignorarea, banalizarea și încercarea de anihilare a identității ucrainene**, diferită de cea rusă (Chifu, 2022-4, pp. 5-12; 2022-5, pp. 3-10; 2022-6). Aici, din nou, coeziunea societală, solidaritatea și puterea de a lupta sunt evidente⁶.

LUCRURILE INTANGIBILE ÎN TIMP DE RĂZBOI

Unele dintre elementele dezvăluite mai sus sunt directe și **tangibile**, dar altele sunt mai ales **intangibile în război**. Cel mai important element intangibil aflat în discuție, direct legat de **securitatea societății**, este **capacitatea de sacrificiu** – capacitatea de a susține un efort de război și de a absorbi costurile unui război de lungă durată, acceptabilitatea cheltuielilor în timp de război și puterea **de a suporta suferința, greutățile și durerea pierderii celor dragi într-un război**. Aceste elemente sunt greu sau imposibil de măsurat, de plasat printre elementele tangibile ale războiului, rămânând în spațiul elementelor intangibile.

Elementele **intangibile ale războiului** sunt cele care au făcut diferența între armata rusă – autoproclamată a fi a doua armată ca mărime, forță și relevanță din lume – și armata ucraineană, mai mică numeric dar **mult mai hotărâtă** și capabilă să lupte pentru un scop, **adevăratul război de independență ucrainean**. Aceste lucruri intangibile se referă la **reputație, credibilitate, chiar și la brandul de țară**. Elementele intangibile, cum ar fi **cultura și percepția**, modelează efectiv interpretarea și evaluarea componentei fizice de către domeniul cognitiv. Iar lista elementelor intangibile cruciale include, de asemenea, **conducerea/leadershipul, moralul, coeziunea, unitatea, nivelul de pregătire și experiența, conștientizarea situației și sprijinul din partea opiniei publice**. Și multe, multe altele, cum ar fi **dorința de a lupta sau determinarea de a-și apăra țara** (Chifu, 2023-3).

⁶ Detaliile pot fi găsite în Iulian Chifu, *Reziliența în război și caracteristicile intangibile...* (2023), op. cit.

Un element intangibil foarte important este legat de **legitimitate**. Aceasta are multiple resorturi, dar cele mai importante provin din **reziliența democratică**, cea care influențează necesitatea de a susține apărarea unor astfel de valori dezirabile și o **poziție morală înaltă** în fața unei agresiuni, ea însăși creând deficite de legitimitate și costuri în termeni de etică în relațiile internaționale. Este vorba de reziliența democratică sau de **lupta pentru democrație și reprezentare corectă**, de alianțele și coeziunea țărilor care respectă aceleași valori, principii, situate pe un teren moral înalt.

Un alt punct important în ceea ce privește aspectele intangibile, combinând poziții și percepții, de asemenea, este să fii de partea **corectă, legală și legitimă**, respectiv **justă și justificată** a unui război, cu un **avantaj moral** evident. În orice caz, ar trebui să alegem să ne asumăm toate ingredientele care definesc atât **un război corect**, cât și **partea bună a unui conflict**. Acest lucru merită sprijin, iar acesta poate veni atât prin sprijin politic și simbolic, cât și prin sprijin financiar sau militar direct într-un război. Prin urmare, crearea **unei cauze juste** din susținerea unei părți legitime într-un astfel de conflict este de primă importanță pentru părțile combatante. O lumină pozitivă va acumula **un sentiment mai mare de legitimitate și de atractivitate** pentru a fi susținut.

În acest caz, **utilizarea și transmiterea valorilor și a narațiunilor** sunt importante. Nu este ușor de determinat **o schimbare privind reputația** dușmanilor istorici și etichetați în mod obișnuit, deoarece este dificil să nu te îndepărtezi de **nedreptățile asociate cu inamicul contemporan** desemnat (sau de „*băiatul cel rău*”). Dar, odată ce o astfel de realitate este constituită prin intermediul percepțiilor, etichetarea este o victorie în ceea ce privește **legitimitatea** și o lovitură mare împotriva inamicului. Aceste comunicări se adresează mai degrabă publicului civil decât celui militar, pentru **a influența consensul** asupra naturii „*drepte*” a războiului în cauză.

În cazul unui **război hibrid, al unui război neregulat** (Chifu, 2018) sau al unor instrumente de această natură folosite de actori statali, avem o lipsă a unei linii de front clar definite și o distincție neclară între combatanți. Cel mai probabil, actorii sau statele care folosesc instrumente hibride, atunci când nu se află pe partea percepută negativ a luptei, sunt mai ușor de etichetat drept **teroriști sau grupuri**

Un element intangibil foarte important este legat de legitimitate. Aceasta are multiple resorturi, dar cele mai importante provin din reziliența democratică, cea care influențează necesitatea de a susține apărarea unor astfel de valori dezirabile și o poziție morală înaltă în fața unei agresiuni, ea însăși creând deficite de legitimitate și costuri în termeni de etică în relațiile internaționale.

Activele tangibile au, în mod normal, și o valoare simbolică sau militară și sunt destinate să slăbească fizic sau psihologic adversarul pentru a submina sentimentul de securitate și încrederea populației în guvern și în autorități. Bunurile intangibile sunt obiecte care nu pot fi atinse fizic, dar care exercită un impact asupra rezultatului unei bătălii sau al unei campanii. Aceste active sunt elemente precum reputația, brandul, sentimentul de securitate, legitimitatea și hotărârea/voința de a lupta.

insurgente, mai mult decât atât, dacă folosesc astfel de instrumente teroriste ca armă și tactică pe care o aleg liber. Dar, aceeași realitate, cu **ușoare limite în ceea ce privește tacticile** și instrumentele directe invizibile ce pot fi asimilate terorismului, ar putea permite jucătorului să își eticheteze acțiunile și tacticile într-un război ca fiind cele ale unor **mișcări de rezistență sau grupuri de eliberare**.

MIXUL DINTRE POLITICĂ, INFORMARE ȘI COMUNICARE

Activele tangibile sunt acele obiecte fizice care pot fi atacate de teroriști, cum ar fi clădirile, persoanele și vehiculele. Acestea au, în mod normal, și o **valoare simbolică sau militară** și sunt destinate să slăbească fizic sau psihologic adversarul pentru a submina **sentimentul de securitate și încrederea** populației în guvern și în autorități. Pe de altă parte, **bunurile intangibile** sunt obiecte care nu pot fi atinse fizic, dar care exercită un impact asupra rezultatului unei bătălii sau al unei campanii. Aceste active sunt elemente precum **reputația, brandul, sentimentul de securitate, legitimitatea și hotărârea/voința de a lupta** (Chifu, Simons, ib.). Deși aceste aspecte nu pot fi atinse fizic, ele au totuși un impact profund asupra capacității unui adversar de a desfășura sau de a **continua să desfășoare o campanie militară eficientă**.

Aceste active intangibile sunt afectate în mod negativ prin atacuri asupra activelor tangibile, ceea ce indică faptul că **scopul principal al atacului asupra activelor tangibile este de a diminua activele intangibile ale adversarului**. Intrând în **mixul politică, informare și comunicare** (Simons, 2012), efectele secundare ale **intangibilelor** în război se referă la **degradarea activelor intangibile ale unui actor – inamicul**. Poveștile construite în acest mod pot crea, de fapt, **un sentiment mai mare de risc și incertitudine**, care ar afecta eforturile de război în rândurile inamicului și, prin urmare, și activele sale tangibile.

Să luăm, de exemplu, acțiunea de a **afecta eforturile de recrutare**. Faptul se bazează pe stabilirea narațiunii privind **reticența de a merge la război**. Este un model distinct de încercare de a influența percepția și, prin urmare, de a **influența relația dintre populație și liderii politici**. Aceasta este o parte esențială a rolului intangibilelor atunci când este vorba de controlul narațiunilor și de proiecția percepțiilor.

În aceste scopuri, **sloganurile și brandingul** sunt create și aplicate în diferite războaie, conflicte politice și armate, iar sensul lor de relevanță pozitivă și etică morală este crucial. Modelul utilizat în mod obișnuit este **umbrela umanitarismului**, un vehicul de legitimitate care este, de asemenea, înclinat să susțină **sentimentul „contagios” de speranță** pentru a mobiliza publicul în masă pentru **acțiuni tangibile** (să se implice fizic într-un eveniment) și **intangibile** (opinia și percepția de a susține un asemenea eveniment sau acțiune). Aceasta creează o nouă capacitate de a gestiona informații critice, principii, valori, ideologie, precum și mesaje, toate acestea fiind realizate în mod eficient pentru **a sprijini operațiunile militare fizice**. Acest lucru creează și definește relația și natura interacțiunii dintre informații, politică și conflictul armat (Chifu, Simons, ib.).

Războiul evoluează și din punct de vedere fizic, elementele intangibile și impactul acestora fiind instrumentele principale folosite **pentru a cuceri inimile și mințile oamenilor**. Iar **războiul informațional** face exact acest lucru (Chifu, Nantoi, 2016), construind o adevărată competiție pentru a influența mințile și acțiunile unei audiențe selectate, prin operațiuni informaționale, PSYOPS, desfășurând o **campanie informațională alături de o campanie militară**. În democrații, niciun actor nu are capacitatea de a controla strict modul în care mesajul este încadrat și prezentat în mass-media. Chiar și în **sistemele autocratice**, o parte este reprezentată de mass-media oficială, iar o altă parte este reprezentată de târâmul informațional cu **bârfe, insinuări, teorii ale conspirației** și toate componentele care creează, în spatele discursului oficial și al propagandei, **opinia publică**. Cea reală, nu cea care ar putea fi surprinsă de sondajele de opinie oficiale sau chiar de acțiunea unor sondaje independente.

Rămânând în acest amestec de politică, ideologie, război informațional și comunicare, putem avea și unele imagini mai bune despre definiția **victoriei sau înfrângerii** în timp de război, unele bazate pe **interpretări în termeni politici**, altele ca urmare a **rezultatelor faptice ale acțiunilor militare** pe teren. Chiar și o victorie militară decisivă pe teren, cu elemente foarte vizibile în spațiul derulării conflictului, poate să nu se traducă într-un rezultat politic decisiv. Statutul **războiului și al păcii**, în special în confruntările hibride, este la fel de relativ și întotdeauna supus interpretării și **competiției pentru percepțiile**

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Războiul evoluează și din punct de vedere fizic, elementele intangibile și impactul acestora fiind instrumentele principale folosite pentru a cuceri inimile și mințile oamenilor. Iar războiul informațional face exact acest lucru, construind o adevărată competiție pentru a influența mințile și acțiunile unei audiențe selectate, prin operațiuni informaționale, PSYOPS, desfășurând o campanie informațională alături de o campanie militară.

Elementele imateriale ale legitimității, reputației, voinței și opiniei publice sunt toți factori critici atunci când se modelează mediul informațional pentru a sprijini lansarea, continuarea sau chiar încheierea unui conflict militar. Relația liderilor politici cu populația este critică, mai ales într-o perioadă în care neîncrederea și războiul cresc.

unui public vizat (Chifu, 2018). Operațiunile din domeniul informațional sunt menite să modeleze percepțiile și judecățile din domeniul cognitiv care au impact asupra a ceea ce se întâmplă în domeniul fizic.

Elementele imateriale ale **legitimității, reputației, voinței și opiniei publice** sunt toți factori critici atunci când se modelează mediul informațional pentru a sprijini **lansarea, continuarea sau chiar încheierea unui conflict militar**. Relația liderilor politici cu populația este critică, mai ales într-o perioadă în care **neîncrederea și războiul cresc**. **Factorii intangibili**, cum ar fi voința de a lupta și credința în luptă, depind de percepția publică, chiar dacă sunt, de asemenea, legați în mod intrinsec de o anumită comunitate și reflectă **rezistența unei astfel de comunități în diferite straturi**⁷. Scopul comunicării în război este, de asemenea, **degradarea capacității și capabilității forțelor militare și a conducerii politice** prin vizarea directă și afectarea încrederii și credibilității în timp de război.

Narațiunile, vocabularul, valorile, cadrele și imaginile sunt, și acestea, parte a jocului și trebuie să fie atent elaborate, răspândite, consacrate și controlate pentru a cultiva efectele dorite asupra publicului țintă. **Bunurile imateriale** înainte sau în timpul unui război pot reprezenta atât o oportunitate, cât și o amenințare pentru regimurile politice, în funcție de condițiile predominante în societatea respectivă. **Sprijinul, rezistența și daunele durabile** nu pot fi acceptate și depășite (Chifu, 2022-2), chiar dacă existența acestei forțe de a rezista este o caracteristică a rezilienței comunității, odată ce conducerea își pierde credibilitatea sau își pune toată forța pentru a menține un anumit **regim** sau un **anumit șef personalizat al țării sau al comunității**. Putinismul și Putin sau orice alt autocrat sunt în pericol atunci când astfel de condiții au apărut sau se formează în timp de război.

Acest lucru se referă și la o altă parte a **spectrului de intangibile** legate de mixul politic, informațional și comunicațional, esențiale pentru a **crea, modela, defini și subînțelege diferențele intelectuale** în concepția a ceea ce se consideră a fi **raționalul „corect”** în componentele politice și militare ale unui conflict armat în secolul XXI. Este vorba despre factorii intangibili adecvați pentru a influența

⁷ Vezi <https://www.csis.org/analysis/current-military-operations-and-concept-forever-wars>, <https://foreignpolicy.com/2019/07/17/limited-wars-are-forever-wars/> and listen to <https://warontherocks.com/2020/03/are-the-forever-wars-really-forever/>, accesat la 21 august 2023.

rezultatul războaielor, **pentru a-l legitima**, prin noțiunile romantice ale **construcțiilor morale/etice** care sunt folosite pentru a-l defini. Pentru a-l încadra în **chei romantice de lectură** a evoluției războiului și cu un pachet de narațiuni ca fiind **cavaleresc** în manieră și tactică, pentru a determina emoțiile de a susține **„partea bună”**, pentru a construi pași legali, corecți și comunicați cu scopul de a plasa partea dorită pe un **teren moral înalt**, pentru a folosi principiile, valori, epistemologie și axiologie și pentru a prezenta acțiunile și faptele de pe teren ca fiind **modul corect și dezirabil** de a face lucrurile într-un astfel de context.

Pentru toate aceste fapte, **Ucraina câștigă în fața** unei armate rusești mai mari, mai mobilate, mai echipate, în fața unei țări mai dotate, mai mari și mai bogate care, din păcate, a lansat un **război de agresiune la scară largă, de mare intensitate**, și nu a reușit să-l încheie în primele zile ale atacului.

BIBLIOGRAFIE:

1. Centrul Comun de Cercetare (Joint Research Centre/JRC, 2017). *Building a scientific narrative towards a more resilient EU society*. Partea 1. Un cadru conceptual. Comisia Europeană: Oficiul pentru Publicații, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/635528>, accesat la 22 august 2023.
2. Chifu, I. (februarie 2018). *Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride*. În revista *Infosfera*, ISSN 2065-3395, pp. 22-30.
3. Chifu, I. (2021). *Reziliența strategică: de la stabilitate și prevenție la acțiune pro-activă și adaptabilitate dinamică*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 1, pp. 10-21.
4. Chifu, I. (2022-1). *Securitatea, capacitatea geopolitică, reziliența societală și politicile publice pentru a o pune în aplicare*. În *Buletinul U.N.Ap.*, vol. 11, nr. 3, <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/1483>, accesat la 21 august 2023.
5. Chifu, I. (2022-2). *Lecțiile conflictului din Ucraina și perspectiva rezilienței societale*. În revista *Infosfera*, ISSN 2065-3395, pp. 5-13.
6. Chifu, I. (2022-3). *Reziliența contemporană: competitivitatea națiunilor, capabilitatea statelor și securitatea societală*. În revista *Infosfera*, ISSN 2065-3395.
7. Chifu, I. (2022-4). *Lecțiile Ucrainei și perspectiva rezilienței societale*. În revista *Infosfera*, nr. 2, ISSN 2065-3395.
8. Chifu, I. (2022-5). *Strategii și contra-strategii în confruntarea Rusia-Occident din jurul Ucrainei*. În revista *Infosfera*, nr. 1, ISSN 2065-3395.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Ucraina câștigă în fața unei armate rusești mai mari, mai mobilate, mai echipate, în fața unei țări mai dotate, mai mari și mai bogate care, din păcate, a lansat un război de agresiune la scară largă, de mare intensitate, și nu a reușit să-l încheie în primele zile ale atacului.

9. Chifu, I. (2022-6). *Politica lui Putin în Ucraina: războiul distructiv, de uzură, urât, fără obiective, de dragul războiului*. Conferința Strategii XXI, U.N.Ap., 28-30 iunie 2022.
10. Chifu, I. (2023-1). *Reziliența în război și caracteristici intangibile. Cazul războiului de agresiune al Rusiei în Ucraina*. În revista *Infosfera*, ISSN 2065-3395.
11. Chifu, I. (2023-2). *Războiul de agresiune pe scară largă în Ucraina, în plin secol 21*. București: Editura RAO. Volumul 4 din tetralogia *Reconfigurarea securității și a Relațiilor Internaționale în Secolul 21*.
12. Chifu, I. (2023-3). *Amenințarea reală, a războiului de agresiune, de lungă durată, pe scară largă, în Europa*. În *Adevărul*, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/amenintarea-reala-a-razboiului-de-agresiune-de-2292769.html>, accesat la 12 iunie 2023.
13. Chifu, I., Nantoi, O. (2016). *Război informațional: tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse*. București: Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu” al Academiei Române. ISBN 978-606-8656-36-6.
14. Chifu, I., Nantoi, O., Sushko, O. (2008). *Societal Security in the trilateral Region Romania-Ukraine-Republic of Moldova/Securitate societală în regiunea trilaterală România-Ucraina-Republica Moldova*, ediție bilingvă. București: Editura Curtea Veche, ISBN 978-973-1983-00-4.
15. Chifu, I., Simons, G. (2023). *Rethinking warfare in the 21st Century. The influence and effects of the Politics, Information and Communication Mix*. Cambridge University Press, 2023, ISBN:9781009355247.
16. *Grupul operativ UE-NATO privind reziliența infrastructurilor critice*. Raport de evaluare finală (iunie 2023), https://commission.europa.eu/system/files/2023-06/EU-NATO_Final%20Assessment%20Report%20Digital.pdf, accesat la 21 august 2023.
17. *EU-NATO Task Force on the Resilience of Critical Infrastructure*, Final Assessment report, iunie 2023, https://commission.europa.eu/system/files/2023-06/EU-NATO_Final%20Assessment%20Report%20Digital.pdf, accesat la 12 august 2023.
18. Faulkner, L., Brown, K., Quinn, T. (2018). *Analyzing community resilience as an emergent property of dynamic social-ecological systems*, *Ecology and Society*, nr. 23(1), <https://doi.org/10.5751/ES-09784-230124>, accesat la 11 iunie 2023.
19. Fukuyama, F. (2018). *Identitate. Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition*. Profile books Ltd, Londra, ISBN 978 178125 9801, 218 p.
20. Gerasymchuk, S. (2008). *Research Report on the Second Investigation Level. Ukrainian Case/Raport de cercetare la al doilea nivel de investigație. Cazul ucrainean*, PRIF-Documentul de cercetare nr. II/7-2008, https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/Ukraine_2_01.pdf, accesat la 21 august 2023.

21. Goodwin, R., Hamama-Raz, Y., Leshem, E., Ben-Ezra, M. (2023). *Reziliența națională în Ucraina în urma invaziei rusești din 2022*. În *International Journal of Disaster Risk Reduction*, vol. 85, 1 februarie, 103487, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212420922007063>, accesat la 29 august 2023.
22. Keohane, R.O., Nye, J.S. (2009). *Putere și interdependențe*. Iași: Editura Polirom, ISBN: 973-46-1215-4, 411 p.
23. NATO (2021). *Raportul anual al secretarului general pentru 2021*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_193590.htm?selectedLocale=en, accesat la 22 august 2023.
24. Nye, J.S. Jr. (2012). *Viitorul puterii*. Iași: Editura Polirom, ISBN 978-973-46-2539-0, 326 p.
25. *Resilience, a core element of collective defense/Reziliența, un element central al apărării colective*, document al NATO, <https://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>, accesat la 21 iulie 2023.
26. Roger, J. (2019). *„Audit of Geopolitical Capability”. An assessment of 20 major powers*. Henry Jackson Society, ianuarie, ISBN: 978-1-90909035-50-8, 64 p., <https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2019/01/HJS-2019-Audit-of-Geopolitical-Capability-Report-web.pdf>, accesat la 22 august 2023.
27. Simons, G. (2012). *Understanding Political and Intangible Elements in Modern Wars*, <http://e-journal.spa.msu.ru/images/File/2012/34/Simons.pdf>, accesat la 22 august 2023.
28. <https://foreignpolicy.com/2019/07/17/limited-wars-are-forever-wars/> și ascultați <https://warontherocks.com/2020/03/are-the-forever-wars-really-forever/>, accesat la 12 august 2023.
29. <https://www.csis.org/analysis/current-military-operations-and-concept-forever-wars>, accesat la 22 august 2023.

CONTRIBUȚIA DIPLOMAȚIEI NAVALE LA SECURITATEA MARITIMĂ REGIONALĂ

Comandor prof. univ. dr. Lucian Valeriu SCIPANOV

*Facultatea de Comandă și Stat Major/Departamentul Forțe Navale
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București
10.55535/GMR.2024.1.2*

In the context of the military conflict in the Black Sea region, with implications for regional security, the approach proposes a solution to strengthen international relations by capitalising on the non-coercive potential of the naval presence on the maritime communication routes in the Black Sea, starting from the premise that the Romanian Navy is the military instrument of power through which the state projects its naval diplomacy, a mission manifested under the auspices of ways of asserting national maritime and fluvial interests.

With a wide range of diplomatic instruments through which the Romanian state manifests and consolidates its geopolitical position and interests in the Black Sea and the Danube River, at the political-military level there is the possibility of using specific ways of contributing to the consolidation of regional maritime security.

Practically, the proposal to carry out a regional cooperation initiative in the Black Sea, by establishing an air-land-naval battle group, under the auspices of the collaboration of allied partners, candidates, and the riverine countries of the Black Sea Extended Area. Punctually, through this approach, a solution is presented regarding the contribution of the Romanian Navy to the consolidation of regional, maritime, and fluvial security, through simple steps, resuming a previously applied model, and effectively using military instruments through regional cooperation.

Keywords: naval diplomacy; regional leadership; maritime security; community-European perspective; Danube River;

INTRODUCERE

Având în vedere problematica securității regionale în contextul conflictului militar din regiunea Mării Negre, în calitate de cadru didactic în învățământul militar superior, doresc să supun atenției specialiștilor în diplomația apărării o soluție de consolidare a relațiilor internaționale prin valorificarea potențialului necoercitiv al prezenței navale pe căile de comunicații maritime la Marea Neagră.

Pentru aceasta, consider oportun a se valorifica un instrument consacrat de diplomație a statului, declarat ca misiune a Forțelor Navale Române, și anume *diplomația navală*, manifestată sub auspiciile unor modalități de afirmare a intereselor naționale maritime și fluviale.

Față de paleta de instrumente diplomatice prin care statul român își manifestă și consolidează poziția geopolitică și interesele la Marea Neagră și Fluviul Dunărea, consider că, la nivelul politico-militar, există posibilitatea de utilizare a unor modalități specifice de contribuție la consolidarea securității regionale, în condițiile unui mediu de securitate regional volatil.

Astfel, pentru a materializa contribuția diplomației navale la securitatea regională, aduc în atenție o soluție concretă cu privire la contribuția Forțelor Navale Române la consolidarea securității regionale, maritimă și fluvială, prin pași simpli, reluând un model anterior aplicat, utilizând eficient instrumentele militare deja existente în ceea ce privește cooperarea regională.

Practic, propun realizarea unei inițiative regionale de cooperare la Marea Neagră, pe modelul inițiativei Black Sea For (inițiativă a Turciei, suspendată în 2014), însă sub auspiciile colaborării partenerilor aliați, a candidaților și a riveranilor Zonei Extinse a Mării Negre. Menționez faptul că modelul anterior nu a avut succes, scopul declarat al inițiativei fiind creșterea securității regionale prin măsuri de tipul: „*consolidarea prieteniei și a relațiilor bune de vecinătate între statele regionale și creșterea interoperabilității între forțele navale ale acestor state*” (Özdal, 2011, p. 34). Însă, în urma acțiunilor ruse din Ucraina – 2014

Față de paleta de instrumente diplomatice prin care statul român își manifestă și consolidează poziția geopolitică și interesele la Marea Neagră și Fluviul Dunărea, consider că, la nivelul politico-militar, există posibilitatea de utilizare a unor modalități specifice de contribuție la consolidarea securității regionale, în condițiile unui mediu de securitate regional volatil.

și ai incidentului aviatic din 2015 dintre Turcia și Rusia, s-a dovedit că inițiativa nu a funcționat.

Concret, propun constituirea unei grupări aero-terestru-navale la Marea Neagră prin dezvoltarea și perfecționarea unei forțe adecvate, la care să contribuie toți riveranii Mării Negre care sunt parte a blocului comunitar și aliat, candidații și partenerii regionali.

FUNDAMENTAREA PROPUNERII

Argumentele naționale care constituie fundamentul soluției propuse sunt din paleta intereselor de manifestare și valorificare regională și zonală a poziției geostrategice, declarate în Strategia Națională de Apărare a Țării/SNApT (2020, alin. 47-49), precum:

- accesul la mare;
- ieșirea la mare pe gurile Dunării;
- valorificarea culoarelor economice transeuropene (valorificarea infrastructurii critice portuare, liniile de comunicații, rețelele energetice și cablurile submarine);
- securitatea căilor de comunicații maritime și fluviale;
- accesul la materii prime și resurse;
- obligațiile asumate prin participarea la coaliții, alianțe, parteneriate;
- reziliența maritimă și organizațională.

Consider că sporirea conștientizării necesității și importanței securității regionale trebuie să se facă din două perspective: o perspectivă aliată și o perspectivă comunitar-europeană, prin aplicarea unei strategii maritime de securitate la Marea Neagră, care să vizeze, pe cât posibil, o agendă comună, însă obligatoriu promovarea unor interese comune. Opinia mea constă în faptul că se poate identifica valența soft a acestei propuneri, consolidarea securității regionale putând fi realizată prin creșterea capacității politico-militare și diplomatice.

Soluții de tip soft

Pentru a fundamenta această propunere, doresc să aduc în atenție unele soluții de tip soft, ca posibile contribuții ale statelor riverane Mării Negre și ale factorilor de conducere a flotelor Mării Negre la securitatea regională din perspectivă militară. Valența soft a propunerii mele este dată de:

- leadershipul regional;

- diplomația apărării;
- diplomația navală;
- cultura de securitate maritimă;
- conștiința marinărească.

Leadershipul regional consider că reprezintă, din punct de vedere politico-militar, un model de leadership strategic care oferă o abordare de conducere adaptată mediului contemporan operațional dinamic și imprevizibil. Plecând de la premisa că, în domeniul securității regionale la Marea Neagră, leadershipul regional este dat de profilul liderilor politici din regiune, principii precum multilateralismul și internaționalizarea regiunii vor sta la baza definirii leadershipului regional. Factori precum politica, economia, societatea, cultura vor sta la baza definirii leadershipului regiunii Mării Negre. *„Leadershipul regiunii Mării Negre trebuie să se bazeze pe o puternică rețea politică și economică, armonizată (juridic, economic, diplomatic și financiar) cu celelalte regiuni vecine, în mod convergent și participativ”*. (Panait, 2021, p. 20)

Conform teoriei relațiilor internaționale, multilateralismul se referă la o organizare, de regulă de tip alianță, în care participanții urmăresc un scop comun. Internaționalizarea se referă la schimbul de bune practice, colaborare, cooperare și mobilitate internațională, aspect care subliniază caracterul internațional al unei acțiuni militare. Astfel, se poate considera că cele două caracteristici principale pot sta la baza propunerii mele, conturând profilul soft al acesteia.

Diplomația apărării reprezintă totalitatea acțiunilor desfășurate de către un guvern, prin utilizarea unor componente ale sistemului de securitate națională, prin care implementează măsuri de creștere a încrederii între state, contribuie la dezvoltarea relațiilor de colaborare și cooperare între armate și asigură condițiile de creare sau de funcționare a alianțelor, coalițiilor, parteneriatelor și inițiativelor regionale, cu scopul de a diminua climatul de tensiune și de a menține o stare de echilibru a securității regionale (<https://prezi.com/clwamc3baewu/diplomatia-apararii-parte-principala-a-diplomatiei-general/>).

Diplomația navală cuprinde acțiunile de reprezentare națională, precum și o componentă a diplomației, care mai este denumită și strategie navală de influență.

De exemplu, *„Diplomația (politică) canonicilor”* a reprezentat, la începutul secolului al XX-lea, apărarea drepturilor de proprietate

„Leadershipul regiunii Mării Negre trebuie să se bazeze pe o puternică rețea politică și economică, armonizată (juridic, economic, diplomatic și financiar) cu celelalte regiuni vecine, în mod convergent și participativ”.
Conform teoriei relațiilor internaționale, multilateralismul se referă la o organizare, de regulă de tip alianță, în care participanții urmăresc un scop comun.

Diplomația navală se manifestă prin folosirea cel puțin a unei componente a puterii maritime în sprijinul activităților politice și diplomatice și reprezintă ansamblul măsurilor pentru promovarea intereselor maritime și fluviale, pentru influențarea comportamentului altor țări în sensul favorizării unui avantaj aferent unui scop sau unor obiective definite, inclusiv pentru descurajare.

a investitorilor occidentali. Astăzi, diplomația navală este înțeleasă ca o folosire a puterii navale, componenta de bază a puterii maritime, pentru sprijinirea poziției statului în negocieri.

Diplomația navală se manifestă prin folosirea cel puțin a unei componente a puterii maritime în sprijinul activităților politice și diplomatice și reprezintă ansamblul măsurilor pentru promovarea intereselor maritime și fluviale, pentru influențarea comportamentului altor țări în sensul favorizării unui avantaj aferent unui scop sau unor obiective definite, inclusiv pentru descurajare. „*Diplomația navală, parte a culturii de securitate, poate reprezenta cel mai eficient instrument al leadershipului în contextul consolidării securității regionale*”. (Panait, 2022)

În conformitate cu principalele misiuni ale Forțelor Navale Române, modalitățile de manifestare a diplomației navale și a contribuției la susținerea diplomatică în domeniul maritim sunt următoarele:

- reprezentarea navală;
- prezența navală;
- descurajarea;
- desfășurarea navală preventivă (prepoziționarea forțelor);
- demonstrația de forțe.

Cultura de securitate maritimă. Conform Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, prin analogie cu definiția culturii de securitate generală, cultura de securitate manifestată în domeniul maritim ar putea reprezenta totalitatea valorilor, normelor, atitudinilor sau acțiunilor care determină înțelegerea și asimilarea la nivelul securității a conceptului de securitate maritimă. Astfel, se poate considera că o cultură a securității maritime reprezintă un proces de educație formală, informală, nonformală și continuă pe tot parcursul vieții, în baza unei culturi de securitate deja existente.

De asemenea, interesul național privind securitatea este declarat „*starea dezirabilă de existență a unei națiuni, a unei comunități organice și incluzive, care vizează apărarea și promovarea valorilor naționale fundamentale, asigurarea prosperității, garantarea respectării drepturilor și libertăților democratice, a protecției și securității membrilor ei*” (SNApT, 2020, p. 14)

Astfel, în opinia mea, cultura de securitate maritimă reprezintă o stare de manifestare a unei moșteniri de securitate în domeniul maritim și fluvial, cultivată, dezvoltată, consolidată și afirmată,

menită să ofere statului posibilitatea manifestării puterii maritime și a menținerii integrității, independenței și suveranității asupra apelor teritoriale, inclusiv prezervarea dreptului de ieșire la mare și valorificarea potențialului fluvial.

Conștiința marinărească reprezintă o parte a culturii de securitate, afirmată în domeniul maritim, în corelație și prin promovarea valorilor naționale pe comunicațiile fluviale, mările și oceanele lumii, manifestarea, protejarea, apărarea și garantarea intereselor maritime și fluviale.

Interesele maritime și fluviale ale României ar trebui să fie înțelese ca fiind parte a intereselor naționale, alături de celelalte componente: economice, politice, sociale, culturale, demografice etc.

Interesele fundamentale ale României la mare și fluviu sunt, în general, centrate pe aspecte precum asigurarea drepturilor suverane în zona economică exclusivă, în zonele maritime și fluviale, asigurarea libertății de navigație pe căile de comunicații maritime și fluviale, protecția și apărarea infrastructurii din spațiul maritim și fluvial național, contribuția la menținerea securității regionale etc.

În aceste condiții, consider că promovarea intereselor României în domeniul maritim și fluvial prin contribuția la menținerea securității Mării Negre și a fluviului Dunărea trebuie să devină o componentă a conștiinței naționale. „*Romania nu se poate sustrage de la responsabilitățile regionale reprezentate de promovarea și asigurarea unui climat de stabilitate și securitate în regiunea Mării Negre*”. (Ciorobea, 2023). Astfel, opinez că un astfel de demers va reprezenta, în primul rând, un mod de manifestare a conștiinței marinărești și, implicit, un mod de afirmare a conștiinței naționale, ca rezultat al unei culturi de securitate maritimă afirmată.

Propuneri și direcțiile de acțiune

Având prezentate aspecte de tip soft privind posibile contribuții ale statelor riverane Mării Negre la securitatea regională prin măsuri politico-militare, dar și de cultură educațională, în continuare, doresc să prezint unele propuneri cu privire la direcțiile de acțiune care necesită o mai mare atenție din partea factorilor de decizie din domeniul politico-militar, ca și din partea coordonatorilor de programe educaționale.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Interesele fundamentale ale României la mare și fluviu sunt, în general, centrate pe aspecte precum asigurarea drepturilor suverane în zona economică exclusivă, în zonele maritime și fluviale, asigurarea libertății de navigație pe căile de comunicații maritime și fluviale, protecția și apărarea infrastructurii din spațiul maritim și fluvial național, contribuția la menținerea securității regionale etc.

Promovez constituirea unei grupări navale eterogene multinaționale, destinată Mării Negre, cu comandă centralizată, cu misiuni de supraveghere a comunicațiilor maritime și protecția transporturilor navale. Aceasta implică desemnarea unei grupări navale la Marea Neagră cu capacități extinse de luptă la litoral, la suprafață, MCM (lupta cu mina) și atisubmarin.

Din punct de vedere politico-militar: alături de parteneriatele strategice, supun atenției oportunitatea dezvoltării unor parteneriate locale.

Propunere: reluarea misiunii de dezvoltare a cooperării regionale printr-o inițiativă locală.

Participanți: flotele țărilor riverane Mării Negre și din Regiunea Extinsă a Mării Negre.

Beneficiari/beneficii: de partea tuturor părților implicate:

- beneficii ale participanților direcți prin prezență navală, promovarea și confirmarea încrederii reciproce, uniformizarea procedurilor de lucru, complementaritate acțională etc.;
- beneficii ale partenerilor: vizibilitate internațională, creșterea încrederii reciproce, interoperabilitate, confirmarea poziției de partener prin contribuție directă etc.;
- beneficii ale candidaților la blocul aliat: vizibilitate internațională, afirmarea încrederii reciproce, interoperabilitate, micșorarea decalajului de capacități, demonstrația voinței de candidatură etc.

Concret, promovez constituirea unei grupări navale eterogene multinaționale, destinată Mării Negre, cu comandă centralizată, cu misiuni de supraveghere a comunicațiilor maritime și protecția transporturilor navale. Aceasta implică desemnarea unei grupări navale la Marea Neagră cu capacități extinse de luptă la litoral, la suprafață, MCM (lupta cu mina) și atisubmarin. Viziunea mea implică o participare proactivă a flotelor țărilor riverane Mării Negre care pot contribui la consolidarea securității regionale în condițiile actuale ale dinamicii acțiunilor militare generate de situația conflictuală din nordul Mării Negre.

Din punct de vedere al culturii educaționale, caracteristica soft a propunerii mele vizează, în principal, componenta umană, care trebuie să capete o valență nuanțată spre:

❖ promovarea culturii de securitate maritimă (aici, un rol important îl are învățământul militar, la toate nivelurile, gradual, odată cu creșterea ierarhică a formelor de pregătire; promovare publică; organizarea de evenimente sociale pe teme de securitate; implicarea societății civile; voluntariat etc.);

❖ promovarea leadershipului la toate nivelurile învățământului militar; leadershipul militar are avantajul pregătirii multidisciplinare a personalului încă din primele etape ale pregătirii profesionale; produsul leadershipului militar este de așteptat „să evalueze opțiunile, să anticipeze, să fie pregătit pentru situații imprevizibile și să ia decizii în situații de risc și incertitudine” (Cioranu, 2021, p. 5), precum este prezentat în studiul citat. Se deduce faptul că dezvoltarea personală prin dezvoltarea inteligenței emoționale și a gândirii critice reprezintă un demers obligatoriu, care va întregi profilul leadershipului militar.

Consider că, în ceea ce privește dezvoltarea gândirii critice, componenta educațională contribuie la dezvoltarea celor mai importante abilități ale liderului militar și, implicit, la creșterea calității decizionale, prin:

- capacitatea de a formula puncte de vedere argumentate;
- puterea de a previziona unele soluții la problemele analizate,
- abilitatea de a identifica alternative acționale;
- abilitatea de a crea deducții logice;
- capacitatea de a evita bias-urile;
- capacitatea de a estima efectele deciziilor asumate.

Dezvoltarea personală a liderului militar reprezintă o componentă complementară care contribuie la dezvoltarea leadershipului militar. Calități precum echilibrul emoțional și maturitatea sunt dezvoltate printr-o promovare a culturii organizaționale în strânsă legătură cu dezvoltarea inteligenței emoționale (Chiorcea, Cioranu, 2021, p. 163).

În aceste condiții, liderul militar va fi proactiv, reactiv, preocupat, provocat, scos din rutină (Cioranu, 2021, p. 3), astfel fiind conturat un profil nou, produs al unei școli de gândire reziliente, așa cum învățământul militar superior urmărește să construiască.

În ceea ce privește reziliența maritimă și organizațională, previzionez rolul Forțelor Navale Române de adaptare doctrinară și acțională la dinamica acțiunilor hibride și a operațiilor multidomeniu desfășurate la Marea Neagră.

Opinia mea este că, pentru a pune în aplicare propunerea lansată, Forțele Navale Române trebuie să abordeze problematica din două perspective:

- ce mijloace sunt necesare pentru a contribui la consolidarea securității maritime prin participarea la o astfel de inițiativă regională;

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Dezvoltarea personală a liderului militar reprezintă o componentă complementară care contribuie la dezvoltarea leadershipului militar. Calități precum echilibrul emoțional și maturitatea sunt dezvoltate printr-o promovare a culturii organizaționale în strânsă legătură cu dezvoltarea inteligenței emoționale.

- care poate fi contribuția reală a Forțelor Navale Române la această inițiativă.

Pentru a adopta modelul propus, Forțele Navale Române trebuie să identifice:

- oportunități de dezvoltare de noi relații de colaborare cu flote riverane Mării Negre, dar și consolidare a celor existente;
- dezvoltarea de capacități militare de acțiune la Marea Neagră în raport cu riscurile și amenințările emergente;
- soluții de promovare a culturii de securitate prin implicare directă în viața socială, dar și măsuri educaționale (programe educaționale în instituțiile de învățământ militar din domeniul maritim).

CONCLUZII

În lumina celor prezentate, raportat la contextul geopolitic actual, România poate reprezenta un centru de coagulare a intereselor regionale prin promovarea unui model de leadership regional. Forțele Navale Române vor deveni, astfel, un instrument politico-militar consacrat de promovare a intereselor naționale maritime și fluviale, totodată și vector al intereselor euroatlantice și comunitare în regiune.

În finalul acestui demers, prezint unele previziuni privind rolul unei inițiative regionale dezvoltate pe modelul propus, despre care admit că este perfectibil, având în vedere posibilitatea identificării și a altor argumente constructive care să consolideze ideea lansată, precum și soluții practice de constituire a grupării navale, în ceea ce privește structura, comanda, controlul și misiunile alocate.

La nivel politic:

- va permite adoptarea cu fermitate a deciziilor în situații de criză;
- va oferi solidaritate interstatală la amenințările hibride.

La nivel militar:

- va fi în măsură să ofere un răspuns adecvat, activ și oportun;
- va anticipa amenințările;
- va contribui la contracararea riscurilor.

În concluzie, modul de implementare a unei soluții de consolidare a securității regionale vizează o latură politico-militară, una decizional-acțională și una educațională.

Din punct de vedere politico-militar, am afirmat rolul diplomației apărării și al diplomației maritime, la care contribuția leadershipului strategic este primordială.

Din punct de vedere decizional-acțional, am văzut care trebuie să fie contribuția forțelor navale ale flotelor Mării Negre (în special a Forțelor Navale Române) pentru constituirea unei grupări navale la Marea Neagră, ale cărei misiuni vizează securitatea maritimă, dar și măsurile de tip soft pe care factorii de conducere din domeniul maritim le pot adopta, leadershipul, cultura de securitate și conștiința maritimă fiind necesar a fi dezvoltate.

Din punct de vedere educațional, rolul învățământului militar de marină a fost subliniat, în principal, pentru dezvoltarea unor abilități ale viitorilor lideri militari, prin promovarea gândirii critice, dezvoltarea inteligenței emoționale, monitorizarea dezvoltării personale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Chiorcea, I., Cioranu, I. (2021). *Inteligența emoțională în leadershipul militar*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 1.
2. Cioranu, I. (2021). *Gândirea critică în leadershipul militar*. Colocviu strategic, nr. 14. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate.
3. Cioroaba, C. (2023). *Studiu FSM (Forumul Securității Maritime): Reziliența maritimă a României în era amenințărilor hibride și importanța unei strategii de securitate maritimă. Interesele naționale ale României la Marea Neagră, Dunăre și Oceanul Planetar*.
4. Drd. Panait, M. (2021). *Rolul leadershipului în ecuația regiune – regionalism – securitate la Marea Neagră*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, București, vol. 9, nr. 1.
5. Drd. Panait, M. (2022). *Teză de doctorat: Rolul leadershipului în dinamica arhitecturii de securitate în Regiunea Mării Negre. Soluții pentru viitor – echilibrul între securitate, strategii și forțe*. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.
6. Özdal, H. (2011). *Turkey-Ukraine Relations: High Potential, Low Voltage*. International Strategic Research Organization (USAK), nr. 3.
7. *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024/SNApȚ* (2020). București: Administrația Prezidențială.
8. <https://prezi.com/clwamc3baewu/diplomatia-apararii-parte-principala-a-diplomatiei-general/>, accesat la 12 ianuarie 2024.

STRATEGIA DE SECURITATE PENTRU REGIUNEA MĂRII NEGRE: COOPERARE, STABILITATE ȘI DEZVOLTARE DURABILĂ

Locotenent drd. ing. Nicolae-Silviu POPA

Comandor (r.) prof. univ. dr. Ion CHIORCEA

*Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța
10.55535/GMR.2024.1.3*

The article explores the development of a comprehensive security strategy for the Black Sea region, focusing on multiple aspects of security, including energy security, conflict management, cyber security and defence cooperation. The implementation of such a strategy involves sustainable efforts and close collaboration between the littoral states, international organisations and external partners.

On energy security, the article stresses the importance of developing energy infrastructure, diversifying energy sources and promoting energy efficiency. It also highlights the need to strengthen regional cooperation to address challenges such as conflict management, environmental protection and cyber security.

Conflict management is another key element of the strategy, with a focus on identifying, monitoring and resolving conflicts through dialogue and negotiation. Cyber security is treated as a global concern, with an emphasis on the need for close cooperation and information sharing to counter evolving cyber threats. Defence cooperation strengthens military capabilities and improves military security.

Keywords: energy security; Black Sea region; human rights; regional cooperation; cyber security;

INTRODUCERE

Regiunea Mării Negre, cu geografia și importanța strategică, reprezintă o zonă complexă, în cadrul căreia se intersectează interesele multiple ale statelor riverane, ale partenerilor regionali și ale actorilor internaționali. Securitatea în această regiune este esențială pentru stabilitatea Europei de Est și pentru prosperitatea populațiilor locale. Totuși, Marea Neagră nu este doar un bazin marin, ci și un nod important pentru securitatea energetică, transportul de mărfuri, securitatea cibernetică și cooperarea militară. În acest context, elaborarea unei strategii de securitate devine o necesitate pentru abordarea amenințărilor și provocărilor variate care afectează această zonă vitală economiei, securității și integrității europene.

Această lucrare propune o analiză aprofundată și o structură conceptuală pentru dezvoltarea unei strategii de securitate în regiunea Mării Negre atât la nivel național, cât și la nivelul Uniunii Europene. Tema se bazează pe patru direcții principale, fiecare reflectând un aspect-cheie al securității și stabilității în această zonă. În cele ce urmează, sunt analizate fiecare dintre aceste direcții, oferind o imagine cuprinzătoare a modului în care acestea pot contribui la asigurarea unei zone mai sigure și mai stabile.

În primul rând, promovarea consolidării cooperării regionale este esențială. Dialogul și colaborarea între statele riverane Mării Negre sunt instrumente cheie pentru abordarea amenințărilor comune, cum ar fi infracțiunile transfrontaliere și traficul ilegal. Apoi, securitatea energetică ocupă un loc deosebit de important în strategie, dată fiind dependența regiunii de resurse energetice și infrastructura asociată. Diversificarea surselor de energie, dezvoltarea infrastructurii energetice și promovarea eficienței energetice sunt, de asemenea, elemente cheie.

Marea Neagră nu este doar un bazin marin, ci și un nod important pentru securitatea energetică, transportul de mărfuri, securitatea cibernetică și cooperarea militară. În acest context, elaborarea unei strategii de securitate devine o necesitate pentru abordarea amenințărilor și provocărilor variate care afectează această zonă vitală economiei, securității și integrității europene.

Regiunea Mării Negre reprezintă o zonă de interes major pentru marile puteri, cum ar fi Federația Rusă și Turcia. Regiunea este bogată din punct de vedere istoric și strategic, cu rădăcini care se întind de la imperiile antice până la conflictele moderne. De-a lungul timpului, Marea Neagră a devenit o frontieră vitală pentru stabilitatea regională și mondială, datorită resurselor naturale, rutelor maritime comerciale esențiale pentru economia globală, și poziției sale geografice, situată între două continente.

Gestionarea conflictelor și consolidarea încrederii sunt priorități pe agenda globală de securitate. Prin sprijinirea eforturilor de rezolvare a conflictelor și facilitarea dialogului, se poate contribui la reducerea tensiunilor și prevenirea escaladării conflictelor în regiune. De asemenea, protecția mediului, securitatea cibernetică, cooperarea în domeniul apărării, parteneriatele externe, monitorizarea și colectarea informațiilor sunt aspecte care completează această strategie globală.

Educația și sensibilizarea publicului sunt, de asemenea, componente semnificative ale strategiei comune. Prin creșterea gradului de conștientizare și educația publicului cu privire la securitatea regională, societatea civilă se poate implica activ în eforturile comune ale statelor ce doresc o stabilitate în zona Mării Negre.

CONSOLIDAREA COOPERĂRII REGIONALE

Regiunea Mării Negre, situată la intersecția Europei de Est, a Asiei Centrale și a Orientului Mijlociu, a devenit o zonă geografică deosebit de importantă din punct de vedere strategic în secolul XXI. Această zonă, caracterizată de o diversitate etnică și culturală remarcabilă, este responsabilă de o gamă complexă de amenințări și provocări care necesită o abordare cu totul specială.

În contextul geopolitic actual, regiunea Mării Negre reprezintă o zonă de interes major pentru marile puteri, cum ar fi Federația Rusă și Turcia. Regiunea este bogată din punct de vedere istoric și strategic, cu rădăcini care se întind de la imperiile antice până la conflictele moderne. De-a lungul timpului, Marea Neagră a devenit o frontieră vitală pentru stabilitatea regională și mondială, datorită resurselor naturale, rutelor maritime comerciale esențiale pentru economia globală și poziției sale geografice, situată între două continente. Pentru Rusia, controlul asupra peninsulei Crimeea și a Strâmtoarelor Bosfor și Dardanele este vital în vederea asigurării accesului său la apele calde ale Mării Mediterane și ale oceanului global. În același timp, Turcia, în calitate de țară gazdă pentru Strâmtoarele Bosfor și Dardanele, utilizează acest control pentru a-și consolida poziția geopolitică și pentru a-și proteja securitatea la frontiere. Interesele acestor două mari puteri, împreună cu alți factori regionali, creează o dinamică extrem de complexă

în regiunea Mării Negre, care are implicații profunde asupra stabilității și securității la nivel global.

Consolidarea cooperării regionale în această zonă a devenit o necesitate pentru tot ceea ce înseamnă securitatea acestei zone. În cadrul unui mediu caracterizat de conflicte „înghețate”, tensiuni diplomatice și riscuri cibernetică, regiunea trebuie să dezvolte un dialog constructiv și mecanisme de colaborare care să promoveze înțelegerea reciprocă și gestionarea eficientă a crizelor (Shindler, 2023).

Agențiile internaționale, statele riverane și organizațiile neguvernamentale au un rol important în facilitarea acestui proces de consolidare a cooperării regionale. Abordările multidimensionale care vizează securitatea energetică, gestionarea resurselor naturale, dezvoltarea economică durabilă și construirea încrederii sunt esențiale pentru crearea unei fundații eficiente pentru stabilitatea pe termen lung. (Daumann, 2023; Defense&Security Analysis, nr. 3).

Regiunea Mării Negre, datorită poziției sale geografice și a complexității sale istorice, reprezintă un subiect de interes major pentru securitatea globală și regională. Prin promovarea cooperării regionale și a dialogului între actorii implicați, putem contribui la asigurarea unui viitor mai sigur și mai prosper pentru această regiune deosebit de importantă la nivel mondial.

Importanța cooperării regionale

Cooperarea regională în regiunea Mării Negre reprezintă un pilon esențial pentru abordarea cu succes a amenințărilor comune și pentru promovarea stabilității și securității într-un mediu extrem de complex și dinamic. În acest context, este important să subliniem rolul vital pe care cooperarea regională îl joacă în asigurarea unui viitor sigur și prosper pentru toate statele riverane.

Cooperarea regională este fundamentată pe premisa că nicio țară nu poate gestiona singură amenințările și provocările care afectează regiunea Mării Negre. Deși statele din zonă au interese și priorități individuale și chiar unele divergențe privind Zona Economică Exclusivă, ele împărtășesc și preocupări comune, cum ar fi securitatea energetică, prevenirea conflictelor, combaterea terorismului, protecția

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În cadrul unui mediu caracterizat de conflicte „înghețate”, tensiuni diplomatice și riscuri cibernetică, regiunea trebuie să dezvolte un dialog constructiv și mecanisme de colaborare care să promoveze înțelegerea reciprocă și gestionarea eficientă a crizelor.

Creșterea cooperării în regiunea Mării Negre nu este doar benefică, ci și esențială pentru asigurarea securității și stabilității în acest mediu complex. Prin colaborarea strânsă între statele riverane, se pot obține rezultate pozitive în ceea ce privește gestionarea amenințărilor comune, consolidarea capacităților de răspuns și promovarea dezvoltării durabile.

mediului înconjurător și promovarea dezvoltării economice durabile. Prin colaborarea strânsă și coordonarea eforturilor, statele riverane pot face față mai eficient acestor provocări. (Batka, 2023; Daumann, 2023).

Unul dintre beneficiile cheie ale cooperării regionale este împărtășirea informațiilor cu privire la amenințările potențiale sau existente, așa cum a fost prevăzut în cadrul inițiativei OBSH (Operation Black Sea Harmony). Schimbul de informații între țările din regiune poate ajuta la identificarea și evaluarea rapidă a riscurilor, facilitând astfel luarea de măsuri preventive și de gestionare a crizelor într-un mod mai eficient. De asemenea, cooperarea regională permite consolidarea capacităților de răspuns la crize, cum ar fi dezvoltarea infrastructurii de securitate comună sau organizarea exercițiilor militare comune, pentru a se pregăti pentru situații de criză, așa cum s-a întâmplat pe timpul funcționării eficiente a inițiativei BLACKSEAFOR (Black Sea Naval Cooperation Group).

Mai mult decât atât, cooperarea regională promovează dezvoltarea unor politici comune și abordări coordonate în domenii de interes mutual. Acest lucru poate include elaborarea de acorduri și tratate regionale pentru gestionarea resurselor naturale, precum și stabilirea unor reguli și norme comune pentru navigația în Marea Neagră, în concordanță cu UNCLOS (Convenția Națiunilor Unite privind Legea Mării) din 1982. Prin consolidarea unor politici și reguli comune, regiunea devine mai stabilă și mai previzibilă, ceea ce creează un climat favorabil investițiilor și dezvoltării economice.

Creșterea cooperării în regiunea Mării Negre nu este doar benefică, ci și esențială pentru asigurarea securității și stabilității în acest mediu complex. Prin colaborarea strânsă între statele riverane, se pot obține rezultate pozitive în ceea ce privește gestionarea amenințărilor comune, consolidarea capacităților de răspuns și promovarea dezvoltării durabile. Această abordare colectivă contribuie la crearea unui viitor prosper pentru întreaga regiune a Mării Negre.

Consolidarea cooperării regionale în regiunea Mării Negre implică nu doar eforturi de identificare a amenințărilor comune și promovarea unor politici de securitate comune, ci și dezvoltarea

Unul dintre aspectele esențiale ale consolidării cooperării regionale este elaborarea planurilor de răspuns la situații de urgență și organizarea exercițiilor comune. Prin simulările și exercițiile practice, statele pot identifica nevoile de îmbunătățire a capacităților de răspuns și pot dezvolta proceduri eficiente pentru a face față situațiilor de criză.

unor mecanisme robuste de gestionare a crizelor și prevenire a conflictelor. Aceste aspecte sunt importante pentru menținerea stabilității și a păcii într-un mediu caracterizat de riscuri variate și tensiuni periodice.

Unul dintre aspectele esențiale ale consolidării cooperării regionale este elaborarea planurilor de răspuns la situații de urgență și organizarea exercițiilor comune. Aceste planuri și exerciții sunt fundamentale pentru pregătirea statelor riverane în fața crizelor potențiale, cum ar fi dezastrele naturale, accidentele industriale sau amenințările la adresa securității. Prin simulările și exercițiile practice, statele pot identifica nevoile de îmbunătățire a capacităților de răspuns și pot dezvolta proceduri eficiente pentru a face față situațiilor de criză.

Facilitarea dialogului și consolidarea încrederii reciproce reprezintă, de asemenea, componente esențiale ale cooperării regionale. Prin stabilirea unui cadru de comunicare și colaborare, statele pot aborda divergențele și pot discuta deschis și constructiv despre provocările cu care se confruntă. Încrederea reciprocă este un element vital în prevenirea escaladării conflictelor, deoarece permite gestionarea mai eficientă a tensiunilor și a disputelor. Schimbul de informații și de vederi poate contribui la soluționarea pașnică a divergențelor și poate preveni escaladarea unor situații delicate în conflicte deschise.

Prin cooperarea eficientă în gestionarea crizelor, statele din regiune pot să evite agravarea situațiilor dificile și să mențină stabilitatea. Aceasta nu doar reduce potențialul de deteriorare a securității și a ordinii regionale, ci și contribuie la crearea unui mediu mai sigur și mai prosper pentru cetățenii și întreprinderile din regiunea Mării Negre. Consolidarea cooperării regionale și dezvoltarea unor mecanisme solide pentru gestionarea crizelor sunt investiții valoroase în stabilitatea și securitatea pe termen lung a acestei zone strategice. (Chovančík, Krpec, 2023; Ștefan, 2023).

Dezvoltarea economică și stabilizarea

Colaborarea regională în regiunea Mării Negre reprezintă un instrument puternic pentru susținerea dezvoltării economice durabile și a stabilizării într-un mediu în continuă schimbare. Prin implicarea

Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii, în special a porturilor și rețelelor de transport, pot crea o fundație solidă pentru creșterea economică. În plus, conexiunile eficiente cu piețele internaționale sunt esențiale pentru exporturi și importuri mai facile și pot sprijini dezvoltarea sectoarelor de producție și a industriilor din regiune.

comună în inițiative și proiecte care vizează dezvoltarea economică, statele riverane pot aduce beneficii semnificative atât pentru ele însele, cât și pentru întreaga regiune.

Unul dintre pilonii esențiali ai dezvoltării economice prin intermediul cooperării regionale este investiția în infrastructură comună. Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii, în special a porturilor și rețelelor de transport, pot crea o fundație solidă pentru creșterea economică. În plus, conexiunile eficiente cu piețele internaționale sunt esențiale pentru exporturi și importuri mai facile și pot sprijini dezvoltarea sectoarelor de producție și a industriilor din regiune. (Ștefan, 2023).

Un exemplu concret este dezvoltarea coridoarelor de transport și a infrastructurii portuare care leagă porturile Mării Negre de cele din Europa și Asia. Aceste proiecte de infrastructură pot reduce costurile de transport, pot mări competitivitatea companiilor din regiune și pot facilita accesul la piețele globale. Prin urmare, ele nu doar stimulează dezvoltarea economică a statelor riverane, ci și contribuie la creșterea nivelului de trai al populației și la crearea de locuri de muncă.

De asemenea, facilitarea comerțului prin eliminarea barierelor și promovarea unui climat comercial favorabil poate sprijini dezvoltarea economică. Statele riverane pot lucra împreună pentru a simplifica procedurile vamale, pentru a armoniza reglementările comerciale și pentru a promova cooperarea în domenii precum investițiile și transferul tehnologic. Aceste măsuri pot atrage investiții străine directe în regiune și pot facilita o creștere economică durabilă. Dezvoltarea economică și stabilizarea în regiunea Mării Negre sunt strâns legate de cooperarea regională. Prin investiții în infrastructură, facilitarea comerțului și promovarea unor politici economice comune, statele riverane pot crea un mediu propice pentru dezvoltarea durabilă, generând beneficii semnificative pentru cetățeni și întreprinderi. Aceste eforturi contribuie la transformarea regiunii Mării Negre într-un centru economic prosper și stabil, cu perspective promițătoare pentru viitor.

Un exemplu notabil de cooperare regională în regiunea Mării Negre ilustrează angajamentul statelor riverane de a promova stabilitatea,

BSEC are ca scop principal promovarea colaborării economice și dezvoltarea durabilă în regiunea Mării Negre. Organizația facilitează schimbul de informații și bune practici în domeniile economic, comercial, cultural și educațional. Prin intermediul BSEC, statele membre au elaborat proiecte comune de infrastructură, au stabilit acorduri comerciale și au promovat investițiile străine directe în regiune.

dezvoltarea economică și securitatea în această zonă strategică. Un astfel de exemplu este *Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (Black Sea Economic Cooperation/BSEC)*, care a fost înființată în 1992 și reprezintă o platformă importantă pentru dialogul și colaborarea dintre cele douăsprezece state membre din regiune.

BSEC are ca scop principal promovarea colaborării economice și dezvoltarea durabilă în regiunea Mării Negre. Organizația facilitează schimbul de informații și bune practici în domeniile economic, comercial, cultural și educațional. Prin intermediul BSEC, statele membre au elaborat proiecte comune de infrastructură, au stabilit acorduri comerciale și au promovat investițiile străine directe în regiune. Această formă de cooperare regională a contribuit semnificativ la creșterea economică și la consolidarea legăturilor economice între statele riverane.

Un alt exemplu de cooperare regională relevantă este *Inițiativa Dunării*, care implică statele riverane ale Dunării, inclusiv pe cele din bazinul Mării Negre. Acest proiect de cooperare regională se concentrează pe dezvoltarea infrastructurii de transport și navigație pe Dunăre, promovarea turismului și conservarea mediului înconjurător. Prin *Inițiativa Dunării*, statele au colaborat pentru a îmbunătăți accesul la resursele naturale și piețele regionale, ceea ce a dus la creșterea economiei în regiune.

În plus, strategiile naționale de securitate ale statelor riverane Mării Negre au evidențiat necesitatea cooperării regionale în abordarea provocărilor comune. Statele au recunoscut că abordarea izolată a problemelor de securitate nu este eficientă și au început să dezvolte mecanisme de cooperare, inclusiv exerciții militare comune și schimburi de informații pentru contracararea amenințărilor la adresa securității în regiune. Mai concret, cooperarea regională în regiunea Mării Negre este exemplificată de cele două organizații amintite: BSEC și Inițiativa Dunării, care promovează dezvoltarea economică, stabilitatea și securitatea într-un mediu caracterizat de provocări diverse. Totuși, este important să menționăm că războiul ruso-ucrainean a avut un impact semnificativ asupra funcționării acestor două inițiative. De asemenea,

Inițiativa celor 3 Mări, care implică țări din Europa Centrală și de Est, a adăugat o altă dimensiune la dinamica regională și a sporit relevanța cooperării transregionale. În plus, *Inițiativa de Transport al Grânelor în Marea Neagră (BSGI)* a avut un rol important în promovarea securității și a infrastructurii de transport în regiune. În concluzie, aceste inițiative reflectă determinarea statelor riverane de a colabora pentru a aborda împreună problemele regionale și pentru a crea un viitor mai prosper și mai sigur pentru cetățenii din regiune, dar trebuie luate în considerare și provocările geopolitice în evoluția lor, inclusiv impactul conflictului din Ucraina.

Inițiativa celor 3 Mări, care implică țări din Europa Centrală și de Est, a adăugat o altă dimensiune la dinamica regională și a sporit relevanța cooperării transregionale. În plus, Inițiativa de Transport al Grânelor în Marea Neagră (BSGI) a avut un rol important în promovarea securității și a infrastructurii de transport în regiune.

Consolidarea cooperării regionale reprezintă o condiție *sine qua non* în cadrul strategiei de securitate pentru regiunea Mării Negre, având în vedere complexitatea amenințărilor și provocărilor cu care se confruntă această zonă strategică. Într-un climat global caracterizat de schimbări rapide și de dinamici geopolitice complexe, promovarea securității și stabilității în regiunea Mării Negre devine o prioritate vitală.

Unul dintre pilonii fundamentali ai consolidării cooperării regionale este dialogul diplomatic. În opinia noastră, statele riverane și partenerii regionali trebuie să se angajeze într-un dialog constant și deschis pentru a aborda problemele de securitate și pentru a identifica soluții comune. Acest dialog poate acoperi o gamă largă de subiecte, de la dezarmare și controlul armelor la prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor. Prin intermediul diplomației, se pot construi relații de încredere și se pot rezolva divergențele într-un mod pașnic și constructiv.

Schimbul de informații reprezintă un alt element esențial al cooperării regionale în domeniul securității. Statele riverane pot împărtăși informații cu privire la amenințările potențiale sau existente, ceea ce facilitează evaluarea și gestionarea eficientă a riscurilor. Schimbul de inteligență și cooperarea în domeniul securității cibernetice sunt exemple de activități care pot contribui la creșterea nivelului de conștientizare și la întărirea capacității de răspuns la amenințările contemporane.

Coordonarea în situații de criză este, de asemenea, foarte importantă pentru consolidarea securității regionale. Statele riverane

trebuie să dezvolte planuri de răspuns la situații de urgență și să organizeze exerciții comune în scopul pregătirii pentru diverse scenarii de criză. Această pregătire permite statelor să reacționeze rapid și eficient în fața unor evenimente neprevăzute, precum dezastre naturale sau incidente de securitate.

În final, dezvoltarea economică și stabilitatea economică sunt interconectate cu securitatea în regiunea Mării Negre. Prin promovarea dezvoltării economice durabile și a cooperării comerciale, statele pot crea o bază solidă pentru stabilitate și securitate. Investițiile în infrastructură, facilitarea comerțului și promovarea investițiilor străine directe pot stimula creșterea economică și pot contribui la dezvoltarea resurselor și la crearea de locuri de muncă. (News-European Security & Defence, n.d.)

SECURITATEA ENERGETICĂ PENTRU REGIUNEA MĂRII NEGRE

Regiunea Mării Negre are o importanță strategică semnificativă în ceea ce privește securitatea energetică, dată fiind poziția sa cheie în furnizarea și transportul de resurse energetice. Pentru a asigura o securitate energetică sustenabilă în această zonă, sunt necesare eforturi concentrate în dezvoltarea infrastructurii energetice, diversificarea surselor de energie și promovarea eficienței energetice. Acest capitol examinează în detaliu aceste aspecte esențiale.

Dezvoltarea infrastructurii energetice

Extinderea rețelelor de transport reprezintă un aspect central al asigurării securității energetice în regiunea Mării Negre. Acest proces implică:

Investiții semnificative: Guvernele și organizațiile internaționale trebuie să aloce resurse financiare considerabile pentru a construi și moderniza conducte de transport pentru gaze naturale și petrol. Aceste proiecte necesită planificare și finanțare pe termen lung pentru a deveni operaționale și a asigura fluxuri de energie constante și fiabile. (Black Sea Security and Development: The Need for a Regional Strategy, German Marshall Fund of the United States, n.d.; Russia,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Guvernele și organizațiile internaționale trebuie să aloce resurse financiare considerabile pentru a construi și moderniza conducte de transport pentru gaze naturale și petrol. Aceste proiecte necesită planificare și finanțare pe termen lung pentru a deveni operaționale și a asigura fluxuri de energie constante și fiabile.

NATO, and Black Sea Security, RAND, n.d.; US Senate Passes Black Sea Security Act, Ministry of Foreign Affairs, n.d.).

Infrastructura portuară: Dezvoltarea infrastructurii portuare este esențială pentru facilitarea importului și exportului de resurse energetice. Porturile bine echipate permit descărcarea eficientă a navelor petroliere, precum și transportul securizat al acestor resurse către destinații interne și internaționale (Ib.).

Modernizarea centralelor electrice: Modernizarea centralelor electrice existente și construirea de noi instalații reprezintă o parte importantă a consolidării securității energetice. Acest proces cuprinde:

- **Eficiențizarea tehnică:** Modernizarea centralelor existente pentru a le face mai eficiente din punct de vedere tehnologic, ceea ce duce la o producție mai eficientă de energie și la reducerea pierderilor în procesul de generare.
- **Diversificarea surselor de energie:** Construirea de noi centrale electrice care utilizează surse de energie diverse, cum ar fi gazele naturale, energia solară, eoliană sau hidroenergia. Această diversificare asigură o aprovizionare mai robustă și o mai mare rezistență în fața fluctuațiilor pieței sau a schimbărilor în resursele disponibile.
- **Centrale nucleare și termocentrale:** Investiții în centrale nucleare și termocentrale pentru a satisface cerințele de bază ale consumului de energie și pentru a reduce **dependența de resursele energetice importate**.

Interconectivitatea: Crearea unei rețele de interconectare eficiente este un alt element esențial al securității energetice în regiunea Mării Negre. Acest proces implică:

- **Crearea de conexiuni:** Dezvoltarea de legături între rețelele energetice interne ale țărilor riverane și rețelele energetice ale țărilor vecine. Acest lucru facilitează tranzitul și schimbul de energie și permite statelor să se sprijine reciproc în situații de urgență sau de deficit energetic.
- **Flexibilitate și rezistență:** Interconectarea cu rețelele vecine sporește flexibilitatea în gestionarea aprovizionării cu energie. În cazul în care o sursă de energie suferă o perturbare

Dezvoltarea de legături între rețelele energetice interne ale țărilor riverane și rețelele energetice ale țărilor vecine facilitează tranzitul și schimbul de energie și permite statelor să se sprijine reciproc în situații de urgență sau de deficit energetic.

sau o întârziere în livrare, statul poate recurge la resursele de la alți parteneri interconectați pentru a menține stabilitatea aprovizionării.

Dezvoltarea infrastructurii energetice în regiunea Mării Negre necesită o colaborare activă, coordonată între statele riverane, organizațiile internaționale și investitori privați pentru a asigura securitatea energetică pe termen lung. Aceste eforturi nu numai că vor contribui la asigurarea aprovizionării cu energie în regiune, dar vor spori și stabilitatea și prosperitatea generală a acestei zone cheie (Black Sea Security and Development: The Need for a Regional Strategy, German Marshall Fund of the United States, n.d.; Russia, NATO, and Black Sea Security, RAND, n.d.; US Senate Passes Black Sea Security Act, Ministry of Foreign Affairs, n.d.).

Diversificarea surselor de energie

Marea Neagră este o parte importantă a infrastructurii energetice globale, iar mai multe programe energetice și rute de transport de energie tranzitează această regiune cheie. Câteva dintre cele mai notabile programe energetice care tranzitează Marea Neagră includ:

1. **Oleoductul Druzhba:** Acesta este unul dintre cele mai mari oleoducte din lume, care transportă petrol din Rusia către Europa de Vest, traversând Ucraina și Belarus. Partea sa de sud, cunoscută sub numele de Druzhba Adria, ajunge la terminalul de petrol al orașului Omisalj din Croația pe coasta Adriatică, traversând regiunea Mării Negre.

2. **Conducta Blue Stream:** Această conductă transportă gaz natural din Rusia către Turcia, trecând pe sub Marea Neagră. Este o parte importantă a infrastructurii de gazoduct a regiunii și contribuie la aprovizionarea cu gaze naturale a Turciei.

3. **Coridorul energetic sudic:** Acest proiect constă dintr-o serie de conducte de transport de gaz natural care leagă Azerbaidjanul de Europa, trecând prin Georgia, Turcia și, în cele din urmă, sub Marea Neagră către Balcani și Europa de Sud-Est. Componente importante ale acestui coridor sunt Conducta Transanatoliană (TANAP) și Conducta Transadriatică (TAP).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Conducta Blue Stream transportă gaz natural din Rusia către Turcia, trecând pe sub Marea Neagră. Este o parte importantă a infrastructurii de gazoduct a regiunii și contribuie la aprovizionarea cu gaze naturale a Turciei.

Coridorul energetic sudic constă dintr-o serie de conducte de transport de gaz natural care leagă Azerbaidjanul de Europa, trecând prin Georgia, Turcia și, în cele din urmă, sub Marea Neagră către Balcani și Europa de Sud-Est.

4. *Coridorul de transport de energie electrică*: Marea Neagră servește și ca inter-conector pentru transportul de energie electrică între țările din regiune. Proiecte precum Inter-conectorul Turciei cu Grecia și Bulgaria (ITGB) și Inter-conectorul electric România-Bulgaria (REBAP) facilitează transportul de energie electrică între țări.

Dependența excesivă de o singură sursă de energie reprezintă un risc semnificativ pentru securitatea energetică a unei regiuni. Diversificarea surselor de energie reprezintă un rol important în reducerea vulnerabilităților și în creșterea rezilienței. Această secțiune analizează importanța și beneficiile diversificării surselor de energie în regiunea Mării Negre.

Energia regenerabilă: Promovarea dezvoltării resurselor de energie regenerabilă, cum ar fi energia solară, eoliană și hidroenergia, este esențială pentru a reduce dependența de combustibili fosili și pentru a contribui la combaterea schimbărilor climatice. Regiunea Mării Negre are un potențial semnificativ în ceea ce privește energia solară, cu o expunere la soare adecvată în timpul anului. Dezvoltarea parcurilor solare și a parcurilor eoliene ar trebui să fie o prioritate pentru creșterea capacității de producere a energiei regenerabile. Un aspect important al energiei regenerabile este reprezentat de **independența energetică**, ceea ce duce la independența de importuri a materiilor prime (ex: combustibili fosili).

Eficiența energetică: Eficiența energetică înseamnă a face mai mult cu mai puțină energie. Acest concept implică adoptarea de tehnologii și practici care reduc consumul de energie în diferite sectoare, cum ar fi industria, comerțul și clădirile. Investiția în tehnologii de iluminat eficient, izolație termică, aparate electrocasnice mai eficiente și sisteme de transport mai prietenoase cu mediul poate contribui semnificativ la reducerea consumului total de energie și la economii de costuri reale.

Explorarea de noi resurse: În plus față de promovarea energiei regenerabile, explorarea și exploatarea resurselor energetice neconvenționale contribuie la diversificarea surselor de energie. Acest lucru poate include dezvoltarea capacităților de extracție a gazului de șist sau a altor resurse naturale neconvenționale care pot fi disponibile în regiune. Un exemplu relevant în acest sens este proiectul

„Neptun Deep”, desfășurat de Romgaz și OMV Petrom, care vizează exploatarea gazelor naturale în zona de mare adâncime a Mării Negre. Acest proiect are potențialul de a aduce beneficii semnificative în ceea ce privește securitatea energetică și economia României, dar este esențial să fie gestionat cu grijă și în conformitate cu cele mai înalte standarde de mediu pentru a minimiza impactul asupra ecosistemului marin și pentru a asigura sustenabilitatea în exploatarea resurselor naturale neconvenționale. Astfel, explorarea și exploatarea acestor resurse necesită o abordare atentă și responsabilă pentru a asigura un echilibru între necesitățile energetice și protecția mediului în regiunea Mării Negre.

Diversificarea surselor de energie în regiunea Mării Negre nu numai că sporește securitatea energetică, dar contribuie și la atingerea obiectivelor de mediu, precum reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră. Această abordare oferă, de asemenea, beneficii economice, creând o bază industrială mai largă și locuri de muncă în sectorul energiei regenerabile și al eficienței energetice. Cu o astfel de diversificare, regiunea Mării Negre poate deveni mai independentă și mai sustenabilă din punct de vedere energetic. (Black Sea Security and Development: The Need for a Regional Strategy.)

GESTIONAREA CONFLICTELOR. CONSOLIDAREA ÎNCREDERII

Gestionarea conflictelor reprezintă un element esențial al strategiei de securitate în regiunea Mării Negre, având un impact direct asupra stabilității și securității regionale. Această secțiune se concentrează pe importanța și modalitățile de implementare a gestionării conflictelor în cadrul strategiei de securitate.

Identificarea și monitorizarea conflictelor

Primul pas esențial în gestionarea conflictelor în regiunea Mării Negre constă în identificarea și monitorizarea acestora. Acest proces complex și riguros este fundamental pentru anticiparea și gestionarea eficientă a amenințărilor la adresa securității regionale. Această secțiune detaliază câteva aspecte ale identificării și monitorizării conflictelor. (Ib.).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Gestionarea conflictelor reprezintă un element esențial al strategiei de securitate în regiunea Mării Negre, având un impact direct asupra stabilității și securității regionale.

Analiza riscurilor și amenințărilor:

Identificarea potențialelor conflicte: Prima etapă presupune identificarea și evaluarea factorilor de risc și a potențialelor surse de conflicte din regiunea Mării Negre. Acestea pot include dispute teritoriale, tensiuni etnice, competiție pentru resurse naturale, divergențe politice sau economice și multe altele.

Evaluarea impactului: O analiză detaliată a potențialului impact al conflictelor asupra securității regionale și globale este esențială. Aceasta poate evalua consecințele economice, sociale, politice și militare ale unui conflict.

Colectarea de date și informații: Monitorizarea continuă a evenimentelor din regiune prin colectarea și analiza constantă a datelor și informațiilor relevante din surse variate, cum ar fi rapoartele de presă, rapoartele guvernamentale și sursele de informații clasificate.

Monitorizarea continuă:

Semne timpurii ale conflictelor: Identificarea semnelor timpurii ale escaladării conflictelor este esențială. Aceasta poate include creșterea tensiunilor între părți, mișcări militare neobișnuite, retorica belicoasă și incidente în creștere în zona de conflict.

Tehnologii și analize avansate: Utilizarea tehnologiilor avansate, cum ar fi sistemele de supraveghere satelitară și instrumentele de analiză de date pentru a spori capacitatea de monitorizare și de identificare a amenințărilor.

Colaborare cu organizații internaționale: Cooperarea cu organizații precum Națiunile Unite, OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) și alte instituții internaționale pentru a accesa informații și analize independente asupra evoluției conflictelor.

Evaluarea evoluției situației: Actualizarea constantă a evaluării situației pentru a ține pasul cu schimbările în dinamica conflictelor și pentru a adapta strategiile de gestionare.

Identificarea și monitorizarea conflictelor reprezintă fundamentul pentru luarea de decizii informate și pentru planificarea eficientă a măsurilor de gestionare a conflictelor. Este esențială colaborarea strânsă între statele riverane Mării Negre, organizațiile internaționale și partenerii externi pentru a asigura o gestionare eficientă a amenințărilor la adresa securității regionale.

Facilitarea dialogului și a negocierilor

Facilitarea dialogului și a negocierilor reprezintă un pas important în gestionarea conflictelor în regiunea Mării Negre. Această abordare se axează pe promovarea comunicării constructive și a soluțiilor pașnice între părțile implicate într-un conflict. Mai jos sunt prezentate aspectele cheie ale acestei componente a strategiei de securitate.

Diplomație preventivă:

Reducerea tensiunilor: Diplomația preventivă implică eforturi diplomatice menite să reducă tensiunile și să prevină escaladarea conflictelor înainte ca acestea să devină violente. Diplomația poate implica medierea și intermedierea de către terți neutri sau inițiative diplomatice bilaterale sau multilaterale.

Monitorizarea și alerta timpurie: Instituirea unui sistem de monitorizare și alerta timpurie pentru a identifica semnele timpurii ale unei posibile escaladări a conflictului și pentru a interveni rapid cu măsuri preventive.

Diplomație de încurajare: Încurajarea părților implicate să exploreze opțiuni de soluționare a conflictelor prin intermediul dialogului și negocierilor și să evite soluțiile violente.

Negociere și acorduri:

Promovarea negocierilor: Stimularea și facilitarea negocierilor între părțile implicate în conflict pentru a găsi soluții durabile. Aceste negocieri pot viza rezolvarea disputelor teritoriale, gestionarea resurselor naturale sau încetarea ostilităților.

Mediere și arbitraj: Recurgerea la medierea internațională sau la procedurile de arbitraj pentru a ajuta părțile să depășească obstacolele și să ajungă la acorduri acceptabile pentru ambele părți.

Crearea de acorduri și protocoale: Elaborarea și semnarea acordurilor și protocoalelor care definesc condițiile de pace, limitele teritoriale sau reglementările pentru gestionarea resurselor comune. Acestea pot contribui la prevenirea reluării conflictelor.

Crearea platformelor de dialog:

Forumuri regionale: Dezvoltarea de forumuri și platforme regionale pentru dialog și cooperare. Acestea pot servi ca spații neutre pentru părțile implicate în conflict pentru a discuta deschis chestiunile sensibile și pentru a promova încrederea reciprocă.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Facilitarea dialogului și a negocierilor reprezintă un pas important în gestionarea conflictelor în regiunea Mării Negre. Această abordare se axează pe promovarea comunicării constructive și a soluțiilor pașnice între părțile implicate într-un conflict.

Consultări bilaterale și multilaterale: Organizarea de consultări la nivel bilateral sau multilateral între părțile implicate pentru a discuta chestiuni de interes comun și pentru a facilita dialogul, astfel să se reducă tensiunile dintre părți.

Promovarea culturală și educația pentru pace: Inițiative pentru promovarea înțelegerii interculturale și pentru educarea generațiilor tinere în spiritul păcii și al toleranței, contribuind astfel la crearea unui mediu favorabil pentru dialog și reconciliere.

Facilitarea dialogului și negocierilor necesită o abordare atent gestionată și răbdare. Aceasta implică angajamentul ferm al tuturor părților implicate și sprijinul comunității internaționale pentru a promova soluții pașnice la conflicte și pentru a evita escaladarea acestora către violență. (Strengthening Black Sea Security and Defense in a New Era - Atlantic Council, n.d.).

Implicarea comunității internaționale

Implicarea comunității internaționale reprezintă un aspect central al strategiei de gestionare a conflictelor în regiunea Mării Negre. Comunitatea internațională aduce cu sine o gamă variată de resurse, experiență și influență diplomatică, jucând un rol esențial în sprijinirea eforturilor de prevenire și rezolvare a conflictelor.

Mediere internațională:

Organizații internaționale: Organizații precum Națiunile Unite, OSCE, Uniunea Europeană și altele pot acționa ca mediatori în conflictele din regiune. Aceste instituții au resurse și expertiză considerabile în negocierea și facilitarea dialogului între părțile implicate. Ele pot organiza conferințe de pace, iniția negocieri și oferi consultanță în procesele de mediere.

Diplomați de renume: Implicarea diplomaților cu o reputație solidă și experiență în medierea conflictelor poate aduce o autoritate suplimentară în procesul de negociere. Acești diplomați pot avea acces la canale diplomatice și la lideri de rang înalt, facilitând dialogul și promovând acorduri de pace.

Facilitarea dialogului și negocierilor necesită o abordare atent gestionată și răbdare. Aceasta implică angajamentul ferm al tuturor părților implicate și sprijinul comunității internaționale pentru a promova soluții pașnice la conflicte și pentru a evita escaladarea acestora către violență.

Implementarea acordurilor:

Monitorizarea internațională: Comunitatea internațională poate furniza misiuni de monitorizare pentru a supraveghea implementarea acordurilor de pace sau a planurilor de soluționare a conflictelor. Aceste misiuni de monitorizare pot contribui la asigurarea respectării acordurilor și pot preveni reluarea ostilităților. Monitorii internaționali pot monitoriza respectarea armistițiului, retragerea trupelor și respectarea drepturilor omului. (Black Sea Security and Development: The Need for a Regional Strategy, ib.).

Asistență tehnică și financiară: Comunitatea internațională poate oferi asistență tehnică și financiară pentru reconstrucția post-conflict, dezvoltarea economică și umanitară. Această asistență poate contribui la stabilizarea zonelor afectate de conflict și la îmbunătățirea calității vieții pentru populațiile afectate.

Promovarea drepturilor omului și a justiției:

Monitorizarea drepturilor omului: Organizațiile internaționale pot desfășura misiuni de monitorizare a drepturilor omului în zonele afectate de conflict pentru a asigura respectarea acestora și pentru a preveni abuzurile. Monitorizarea drepturilor omului poate contribui la protejarea civililor și la documentarea încălcărilor drepturilor omului.

Asistența pentru reconciliere: Comunitatea internațională poate facilita procesele de reconciliere între părțile implicate în conflicte. Aceasta poate implica inițiative educaționale și culturale pentru promovarea înțelegerii și toleranței între comunități și grupuri etnice sau religioase. Sprijinul pentru reconciliere poate ajuta la restabilirea relațiilor dintre părțile aflate în conflict și la prevenirea reluării ostilităților.

Implicarea comunității internaționale este esențială pentru consolidarea eforturilor de gestionare a conflictelor în regiunea Mării Negre. Aceasta aduce cu sine resurse, experiență și influență diplomatică, astfel contribuind la promovarea soluțiilor pașnice și la stabilizarea regiunii. Este important ca statele riverane, organizațiile internaționale și partenerii externi să colaboreze strâns pentru a atinge obiectivele stabilite în gestionarea conflictelor și pentru a asigura

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Comunitatea internațională poate furniza misiuni de monitorizare pentru a supraveghea implementarea acordurilor de pace sau a planurilor de soluționare a conflictelor. Aceste misiuni de monitorizare pot contribui la asigurarea respectării acordurilor și pot preveni reluarea ostilităților. Monitorii internaționali pot monitoriza respectarea armistițiului, retragerea trupelor și respectarea drepturilor omului.

o regiune mai sigură și mai stabilă. Prin eforturi concertate și cooperare la nivel internațional, se poate contribui semnificativ la prevenirea și rezolvarea conflictelor în această zonă.

SECURITATEA CIBERNETICĂ – DEZVOLTAREA CAPACITĂȚILOR PENTRU CONTRACARAREA AMENINȚĂRILOR CIBERNETICE

Securitatea cibernetică reprezintă un alt pilon fundamental al strategiei de securitate în regiunea Mării Negre, având în vedere creșterea amenințărilor cibernetice la adresa infrastructurii critice și a rețelelor de comunicații. Această secțiune explorează importanța dezvoltării capacităților de securitate cibernetică și măsurile care pot fi implementate pentru a contracara aceste amenințări în mod eficient și sustenabil. (Ștefan, 2023).

Un prim pas important în dezvoltarea securității cibernetice este înțelegerea profundă a amenințărilor cibernetice specifice cu care se confruntă regiunea Mării Negre. Acest proces implică analiza și implementarea următoarelor măsuri:

Analiza riscurilor: Identificarea și evaluarea detaliată a riscurilor cibernetice potențiale care pot afecta infrastructura critică, rețelele de comunicații și sistemele informatice în regiune. Acest lucru include identificarea vulnerabilităților în infrastructură, datele sensibile și sistemele critice.

Monitorizarea amenințărilor: Instituirea unui sistem de monitorizare constantă și alertă timpurie pentru a identifica semnele timpurii ale amenințărilor cibernetice în creștere și pentru a reacționa rapid la incidente. Monitorizarea ar trebui să acopere atât sursele interne, cât și pe cele externe de amenințări.

Evaluarea impactului: Cu ajutorul experților în securitate cibernetică, trebuie evaluat impactul potențial al atacurilor cibernetice asupra infrastructurii critice și a rețelelor de comunicații. Aceasta include evaluarea impactului financiar, operațional și de securitate.

Educație și formare: Formarea specialiștilor în securitate cibernetică și creșterea nivelului de conștientizare a personalului din sectoarele critice asupra amenințărilor cibernetice. Acest proces ar trebui să cuprindă instruire pentru identificarea și gestionarea incidentelor cibernetice.

Crearea de echipe dedicate: Formarea de echipe de răspuns la incidente cibernetice (CSIRT) și de securitate cibernetică apte să acționeze rapid în cazul unui atac. Aceste echipe ar trebui să aibă resursele și autoritatea necesare pentru a investiga și a răspunde la amenințările cibernetice.

Implementarea politicilor de securitate: Dezvoltarea și implementarea politicilor și standardelor de securitate cibernetică pentru a proteja infrastructura critică și a impune măsuri de securitate adecvate în sectorul public și privat. (Ib.).

CONCLUZII

Implementarea unei strategii de securitate comprehensivă pentru regiunea Mării Negre necesită un angajament solid și coordonat din partea statelor riverane, organizațiilor internaționale și partenerilor externi. Această colaborare este esențială în fața unor amenințări și provocări complexe și interconectate.

În ceea ce privește securitatea energetică, dezvoltarea infrastructurii energetice va stimula creșterea economică și va asigura o aprovizionare stabilă cu energie, contribuind astfel la prosperitatea regiunii. Diversificarea surselor de energie și promovarea eficienței energetice vor reduce dependența de sursele tradiționale de energie și vor contribui la protejarea mediului.

Gestionarea conflictelor și consolidarea încrederii reprezintă o piedică importantă în calea conflictelor potențiale și a escaladării acestora. Prin intermediul diplomației preventive, negocierilor și platformelor de dialog, statele din regiune pot soluționa disputele și pot evita escaladarea conflictelor.

Securitatea cibernetică este o preocupare globală, iar cooperarea regională și internațională este esențială pentru contracararea amenințărilor cibernetice. Schimbul de informații, exercițiile și simulările, precum și respectarea normelor internaționale în ceea ce privește utilizarea cibernetică sunt deosebit de importante pentru asigurarea securității cibernetice. Cooperarea în domeniul apărării între statele din regiune și partenerii externi va contribui la consolidarea capacităților militare și la îmbunătățirea securității militare în regiune.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Schimbul de informații, exercițiile și simulările, precum și respectarea normelor internaționale în ceea ce privește utilizarea cibernetică sunt deosebit de importante pentru asigurarea securității cibernetice. Cooperarea în domeniul apărării între statele din regiune și partenerii externi va contribui la consolidarea capacităților militare și la îmbunătățirea securității militare în regiune.

Securitatea cibernetică reprezintă un pilon fundamental al strategiei de securitate în regiunea Mării Negre, având în vedere creșterea amenințărilor cibernetice la adresa infrastructurii critice și a rețelelor de comunicații.

În ansamblu, implementarea cu succes a acestei strategii de securitate va necesita angajament pe termen lung și eforturi constante din partea tuturor părților implicate. Cu toate acestea, beneficiile sunt semnificative: o regiune a Mării Negre mai sigură, mai stabilă și mai prosperă, care să servească interesele și bunăstarea tuturor celor care o locuiesc. Este momentul ca statele riverane și partenerii să acționeze împreună pentru a transforma această viziune în realitate și pentru a asigura un viitor cât se poate de sigur pentru regiunea Mării Negre.

BIBLIOGRAFIE:

1. Batka, C. (2023). *Outsourcing national defense: why and how private contractors are providing public services*. *Defense & Security Analysis*, 1-5, <https://doi.org/10.1080/14751798.2023.2244300>, accesat la 21 august 2023.
2. *Black Sea Security and Development: The Need for a Regional Strategy*, German Marshall Fund of the United States (n.d.), <https://www.gmfus.org/news/black-sea-security-and-development-need-regional-strategy>, accesat la 8 septembrie 2023.
3. Buță, I.C., lt.-col. (2023). *Algoritm în 7 pași pentru identificarea războiului hibrid – studiul de caz al Insulei Șerpilor din Marea Neagră*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1, <https://doi.org/10.55535/GMR.2023.1.1.>, accesat la 8 septembrie 2023.
4. Chovančík, M., Krpec, O. (2023). *Cloaked disintegration – Ukraine war and European defence-industrial co-operation in Central and Eastern Europe*. *Defense&Security Analysis*, <https://doi.org/10.1080/14751798.2023.2204596>, accesat la 4 august 2023.
5. Daumann, F. (2023). *The client's struggle to control private military companies effectively*. *Defense&Security Analysis*, <https://doi.org/10.1080/14751798.2023.2240654>, accesat la 12 august 2023.
6. *Defense&Security Analysis*, vol. 39, nr. 3 (n.d.), <https://www.tandfonline.com/toc/cdan20/current>, accesat la 8 septembrie 2023.
7. *News – European Security & Defence* (n.d.), <https://euro-sd.com/>, accesat la 8 septembrie 2023.
8. *Russia, NATO, and Black Sea Security*. RAND (n.d.). https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA357-1.html, accesat la 8 septembrie 2023.
9. Shindler, A. (2023). *Warfare under scrutiny: British public perspectives of soldiers, and tactical behaviours in operation HERRICK*. *Defense& Security Analysis*, 1-21, <https://doi.org/10.1080/14751798.2023.2245224>, accesat la 8 septembrie 2023.

10. Ștefan, M. (2023). *Politicile Uniunii Europene pentru dezvoltarea capacităților de contracarare a amenințărilor hibride*, în revista *Gândirea militară românească*, <https://doi.org/10.55535/GMR.2023.1.9>, accesat la 12 august 2023.
11. *Strengthening Black Sea Security and Defense in a New Era – Atlantic Council* (n.d.), <https://www.atlanticcouncil.org/event/strengthening-black-sea-security-and-defense/>, accesat la 8 septembrie 2023.
12. *US Senate passes Black Sea Security Act*, Ministry of Foreign Affairs. (n.d.), <https://www.mae.ro/en/node/62500>, accesat la 8 septembrie 2023.

EVOLUȚIA AMENINȚĂRILOR DE SECURITATE PENTRU ROMÂNIA DIN PERSPECTIVA STRATEGIILOR MILITARE: DIN 2007 PÂNĂ ÎN 2023

Drd. Iulia-Mihaela DRĂGAN

Analist cercetător la Centrul de Prevenire a Conflictelor
și Avertizare Timpurie/CPC-EW, București
10.55535/GMR.2024.1.4

The evolution of the regional security environment determined the change of perspective in the elaboration of the military strategies regarding the threats faced by Romania. This retrospective analysis aims to highlight, on the one hand, the dynamics of the main threats to Romania as a result of the trends of the regional security environment, starting with the first military strategy after joining NATO until the present, and, on the other hand, to emphasise the imprint produced at the strategic level as a complementary document to the Romanian National Defence Strategy. Thus, the purpose of this research is to emphasise the amplification and complexity of threats over time as a result of the tightening of the security environment, a fact that highlights the current interdependence of threats and their transformation from autonomous elements into aspects that can no longer be analysed, in the present, in functional isolation.

Likewise, the retrospective analysis also emphasises Romania's role within the North Atlantic organisation, starting with the implementation of NATO strategic concepts within the national military strategies. If, at the beginning of 2007, Romania identified itself as a state concerned with aligning with NATO standards regarding the transformation processes of the Romanian Armed Forces, in 2016, Romania appeared as a credible state within the Alliance, and in the 2022 NATO Strategic Concept, Romania had a special strategic importance in the context of the war in Ukraine in the Black Sea region.

Keywords: Military Strategy; Romanian National Defence Strategy; NATO Strategic Concept; security threats; regional trends;

INTRODUCERE

Acest articol are ca obiectiv evidențierea atât a transformării caracterului amenințărilor de securitate cu impact asupra României ca produs al mediului de securitate, cât și a creșterii rolului țării noastre ca actor implicat în arhitectura de securitate internațională și regională și stat membru al Alianței Nord-Atlantice. Evoluția transformării capacităților României de afirmare ca actor de importanță strategică pentru consolidarea securității euroatlantice, în special pentru zona Mării Negre, se poate observa prin prisma analizei documentelor strategice atât la nivel național, cât și a celor din cadrul NATO. Pe de altă parte, documentele strategice oferă indicii semnificative cu privire la complexitatea abordării amenințărilor de securitate de-a lungul timpului, din concepte pentru care, dacă odată erau tratate și gestionate în mod autonom, izolat, astăzi, dinamismul și amplificarea amenințărilor au determinat imperativitatea gestionării și analizării acestora în mod interdependent.

Premisa de la care pornește această lucrare este că înăsprirea mediului de securitate și complexitatea amenințărilor de securitate se află într-o relație de cauză-efect. De asemenea, eficacitatea strategiilor militare în vederea gestionării amenințărilor a determinat creșterea profilului strategic al României în regiunea Mării Negre. Obiectivele cercetării urmăresc evidențierea evoluției amenințărilor cu care s-a confruntat România în contextul regional din momentul aderării la Alianța Nord-Atlantică, precum și abordarea strategică a României ca răspuns în fața provocărilor de securitate.

Metodologia de cercetare are la bază analiza calitativă a documentelor strategice ale României din momentul aderării la Alianța Nord-Atlantică, respectiv strategiile militare și strategiile de apărare națională, precum și Conceptele strategice NATO, cu scopul de a evalua etapele de transformare a mediului de securitate, punctele de cotitură care au determinat schimbările de perspectivă strategică, precum și modalitatea de răspuns a României în raport cu natura amenințărilor.

Evoluția transformării capacităților României de afirmare ca actor de importanță strategică pentru consolidarea securității euroatlantice, în special pentru zona Mării Negre, se poate observa prin prisma analizei documentelor strategice atât la nivel național, cât și a celor din cadrul NATO.

În timp ce marea strategie trasează direcțiile generale pentru valorificarea obiectivelor și intereselor naționale în acord cu scopurile politice, strategia militară stabilește planificarea instrumentelor militare care consolidează implementarea obiectivelor politice prevăzute în marea strategie.

De asemenea, relevanța cercetării subzistă în necesitatea evaluării eficienței documentelor strategice în raport cu natura amenințărilor de securitate, precum și gestionarea elementelor de surpriză din mediul de securitate, în contextul în care relativ recente puncte de cotitură care au marcat reconfigurarea arhitecturii de securitate internaționale, respectiv pandemia COVID-19 și războiul Rusiei împotriva Ucrainei, au demonstrat imperativitatea adaptării rapide și eficiente la evenimente imprevizibile sau la scenariile de tip „*lebdă neagră*”. Totodată, lucrarea analizează retrospectiv evoluția amenințărilor în relație cu abordarea strategică a României cu scopul de a concluziona asupra unor aspecte ce ar trebui luate în considerare în elaborarea următoarelor documente preparatorii ale strategiilor, în vederea gestionării elementelor de surpriză, fapt care prezintă utilitate pentru cercetarea academică, raportat la imprevizibilitatea derulării unor scenarii pe scena internațională.

Pentru a aprofunda calitatea analizei, considerăm că este important de clarificat cadrul conceptual al instrumentelor teoretice care urmează să fie utilizate în această cercetare. Astfel, definind conceptul de „*strategie*”, se poate porni de la etimologia acesteia, de componentă a artei militare care stabilește aspectele preparatorii constând în planificarea și coordonarea operațiunilor militare (DEX, 2009). Este de avut în vedere, de asemenea, distincția dintre „*strategie militară*” și „*marea strategie*” (Christianson, 2016). În timp ce *marea strategie* trasează direcțiile generale pentru valorificarea obiectivelor și intereselor naționale în acord cu scopurile politice, *strategia militară* stabilește planificarea instrumentelor militare care consolidează implementarea obiectivelor politice prevăzute în marea strategie (Ib.).

De altfel, în cadrul documentelor strategice, se oferă o definiție individualizată, prin care strategia militară „*exprimă orientările și opțiunile fundamentale privind planificarea, constituirea și modul de întrebuințare a Armatei României pentru îndeplinirea obiectivelor politicii de apărare a statului român, în context național și aliat*” (Strategia Militară a României, 2016, Cap. VII), pe când strategia națională reprezintă „*o abordare integratoare și multidimensională, în care dimensiunea de apărare se îmbină și echilibrează reciproc cu o serie de alte dimensiuni – ordine publică; activitatea de informații, contrainformații și de securitate; diplomația; managementul situațiilor*

de criză; educația, sănătatea și demografia” (Strategia Națională de Apărare a Țării, 2015, p. 5).

Pe de altă parte, Conceptele strategice NATO reprezintă abordarea strategică a Alianței în conformitate cu obiectivele și valorile fundamentale de securitate și oferă liniile directoare pentru cuantificarea oportunităților și depășirea provocărilor mediului de securitate, în vederea adaptării la schimbările generate de dinamica internațională. Astfel, statele membre ale NATO contribuie la îndeplinirea obiectivelor Alianței în concordanță cu liniile trasate de Conceptele strategice (NATO, 2022).

În ceea ce privește clarificările conceptuale oferite de Strategia Națională de Apărare a Țării (2020), prin noțiunea de *amenințare* înțelegem acele „*acțiuni, fapte sau stări de fapt, capacități, strategii, intenții ori planuri ce pot afecta valorile, interesele și obiectivele naționale de securitate și/sau sunt de natură să pună în pericol direct sau indirect securitatea națională*” (p. 24). Astfel, prin amenințări de securitate se înțeleg obiectivele unor actori statali sau non-statali contrare intereselor naționale ale unui stat, care urmăresc să-și exploateze interesele, periclitând starea de stabilitate și securitatea națională.

Înainte de a proceda la analiza cadrului strategic, este important să reflectăm la consistența cadrului teoretic, având în vedere cele patru școli de gândire care au modelat gândirea militară contemporană și abordările strategice: *tradiționalism, futurism, realism și instituționalism*. Dacă teoria *futurismului*, împărtășită în mare parte de strategiile militare ale SUA, îmbrățișează perspectiva progresului tehnologic ca abordare în gândirea militară (Gurzinger, Clark, 2015, pp. 8-11), la polul opus, *tradiționalismul* mediază pentru faptul că principiile și natura războiului rămân imuabile, drept consecință a patternului diferitelor contexte istorice și fricțiunilor dintre state (Clausewitz, 1976).

Totodată, *instituționalismul* prezintă ca fiind relevantă structura instituțiilor militare în vederea modelării unei strategii militare, mai ales din perspectiva faptului că rolul instituțiilor de apărare este crucial în implementarea politicilor și strategiilor militare, sens în care este imperativ de studiat impactul instituțional asupra rezultatelor strategiilor și implementarea acestora (Bodnieks, 2020). *Realismul*, pe de altă parte, împărtășește ideea potrivit căreia conflictele

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Conceptele strategice NATO reprezintă abordarea strategică a Alianței în conformitate cu obiectivele și valorile fundamentale de securitate și oferă liniile directoare pentru cuantificarea oportunităților și depășirea provocărilor mediului de securitate, în vederea adaptării la schimbările generate de dinamica internațională.

armate și războiul prezintă particularități situaționale, în funcție de evoluția evenimentelor internaționale. De asemenea, mediază pentru profunzimea strategică și o viziune pe termen lung privind rezistența în fața epuizării logistice și umane a războiului (Nolan, 2017). În acest sens, analiza privind cadrul strategic militar și de securitate va oferi, totodată, și perspectiva asupra școlii de gândire militară care poate fi aplicată cel mai compatibil în funcție de particularitățile cadrului strategic al României.

Pornind de la aceste clarificări conceptuale, urmează să fie analizate principalele caracteristici ale mediului de securitate și punctele de cotitură care au marcat schimbarea arhitecturii de securitate și, în consecință, au determinat necesitatea adaptării documentelor strategice la noile cerințe.

MEDIUL DE SECURITATE ȘI TENDINȚELE REGIONALE: PUNCTE DE COTITURĂ VS. PERIOADE DE TRANZIȚIE

Prima strategie militară națională din anul 2000 venea pe fondul unui context regional, în care posibilitatea privind o confruntare militară era diminuată semnificativ, iar România nu considera niciun stat ca reprezentând o amenințare la adresa securității. Pe plan intern, România se afla într-o perioadă de tranziție odată cu colapsul regimurilor comuniste și tatona terenul pentru aderarea la Alianța Nord-Atlantică (Strategia Militară a României, 2000).

Conceptul strategic NATO de la acea vreme încă funcționa după direcțiile de acțiune stabilite în anul 1999, deși mediul de securitate se schimbese semnificativ odată cu atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 împotriva SUA. Aceste atentate au reprezentat un punct de cotitură pentru securitatea euroatlantică, schimbând perspectiva asupra amenințărilor cu care se confrunța mediul de securitate internațional. În timp ce Conceptul strategic din 1999 prevedea, în esență, ca principale amenințări proliferarea armelor nucleare și utilizarea tehnologiei pentru diversificarea armamentelor de distrugere în masă, riscul privind confruntările militare era unul scăzut, iar punctul de cotitură reprezentat de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 a schimbat decisiv orientarea strategică pentru statele membre atât asupra dezvoltării capacităților Alianței Nord-Atlantice, cât și asupra principiilor de apărare. Cu toate acestea,

următorul Concept strategic NATO a fost adoptat abia în anul 2010, într-o perioadă de tranziție pentru mediul de securitate european, în care principalele amenințări erau deja diversificate.

Astfel, după aderarea la NATO, în anul 2004, România era preocupată de adoptarea Strategiei de Transformare a Armatei Române (2006), de implementarea unor piloni pentru dobândirea capacităților militare la standardele NATO, pe fondul desfășurării, de către statele membre ale Alianței, a operațiilor militare în Afganistan, îndreptate împotriva surselor atacurilor teroriste. Așadar, odată cu această strategie, abordarea României a devenit reprezentativă pentru alinierea la standardele NATO și pentru a contribui la diminuarea amenințărilor la nivel regional. Din momentul aderării la Alianța Nord-Atlantică, România s-a afirmat ca actor prezent, implicat în eforturile comune de combatere a riscurilor și amenințărilor dezvoltate de actorii statali și non-statali, fapt evidențiat atât din perspectiva Strategiei de Transformare a Armatei Române (2006), cât și din perspectiva adoptării Strategiei de Securitate Națională a României în 2007, aceasta fiind prima strategie adoptată după aderarea la NATO.

Mediul de securitate de la acea perioadă se prefigura ca fiind caracterizat de schimbări rapide, unele dezvoltându-se previzibil, în mod pozitiv, iar altele acționând disruptiv, imprevizibil, în discordanță cu direcțiile strategice. Principalele elemente ce caracterizau mediul de securitate în perioada 2006-2007 erau constituite de următoarele tendințe: accelerarea proceselor de globalizare și de integrare regională, concomitent cu existența unor forme de fragmentare statală; convergența eforturilor de structurare a unei noi arhitecturi de securitate, stabile și predictibile, însoțită de accentuarea tendințelor anarhice în unele regiuni (Strategia de Securitate Națională a României, 2007). De asemenea, se observau tendințe antagonice, reprezentate de eforturile statelor pentru prezervarea unei dinamici de stabilitate în arhitectura de securitate internațională, în paralel cu intervenția actorilor non-statali în evoluția acestor relații.

Conceptul strategic NATO din 2010 venea să traseze direcțiile de acțiune pe fondul unui context coagulat încă de la finalul anului 2001. Cu toate acestea, cu statele membre aflate în luptă împotriva terorismului la nivel internațional, mediul de securitate se prefigura

După aderarea la NATO, în anul 2004, România era preocupată de adoptarea Strategiei de Transformare a Armatei Române (2006), de implementarea unor piloni pentru dobândirea capacităților militare la standardele NATO, pe fondul desfășurării, de către statele membre ale Alianței, a operațiilor militare în Afganistan, îndreptate împotriva surselor atacurilor teroriste.

ca fiind caracterizat deja de elemente mult mai complexe, pornind de la amenințarea teroristă, reprezentată de actori non-statali precum al-Qaeda, instabilitate la frontierele Alianței, atacuri cibernetice și extinderea tehnologiilor emergente în producția de arme sofisticate (Conceptul strategic NATO, 2010). Provocările de securitate începeau să dobândească deja un caracter diversificat, pendulând între complexitatea unor amenințări predictibile și noutatea apariției unor alte tipuri de amenințări prezentate de dezvoltarea tehnologică și chiar apariția altor actori non-statali.

Un punct de cotitură pentru mediul de securitate european l-a reprezentat începutul agresiunii ruse în regiunea Mării Baltice și regiunea Mării Negre, care, la acea perioadă, preconiza indicii serioase în sensul amplificării tendințelor ofensive în Europa. Astfel, tendințele de agresiune ale Kremlinului împotriva Estoniei (2007) și Georgiei (2008) au fost avansate în 2014, prin prima ofensivă a Rusiei împotriva Ucrainei, respectiv agresiunea împotriva Crimeei, în anul 2014 (Strategia Națională de Apărare a Țării 2015-2019).

Aceste evenimente au marcat noi amenințări pentru ordinea de securitate europeană și necesitatea adoptării unor noi documente strategice, care să ofere direcții strategice, pe fondul dinamicii și complexității mediului de securitate constituite de desfășurarea conflictelor militare din Georgia și Ucraina și expansiunea altor amenințări precum terorismul și migrația generată de instabilitatea din Orientul Mijlociu și nordul Africii.

La momentul adoptării acestor strategii, respectiv Strategia Militară din anul 2016 și Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019, România se poziționa ca stat integrat în cadrul organizațiilor regionale (NATO și UE), capabil să acționeze în aliniament cu politicile regionale. De altfel, importanța strategică a României în flancul estic al Alianței a început să dobândească un rol din ce în ce mai ridicat raportat la capacitățile defensive împotriva agresiunii crescânde a Moscovei din regiunea Baltică și a Mării Negre. Pe de altă parte, contextul regional provoca România să-și mențină echilibrul strategic pe fondul instabilității din Balcanii de Vest, caracterizată de tendințe extremiste, radicale și de afectarea drepturilor comunităților etnice, tendințele agresioniste ale Rusiei împotriva Ucrainei, Georgiei și Republicii Moldova, dar și periclitarea sectorului energetic regional.

La momentul 2016, tendințele mediului de securitate internațional se prefigurau într-o continuă transformare, în mare parte determinate de crearea unor interdependențe constituite de reconfigurarea jocurilor geostrategice; dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației; fragmentarea etnico-religioasă, radicalizarea ideologică și necesitatea adaptării infrastructurilor critice în raport cu apariția crizelor energetice și atacuri cibernetice. Pe plan extern, acțiunile Rusiei de anexare a Crimeei în dezacord cu normele dreptului internațional au readus în prim-plan misiunea NATO de apărare colectivă concomitent cu necesitatea de gestionare a evoluțiilor din vecinătatea estică, Orientul Mijlociu și nordul Africii ca factori ce generau expansiunea unor fenomene precum radicalizarea islamică, migrația neregulată, instabilitatea economică (Strategia Națională de Apărare a Țării 2015-2019).

Cu toate acestea, adoptarea Strategiei Naționale de Apărare pentru perioada 2020-2024 și, ulterior, cea a Strategiei Militare în 2021 au marcat tranziția mediului de securitate de la un punct de cotitură la nivel global – pandemia COVID-19 – la un alt eveniment semnificativ de natură militară, cu consecințe serioase atât la nivel regional, cât și internațional: războiul Rusiei împotriva Ucrainei, început la data de 24 februarie 2022. Dacă pandemia COVID-19 a reliefat caracterul de imprevizibilitate al unor scenarii majore pentru comunitatea internațională și necesitatea rapidă de adaptare și gestionare a unei crize ce poate afecta principalele sectoare de securitate în stat, războiul condus de Rusia împotriva Ucrainei a declanșat primul conflict militar în Europa după cel de-Al Doilea Război Mondial, periclitând valorile democratice și de drept internațional promovate în cadrul organizațiilor internaționale de menținere a păcii.

Anul 2023 a marcat o perioadă de provocări continue, în principal determinată de imprevizibilitatea finalizării conflictului din Ucraina, capacitatea statelor europene de a-și adapta capacitatea de reacție și de a-și crește reziliența la fenomene complexe, generate de apariția pandemiilor, a dezastrelor naturale, a crizelor economice și energetice cauzate de numeroase conflicte și instabilități.

Dacă pandemia COVID-19 a reliefat caracterul de imprevizibilitate al unor scenarii majore pentru comunitatea internațională și necesitatea rapidă de adaptare și gestionare a unei crize ce poate afecta principalele sectoare de securitate în stat, războiul condus de Rusia împotriva Ucrainei a declanșat primul conflict militar în Europa după cel de-Al Doilea Război Mondial, periclitând valorile democratice și de drept internațional promovate în cadrul organizațiilor internaționale de menținere a păcii.

VIZIUNI STRATEGICE ASUPRA AMENINȚĂRILOR DE SECURITATE

Amenințări privite din perspectiva Conceptelor strategice NATO

Începând de la dobândirea calității de stat membru al Alianței Nord-Atlantice, în anul 2004, România a contribuit la consolidarea a două concepte strategice ale NATO, respectiv Conceptul strategic NATO 2010 și Conceptul strategic NATO 2022. Diferența dintre cele două concepte subzistă în schimbarea de perspectivă asupra naturii amenințărilor de securitate care periclitează spațiul euroatlantic. În Conceptul strategic NATO 2010, amenințările erau menționate generic, trasând liniile de direcție ale Alianței în combaterea a patru tipuri de amenințări majore: amenințarea militară convențională, determinată de proliferarea rachetelor balistice de către un număr important de state, proliferarea armelor nucleare în regiunile volatile din afara granițelor Alianței, diversificarea terorismului ca amenințare utilizând substanțe CBRN și riscurile create de complexitatea atacurilor cibernetice și impactul produs asupra infrastructurii critice.

Pe de altă parte, în contextul actualului mediu de securitate, Conceptul strategic NATO 2022 identifică explicit amenințările generate de actorii statali și prevede în mod specific regiunile de interes strategic pentru consolidarea securității granițelor Alianței Nord-Atlantice. Pe când Conceptul strategic NATO 2010 prevedea un risc redus relativ la o confruntare militară la granițele Alianței, noul Concept identifică amenințarea militară generată de Rusia ca fiind cea mai semnificativă și directă amenințare, cumulând capacități militare convenționale cu avansarea capacităților nucleare. De asemenea, regiunile afectate de riscurile generate de comportamentul agresiv al Kremlinului, atât în forme hibride, cât și în cele convenționale, sunt reprezentate de Marea Baltică, Marea Neagră și Marea Mediterană.

Totodată, dacă acțiunile Moscovei reprezintă o amenințare militară semnificativă prin toate mijloacele, afectând regiuni complexe la granițele Alianței, amenințarea prezentată de China este incidentă în domeniul economic, tehnologic și politic, căutând să-și afirme statutul hegemonic la nivel global. De asemenea, mijloacele hibride constituite de narativ, acțiunile cibernetice și de dezinformare, cumulate cu intențiile de creare a dependențelor economice la nivel regional și alianța solidă cu Federația Rusă constituie motive fundamentate

privind clasificarea acțiunilor Chinei drept amenințare la adresa securității euroatlantice.

Nu în ultimul rând, raportat la amenințările generate de proliferarea armelor nucleare, este prevăzut comportamentul unor state cu regimuri autoritare, ce se evidențiază atât prin încălcarea sistematică a drepturilor omului și a normelor de drept internațional, cât și a intențiilor privind dezvoltarea capacităților nucleare. Dezvoltarea programelor nucleare de către Iran și Coreea de Nord, dar și utilizarea armelor chimice de către state precum Siria, Rusia și Coreea de Nord contribuie în mod semnificativ la avansarea unor riscuri majore constituite de utilizarea armelor de distrugere în masă. Deși proliferarea armelor nucleare, biologice și chimice era consemnată ca amenințare și în Conceptele strategice NATO din 1999 și 2010, cu toate acestea, noutatea în acest document de referință vine pe fondul semnalării de către Alianță atât a direcției pentru depunerea eforturilor de combatere și prevenire de către statele membre, cât și pentru identificarea explicită a principalilor actori statali, ostili intereselor Alianței.

Pe de altă parte, terorismul, deși reprezintă, în continuare, o amenințare care generează instabilitate provenind din regiunile Orientului Mijlociu și ale Africii, în acest document strategic se observă cel mai pregnant evoluția de-a lungul timpului a complexității fenomenului. Dacă, în Conceptul strategic NATO 2010, terorismul era configurat ca una dintre principalele amenințări din mediul de securitate internațional, însă era perceput în sensul tradițional, cel al mijloacelor convenționale de pregătire și acțiune, în actualul document strategic NATO, terorismul este caracterizat amplu, incluzând multiple forme de acțiune.

De asemenea, este identificat ca fiind cea mai asimetrică formă de amenințare la adresa securității, atât din perspectiva modalităților de operare, cât și a actorilor implicați, incluzând actori non-statali, state sau entități. Se observă, astfel, schimbarea de perspectivă de la concentrarea direcției de acțiune predominant în regiunea Afganistan și Irak ca sursă generatoare de instabilitate spre includerea unei palete largi de actori ce pot constitui, direct sau indirect, o amenințare teroristă. De asemenea, diversificarea mijloacelor de acțiune, de operare (utilizând de la arme albe la mijloace neconvenționale de atac, dar și substanțe CBRN sau explozivi improvizat) și de radicalizare

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Dezvoltarea programelor nucleare de către Iran și Coreea de Nord, dar și utilizarea armelor chimice de către state precum Siria, Rusia și Coreea de Nord contribuie în mod semnificativ la avansarea unor riscuri majore constituite de utilizarea armelor de distrugere în masă.

În contextul actualului mediu de securitate, Conceptul strategic NATO 2022 identifică explicit amenințările generate de actorii statali și prevede în mod specific regiunile de interes strategic pentru consolidarea securității granițelor Alianței Nord-Atlantice.

Analizând Strategiile Naționale de Apărare a Țării din momentul aderării României la NATO, respectiv din anul 2007 până în momentul prezentei Strategii de Apărare a Țării din perioada 2020-2024, se observă: multiplicarea unor noi amenințări de securitate; introducerea unor concepte noi sau modernizarea acestora; consolidarea profilului României în cadrul Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene.

(radicalizare dirijată/coordonată, autoradicalizare, incluzând și alte subtipuri în afara reduționalismului clasic privind radicalizarea religioasă sau politică) determină caracterul asimetric al amenințării.

Așadar, se poate observa, în noul Concept strategic NATO 2022, complexitatea abordării Alianței Nord-Atlantice. Deși principiile de apărare NATO sunt conservate din vechiul document de referință din 2010 (apărare colectivă, managementul crizelor și cooperarea în securitate), modalitățile de acțiune și coordonare ale eforturilor Alianței au devenit mult mai specifice, exprese în sensul identificării surselor generatoare de instabilitate, fie că este vorba de actori sau regiuni. În egală măsură, conceptele tradiționale privind amenințările de securitate au impus reorientarea către abordări mai nuanțate, în concordanță cu interdependența acestora: acțiunile hibride, amenințările asimetrice, diversificarea mijloacelor militare convenționale.

Amenințări de securitate din perspectiva Strategiilor Naționale de Apărare a Țării

Așa cum am menționat, Strategia Națională de Apărare a Țării vizează dimensiuni extinse în raport cu Strategia Militară, incluzând sectoare esențiale pentru securitatea națională, precum politica externă, ordinea publică, activitatea de informații și contrainformații, domeniul economic, sanitar, de mediu și cultural, managementul crizelor. Ceea ce se evidențiază este includerea unui concept de securitate extins, începând cu Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019 în raport cu Strategia de Securitate Națională aferentă anului 2007. Acest concept multidimensional al securității este modernizat în Strategia Națională de Apărare a Țării din perioada 2020-2024, incluzând noi direcții de acțiune în domeniul mediului, o abordare mai complexă a dimensiunii societale, precum și multiplicarea obiectivelor aferente fiecărei linii de direcție.

Analizând Strategiile Naționale de Apărare a Țării din momentul aderării României la NATO, respectiv din anul 2007 până în momentul prezentei Strategii de Apărare a Țării din perioada 2020-2024, se observă:

1. *Multiplicarea unor noi amenințări de securitate ca rezultat al dinamicii mediului de securitate și dobândirea unor valențe complexe ale amenințărilor tradiționale.*

2. *Introducerea unor concepte noi sau modernizarea acestora în vederea eficientizării instrumentelor strategice.*
3. *Consolidarea profilului României în cadrul Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene.*

În ceea ce privește perspectiva amenințărilor de securitate care vizează România, se evidențiază dublul concept operat în cadrul documentelor strategice, respectiv cel de apărare națională și cel de apărare colectivă. Cu toate acestea, în Strategia de Securitate Națională din anul 2007, amenințările și riscurile erau tratate în aceeași categorie și percepute, în primul rând, din perspectiva calității de stat membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene. De asemenea, amenințările erau generate preponderent de tendințele mediului internațional și într-o proporție redusă de contextul intern, fiind enumerate exhaustiv: *terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele regionale; criminalitatea transnațională organizată; guvernarea ineficientă* (Strategia de Securitate Națională a României, 2007).

Odată cu introducerea noului concept de *securitate națională extinsă* în Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019, în care dimensiunea de apărare urmărea să creeze un echilibru strategic cu alte dimensiuni esențiale ale securității, precum ordine publică, activitatea de informații și contrainformații, educație, sănătate, infrastructură critică, economie, sector energetic și de mediu, România a implementat principii strategice dezvoltate în Strategia de Securitate a UE, având ca obiectiv creșterea rezilienței instituțiilor statului și a societății civile raportat la imprezibilitatea mediului de securitate internațional.

De asemenea, atacurile cibernetice și acțiunile informative ostile reprezentau două tipuri de amenințări noi în raport cu cele menționate în strategia de securitate precedentă. În raport cu amenințarea prezentată de atacurile cibernetice, principala cauză este determinată de integrarea tehnologiilor emergente în instrumentele ofensive ale entităților cibernetice, pe când, în cazul acțiunilor informative ostile, parteneriatele strategice ale României și politicile promovate în acord cu statutul de membru al UE și al NATO au adus în atenție România în mod preponderent față de perioada anterioară.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În raport cu amenințarea prezentată de atacurile cibernetice, principala cauză este determinată de integrarea tehnologiilor emergente în instrumentele ofensive ale entităților cibernetice, pe când, în cazul acțiunilor informative ostile, parteneriatele strategice ale României și politicile promovate în acord cu statutul de membru al UE și al NATO au adus în atenție România în mod preponderent față de perioada anterioară.

Având în vedere principiul apărării colective, contribuția României se traduce prin receptivitate la tendințele prezente în mediul euroatlantic în vederea transferului de informații și de cunoaștere în domeniu, în contextul diversificării continue a fenomenului, fie prin apariția unor noi actori, a unor obiective noi de interes sau prin dobândirea de capacități tehnologice asociate metodelor tradiționale.

În raport cu Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019, evoluția mediului de securitate a determinat apariția unui nou set de amenințări în Strategia aferentă perioadei 2020-2024, ca rezultat al imprevizibilității mediului de securitate, iar pe de altă parte, al interdependențelor create în dinamica internațională. Dacă amenințări precum terorismul, migrația ilegală, proliferarea armelor de distrugere în masă, atacurile cibernetice și continuarea conflictelor înghețate cu potențial destabilizator din regiunea Mării Negre și a Balcanilor de Vest se regăsesc în ambele strategii de apărare națională, se observă tendințele de evoluție sau de dezvoltare ale acestor surse generatoare de instabilitate în prezenta Strategie. Spre exemplu, în cazul terorismului, sunt adăugate noi modalități de radicalizare și de manifestare incipientă de înglobare a ideologiilor extremiste, fără însă a se atinge un nivel ridicat în spațiul românesc.

Cu toate acestea, având în vedere principiul apărării colective, contribuția României se traduce, de asemenea, prin receptivitate la tendințele prezente în mediul euroatlantic în vederea transferului de informații și de cunoaștere în domeniu, în contextul diversificării continue a fenomenului, fie prin apariția unor noi actori, a unor obiective noi de interes sau prin dobândirea de capacități tehnologice asociate metodelor tradiționale. De asemenea, în cazul proliferării armelor de distrugere în masă, deși este percepută ca o amenințare clasică, imprevizibilitatea subzistă totuși, în raport cu intențiile actorilor internaționali privind declanșarea unei noi curse a înarmărilor cu arme convenționale sau nucleare.

Pe de altă parte, previzibilitatea intensificării unei agresiuni militare din partea Rusiei în vecinătatea României pe flancul estic era prefigurată încă de la începutul anului 2020, urmarea fiind militarizarea Crimeii și a bazinului Mării Negre și desfășurarea exercițiilor militare de către Kremlin. Amenințările din domeniul economic prezintă, în cazul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024, valențe multiple, raportat la comportamentul ofensiv al entităților statale cu interese contrare, distorsiunile piețelor energetice, sabotajul economic sau blocajele economice la nivel regional. Tot în domeniul economic, punctul de cotitură la nivel internațional marcat de pandemia COVID-19 a determinat declanșarea unei crize economice, fenomen ce afectează ascendent nu numai România, ci și alte state la nivel regional, aflate în raporturi economice.

Caracterul de noutate prezent în actuala Strategie se raportează la desfășurarea de acțiuni hibride la adresa României sau de propagandă de către actorii cu interese ostile, cu scopul de a determina schimbarea de percepții și influențarea comportamentului societății civile prin intermediul mijloacelor online. De altfel, diversificarea mijloacelor tehnologice a determinat amplificarea fenomenului de criminalitate informatică, fenomen cu reverberații în domeniul cibernetic și economic.

Evoluția amenințărilor de securitate din perspectiva strategiilor militare

Din perspectivă militară, interdependența amenințărilor la adresa României se prefigurau din perioada anterioară aderării la NATO, ca efect al tendințelor regionale ce produceau dezechilibre strategice în zonele de interes strategic pentru România, prelungirea dificultăților economice și sociale cu efect asupra potențialului militar, disfuncționalități ale sistemelor financiare, energetice, informatice și de comunicații. Astfel, încă de la momentul elaborării Strategiei Militare din anul 2000, acțiunile cu efect destabilizator din sectoare esențiale ale securității (economic, energetic, tehnologic), alături de riscurile transnaționale precum criminalitatea organizată, migrația ilegală, traficul de droguri și de arme, implicau consecințe și pentru domeniul militar. De asemenea, riscurile asimetrice cu reverberații și pentru domeniul militar presupuneau strategii sau acțiuni ale actorilor ostili, utilizând procedee diferite de luptă clasică și atacarea punctelor vulnerabile.

În acest sens, Strategia Militară a României adoptată în anul 2000 dezvolta consecințele unor amenințări precum expansiunea rețelelor și activităților teroriste; proliferarea tehnologiilor și materialelor nucleare și armamentelor, războiul informațional, în sensul în care principalul efect consta în prejudicierea imaginii României – la acea vreme, stat aspirant la statutul de membru în NATO – și propagarea unei imagini deformate privind valorile democratice și îndeplinirea de către România a angajamentelor din tratatele internaționale. De menționat este faptul că, la acea perioadă, din punct de vedere al surprizelor strategice și al imprevizibilului, Strategia prevedea posibilitatea declanșării unor dezastre naturale determinate de inundații, cutremure și secetă.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Din perspectivă militară, interdependența amenințărilor la adresa României se prefigurau din perioada anterioară aderării la NATO, ca efect al tendințelor regionale ce produceau dezechilibre strategice în zonele de interes strategic pentru România, prelungirea dificultăților economice și sociale cu efect asupra potențialului militar, disfuncționalități ale sistemelor financiare, energetice, informatice și de comunicații.

Odată cu dobândirea statutului de stat membru al NATO, România a adoptat Strategia de Transformare a Armatei României în anul 2006, sens în care obținerea credibilității armatei ca actor capabil să contribuie la consolidarea securității europene și forță de prevenire era esențială pentru sedimentarea procesului de integrare. În acest scop, modernizarea capacităților operaționale și tehnice ale Armatei Române și întărirea capacității de răspuns a forțelor armate în timp de criză și de război trebuiau să fie complementare cu combaterea și prevenirea eficientă a amenințărilor.

Următoarele două Strategii Militare adoptate de România, ca documente strategice complementare Strategiilor Naționale de Apărare a Țării, evidențiază interdependența amenințărilor de securitate ca surse generatoare de instabilitate, fapt care a implicat o abordare comprehensivă, unitară și a documentelor strategice militare de referință. În măsura în care mediul de securitate era caracterizat de utilizarea mijloacelor războiului hibrid condus de actorii ostili intereselor României prin cumulul de metode convenționale cu acțiuni de coerciție, sabotaj, dezinformare, operațiuni psihologice și propagandă, acest fapt impunea o abordare complexă în documentele de referință militare, fără a se reduce la reduționismul clasic al tipurilor de riscuri militare și amenințări generate de conflicte și proliferarea armamentului.

Un prim exemplu în acest sens este Strategia Militară din anul 2016, care, spre deosebire de strategia precedentă, portretiza România drept stat ce și-a consolidat profilul în Alianța Nord-Atlantică, având contribuții temeinice la securitatea spațiului euroatlantic, făcând tranziția imaginii de la stat proaspăt integrat, în plin proces de modernizare și adaptare a forțelor armate, în stat activ în cadrul Alianței Nord-Atlantice.

De asemenea, Strategia din 2016 sublinia necesitatea conservării intereselor și valorilor României, luând în considerare anexarea Crimeei de către Rusia și dezvoltarea potențialului militar în vecinătatea estică a țării. Totodată, fenomenul migrației ilegale, întreținută de actori precum Rusia sau alți actori destabilizatori în zona Balcanilor de Vest, războiul hibrid din perspectiva conducerii operațiunilor informaționale care poate afecta România, atacurile cibernetice îndreptate împotriva unor ținte din sectorul militar, criminalitatea organizată transfrontalieră în sensul interferenței cu obiectivele militare și a periclitării acestora

prin conexiunile cu alte tipuri de amenințări reprezintă câteva exemple edificatoare privind interconectivitatea abordării din domeniul militar cu cea a altor sectoare ale securității.

Această tendință accelerată a transformării caracterului amenințărilor confirmă teoriile privind **necesitatea schimbării cadrului de analiză**, ca urmare a interdependențelor din mediul de securitate (Buzan et al., 2011), în sensul în care riscurile militare nu mai pot fi privite izolat și nici tratate fără a ține cont de interferența acestora în alte sectoare de securitate, cum ar fi cel economic, tehnologic sau de mediu.

Actuala Strategie Militară, adoptată în anul 2021, evidențiază necesitatea de abordare multidimensională și în cazul evenimentelor de surpriză, de șoc strategic, ce nu sunt cauzate de implicarea factorului uman, fapt demonstrat de impactul pandemiei COVID-19 asupra majorității sectoarelor de securitate ale statului, inclusiv în cel de apărare. Amenințările generate de instabilitatea economică, socială sau sanitară au potențial de a produce disfuncționalități prin prisma necesității de descreștere a bugetelor militare sau de replanificare a programelor de înzestrare esențiale. De altfel, amenințări precum terorismul produc implicații și pentru domeniul militar, în contextul în care actorii non-statali sau persoanele radicalizate pot facilita producerea de armament de distrugere în masă cu scopul de a îndeplini obiective contrare ordinii de drept internațional.

Un aspect important semnalat de actuala Strategie este constituit de schimbarea de perspectivă de la utilizarea forțelor militare înțelese în sens tradițional la utilizarea avantajului tehnologic pentru obținerea unor interese militare. De asemenea, amenințările cibernetice asupra infrastructurii militare confirmă necesitatea creșterii rezilienței cibernetice și consolidarea apărării cibernetice prin mijloace ofensive și defensive în contextul intensificării tensiunilor militare în proximitatea României, dar și a creșterii profilului strategic al țării noastre.

Deși actuala Strategie operează cu aceleași concepte ca și Strategia Militară precedentă (2016), trebuie subliniate următoarele aspecte:

1. **creșterea profilului României ca stat de importanță strategică** în regiunea Mării Negre și a Balcanilor de Vest, anterior invaziei Rusiei în Ucraina, pe fondul cumulării tensiunilor, fapt confirmat și accentuat de Conceptul strategic NATO 2022;

Actuala Strategie Militară, adoptată în anul 2021, evidențiază necesitatea de abordare multidimensională și în cazul evenimentelor de surpriză, de șoc strategic, ce nu sunt cauzate de implicarea factorului uman, fapt demonstrat de impactul pandemiei COVID-19 asupra majorității sectoarelor de securitate ale statului, inclusiv în cel de apărare.

Strategia Militară din anul 2016 portretiza România drept stat ce și-a consolidat profilul în Alianța Nord-Atlantică, având contribuții temeinice la securitatea spațiului euroatlantic, făcând tranziția imaginii de la stat proaspăt integrat, în plin proces de modernizare și adaptare a forțelor armate, în stat activ în cadrul Alianței Nord-Atlantice.

2. complementaritatea răspunsului la amenințările ce pot afecta domeniul militar în strânsă legătură cu amenințările ce pot afecta securitatea economică, tehnologică și cibernetică;
3. multiplicarea tipurilor de amenințări care pot avea reverberații asupra domeniului militar, deși sunt generate de disfuncționalitățile din alte sectoare de securitate.

CONCLUZII

Atât din perspectiva Strategiilor Naționale de Apărare a Țării, cât și din perspectiva Strategiilor Militare din perioada 2007-2021, credibilitatea României în cadrul organizației nord-atlantice a crescut, fie ca urmare a consolidării capacităților de apărare pe flancul estic al Alianței – zonă de interes strategic –, fie din perspectiva promovării valorilor și principiilor NATO în proximitatea unor zone de conflict ce amenință stabilitatea la frontierele Alianței.

Din această cercetare a reieșit faptul că, atât din perspectiva Strategiilor Naționale de Apărare a Țării, cât și din perspectiva Strategiilor Militare din perioada 2007-2021, credibilitatea României în cadrul organizației nord-atlantice a crescut, fie ca urmare a consolidării capacităților de apărare pe flancul estic al Alianței – zonă de interes strategic –, fie din perspectiva promovării valorilor și principiilor NATO în proximitatea unor zone de conflict ce amenință stabilitatea la frontierele Alianței. România a pornit de la statutul de stat proaspăt integrat în NATO, în 2004, caracterizat de necesitatea adaptării și transformării forțelor armate la standardele Alianței, la stat activ în cadrul Alianței prin consolidarea prezenței NATO prin obiective operaționale pe teritoriul țării, evidențiate prin direcțiile strategice începând cu anul 2016, pentru ca, în anul 2022, să fie recunoscută, la nivelul Alianței, importanța strategică a României în zona Mării Negre ca actor implicat în combaterea agresiunii Rusiei.

Pe de altă parte, atât din perspectiva apărării naționale, cât și a apărării comune, prevenirea amenințărilor de securitate de către România a cunoscut, de-a lungul timpului, o perfecționare continuă din punct de vedere al instrumentelor strategice, prin dezvoltarea direcțiilor de acțiune și introducerea unui concept de securitate extins în concordanță cu principiile europene de planificare strategică, dar și implementarea acestora la nivelul instituțional. Astfel, deși trendul amenințărilor de securitate a reieșit a fi ascendent de-a lungul timpului, în egală măsură, investiția în mecanisme de avertizare timpurie și de minimalizare a vulnerabilităților la nivel intern a crescut reziliența statului în raport cu evoluția amenințărilor.

Evoluția amenințărilor de securitate la adresa României poate fi privită în sensul unui produs al transformării arhitecturii de securitate la nivel internațional, sursa amenințărilor fiind percepută mai degrabă

ca o consecință a dinamicii regionale decât ca o sursă generatoare de instabilitate la nivel intern. De asemenea, factorii care au reieșit a fi principalii indicatori în sensul complexității amenințărilor de-a lungul timpului sunt: dinamismul și evoluția tehnologiei, care au determinat amplificarea riscurilor în aproximativ fiecare sector de securitate, inclusiv în cel militar, interdependențele economice, care implică efecte majore pentru dezvoltarea fiecărui sector de securitate, și caracterul transfrontalier al extinderii amenințărilor, fapt ce afectează state care nu fac parte din aria sursei generatoare de instabilitate.

Totodată, raportat la evoluția amenințărilor de securitate, se observă caracteristici precum:

- multiplicarea acestora ca surse generatoare de instabilitate pentru fiecare sector de securitate, având caracterul de noutate în perioadele de referință;
- amplificarea și complexitatea acestora în raport cu manifestările din anii anteriori;
- afectarea concomitentă a mai multor sectoare de securitate de către același tip de amenințare, independent de factorul care a generat declanșarea acesteia;
- interdependența în plan extern – ca produs al mediului de securitate internațional – și în plan intern – raportat la gestionarea amenințărilor prin intermediul instrumentelor de prevenție.

De asemenea, raportat la dinamica evenimentelor din scena internațională, se reliefează derularea unor scenarii imprevizibile ca magnitudine sau privind consecințele ce pot afecta un număr mare de state sau mai multe sectoare de securitate concomitent (pandemia COVID-19, războiul Rusiei în Ucraina), ce au caracter de surpriză strategică. În acest sens, creșterea capacității de anticipare și îmbunătățirea calității analizei prospective (Bassford, 2023) privind evoluția mediului de securitate devin elementare pentru a diminua caracterul de imprevizibilitate al noilor amenințări de securitate.

În concluzie, plecând de la particularitățile analizate privind cadrul strategic al României, acest articol împărtășește ideea potrivit căreia trebuie aplicată o viziune holistică (Fox, 2023), comprehensivă, echilibrată, raportat la școlile de gândire militară ce urmează să modeleze viitoarele strategii militare ale României.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Raportat la dinamica evenimentelor din scena internațională, se reliefează derularea unor scenarii imprevizibile ca magnitudine sau privind consecințele ce pot afecta un număr mare de state sau mai multe sectoare de securitate concomitent (pandemia COVID-19, războiul Rusiei în Ucraina), ce au caracter de surpriză strategică.

În ceea ce privește capacitățile României și dinamica mediului internațional, considerăm că progresul tehnologic trebuie îmbrățișat ca particularitate a progresului societății privind modelarea strategiilor militare, pe de o parte, iar pe de altă parte, o abordare reduționist-futuristă ar fi inaplicabilă, raportat la nevoile și capacitățile României.

În acest sens, în ceea ce privește capacitățile României și dinamica mediului internațional, considerăm că progresul tehnologic trebuie îmbrățișat ca particularitate a progresului societății privind modelarea strategiilor militare, pe de o parte, iar pe de altă parte, o abordare reduționist-futuristă ar fi inaplicabilă, raportat la nevoile și capacitățile României. Totodată, tradiționalismul gândirii școlii militare nu poate fi ignorat în totalitate, având în vedere că oferă o bază importantă de cunoaștere în sensul contextelor istorice și al patternului statelor dacă ne raportăm la individualitatea abordărilor strategice. În egală măsură, nici abordarea realistă nu trebuie neglijată, în sensul în care recentul război din Ucraina a demonstrat fatalismul din spatele situaționalului, în sens militar. De asemenea, s-a observat că, deși România îmbrățișează în mare parte abordarea instituțională în raport cu instrumentele teoretice aplicate în construirea strategiilor militare, cu toate acestea, în vederea prevenirii surprizelor strategice, împrumutarea unor aspecte specifice din celelalte trei școli de gândire prezintă utilitate și relevanță pentru modelarea cadrului strategic raportat la dinamismul mediului de securitate actual.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bassford, C. (2023). *Politics, Politics, War and Military Strategy*. Clausewitz Studies.org., accesat la 26 septembrie 2023.
2. Bodnieks, V. (2020). *Noul instituționalism: un instrument pentru analiza instituțiilor de apărare și securitate*. Security and Defense Quarterly, nr. 32 (5), pp. 83-94, <https://doi.org/10.35467/sdq/130903>, accesat la 29 septembrie 2023.
3. Buzan, B., Wæver, O., de Wilde, J., Jigău, G. (2011). *Securitatea: un nou cadru de analiză*. Editura CA Publishing.
4. Christianson, M.J. (2016). *Finding the Right Strategy: Threat-Based and Capability-Based Strategies in a Complex World*. School of Advanced Military Studies. Kansas: United States Army Command and Staff College Fort Leavenworth.
5. Clausewitz, C. von (1976). *On war*. Princeton University Press (New Jersey). Princeton, <https://antilogicalism.com/wp-content/uploads/2019/04/on-war.pdf>, accesat la 29 septembrie 2023.
6. Dicționar Explicativ al Limbii Române/D.E.X.(2009), <https://dexonline.ro>, accesat la 27 septembrie 2023.
7. Dolman E.C. (2005). *Pure Strategy: Power and Principle in the Space and Information Age*. Londra: Frank Cass.

8. Fox, C.A. (2023). *Conflict Realism: A New School of Thought for Examining the Future of Armed Conflict*. The Strategy Bridge, <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2023/3/8/conflict-realism-a-new-school-of-thought>, accesat la 29 septembrie 2023.
9. Gunzinger M., Clark, B. (2015). *Sustaining America's Precision Strike Advantage*. Washington, D.C.: Center for Strategic and Budgetary Assessments, pp. 8-11.
10. NATO Strategic Concept (1999). Washington, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, accesat la 26 septembrie 2023.
11. NATO Strategic Concept (2010), Lisabona, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm, accesat la 26 septembrie 2023.
12. NATO Strategic Concept (2022). Madrid, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm, accesat la 26 septembrie 2023.
13. Nolan C. (2017). *The Allure of Battle: A History of How Wars Have Been Won and Lost*. Oxford: Oxford University Press.
14. Strategia de Securitate Națională a Țării (2007). București, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2015/03/SSNR1.pdf>, accesat la 27 septembrie 2023.
15. Strategia de Transformare a Armatei României (2006). București, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://drpcvp.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/PROGRAME%20SI%20STRATEGII/STRATEGIA_TRANSFORMARE_ARMATA_ROMANIEI.pdf, accesat la 27 septembrie 2023.
16. Strategia Militară a României (2000). București, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/92108>, accesat la 27 septembrie 2023.
17. Strategia Militară a României (2016). București, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/182367>, accesat la 27 septembrie 2023.
18. Strategia Militară a României (2021). București, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/<https://sg.mapn.ro/proiecte/Strategia%20militara%20a%20Romaniei%203.pdf>, accesat la 27 septembrie 2023.
19. Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019 (2015). București, chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf, accesat la 27 septembrie 2023.
20. Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024 (2020). București, chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, accesat la 27 septembrie 2023.

AMENINȚĂRI HIBRIDE LA MAREA NEAGRĂ – IDENTIFICAREA VULNERABILITĂȚILOR GEOGRAFICE ȘI ECONOMICE ALE SPAȚIULUI MARITIM AL ROMÂNIEI –

Căpitan comandor instr. sup. drd. ing. Valentin-Costinel TOTIR

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Comandor (r.) prof. univ. dr. Ion CHIORCEA

Academia Navală „Mircea cel Bătrân”

10.55535/GMR.2024.1.5

With no clear evidence of its origin, hybrid warfare is a worldwide phenomenon, its effects having worldwide reverberations. Characterised by a very high adaptability and flexibility of the methods and procedures used, as well as the continuous expansion of the target audience or the area of coverage, hybrid warfare is not a new concept in human history. Overshadowed by the much higher degree of destruction and the very large number of human victims – specific to conventional war – unconventional actions – an integral part of hybrid war – often go unnoticed, but their effects are felt in all areas of human society existence. Today, the annexation of Crimea and the invasion of Ukraine by the Russian Federation are classic examples of hybrid warfare, characterised by true intentions concealment along with the fact that special operations forces experience and support allowed ethnic Russian communities to organise paramilitary groups with the aim of creating an ambiguous and insecure environment on Ukraine’s territory.

Furthermore, these events forced NATO leaders to identify and implement measures to limit and reduce Russian Federation possibilities to apply a similar strategy against the Black Sea or Baltic Sea member states. Analysing in detail the Russian hybrid actions major impact in the maritime environment, materialised both by the two parties’ state borders modification and the Russian Federation Exclusive Economic Zone expansion to the detriment of Ukraine, this paper aims to identify geographical and economic vulnerabilities in the Black Sea, the exploitation of which can result in the weakening of the south-eastern flank of the North Atlantic Alliance. Moreover, the present study’s results will represent the basis of a further analysis that will highlight the optimal measures for their reduction.

Keywords: hybrid warfare; hybrid maritime warfare; hybrid threats; hybrid maritime threats; maritime vulnerabilities;

INTRODUCERE

Beneficiind de sprijinul comunităților de etnie rusă, acțiunile hibride ale Federației Ruse au avut scopul comun de a paraliza procesul ucrainean de luare a deciziilor prin crearea unui mediu ambiguu și prin disimularea adevăratelor intenții. Mai mult, experiența și sprijinul forțelor pentru operații speciale au permis comunităților de etnici ruși să organizeze grupări paramilitare și să livreze informații privind disponerea celor mai importante capacități convenționale, în scopul descurajării unei intervenții străine în sprijinul forțelor armate ale Ucrainei (Murphy, Hoffman, Schaub, 2016, p. V; English Abstract).

Folosirea de către Federația Rusă a tehnicilor specifice războiului hibrid pe durata întregului conflict cu Ucraina a avut un impact major asupra mediului de securitate din Europa, cu reverberații la nivel mondial.

Astăzi, există actori statali și non-statali care provoacă națiunile, instituțiile și companiile private printr-o gamă largă de activități deschise și ascunse care vizează vulnerabilitățile lor. Atât NATO, cât și Uniunea Europeană se referă la acestea drept „amenințări hibride”, iar domeniul maritim s-a dovedit a fi deosebit de vulnerabil.

Termenul *hibrid* se referă la acele acțiuni care pot fi conduse de orice stat, dar și de o varietate de actori non-statali. Acestea implică activități și acțiuni multi-modale care pot fi desfășurate de unități separate sau chiar de aceeași unitate, dar sunt, în general, dirijate și coordonate la diferite niveluri, în întreg spațiul de luptă, pentru a obține efecte sinergice în plan fizic și psihologic.

În esență, aspectul cheie al amenințărilor hibride este „încețoșarea și amestecarea” deliberată a tipurilor de forme organizatorice adversare, tipurilor de arme și tactici folosite, aflate la limita sau în afara cadrului legal, îndreptate către ținte militare sau civile, cu scopul dublu de a slăbi capacitatea de rezistență a adversarului și de a crea un avantaj pentru forțele proprii sau aliate.

Aspectul cheie al amenințărilor hibride este „încețoșarea și amestecarea” deliberată a tipurilor de forme organizatorice adversare, tipurilor de arme și tactici folosite, aflate la limita sau în afara cadrului legal, îndreptate către ținte militare sau civile, cu scopul dublu de a slăbi capacitatea de rezistență a adversarului și de a crea un avantaj pentru forțele proprii sau aliate.

Dimensiunea maritimă a vulnerabilității statelor cu deschidere la mare a primit o atenție necorespunzătoare, în special în răspunsul în curs de dezvoltare al NATO la amenințările hibride. Există porturi și alte zone de coastă cu populație filorusă care, la un moment dat, ar putea reprezenta un punct de inițiere a unor tulburări care să afecteze siguranța și securitatea națională.

Specific mediului maritim, printre vulnerabilitățile care pot fi exploatate de un posibil adversar se regăsesc disputele latente cu privire la apele teritoriale care au implicații în stabilirea drepturilor de pescuit, în special, și de exploatare a mediului maritim, în general.

Lucrarea de față își propune să analizeze zona de responsabilitate a României la Marea Neagră și să identifice o serie de vulnerabilități geografice și economice care, exploatate eficient, ar putea afecta nivelul de securitate al țării. Mai mult, marea poate fi caracterizată ca un teatru în care ar putea predomina acțiunile hibride, pentru contracararea cărora este necesară o analiză judicioasă a acestor vulnerabilități, subiect ce poate constitui elementul central al unui demers științific ulterior, al cărui rezultat să se concretizeze în identificarea unor răspunsuri potențiale pentru a reduce riscurile și a crește reziliența statelor riverane unei mări închise sau semiînchise.

În îndeplinirea scopului acestui demers științific, considerăm că este necesară înțelegerea particularităților războiului hibrid în mediul maritim, precum și conștientizarea faptului că particularitățile geografice și importanța economică a resurselor Mării Negre, negestionate corespunzător, se transformă în vulnerabilități care se pot materializa în amenințări hibride la adresa securității și siguranței statului.

AMENINȚĂRI MARITIME HIBRIDE

Realizând de foarte timpuriu că lupta pentru supraviețuire ca individ sau ca specie este guvernată de violență, societatea umană a înțeles importanța stabilirii și impunerii unui cadru normativ care să reglementeze atât viața în interiorul comunității, cât și relațiile dintre acestea. În sensul cel mai larg, aceste norme pot fi definite ca *politică*, variind de-a lungul istoriei în funcție de transformările umanității, scopul principal fiind de a crea acea armonie necesară conviețuirii în liniște și pace. Orice factor perturbator la adresa acestei armonii,

urmat de eșecul politicii de a recrea starea de echilibru anterioară, conduce la o manifestare violentă a luptei pentru supraviețuire. Astfel a apărut războiul, care nu este altceva decât „o continuare a politicii, cu alte mijloace” (Clausewitz, 2007, p. 28), caracterizat de „masacrul oamenilor care nu se cunosc, în avantajul oamenilor care se cunosc, dar care nu se vor masacra” (Citatepedia®.ro, 2005, p. 1). Având trăsături cameleonice (Clausewitz, p. 30), evoluția și transformarea războiului se sincronizează cu evoluția societății umane, fiecare aspect al vieții fiind influențat și influențând, la rândul său, acest fenomen complex și violent. Astfel, dacă în trecut termenul de război desemna strict confruntarea militară – armata este singurul „organism specializat pentru purtarea războiului” (Duțu, Moștofle, Sarcinschi, 2003, p. 3) –, în prezent, asistăm la folosirea acestui termen în diferite domenii, ca cel tehnologic, informațional, economic, energetic etc., în care ponderea instrumentului militar este mică, adesea ne semnificativă sau chiar nulă.

În consecință, majoritatea experților și a dicționarelor oferă definiții complexe din care reiese varietatea domeniilor în care se poate manifesta războiul (Cambridge Dictionary, 1999; Merriam-Webster’s Dictionary, 2011). De asemenea, în efortul de a elabora o definiție care să cuprindă toate aspectele și nuanțele generate de avansul tehnologic sau de transformările spirituale ale societății, precum și de provocările derivate din acestea, au apărut noi concepte, ca *războiul de tip nou* (Kaldor, 2012, p. 1), *războiul de generația a IV-a (4GW)* (Echevarria, 2005, p. 1), *războiul neliniar* (Schnaufe, 2017, p. 20) sau *războiul hibrid* (Hoffman, 2007, p. 28), lucrarea de față concentrându-se pe definirea și înțelegerea acestui ultim termen, în general, și pe *războiul maritim hibrid*, în particular.

Generalități

Complexitatea acțiunilor militare și multitudinea de efecte care se resimt în tot mai multe domenii ale societății umane, generate atât în perioada de pregătire (modelare/competiție), cât și în cea de execuție a acesteia, au drept consecință apariția dificultăților de a enunța o teorie sau o definiție cuprinzătoare și acceptată la scară largă a noului tip de război cu care se confruntă omenirea. Din multitudinea de termeni care definesc acest tip nou de conflict, vom analiza în continuare *războiul*

Complexitatea acțiunilor militare și multitudinea de efecte care se resimt în tot mai multe domenii ale societății umane, generate atât în perioada de pregătire (modelare/competiție), cât și în cea de execuție a acesteia, au drept consecință apariția dificultăților de a enunța o teorie sau o definiție cuprinzătoare și acceptată la scară largă a noului tip de război cu care se confruntă omenirea.

„Vulnerabilitățile pot fi rezultatul unui cumul de factori, inclusiv memoria istorică, legislația, practicile vechi, factori geostrategici, polarizarea puternică a societății, dezavantaje tehnologice sau diferențierile ideologice. Dacă interesele și scopurile acțiunilor hibride nu sunt atinse, situația poate escalada într-un război hibrid, în care rolul armatei și violența vor crește semnificativ”.

hibrid, în încercarea de a identifica acea definiție care să acopere întreg spectrul de acțiuni și amenințări ale căror efecte au reverberații multilaterale, scopul central al acestora fiind acela de a crea condițiile cele mai avantajoase la negocierile de încetare a conflictului.

În momentul introducerii termenului de război hibrid, Frank Hoffman îl definește ca fiind acel război care „încorporează o varietate de moduri diferite de război, inclusiv capacități convenționale, tactici și formațiuni neregulate, acte teroriste, inclusiv violență și constrângere fără discernământ și tulburări de natură criminală (Hybrid Wars incorporate a range of different modes of warfare including conventional capabilities, irregular tactics and formations, terrorist acts including indiscriminate violence and coercion, and criminal disorder)” (Hoffman, 2007, p. 21). În aceeași idee a complexității amenințărilor hibride, acestea sunt definite ca „metode și activități care vizează vulnerabilitățile adversarului. Vulnerabilitățile pot fi rezultatul unui cumul de factori, inclusiv memoria istorică, legislația, practicile vechi, factori geostrategici, polarizarea puternică a societății, dezavantaje tehnologice sau diferențierile ideologice. Dacă interesele și scopurile acțiunilor hibride nu sunt atinse, situația poate escalada într-un război hibrid, în care rolul armatei și violența vor crește semnificativ” (Hybrid CoE Working, 2019, p. 11). Analizând cele două definiții, putem conchide că gama largă și variată a metodelor folosite pentru exploatarea diverselor vulnerabilități ale unei entități adverse pentru atingerea obiectivelor, precum și iminența unui conflict armat, în eventualitatea în care efectele tacticilor neconvenționale nu converg către îndeplinirea scopului întregii acțiuni, evidențiază rolul deosebit de important pe care instrumentul militar îl are în menținerea parametrilor ecuației de securitate la nivel statal, regional și global.

Rolul major al componentei militare a fost accentuat și în cadrul summitului NATO din 2014, desfășurat în Țara Galilor, prin sublinierea faptului că acțiunile fățișe sau sub acoperire îndeplinite de militari, coordonate cu acțiunile paramilitare și civile, sunt întreprinse într-un design integrat (North Atlantic Treaty Organization, 2014). De aici putem deduce că războiul hibrid tinde să împrumute elemente ca planificarea acțiunilor, analiza și designul operațional, specifice războiului convențional. Totodată, ca răspuns la aceste acțiuni, au fost identificate o serie de măsuri, ca „îmbunătățirea comunicării

strategice, dezvoltarea scenariilor de exerciții în lumina amenințărilor hibride și consolidarea coordonării dintre NATO și alte organizații, în conformitate cu deciziile relevante luate, în vederea îmbunătățirii schimbului de informații, consultărilor politice și coordonării dintre statele majore ale armatelor țărilor membre” (Ib.).

Importanța războiului hibrid nu a fost sesizată și analizată numai de țările membre ale NATO, aceste tehnici și proceduri fiind întrebuintate cu succes de Federația Rusă în conflictele din Georgia și, mai recent, cu Ucraina. Influențată major de conflictele din Cecenia, gândirea militară rusească a înțeles că fuziunea tacticilor militare neconvenționale cu războiul informațional (Informational Warfare/IW) și operațiile psihologice (Psychological Operations/PSYOps) sunt foarte greu de contracarat. Drept urmare, liderii militari de la Moscova au folosit conflictele din 2008, 2014 și 2022 pentru a valida teoria conform căreia angajarea coordonată, integrată și sincronizată a forței militare convenționale cu cea a unităților neregulate poate fi folosită ca instrument de politică externă, demonstrând în același timp că, la nivel strategic, câștigurile ar putea fi obținute cu un cost redus pe termen lung (Murphy, Schaub, 2018, pp. 2-3). Se poate ușor constata că, și în acest caz, războiul hibrid este perceput ca o amenințare complexă, rezultată din îmbinarea acțiunilor forțelor militare cu cele ale altor structuri și entități ale căror efecte sinergice ținesc nu numai armata adversă, dar și societatea civilă în scopul destabilizării și divizării susținerii efortului de război.

În aceeași notă, în doctrina care îi poartă numele, șeful Statului Major Rus, generalul Valeri Gherasimov, definește războiul hibrid ca fiind o combinație de „factori militari, tehnologici, informaționali, diplomatici, economici, culturali și alte tactici implicate pentru atingerea obiectivelor strategice” (Islam, 2021, p. 1). Din enumerarea tuturor factorilor implicați în Doctrina Gherasimov, se poate eronat deduce că ponderea instrumentului militar este redusă. Cu toate acestea, una dintre cele mai importante inovații pe care le aduce generalul rus este aceea că acțiunile militare sunt și vor fi cruciale în îndeplinirea obiectivelor, adevărata provocare constând în identificarea metodelor optime de implicare a mijloacelor militare, care nu mai pot acționa independent de cele non-militare, obiectivele de nivel strategic neputând fi atinse fără conjugarea eforturilor celor două structuri.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În doctrina care îi poartă numele, șeful Statului Major Rus, generalul Valeri Gherasimov, definește războiul hibrid ca fiind o combinație de „factori militari, tehnologici, informaționali, diplomatici, economici, culturali și alte tactici implicate pentru atingerea obiectivelor strategice”.

Războiul hibrid este „o exploatare a tandemului de situații favorabile și nefavorabile de către un potențial adversar, prin susținerea și ameliorarea situațiilor nefavorabile până la reușita evenimentului negativ cu impact social major”.

În contextul abordării războiului hibrid de către Federația Rusă și fiind stat membru al NATO, gândirea militară românească a abordat, de asemenea, acest concept din dorința de a înțelege pe deplin provocările generate de un mediu de securitate complex și ambiguu, în care liderii militari sunt nevoiți să ia decizii pe baza unor informații nesigure și, adesea, insuficiente. În consecință, în accepțiunea unor specialiști, războiul hibrid este „o exploatare a tandemului de situații favorabile și nefavorabile de către un potențial adversar, prin susținerea și ameliorarea situațiilor nefavorabile până la reușita evenimentului negativ cu impact social major” (Roman, 2022, p. 83). În continuare, este definit succesul acestui eveniment negativ care se concentrează „nu numai pe producerea de pagube și exploatarea oportunităților, ci mai degrabă pe destabilizarea societății în ansamblu, creând ambiguitate cu scopul de a periclita contracararea efectelor manifestărilor negative de tip hibrid și, implicit, întregul proces decizional” (Ib.).

În **concluzie**, indiferent de modul de definire a războiului hibrid, nu se remarcă diferențe majore conceptuale generate de statutul de stat singular sau membru al unei alianțe sau de apartenența la sistemul militar sau civil. Analizând literatura de specialitate, putem observa că majoritatea definițiilor gravitează în jurul ideii de *obținere a unui avantaj major la nivel strategic, operativ sau tactic prin acțiuni coordonate ale autorităților civile și militare ale statului, concomitent cu implicarea unor actori non-statali*.

De asemenea, acoperind aproximativ toate aspectele vieții societale (Stanciu, 2016, pp. 13-15), acțiunile hibride își fac resimțite efectele și în toate mediile specifice acțiunilor militare, de la cele mai recente, cum ar fi cosmic și cibernetic, la cele tradiționale, terestru, aerian și maritim, particularitățile acestuia din urmă fiind analizate în secvența următoare a acestui demers științific.

Particularitățile amenințărilor maritime hibride

Costurile reduse pe care le implică transporturile maritime reprezintă atât un avantaj, cât și un dezavantaj al mediului maritim. Pe de o parte, avantajul este generat de înțelegerea importanței menținerii libertății de navigație pe mările și oceanele lumii, concretizată în semnarea a numeroase convenții internaționale în care majoritatea statelor sunt părți semnatare, pe de altă parte, periclitarea liniilor de comunicații

maritime a avut și va avea un impact major asupra economiei unui stat, indiferent dacă acesta are sau nu ieșire la Oceanul Planetar.

Importanța protejării mediului maritim și necesitatea reducerii vulnerabilităților specifice acestuia, în special în fața amenințărilor hibride, constituie un punct important pe agenda NATO și a UE. Astfel, în declarația comună de la Varșovia, din 8 iulie 2016, a reprezentanților acestor organizații, se subliniază necesitatea contracarării amenințărilor hibride. Una dintre metodele identificate pune accentul pe lărgirea și adaptarea cooperării pe mare, în special pentru reducerea fenomenului imigraționist, prin încurajarea rezilienței statelor membre din flancurile estic și sudic și prin proiecte în diverse domenii, scopul comun fiind de a consolida capacitatea maritimă (NATO, 2016).

Generarea unui răspuns adecvat la orice tip de amenințare presupune, în primul rând, identificarea acelei amenințări și a modului în care aceasta poate afecta negativ unul sau mai multe state. Astfel, în perspectiva contracarării amenințărilor hibride din mediul maritim, este necesară analiza acestuia prin prisma vulnerabilităților care pot fi exploatate. În urma studierii literaturii de specialitate, am constatat că cele mai multe acțiuni hibride se concentrează pe ambiguitatea unor prevederi ale tratatelor și convențiilor internaționale, pe mediul cibernetic, pe mijloacele și instalațiile de suprafață sau submarine, precum și pe sistemul de transport maritim.

Cele mai exploatate vulnerabilități care rezidă în ambiguitatea tratatelor și convențiilor internaționale sunt cele legate de delimitarea apelor teritoriale, a zonei contigue sau a zonei economice exclusive, precum și de reglementarea tranzitului prin strâmtori. Din perspectiva mijloacelor și instalațiilor maritime, amenințările hibride se concentrează pe cabluri submarine de comunicații, majoritatea lipsite chiar și de o protecție de bază, deși sunt *responsabile* de traficul a peste 97% din comunicațiile intercontinentale (Center for International Maritime Security, 2018). Transportul maritim poate fi puternic afectat fie de perturbarea funcționării sistemelor tehnologice de la bordul navelor, fie de gradul de funcționare a instalațiilor și facilităților portuare, iar exploatarea vulnerabilităților din mediul cibernetic, omniprezent în societate, își face resimțite efectele în toate domeniile de activitate conexe sau nu mediului maritim.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Cele mai multe acțiuni hibride se concentrează pe ambiguitatea unor prevederi ale tratatelor și convențiilor internaționale, pe mediul cibernetic, pe mijloacele și instalațiile de suprafață sau submarine, precum și pe sistemul de transport maritim.

Criza energetică, determinată de dependența de importul de gaze din Federația Rusă, a forțat statele membre ale UE să identifice noi surse de aprovizionare. În lipsa unor conducte submarine de transport al produselor petroliere, fluxul de gaze naturale lichefiate (GNL) și alte produse petroliere este dependent de navele de transport și instalațiile de descărcare pe uscat, majoritatea acestora fiind proprietatea unor operatori economici.

Mai mult, spațiul maritim poate fi afectat de acțiuni hibride, planificate sau nu, desfășurate în teritoriul unui stat, departe de litoralul acestuia. Un exemplu în acest sens este reprezentat de închiderea, în 2007, a liniei de feribot dintre portul estonian Sillamae și portul finlandez Kotka prin refuzarea autorizației de tranzit a apelor teritoriale rusești de către nava Vironia. Cel mai probabil, refuzul autorităților rusești a fost determinat de revolta locuitorilor de etnie rusă din capitala Finlandei, cauzată de mutarea monumentului din bronz al Soldatului Sovietic din Tallin (Center for International Maritime Security, 2020). Această acțiune a avut ca efect imediat creșterea nemulțumirii în rândul populației și scăderea încrederii în autorități, putând genera în timp efecte negative asupra securității naționale, fiind unul dintre obiectivele cel mai des urmărite de acțiunile hibride.

Criza energetică, determinată de dependența de importul de gaze din Federația Rusă, a forțat statele membre ale UE să identifice noi surse de aprovizionare. În lipsa unor conducte submarine de transport al produselor petroliere, fluxul de gaze naturale lichefiate (GNL) și alte produse petroliere este dependent de navele de transport și instalațiile de descărcare pe uscat, majoritatea acestora fiind proprietatea unor operatori economici. În plus, explorarea gazelor și petrolului în estul Mediteranei și transbordarea lor pe mare sunt, în cea mai mare parte, atributul mediului privat de afaceri. Toate acestea cresc gradul de vulnerabilitate a lanțului de aprovizionare cu energie, amenințările hibride fiind concentrate împotriva entităților comerciale care explorează, extrag și expediază aceste mărfuri, fie din cauza intereselor, diferite uneori, ale acestora față de cele ale statului, fie din cauza lipsei de pregătire și înțelegere a efectelor acestor acțiuni asupra altor domenii de viață ale societății umane.

Din cele prezentate, reiese că, la fel ca și în celelalte cazuri particulare, în domeniul maritim, caracteristica principală a amenințărilor hibride este *diversificarea*, atât din punct de vedere al metodelor folosite, cât și al rezultatelor și efectelor obținute. Din această cauză, considerăm că doar printr-o *reziliență* optimă și solidă se pot contracara cu rată de succes acceptabilă efectele acestor amenințări. În vederea creșterii rezilienței domeniului maritim la atacurile de tip hibrid, un prim pas îl constituie identificarea realistă a vulnerabilităților acestui domeniu, soluțiile optime rezultând în urma unui proces de analiză a factorilor responsabili și decizionali.

Construirea rezilienței este strâns legată de înțelegerea cât mai exactă a cauzelor generatoare de vulnerabilități. Securitatea maritimă, migrația instrumentalizată, infrastructura critică, economia, aviația și spațiul (Hybrid COE, 2017), transporturile maritime, inclusiv infrastructura portuară, spațiul cibernetic, sistemul energetic, incluzând și resursele de care acesta depinde, sistemele de comunicații, în special cablurile submarine de comunicații și vulnerabilitățile geografice sau teritoriale (Center for International Maritime Security, 2018) sunt exemple de *ținte preferate* ale amenințărilor hibride, multiplele vulnerabilități ale acestora provenind dintr-o multitudine de factori, cum ar fi cel legislativ, interdependența inter- și intra-statală a activităților economice și nu numai, disputele teritoriale sau conflictele înghețate etc.

Ținând cont de cele prezentate, putem **concluziona** că se constată o creștere a ponderii amenințărilor hibride în toate domeniile de activitate ale societății umane, iar domeniul maritim nu face excepție, principalul obiectiv al acestora fiind dezorganizarea, întreruperea și întârzierea atât a transporturilor de mărfuri și pasageri pe calea apelor, precum și a activităților economice de exploatare a resurselor specifice mediului maritim. Coordonate eficient, efectele acestor acțiuni se resimt și în spectrul militar, prin diminuarea efortului de război, creșterea nemulțumirii în rândul societății și crearea unei presiuni asupra autorităților de a pune capăt acestor acțiuni costisitoare.

Caracterizate de gradul mic de predicție, acțiunile hibride în sine sunt greu de contracarat, însă, prin conștientizarea situației și o analiză judicioasă a obiectivelor maritime și a tacticilor folosite de actorii statali și non-statali care pot întreprinde astfel de acțiuni, se pot anticipa unele scenarii de utilizare a acestor acțiuni și se pot determina cele mai bune modalități de creștere a rezilienței statului, minimizând astfel consecințele nefaste asupra stabilității și suveranității naționale.

Din punct de vedere al creșterii rezilienței statului român în fața amenințărilor hibride din domeniul maritim, este necesară, în primul rând, identificarea vulnerabilităților de orice natură din Marea Neagră, a căror exploatare poate genera unul sau mai multe avantaje economice, militare sau de altă natură unui posibil adversar ori pot avea ca efect scăderea capacității de apărare a statului.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Se constată o creștere a ponderii amenințărilor hibride în toate domeniile de activitate ale societății umane, iar domeniul maritim nu face excepție, principalul obiectiv al acestora fiind dezorganizarea, întreruperea și întârzierea atât a transporturilor de mărfuri și pasageri pe calea apelor, precum și a activităților economice de exploatare a resurselor specifice mediului maritim.

VULNERABILITĂȚI GEOGRAFICE ȘI ECONOMICE LA MAREA NEAGRĂ, DIN PERSPECTIVA AMENINȚĂRILOR HIBRIDE

Conform Convenției Națiunilor Unite asupra dreptului mării din 10.12.1982 (United Nations – Oceans and Law of the Sea, 2022), având ieșire la Marea Neagră, România beneficiază de drepturi suverane și exclusivitate economică asupra apelor maritime interioare (AMI), apelor teritoriale (TTW), zonei contigue (ZC) și zonei economice exclusive (ZEE). Totuși, drepturile statului asupra acestor suprafețe maritime generează și anumite obligații și responsabilități. În principal, autoritățile au datoria de a menține libertatea de navigație în aceste zone prin semnalizarea corespunzătoare a pericolelor de navigație sau a rutelor recomandate pentru navigație, transmiterea informărilor și a avizelor pentru navigatori etc., precum și menținerea situației de securitate la un nivel corespunzător, astfel încât activitatea economică să se desfășoare în condiții optime.

Extinderea teritoriului național și a zonei de responsabilitate a statului asupra spațiului maritim generează, pe lângă beneficii, o diversificare a riscurilor și amenințărilor la adresa stării de securitate a statului. Orice perturbare a situației de securitate din mediul maritim are un impact imediat asupra transporturilor maritime și asupra activității economice submarine, producând efecte în cascadă asupra tuturor ramurilor de activitate ale societății. Mai mult, nivelul ridicat de interconectare statală prin comunicații globale instantanee, sisteme de finanțare și comerț coordonate și integrate, crește viteza și distanța de propagare a acestor efecte, consecințele depășind frontierele unui singur stat. Dintre toate acestea, ne vom concentra pe acele vulnerabilități geografice și economice care, exploatate prin acțiuni hibride, pot genera anumite avantaje militare sau de altă natură, prin afectarea puterii militare sau a autorității statului.

Vulnerabilități geografice din Marea Neagră

Spațiul maritim poate fi considerat în aceeași măsură avantaj și generator de provocări pentru națiunile cu ieșire la mare. Avantajele rezidă în posibilitatea exploatarea resurselor economice importante care se găsesc în acest spațiu, în stabilirea de rute comerciale cu state aflate la o distanță foarte mare sau dezvoltarea serviciilor turistice,

iar provocările sunt generate de evoluția tehnologică de exploatare a acestor resurse, dar, mai ales, de costurile foarte ridicate de menținere a unui nivel de securitate optim pentru desfășurarea activităților economice. Din acest punct de vedere, Forțele Navale Române, în calitate de structură de forțe a armatei responsabilă cu asigurarea siguranței navale (Legea nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale, 2006, art. 5, 28), se confruntă cu o serie de provocări determinate de Zona de Responsabilitate Maritimă de 29.851 km² din Marea Neagră (include Apele Maritime Interioare – AMI, Apele Teritoriale – TTW, Zona Contiguă – ZC și Zona Economică Exclusivă – ZEE).

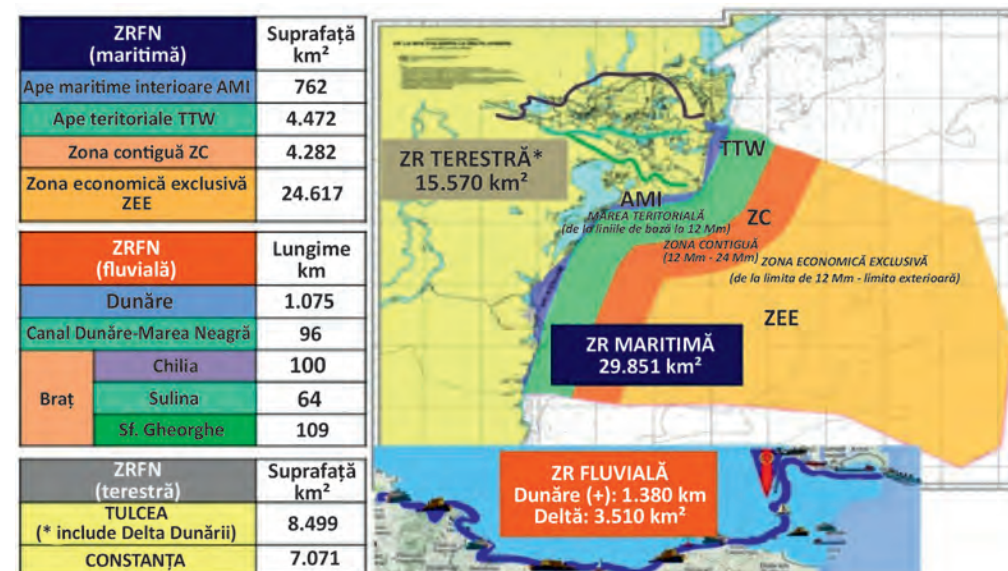

Figura 1: Zona de responsabilitate a Forțelor Navale Române (Forțele Navale Române, 2022)

Mai mult, suprafața mică a Mării Negre, comparată cu mările și oceanele lumii și statutul acesteia de mare semiînchisă, deschide noi oportunități unui potențial adversar de a exploata vulnerabilitățile oricărui stat riveran. Pentru România, o primă mare vulnerabilitate este generată de suprafața de aproximativ 24.617 km² a Zonei Economice Exclusive, raportată la numărul relativ scăzut de nave aflate în dotarea Forțelor Navale Române (Ib.). Deoarece printre principalele misiuni ale Forțelor Navale Române se regăsesc apărarea intereselor țării, asigurarea suveranității și siguranței la Marea Neagră, asigurarea

libertății de navigație în zona de responsabilitate, precum și protecția elementelor de infrastructură critică din zona de coastă, marea teritorială și din Zona Economică a României (Matache-Zaharia, 2014, pp. 154-159), putem concluziona că menținerea unui nivel optim de siguranță în zona maritimă a României necesită eforturi uriașe atât umane, cât și materiale și financiare.

Prin Portul Constanța, țara noastră beneficiază de acces atât la cea mai lungă rețea de trafic fluvial din Europa, reprezentată de coridorul de transport Rin-Main-Dunăre, care face legătura dintre Marea Nordului și Marea Neagră, cât și la o Zonă Economică Exclusivă bogată în resurse variate, în special hidrocarburi (lb.). O posibilă soluție pentru îndeplinirea scopului comun de descurajare a oricărei acțiuni ostile, indiferent de natura sau caracterul ei, la adresa securității naționale din perspectiva mediului maritim o reprezintă cooperarea forțelor navale cu aviația. Mai mult, se observă o creștere rapidă a utilizării domeniului spațial și a sateliților pentru servicii de comunicații, monitorizare și avertizare timpurie, în care extinderea serviciilor private are și rolul de a crește reziliența națională în mediul maritim. La nivel internațional, competiția în plină dezvoltare de utilizare a domeniului spațial în scopuri militare a generat probleme diverse de la cele de reglementare legislativă la cele de ordin moral, prin formularea de acuzații, cu sau fără dovezi concrete, că unele state folosesc spațiul cosmic și în alte scopuri decât cele declarate (Hybrid COE, 2017). Din perspectiva securității, scopul oricăror acțiuni ale unui stat, reprezentat în mediul maritim de forțele sale navale, este de a studia vulnerabilitățile legate de amenințările hibride și de a deschide calea pentru identificarea celor mai bune soluții și recomandări de creștere a rezilienței, pilonul principal în diminuarea sau anularea efectelor amenințărilor și acțiunilor hibride maritime.

În **concluzie**, atunci când analizăm amenințările hibride ale unui potențial adversar, este necesar să înțelegem că strategia optimă de combatere și contracarare a acestora presupune, în majoritatea cazurilor, descurajarea sau întârzierea acțiunilor ostile ale acestuia. Pentru atingerea acestui deziderat, este neapărat nevoie ca Forțele Navale Române să își facă simțită prezența în zona de interes, concomitent cu ducerea unei campanii de promovare prin mijloacele mass-media și pe rețelele de socializare a exercițiilor și misiunilor executate pe Marea Neagră.

Totuși, simpla prezență la suprafața mării a navelor militare nu eludează complet riscurile și nu determină renunțarea sau anularea acțiunilor oponentului, deoarece prin observarea pentru o perioadă de timp a acestora se pot identifica vulnerabilități care pot fi exploatate. Pe cale de consecință, este esențială menținerea și sporirea capabilităților navale care pot acționa fără a putea fi observate de adversar. Astfel, din punctul nostru de vedere, dotarea Forțelor Navale Române cu capabilități submarine ar putea constitui o prioritate pentru forurile de conducere militară, acestora revenindu-le și sarcina de a convinge factorul politic despre importanța, nevoia și, mai ales, de beneficiile obținute de societatea românească prin asigurarea unui climat optim de securitate la Marea Neagră.

Vulnerabilități economice din Marea Neagră

Întrucât economia este vitală pentru supraviețuirea și dezvoltarea fiecărei țări, are și multe vulnerabilități pe care adversarii le pot exploata. În scopul menținerii unui mediu propice desfășurării activităților economice, se pot identifica soluțiile optime pentru creșterea rezilienței, prin evaluarea vulnerabilităților din cât mai multe perspective, inclusiv cea militară și cea economică (Hybrid COE, 2017). Concurența, ca formă de manifestare a naturii umane, este prezentă și în domeniul economic și poate fi abordată ca un factor generator cu un pronunțat caracter hibrid, aflată în plină desfășurare la nivel global, mediul maritim constituind liantul prin care aceasta interconectează statele lumii.

Din punct de vedere economic, în mediul maritim ne referim în special la transportul pe calea apelor, acesta constituind unul dintre principalii factori care concură la dezvoltarea unui stat. Din acest punct de vedere, navele comerciale și infrastructurile portuare sunt esențiale pentru menținerea dezvoltării statului. Totuși, acestea sunt vulnerabile la amenințări hibride sub formă de sabotaj, falsificarea datelor de navigație sau atacuri cibernetice asupra sistemelor de informații ale lanțului de aprovizionare. Aceste acțiuni au ca efect imediat afectarea traficului maritim, ceea ce duce la pierderea sau întreruperea lanțului de aprovizionare cu mărfuri sau refuzul ori îngreunarea accesului la instalațiile portuare critice (Kotman). Nu mai puțin demne de luat în seamă sunt daunele provocate mediului maritim, caracterizate

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În scopul menținerii unui mediu propice desfășurării activităților economice, se pot identifica soluțiile optime pentru creșterea rezilienței, prin evaluarea vulnerabilităților din cât mai multe perspective, inclusiv cea militară și cea economică.

Prin Portul Constanța, țara noastră beneficiază de acces atât la cea mai lungă rețea de trafic fluvial din Europa, reprezentată de coridorul de transport Rin-Main-Dunăre, care face legătura dintre Marea Nordului și Marea Neagră, cât și la o Zonă Economică Exclusivă bogată în resurse variate, în special hidrocarburi.

de costurile uriașe de eliminare a efectelor nocive asupra faunei și florei marine.

În strânsă legătură cu aspectele economice de la mare se regăsește domeniul energetic, obținerea unei independențe energetice fiind un deziderat pe care majoritatea statelor lumii și-ar dori să îl atingă. Nevoia de diversificare a aprovizionării cu energie a condus la creșterea importanței exploataării și transportării gazelor naturale. Astfel, pe calea apelor, pe lângă transportul mărfurilor generale, se observă o creștere accelerată a traficului navelor special destinate transportului de gaze naturale lichefiate (GNL), precum și o evoluție ascendentă a instalațiilor de descărcare/încărcare aflate pe uscat (Ib.).

Figura 2: Zona offshore românească
(Deloitte Touche Tohmatsu Limited, 2018, p. 12)

Zona Economică Exclusivă a României este bogată în hidrocarburi și în resurse variate, exploatarea acestora reprezentând o prioritate pentru autoritățile centrale ale statului. Pentru a atinge acest obiectiv, statul apelează la operatori economici privați, ale căror origini se află pe orice meridian, acest fapt constituind o vulnerabilitate a mediului

economic specific spațiului maritim, neexistând uneori o convergență a intereselor acestor operatori și cele ale statului. Astfel, un actor specializat în acțiuni hibride poate exploata aceste vulnerabilități în folos propriu și să creeze o breșă de securitate ale cărei efecte, în timp, se pot face resimțite în multe aspecte ale societății românești.

Gama de acțiuni hibride care pot fi îndreptate către sectorul economic în general și către activitățile economice specifice mediului maritim variază de la folosirea migrației ca instrument hibrid de amenințare în contextul dreptului umanitar (Hybrid COE, 2017) până la acțiuni de distrugere a conductelor submarine de transport gaze, așa cum a fost cazul exploziilor de la gazoductul Nord Stream din 26 septembrie 2022 (Șancu, 2023), care, pe lângă pagubele materiale, a înregistrat efecte de scindare a opiniei publice pe diferite teme.

În această paletă largă de acțiuni hibride, o atenție deosebită trebuie acordată acțiunilor din mediul cibernetic. Dependența a tot mai multe sisteme și activități de conexiunea la internet și de gradul de digitalizare și automatizare face ca efectele resimțite în mediul cibernetic să se propage în cascadă în sisteme, organizații sau activități care, inițial, par a nu avea nicio legătură cu cele ce au fost țintite de un actor hibrid. De la sistemele de navigație la sistemele de informații portuare, activitățile maritime, de natură comercială sau specifice sistemului militar, depind mai mult decât oricând de capacitățile cibernetice (Kotman). Fiind interdependente, toate aceste sisteme sunt vulnerabile la atacurile cibernetice din partea actorilor hibridi și a organizațiilor criminale. Mai mult de atât, perspectiva dezvoltării și folosirii pe scară cât mai largă a navelor fără pilot generează riscuri majore evidente atunci când sunt privite prin intermediul obiectivului amenințărilor hibride maritime, cu un scenariu potențial al unei astfel de nave fără pilot care, piratată cibernetic, poate fi transformată într-o armă.

În urma acestei analize, putem **conchide** că războiul hibrid nu este un fenomen clar nou, iar agresorul folosește de obicei zonele gri pentru a complica luarea deciziilor cu privire la (i)legalitatea acțiunilor sale în situații de conflict și, din perspectiva altor state, îngreunează luarea de măsuri hotărâte ca răspuns.

Zona cenușie în războiul hibrid poate fi înțeleasă ca un spațiu scurt de acțiune militară clară, în care agresorul creează suficientă ambiguitate pentru a-și atinge obiectivele strategice fără a se angaja

Dependența a tot mai multe sisteme și activități de conexiunea la internet și de gradul de digitalizare și automatizare face ca efectele resimțite în mediul cibernetic să se propage în cascadă în sisteme, organizații sau activități care, inițial, par a nu avea nicio legătură cu cele ce au fost țintite de un actor hibrid.

Din punct de vedere al responsabilităților în mediul maritim, capacitatea de a controla, menține și proteja apele teritoriale, zona contiguă și zona economică exclusivă, este un aspect cheie al guvernării, în cazul României regăsindu-se în Strategia Națională de Apărare a Țării și în toate actele normative subsecvente. Pe cale de consecință, actele normative cu caracter militar transpun acest obiectiv strategic în sarcinile centrale ale Forțelor Navale și ale Gărzii de Coastă.

Într-o ofensivă deschisă. Cu alte cuvinte, nu este complet clar în ce măsură legea mării se aplică în conflictele cu un pronunțat caracter hibrid. Împletit cu întrebarea dacă legea războiului naval sau cadrul legal privind aplicarea legii ar trebui aplicate în așa-numitele zone gri pentru a evalua legalitatea utilizării forței sau a constrângerii directe de către statul de coastă pe mare, aceste acțiuni pot afecta buna desfășurare a activităților economice desfășurate în mediul maritim, implicațiile acestei perturbări resimțindu-se în toate domeniile, inclusiv în cel al securității naționale.

CONCLUZII

Deși nu garantează un succes deplin, o serie de măsuri ca adoptarea unei strategii comune solide de comunicații care să contracareze operațiile informaționale rusești sau reducerea dependenței energetice de Rusia pot fi parte a unui plan mai complex pentru atenuarea efectelor acțiunilor de tip hibrid ale acesteia. Totodată, faptul că, după anexarea Crimeei, NATO și Federația Rusă au graniță comună în Marea Neagră ne obligă să acordăm o atenție deosebită și domeniului maritim. Astfel, rolul vital al infrastructurii maritime și submarine critice poate fi demonstrat prin evidențierea importanței folosirii mării în colectarea, analizarea și diseminarea informațiilor, cu accent pe amenințările hibride, țelul final fiind creșterea rezilienței a unui stat și, implicit, a alianței în sine.

Din punct de vedere al responsabilităților în mediul maritim, capacitatea de a controla, menține și proteja apele teritoriale, zona contiguă și zona economică exclusivă este un aspect cheie al guvernării, în cazul României regăsindu-se în Strategia Națională de Apărare a Țării și în toate actele normative subsecvente. Pe cale de consecință, actele normative cu caracter militar transpun acest obiectiv strategic în sarcinile centrale ale Forțelor Navale și ale Gărzii de Coastă.

Interesele maritime ale României sunt legate de proiecte de apărare militară care vizează asigurarea unui mediu optim pentru dezvoltarea și menținerea independenței energetice, precum și de asigurarea libertății de navigație. Totodată, este necesară înțelegerea rolului esențial al serviciilor critice interconectate care alimentează și cresc nivelul de dezvoltare economică la nivel național. Infrastructura critică modernă reprezintă o țintă predilectă în viziunea actorilor

generatori de amenințări hibride, indiferent dacă aceștia sunt de ordin statal sau non-statal.

Elementele intacte și funcționale de infrastructură critică din mediul maritim sunt vitale pentru bunăstarea întregii societăți. Astfel, una dintre principalele preocupări ale forurilor de conducere de la cel mai înalt nivel trebuie să fie direcționată către reducerea vulnerabilităților geografice și economice ale țării la Marea Neagră, prin achiziționarea mijloacelor necesare Forțelor Navale Române să anticipeze și să contracareze orice acțiune, hibridă sau nu, a unui potențial adversar.

Construirea rezilienței este esențială atunci când vine vorba de contracararea amenințărilor hibride. Este necesară o bună înțelegere a cauzelor care stau la baza vulnerabilităților exploatabile. Întrucât amenințările hibride vizează mai multe sectoare ale societății în moduri complexe, reziliența trebuie abordată din punct de vedere sectorial. Cu toate acestea, trebuie implementată și reziliența globală a întregii societăți.

BIBLIOGRAFIE:

1. Cambridge Dictionary. (1999). *Cambridge Dictionary*, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/war>, accesat la 19 noiembrie 2022.
2. Center for International Maritime Security. (2018). *Countering Hybrid Threats in the Maritime Environment*, <https://cimsec.org/countering-hybrid-threats-in-the-maritime-environment/>, accesat la 12 aprilie 2022.
3. Center for International Maritime Security. (2020). *Implications of Hybrid Warfare for the Order of the Oceans*, <https://cimsec.org/implications-of-hybrid-warfare-for-the-order-of-the-oceans/>, accesat la 12 aprilie 2022.
4. Citatepedia®.ro. (2005). *Citate, aforisme, proverbe, replici, versuri...*, <http://www.citatepedia.ro/index.php?id=10244>, accesat la 19 noiembrie 2022.
5. Clausewitz, C. v. (2007). *On War*. Oxford: Oxford University Press.
6. Deloitte Touche Tohmatsu Limited. (2018). *Raport Deloitte: Investițiile în sectorul hidrocarburilor din Marea Neagră vor genera venituri la bugetul de stat de peste 26 miliarde dolari*, preluare de pe Raport Deloitte: Investițiile în sectorul hidrocarburilor din Marea Neagră vor genera venituri la bugetul de stat de peste 26 miliarde dolari, https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ro/Documents/RaportImpactProiecteOffshore_RO.PDF, accesat la 12 mai 2023.
7. Duțu, P., Moștoflei, C., Sarcinschi, A. (2003). *Profesionalizarea Armatei României*. București: Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Elementele intacte și funcționale de infrastructură critică din mediul maritim sunt vitale pentru bunăstarea întregii societăți. Astfel, una dintre principalele preocupări ale forurilor de conducere de la cel mai înalt nivel trebuie să fie direcționată către reducerea vulnerabilităților geografice și economice ale țării la Marea Neagră, prin achiziționarea mijloacelor necesare Forțelor Navale Române să anticipeze și să contracareze orice acțiune, hibridă sau nu, a unui potențial adversar.

8. Echevarria, A. (2005). *Fourth-Generation War and Other Myths*. U. S. Government, Ed. Carlisle: Carlisle: Strategic Studies Institute.
9. Forțele Navale Române. (2022). *Forțele Navale Române monitorizează, sistematic, spațiul naval românesc*, <https://www.navy.ro/eveniment.php?id=1511>, accesat la 13 februarie 2023.
10. Forțele Navale Române. (2023). *Forțele Navale Române – Organizare*, Forțele Navale Române, <https://www.navy.ro/despre/organizare/organizare.php>, accesat la 10 februarie 2023.
11. Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies.
12. Hybrid COE. (2017). *COI Vulnerabilities and Resilience*, <https://www.hybridcoe.fi/coi-vulnerabilities-and-resilience/>, accesat la 18 decembrie 2022.
13. Hybrid CoE Working. (2019). *Handbook on maritime hybrid threats – 10 Scenarios and Legal Scans*. Helsinki: Hybrid CoE.
14. Islam, A. (2021). *The Valery Gerasimov Doctrine*. *BIPSS Commentary*, 1-6.
15. Kaldor, M. (2012). *New and old wars. Organised violence in a global era*. Boston, Malden, MA 02148, USA: Polity Press.
16. Kotman, T. (f.a.). *Maritime Hybrid Threat*, preluat de pe Maritime Security Center of Excellence, <https://www.marseccoe.org/wp-content/uploads/2021/08/Maritime-Hybrid-Threat.pdf>, accesat la 14 septembrie 2023.
17. Matache-Zaharia, S.-A. (2014). *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, preluare de pe Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, file:///E:/Download/%23%23common.file.namingPattern%23%23.pdf, 10 februarie 2023.
18. Merriam-Webster’s Dictionary. (2011). *Merriam-Webster’s Dictionary*, preluare de pe <https://www.merriam-webster.com/dictionary/war>, accesat la 19 noiembrie 2022.
19. Murphy, M., Schaub, G. (2018). *“Sea of Peace” or Sea of War – Russian Maritime Hybrid Warfare in the Baltic Sea*. *Naval War College Review*, 71(2), 1-26, <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol71/iss2/9>, accesat la 22 august 2023.
20. Murphy, M., Hoffman, F., Schaub, G. (2016). *Warfare and the Baltic Sea Region*. Copenhagen: Center for military studies, University of Copenhagen.
21. NATO. (2016). *Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm?selectedLocale=en, accesat la 12 aprilie 2022
22. North Atlantic Treaty Organization. (2014). *Wales Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_112964.htm, accesat la 19 noiembrie 2022.

23. Parlamentul României. (2006). Legea nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale. *Monitorul Oficial, Partea I nr. 867 din 02 noiembrie 2017*. București: Monitorul Oficial, Partea I nr. 867 din 02 noiembrie 2017.
24. Roman, D. (2022). *Hybrid Warfare or the „Black Swan” in the new contemporary societal context*. În *Romanian Military Thinking*, nr. 2, pp. 74-85. doi:10.55535/RMT.2022.2
25. Schnaufe, T. (2017). *Redefining Hybrid Warfare: Russia’s Non-linear War against the West*. *Journal of Strategic Security*, 10(1), 17-31. doi:<http://doi.org/10.5038/1944-0472.10.1.1538>
26. Stanciu, C. (2016). *Viitorul conflictualității – Operații asimetrice și hibride*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
27. Șancu, S. (2023, 03 08). *Europa Liberă România*, preluare de pe Explozia Nord Stream. Complot pro-ucrainean sau operațiune sub steag fals marca Kremlin?, <https://romania.europalibera.org/a/explozie-nord-stream/32308462.html>, accesat la 12 august 2023.
28. United Nations Oceans and Law of the Sea. (2022). *Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea*, https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm, accesat la 1 august 2023.

CONCEPTUL A2/AD (ANTI ACCESS/AREA DENIAL) – ÎNTRE TEORIE ȘI PRACTICĂ –

Comandor (r.) prof. univ. dr. Ion CHIORCEA

Academia Navală „Mircea cel Bătrân”, Constanța
10.55535/GMR.2024.1.6

A continued deficit in NATO's ability to provide permanent security wherever and whenever the allied states' political interests demand may result in the Alliance failing to maintain internal cohesion and to deter potential geopolitical adversaries. This aspect, constantly hoped for and speculated by the Russian Federation, starting with the resumption of the offensive at the beginning of the 21st century, especially after the annexation of Crimea, has led to a proper dosage of the ingredients that laid the foundation of the A2/AD concept. Understanding the role A2/AD plays in Russia's doctrinal thinking is as critical as allocating the resources to counter it. A full change in Russia's strategy in this regard for the Black Sea region is very unlikely, especially after the interdiction capabilities have reached a satisfactory level of operationalization and remain the only ones that guarantee optimal control of the maritime area, thus making it possible to continue ground operations in Ukraine.

Keywords: A2/AD concept; strategy; Black Sea region; maritime control; hybrid war;

INTRODUCERE

O abordare a temei A2/AD (ANTI ACCES/AREA DENIAL) nu poate începe altfel decât din perspectiva Alianței Nord-Atlantice, ceea ce presupune o doză de subiectivism. Și, de asemenea, trebuie analizată și înțeleasă în devenirea sa istorică. Pentru că, deși nu s-a numit așa, tactica de a împiedica adversarul să folosească un anumit teritoriu pentru desfășurarea operațiilor sale este foarte veche. Ce altceva ar putea însemna construcția de cetăți, castele, fortificații, ziduri (de exemplu, Marele Zid Chinezesc), linii de apărare (de exemplu, linia Maginot), canale și, mai nou, capacități A2/AD decât încercări de a submina libertatea de acțiune a inamicului? De asemenea, și înființarea grupărilor de nave are ca filozofie același concept A2/AD (grupările de nave din jurul unei nave de tip portavion organizează și asigură o zonă de securitate care vizează toate mediile de luptă similare unei bule A2/AD).

Ca și în cazul altor concepte care par noi (război hibrid, război informațional, război economic, război mediatic), istoria ne demonstrează că acestea au „rude îndepărtate”, care s-au manifestat cu mult timp înainte de conceptualizarea lor. S-au schimbat doar condițiile de operare și viteza cu care acestea ne invadează gândirea (critică).

Din perspectivă pur militară, A2/AD reprezintă abilitatea de a împiedica un adversar de a-și desfășura forțele și a opera într-o anumită zonă geografică. Altfel spus, în timp ce o strategie anti-acces are ca scop constrângerea capacității forțelor proiectate de a pătrunde într-un teatru de operații, negarea zonei are ca scop limitarea libertății de acțiune a acestor forțe odată ce acestea sunt prezente în teatru. Prin urmare, primele două dintre cele trei misiuni ale unei flote aflate în apărare sunt reprezentate de: „identificarea amenințării”, „împiedicarea pătrunderii amenințării la obiectiv” și „eliminarea amenințării”.

Din perspectivă pur militară, A2/AD reprezintă abilitatea de a împiedica un adversar de a-și desfășura forțele și a opera într-o anumită zonă geografică. Altfel spus, în timp ce o strategie anti-acces are ca scop constrângerea capacității forțelor proiectate de a pătrunde într-un teatru de operații, negarea zonei are ca scop limitarea libertății de acțiune a acestor forțe odată ce acestea sunt prezente în teatru.

Rusia a început să dezvolte capabilități A2/AD în scopul de a crea o zonă tampon pentru a compensa pierderile sale după Războiul Rece. A reușit să facă acest lucru, într-o mare măsură, datorită sinergiei a două condiții: pe de o parte, lipsa de viziune a majorității statelor membre ale UE privind planificarea integrată a apărării și decizia Statelor Unite de a acorda o parte din ce în ce mai mare atenție strategice teatrelor din Orientul Mijlociu și Asia, precum și o abordare rezervată în asigurarea flancului estic al Alianței, pe de altă parte.

Dincolo de perspectiva pur militară, A2/AD cuprinde alte dimensiuni rezultate din extinderea spectrului operațiilor navale și abordarea multidomeniu a mediului specific luptei navale. Această evoluție, din punct de vedere conceptual și acțional, a fost înțeleasă și abordată de specialiști militari, în special după anii '90 (în urma analizei operației „Furtună în Deșert” din Irak, în 1991), aceștia exprimându-și acordul sau dezacordul privind conținutul conceptului, relativ nou abordat.

Astfel, într-un interviu din octombrie 2016, comandantul forțelor navale ale SUA, amiralul John M. Richardson, își exprima dezacordul asupra utilizării termenului A2/AD ca un acronim autonom și accentua că trebuie să fie privit nu numai din perspectivă militară, ci și într-un context mai larg (Richardson, 2016). De fapt, oficialul american acuza o superficialitate în cercurile înalte politice, academice și militare americane în înțelegerea și utilizarea termenului care implică o parte prea mare a strategiilor militare chineze și ruse. Conceptul este mult prea orientat spre apărare, afirma Richardson, când, în realitate, acesta descrie atât ofensiva, cât și apărarea și, mai ales, presupune mult mai multă complexitate decât reiese din discuțiile decizionalilor politici. Adaptarea eficientă la provocarea A2/AD este posibilă numai printr-o înțelegere corectă a implicațiilor problemei.

EVOLUȚIA CONCEPTULUI A2/AD

Rusia a început să dezvolte capabilități A2/AD în scopul de a crea o zonă tampon pentru a compensa pierderile sale după Războiul Rece. A reușit să facă acest lucru, într-o mare măsură, datorită sinergiei a două condiții: pe de o parte, lipsa de viziune a majorității statelor membre ale UE privind planificarea integrată a apărării (majoritatea aliaților europeni nu au reușit să înțeleagă și să fie proactivi la manifestările Federației Ruse în Zona Extinsă a Mării Negre) și decizia Statelor Unite de a acorda o parte din ce în ce mai mare atenție strategice teatrelor din Orientul Mijlociu și Asia, precum și o abordare rezervată în asigurarea flancului estic al Alianței, pe de altă parte.

Începând cu 2014, atitudinea agresivă a Federației Ruse s-a accentuat, o posibilă explicație fiind furnizată de profesorul Adrian Cioroianu: „... problema principală a Rusiei în momentul de față este că ea se simte sub atacul Occidentului. Se simte atacată atât pe plan

intern (administrația Putin a acuzat în repetate rânduri mai ales SUA că finanțează mișcările de opoziție și disidente din Moscova și din marile orașe), dar și pe planul extern al vecinătății imediate – acesta fiind un concept prin care Moscova înțelege fostele state ale URSS, în care ea consideră că este legitimată să aibă interese privilegiate, după cum are și cetățeni etnici ruși, pentru a căror siguranță se simte responsabilă”. (Cioroianu, 2014, p. 11).

Cel puțin din perspectiva dorinței Federației Ruse de a rămâne un actor global, care să controleze în continuare heartland-ul, acțiunea se înscrie în continuare politica de decenii a URSS. În cadrul acestei strategii, Ucraina, prin poziția geografică, reprezintă o zonă de importanță crucială în aria euroasiatică. Fostul consilier pe probleme de securitate al președintelui american Jimmy Carter între 1977 și 1981, profesorul și politologul Zbigniew Brzezinski, afirma, în 1990, că „independența Ucrainei modifică însăși natura statului rus, iar prin controlul Ucrainei, Rusia rămâne un imperiu în Eurasia. Fără controlul Ucrainei, Rusia va rămâne doar o putere regională (...). Mai mult, dacă nu mai controlează Ucraina, Rusia însăși își pierde echilibrul geografic: oricum, ea este o putere europeană ce stăpânește un teritoriu preponderent asiatic. Fără controlul Ucrainei, Rusia devine (cel puțin pe hartă) încă și mai asiatică decât este”. (Sturmer, 2014, p. 10).

Revenind la abordarea NATO, scopul A2/AD este de a-i interzice unui adversar, superior operațional, libertatea de manevră și acțiune, maximizând propriile capabilități și putere de luptă și ținând, astfel, adversarul la distanță. Prin urmare, înseamnă interzicerea libertății de acțiune în mediile operaționale electromagnetic, terestru, aerian, la suprafața mării, submarin și, mai nou, spațial, la criză sau război.

Pentru Europa, A2/AD a devenit un subiect de interes, discutat în mediile cele mai diverse, după anexarea Crimeii de către Rusia. Jānis Garisons, secretarul de stat al Ministerului Apărării din Letonia, a glumit, remarcând că, în Țările Baltice, „chiar și gospodinele vorbeau despre provocarea A2/AD din nord-estul Europei” (Garisons, 2017). În timp ce activitățile militare ale Rusiei au atins punctul culminant odată cu începerea acțiunilor în Ucraina, implementarea sistemelor anti-acces în locații învecinate cu țările membre ale NATO a fost începută cu decenii în urmă și a fost însoțită de un amestec de amenințări

„ Fără controlul Ucrainei, Rusia va rămâne doar o putere regională (...). Mai mult, dacă nu mai controlează Ucraina, Rusia însăși își pierde echilibrul geografic: oricum, ea este o putere europeană ce stăpânește un teritoriu preponderent asiatic. Fără controlul Ucrainei, Rusia devine (cel puțin pe hartă) încă și mai asiatică decât este”.

Moscova a dezvoltat zone concentrate de capabilități de apărare care sunt aliniate la viziunea istorică a Rusiei – adică patria-mamă – în centrul zonelor sale periferice, tampon. Astăzi, eforturile Rusiei de a-și restabili poziția pierdută în regiune depășesc domeniul militar.

și de o retorică agresivă, de creșterea tensiunilor și suspiciunilor în regiuni în care Rusia și NATO aveau interese (care deseori sunt divergente), cum ar fi statele baltice și Marea Neagră.

Iată că, așa cum teoreticienii NATO susțin că „fenomenul” A2/AD rus s-a produs prin neglijența aliată în alocarea de fonduri de către statele membre și prin efectivă inacțiune, la fel de convinse de dreptatea lor par și ambițiile rusești de realizare a sistemului A2/AD, cu rădăcini în argumentul că atitudinea lor de slăbiciune și neglijență a dus la expansiunea spre est a Alianței Atlanticului de Nord. Cu alte cuvinte, fiecare parte crede că i-a fost speculată slăbiciunea și pare să creadă acest lucru cu toată convingerea. Este foarte dificil să combați sau să înfrânți un adversar care crede cu toată ființa că are dreptate.

Pentru a sintetiza, problema s-a redus la cine a acționat mai rapid. Moscova a dezvoltat zone concentrate de capabilități de apărare care sunt aliniate la viziunea istorică a Rusiei – adică patria-mamă – în centrul zonelor sale periferice, tampon. Astăzi, eforturile Rusiei de a-și restabili poziția pierdută în regiune depășesc domeniul militar. Comunitatea internațională a perceput aceste eforturi prin proliferarea retoricii, a subversiunii politice, a ignorării normelor internaționale pentru a susține interesele autohtone naționale și o percepere, începând cu 2022, prin folosirea instrumentului militar în acțiuni specifice luptei armate, invadând teritoriul unui stat independent și al energiei și hranei ca armă și instrument de intimidare. Ceea ce este și mai îngrijorător, Rusia testează limitele devotamentului aliat față de apărarea statelor membre și prin acțiuni în toate mediile de operare.

Construirea „bulei” A2/AD, care, prin cucerirea Crimeii, a câștigat o bază și mai solidă din punct de vedere geografic, a fost un efort geopolitic cu o durată de zeci de ani și a vizat consolidarea poziției de lider regional și chiar global a Rusiei în „apropierea din străinătate” sau, după cum Kremlinul tinde să o eticheteze: „sfera intereselor privilegiate” (EUvsDisinfo, 2022). De asemenea, a vizat și o componentă economică, și anume realizarea și menținerea controlului exploatărilor de hidrocarburi din zona maritimă. Prin anexarea Crimeii și dezvoltarea elementelor A2/AD, niciun investitor care nu este acceptat de Rusia nu poate merge în acea zonă a Mării Negre să exploreze modern și să exploateze resursele de adâncime.

Una dintre principalele priorități ale președintelui Vladimir Putin a fost și este reprezentată de un set ambițios de politici de revitalizare a armatei rusești în toate domeniile – aerian, terestru, maritim, nuclear, cibernetic și spațial. Întemeierea acestei renașteri militare se bazează pe convingerea președintelui Putin că percepțiile de slăbiciune îi invită pe concurenți să „testeze” Rusia, punând, astfel, mai multă presiune externă și generând tensiuni interne. Ca urmare, a apărut nevoia de acțiune, din nefericire, de cele mai multe ori în afara normelor internaționale.

Pe fondul acestor convingeri, Kremlinul s-a angajat într-o transformare complexă a forțelor armate dintr-un model moștenit din epoca sovietică într-o structură militară de forță, compactă, mobilă, avansată din punct de vedere tehnologic, care este capabilă să proiecteze forța într-un mod eficient într-un spectru larg de scenarii potențiale (conflictuale). Cel puțin declarativ. Realitatea tinde să ne convingă că acest demers nu s-a concretizat.

Forțele armate ale Rusiei nu doar că și-au actualizat doctrinele, dar au încercat să-și modernizeze instrumentele pe care se bazează. Rachetele balistice și de croazieră oferă coloana vertebrală a oricărei bune strategii A2/AD, iar rușii pot valorifica o tradiție îndelungată în această sferă. Pentru a-și apăra teritoriul, doctrina sovietică și rusă a încercat întotdeauna să implementeze o rețea defensivă integrată multi-strat, care să conecteze diverși vectori de lovire cu un sistem de radare și senzori. Zona de acțiune a vectorilor de lovire și a senzorilor a crescut mult în altitudine, astfel că apărarea anti-rachetă și rachetele cu rază lungă de acțiune au fost principalele beneficiare ale procesului de modernizare. Capabilitățile A2/AD sunt completate, în cazul Rusiei, de procesul de modernizare a forțelor convenționale navale și aici trebuie reamintit programul submarinelor și corvetelor din Flota Rusă a Mării Negre.

Toate aceste capacități complexe integrate sunt, la rândul lor, susținute de sisteme eficiente de război electronice care au posibilitatea de a brui mediul electromagnetic în benzile de lucru ale radarului și pot intercepta și interfera semnale satelitare, avioane de avertizare timpurie, drone și echipamente de la sol.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Una dintre principalele priorități ale președintelui Vladimir Putin a fost și este reprezentată de un set ambițios de politici de revitalizare a armatei rusești în toate domeniile – aerian, terestru, maritim, nuclear, cibernetic și spațial. Întemeierea acestei renașteri militare se bazează pe convingerea președintelui Putin că percepțiile de slăbiciune îi invită pe concurenți să „testeze” Rusia, punând, astfel, mai multă presiune externă și generând tensiuni interne.

Sustenabilitatea intenției de dezvoltare a interzicerii accesului a fost pusă la îndoială sau ignorată, în diverse etape, de analiști și decidenți NATO/UE. „Până unde pot să mergă? Vor trebui să se oprească! Nu vor avea suficiente resurse pentru a duce la bun sfârșit programele de dezvoltare!”. Sunt doar câteva dintre întrebările sau nedumeririle adresate prin cancelariile occidentale în ultimii ani, care s-au infirmat și ruinat cu fiecare element A2/AD construit de Federația Rusă în Crimeea, fie că a fost vorba de submarine, corvete, sisteme de rachete de coastă de croazieră, avioane multirol sau bombardiere strategice.

Evident că, pentru statele membre ale UE/NATO din Zona Extinsă a Mării Negre, este important să se înțeleagă teoria și practica Federației Ruse de a crea și impune zone A2/AD. Analiza nu poate fi însă completă fără a face referire și la ceea ce se întâmplă în cealaltă zonă de interes strategic pentru SUA, Asia, iar când spunem Asia, înțelegem China. Elementul central din strategia maritimă a Chinei îl reprezintă desprinderea de apele de coastă și impunerea intereselor strategice în apele albastre. Prin urmare, China a depășit momentul de realizare și impunere a zonelor A2/AD și acționează constant și cu o strategie ce vizează decenii, pentru a-și crea puncte de sprijin/baze navale în zone în care a investit din timp resurse, bani și influență. Deși, la ora actuală, China are o singură bază în alte țări (Djibouti), politica sa este de a-și extinde influența și de a crea condițiile favorabile pentru închirierea/cumpărarea de facilități portuare care să ducă ulterior la dezvoltarea unor baze navale înaintate.

Aceași strategie, aplicată și de Federația Rusă prin distribuția de elemente A2/AD în Siria, Kaliningrad și chiar în zone arctice, este pusă în practică, cu succes, de multe decenii de către SUA. În operaționalizarea acestei strategii trebuie amintită contribuția esențială pe care a avut-o cel mai important strateg american al secolului al XIX-lea, amiralul Mahan. Se poate observa și din figura 1 asemănarea cu jocul „Go”, inventat în China cu peste 2.500 de ani în urmă.

Desigur, această scurtă trecere în revistă a capabilităților puse în suportul A2/AD nu trebuie să omită poate cel mai important element de amenințare ce poate fi utilizat în ultimă instanță: arsenalul nuclear.

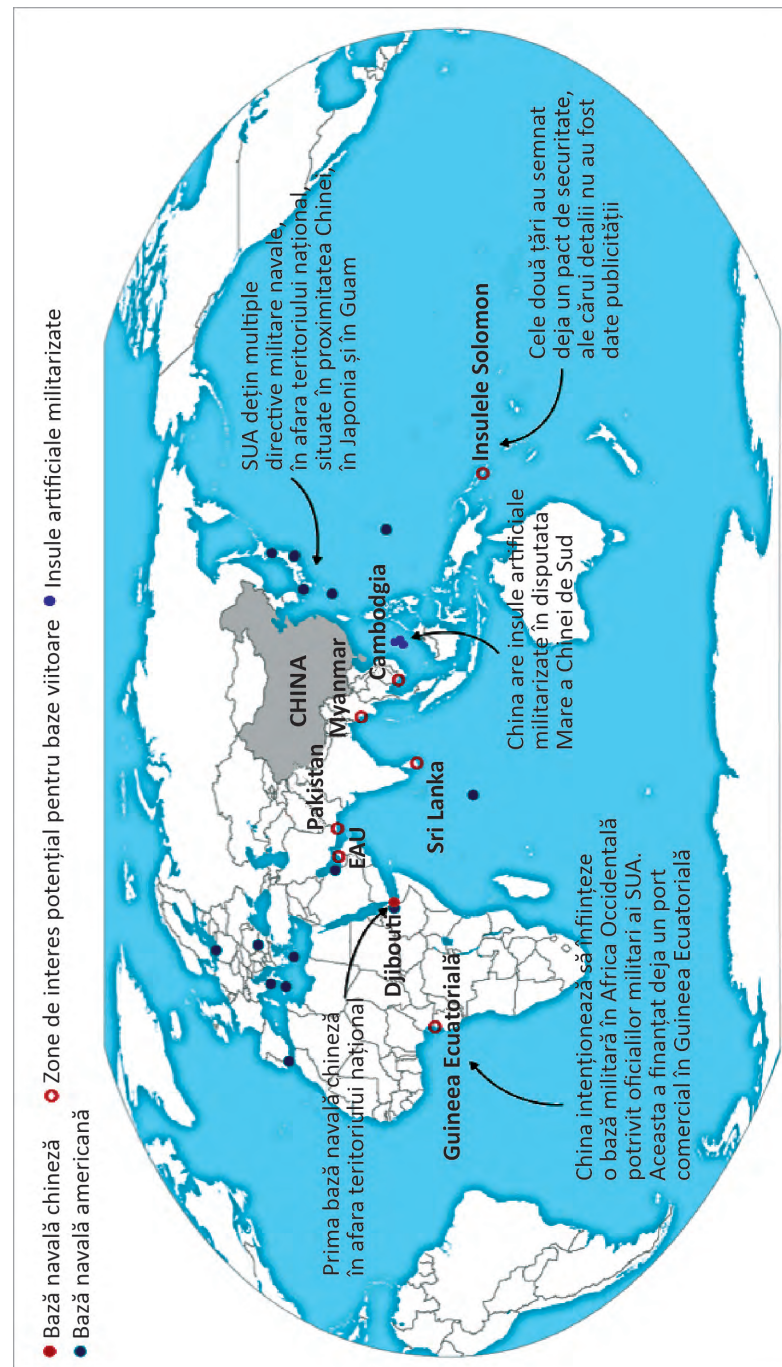

Figura 1: Ambitiile navale chineze (London, McCarthy, 2023)

COMPONENTELE A2/AD

Toate aceste inițiative pe linia creării unor capabilități A2/AD, care să facă foarte costisitoare eventualele intervenții ale unei forțe aero-navale adverse, au avut, încă de la început, două componente.

O primă componentă, „*anti-accesul*”, se referă la acele „*acțiuni susținute de acele capabilități, de obicei cu rază lungă de acțiune, concepute pentru a împiedica o forță adversă să intre într-o zonă de operații*” (Joint Operational Access Concept, 2012, p. 6). Prin urmare, au ca obiectiv (în sensul de misiune de interzicere/neutralizare/distrugere) forțele care se apropie de zona de operații propriie, în mod predominant aerian și maritim, dar pot viza și forțele cibernetice, spațiale și alte forțe care le susțin. Deși, în esență, conceptul A2/AD este unul defensiv, cel puțin în această primă fază, acțiunile sunt predominant ofensive. Acestea vizează două paliere. Un palier informațional, ceea ce presupune un ansamblu de măsuri și acțiuni care să determine indicii și avertizări privind intenția adversarului și puterea de luptă generată de acesta, și unul acțional, care vizează acțiuni care să împiedice adversarul în pregătirea pentru executarea unei acțiuni ofensive, planificarea acțiunilor, acțiuni premergătoare pentru câștigarea (temporar și zonal) a controlului spațiului maritim și aerian. Această primă componentă a A2/AD are rolul de a ține departe forțele adverse de zona maritimă proprie (sau în care actorul care implementează conceptul urmează să-și impună interesele) și, dacă își îndeplinește obiectivele, se poate considera că întreg sistemul A2/AD și-a atins scopul.

O a doua componentă, interzicerea/negarea zonei sau „*transformarea oceanului într-un vast pământ al nimănui*” (Hughes, 2018), se referă la acele „*acțiuni susținute de acele capabilități, de obicei cu rază mai scurtă de acțiune, concepute să limiteze libertatea de acțiune a adversarului în zona de operații proprii*” (Joint Operational Access Concept, ib.), creând, astfel, condiții pentru reorganizarea dispozitivului operativ propriu și intervenția forțelor principale pentru a reduce controlul asupra zonei.

Pentru buna înțelegere a celei de-a doua componente a A2/AD, trebuie analizat conceptul de *libertate de acțiune*, care, în arta

militară, este denumit „*principiul libertății de acțiune*”. Dobândirea și menținerea libertății de acțiune, concomitent cu zădărnicierea sau îngrădirea încercărilor inamicului de a o cuceri și a o păstra pe a sa, au constituit și vor constitui o preocupare permanentă a tuturor comandanților pe câmpul de luptă. Dezideratul se realizează, în primul rând, prin strădania de a avea inițiativă față de inamic sau de a o câștiga (recâștiga) când acesta o deține.

Aprofundarea studiului asupra acțiunii acestui principiu în operațiile duse în războiul modern presupune relevarea a ceea ce ar trebui făcut pentru a dobândi și a menține libertatea de acțiune prin folosirea forțelor și mijloacelor la dispoziție și prin forme și procedee de acțiune adecvate, a căilor de urmat pentru amplificarea lor, a măsurilor necesare pentru a o utiliza și a o pune în valoare cu rezultate cât mai favorabile.

Într-o confruntare în care inamicul acționează concomitent pe uscat, din aer și de pe mare, folosind pe scară largă aviația, sistemele de cercetare-lovire de înaltă precizie, desantul aerian, trupele aeromobile și forțele speciale de cercetare-diversiune, concomitent cu desfășurarea de către acesta a unor intense acțiuni de război electronic și informațional și cu manifestarea supremației aeriene și maritime, libertatea de acțiune se poate obține prin acțiuni în primul rând ofensive, dinamice, manevriere, rapide, întrunite și sincronizate și care solicită din partea comandanților și forțelor prevedere, inițiativă, cunoașterea situației și a obiectivului eșalonului superior, cooperare, flexibilitate în conducere și acțiune, continuitatea conducerii, a asigurării acțiunilor, a protecției forței și a sprijinului logistic.

Realizarea acestor condiții de manifestare a principiului libertății de acțiune necesită prevederea intențiilor inamicului și a modului cum se vor desfășura acțiunile militare, realizarea unei superiorități calitativ-funcționale locale și temporare față de adversar în zonele și pe direcțiile cele mai importante, asigurarea spațiului și timpului necesar desfășurării acțiunilor, realizarea surprinderii inamicului, creșterea capacității de acțiune independentă și în condiții de izolare a forțelor, atenuarea influenței factorilor perturbatori (caracterul incert al informațiilor despre inamic, tendința acestuia de a dezinforma, erorile ce pot surveni pe timpul elaborării și transmiterii ordinelor, eforturile

Conceptul de libertate de acțiune, în arta militară, este denumit „principiul libertății de acțiune”. Dobândirea și menținerea libertății de acțiune, concomitent cu zădărnicierea sau îngrădirea încercărilor inamicului de a o cuceri și a o păstra pe a sa, au constituit și vor constitui o preocupare permanentă a tuturor comandanților pe câmpul de luptă.

Inițiativa, ca forma cea mai evidentă de exprimare a principiului libertății de acțiune, nu trebuie să se manifeste numai în momente hotărâtoare ale luptei, ci în toate situațiile, începând cu primele acțiuni și sfârșind cu îndeplinirea integrală a scopului operației.

fizice la care sunt supuși luptătorii, defecțiuni tehnico-organizatorice, starea vremii etc.), valorificarea superioară a condițiilor geoclimatice, economice, demografice, culturale ale zonei de desfășurare a operațiilor, folosirea pe scară largă a acțiunilor de hărțuire. Se poate observa, din simpla enumerare a acțiunilor specifice acestei componente a A2/AD (interzicerea/negarea zonei), că sunt atinse aproape toate principiile generale ale luptei armate și, de asemenea, faptul că acțiunile vizează toate domeniile specifice luptei navale (aerian, la suprafață, sub apă și în mediul electromagnetic). Prin urmare, în acțiunile de tip defensiv, libertatea de acțiune se poate dobândi și păstra prin reacții ofensive, prin folosirea apărării active și a altor procedee de luptă caracterizate de dinamism și impetuozitate.

Principiul libertății de acțiune exprimă, așadar, însemnătatea – determinantă în obținerea succesului – a adoptării în toate acțiunile întreprinse a unei atitudini ofensive, sintetizată în sloganul „surprinde, păstrează și exploatează inițiativa”, pornind de la ideea că acțiunea ofensivă reprezintă modul decisiv și cel mai eficient de a atinge un scop clar definit. În orice operație militară, partea care păstrează inițiativa prin spirit ofensiv surprinde pe inamic, își menține libertatea de acțiune, forțează inamicul să reacționeze și nu să acționeze, obținând rezultate decisive.

Inițiativa, ca forma cea mai evidentă de exprimare a principiului libertății de acțiune, nu trebuie să se manifeste numai în momente hotărâtoare ale luptei, ci în toate situațiile, începând cu primele acțiuni și sfârșind cu îndeplinirea integrală a scopului operației. Manifestarea inițiativei presupune, de asemenea, o cunoaștere aprofundată a domeniilor operaționale, operațiile multidomeniu intrând de curând în limbajul operațional. Aceasta presupune realizarea unei imagini operaționale recunoscute, bazată pe un sistem ISR integrat la nivelul aliaților, imagine care să permită accesarea de către toți actorii implicați în operație a informațiilor relevante despre situația din zona de operații.

Din punctul de vedere al mijloacelor utilizate în implementarea conceptului A2/AD, distincția dintre cele două componente este uneori greu de făcut, deoarece multe capacități pot fi folosite în ambele

scopuri. De exemplu, același submarin care efectuează o misiune de interzicere/negare a zonei în apele de coastă poate fi o capacitate anti-acces atunci când este angajat într-o misiune la distanță.

CONCLUZII

Întrebarea care rezultă ar putea fi: „Ce este de făcut la nivelul NATO/UE pentru a gestiona o situație de securitate în care adversarul își bazează concepția de acțiune pe existența unei bule A2/AD?”.

O primă variantă ar fi ca NATO să identifice existența bulei A2/AD (cu toate subsistemele care o formează) și să o evite. Această variantă presupune executarea de activități și luarea de măsuri complexe pe linia cunoașterii situației maritime și aeriene, concomitent cu planificarea și realizarea unui set de măsuri complementare (fără să presupună angajarea directă de forțe) și acțiuni care să ducă la îndeplinirea obiectivelor de securitate proprie. „Primul nostru răspuns ar trebui să fie dublarea diplomației, deoarece America oferă libertate, securitate și oportunități economice acolo unde China dorește controlul”, spunea omul politic Seth Moulton, într-un interviu acordat CNN (Moulton, 2023).

Evitarea unei bule A2/AD adverse poate avea o primă motivație că aceasta reprezintă „o nucă prea tare” și, prin urmare, efortul reprezentat de puterea de luptă consumată este prea mare pentru a o neutraliza, comparativ cu efectele obținute. O a doua motivație poate veni din rezultatul analizei efectelor pe linia escaladării conflictului pe care o asemenea acțiune o poate avea, efecte care, uneori, sunt indezirabile.

Un astfel de curs de acțiune a caracterizat toată perioada specifică Războiului Rece, iar situația de securitate actuală creată în Zona Mării Negre ne face să ne punem întrebarea dacă a fost suficient? Realitatea zilelor noastre demonstrează că nu.

O a doua variantă de acțiune este de a realiza la nivelul NATO/UE o altă bulă, care să se contrapună celei adverse. Pare justificată această variantă, plecând de la rolul NATO, care este defensiv, definit ca atare în tratat. Varianta de acțiune va conduce la o escaladare a efortului de înzestrare cu capacități multidomeniu (inclusiv domeniul spațial), prin urmare cu o creștere constantă a presiunii pe bugetele de apărare.

Ce este de făcut la nivelul NATO/UE pentru a gestiona o situație de securitate în care adversarul își bazează concepția de acțiune pe existența unei bule A2/AD? O primă variantă ar fi ca NATO să identifice existența bulei A2/AD. O a doua variantă de acțiune este de a realiza la nivelul NATO/UE o altă bulă, care să se contrapună celei adverse.

O a treia variantă de acțiune este de a realiza acele capacități prin care NATO/UE să „spargă” bula A2/AD adversă pentru a-și aplica puterea de luptă în zone maritime contestate de adversar. Aceasta înseamnă realizarea de capacități superioare adversarului, în domeniul informațional, al capacităților de lovire, al capacităților de asigurare și protecție, realizarea măsurilor preventive de lovire etc., prin urmare, capacități ofensive, ceea ce presupune ca NATO să renunțe la postura defensivă.

Evident că, în condițiile în care tehnologia informațiilor (cu un aport determinant al IA) capătă un rol din ce în ce mai important în cadrul capacităților de luptă, se presupune o reorientare a politicilor de înzestrare a unor state rămase în urmă (printre care majoritatea statelor de la granița de est a NATO/UE), în baza unor strategii de securitate coerente, conectate la strategiile NATO/UE. Aceasta înseamnă că rolul unui asemenea sistem nu este de a realiza o anumită treaptă de înfrângere la adversar, ci este de a descuraja acțiunile acestuia în zona de operații în care există interese care se opun (Schmidt, 2016).

O a treia variantă de acțiune este de a realiza acele capacități prin care NATO/UE să „spargă” bula A2/AD adversă pentru a-și aplica puterea de luptă în zone maritime contestate de adversar. Aceasta înseamnă realizarea de capacități superioare adversarului, în domeniul informațional, al capacităților de lovire (capacități de lovire la distanță cu raza de angajare din exteriorul sau de la marginea zonei A2/AD, în combinație cu mijloace ISR rezistente la A2/AD), al capacităților de asigurare și protecție, realizarea măsurilor preventive de lovire etc., prin urmare, capacități ofensive, ceea ce presupune ca NATO să renunțe la postura defensivă. Această situație ar conduce la o schimbare de atitudine, în dezacord cu tratatul de constituire.

Cele trei variante de acțiune au fost prezentate separat doar din dorința de a le explica. Situația de securitate din Zona Mării Negre demonstrează că nu se aplică secvențial, ci că doar o combinație între cele trei modalități poate fi câștigătoare.

Evident că aceste variante de acțiune își epuizează potențialul în momentul în care apare în ecuație arma nucleară, moment în care diplomația rămâne ultima soluție.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cioroianu, A., în prefață la Sturmer, M. (2014). *Putin și Noua Rusie*. Editura Litera.
2. Hughes, W. (2018). *Tactica flotei și operațiunile navale*. Annapolis: Naval Institute Press.
3. Joint Operational Access Concept (2012).
4. Lendon, B., McCarthy, S. (2023). *Blue-water ambitions: Is China looking beyond its neighborhood now it has the world's largest navy?*, CNN, <https://edition.cnn.com/2023/09/01/asia/china-navy-overseas-military-bases-intl-hnk-ml/index.html>, accesat la 12 octombrie 2023.

5. Moulton, S., <https://edition.cnn.com/2023/09/01/asia/china-navy-overseas-military-bases-intl-hnk-ml/index.html>, accesat la 12 octombrie 2023.
6. Richardson, J., <https://www.defensenews.com/naval/2016/10/04/cno-bans-a2ad-as-jargon/>, accesat la 21 iunie 2023.
7. Schmidt, A., locotenent-colonel, DEU AF, JAPCC, https://www.japcc.org/wp-content/uploads/JAPCC_Journal_Ed-23.pdf, accesat la 21 august 2023.
8. https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/JOAC_Jan%202012_Signed.pdf, p. 6, accesat la 12 august 2023.
9. https://romania.representation.ec.europa.eu/news/dezinformarea-despre-conflictul-actual-dintre-rusia-si-ucraina-sapte-mituri-demonstrate-euvsdisinfo-2022-02-01_ro, accesat la 12 august 2023.
10. <https://warontherocks.com/2017/01/demystifying-the-a2ad-buzz/>, accesat la 12 august 2023.

ELEMENTE ALE PUTERII AERIENE REFLECTATE ÎN EVOLUȚIA ARTEI MILITARE ROMÂNEȘTI

General de flotilă aeriană (rtr.) Eugen-Mihail CASAPU

*Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere
„Alexandru Ioan Cuza”*

Comandor (r.) dr. Marius-Adrian NICOARĂ

*Academia Oamenilor de Știință din România
10.55535/GMR.2024.1.7*

The emergence of the aircraft as a means of combat has changed both the strategies and the tactics of waging wars, determining in a relatively short time major changes at the level of the forces doctrines, organization and training, their management, as well as command and control arrangements. At the same time, the aircraft has proved to be an important vector of progress and human civilization in the technical, economic, social and cultural fields, playing an important role in both war and peace.

The ability of the air force to fulfil its role in a war or in military operations depends on the science and skill in harnessing the components of air power. The evolution of these components over time is reflected by the history of military art, which highlights both continuity and tradition as well as innovation. Moreover, it points out the similarities and differences, draws the necessary conclusions, which, filtered by military thinking, give the opportunity to formulate new rules and principles to be inserted in military doctrines and regulations, in training and education plans, as well as in economic development strategies and policies, including the defence and aeronautical industries, both civilian and military.

The Romanian aviation has adapted, since the first use of the aircraft as a weapon, to the new reality of the battlefield, and this article is aimed at presenting the evolution of the concepts of its use in the first half of the 20th century, the principles of the use of aviation in battle, as well as the lessons learned following the participation of the Romanian military aviation in the campaigns of the two world conflagrations. To meet this purpose, the method of studying historical documents is employed.

Keywords: air power; principles of war; Second World War; anti-aircraft artillery; assault aviation;

INTRODUCERE. DEFINIREA PUTERII AERIENE

Întrebuițarea avionului în domeniul militar și în cel civil a avut, încă de la începuturile sale, o importanță deosebită, care l-a consacrat ca factor de putere militară și economică. Având în vedere că, după cel de-Al Doilea Război Mondial, mijloacele aeriene de distrugere permiteau executarea, încă din perioada inițială a unui conflict armat, a unor lovituri puternice asupra principalelor obiective militare, economice și social-economice ale adversarului, inclusiv din adâncimea strategică a acestuia (care ofereau o nouă dimensiune vechii doctrine a lui Douhet, a doctrinei „bombardamentelor strategice”, adoptată de anglo-americani în cel de-Al Doilea Război Mondial), odată cu apariția și dezvoltarea rachetelor balistice, centrul de greutate al acțiunilor militare s-a deplasat spre componenta aerospațială. Astfel, sistemele de cercetare și de atac din aer „au depășit stadiul de elemente ajutătoare ale celorlalte categorii de forțe armate (...) și au devenit o prezență obligatorie și indispensabilă în conflictele militare” (Rus, Cioabă, 1988, pp. 120-121).

Datorită atenției deosebite acordate de conducerile politico-militare ale principalelor state din lume capacității combative a forțelor aeriene (și, mai târziu, celor aerospațiale), a apărut conceptul de „putere aeriană” sau de „putere aerospațială”, în funcție de nivelul de dezvoltare economică (Ib., p. 124).

Definirea puterii aeriene. Nefiind încă înțeleasă la adevărata sa valoare, ca urmare a acordării unui rol mai mare sau mai mic Forțelor Aeriene, puterea aeriană nu are o definiție unanim acceptată. În anii '20 ai secolului al XX-lea, generalul american William Mitchell definea puterea aeriană ca „abilitatea de a face ceva în aer. Ea constă în transportarea tuturor genurilor de lucruri prin intermediul avionului dintr-un loc în altul” și aducea în prim-plan nevoia de superioritate aeriană (Ib.).

Peste 60 de ani, mareșalii britanici ai Aerului, Michael Armitage și Tony Mason, scriau că puterea aeriană este „abilitatea de a proiecta

În anii '20 ai secolului al XX-lea, generalul american William Mitchell definea puterea aeriană ca „abilitatea de a face ceva în aer. Ea constă în transportarea tuturor genurilor de lucruri prin intermediul avionului dintr-un loc în altul” și aducea în prim-plan nevoia de superioritate aeriană.

Puterea aeriană a fost definită de amiralul Arthur Radford, fost comandant al Flotei americane din Pacific, ca fiind „capacitatea unei națiuni de a exploata spațiul aerian în interesul propriu, în timp ce, la război, interzice acest lucru inamicului”.

Principalele caracteristici ale puterii aeriene sunt considerate: ubicuitatea, ritmul operațiilor/loviturilor aeriene, perspectiva, flexibilitatea și versatilitatea, capacitatea de străpungere/pătrundere, capacitatea de reacție, precizia, susținerea.

forța militară prin intermediul sau cu ajutorul unor platforme în cea de-a treia dimensiune, deasupra suprafeței pământeste” (Ib.), definiție acceptată și de către doctrina britanică, în care puterea aeriană consta în „abilitatea de a proiecta putere din aer și spațiu pentru a influența comportamentul oamenilor sau cursul evenimentelor” (<https://wblog.wiki.ro/Airpower>).

Puterea aeriană a fost definită, de asemenea, de amiralul Arthur Radford, fost comandant al Flotei americane din Pacific, care a susținut, în anii '50 ai secolului al XX-lea, programele dedicate aviației forțelor navale și a militat pentru menținerea în activitate a nouă portavioane, ca fiind „capacitatea unei națiuni de a exploata spațiul aerian în interesul propriu, în timp ce, la război, interzice acest lucru inamicului” (Strâmbeanu, 2002, p. 39), și de Philip Towle, în lucrarea „Dinamica puterii aeriene”, ca fiind „folosirea sau interzicerea folosirii spațiului aerian sau extraterestru în scopuri militare de către vehicule de zbor controlate și susținute dincolo de zona de conflict nemijlocit” (Ib.).

Din analiza acestor definiții, rezultă că, în esență, puterea aeriană sau aerospațială reprezintă capacitatea unui stat de a-și exercita voința în spațiul aerian sau extraterestru (Rus, Cioabă, p. 124) prin intermediul Forțelor Aeriene sau Aerospațiale.

Principalele caracteristici ale puterii aeriene sunt considerate: *ubicuitatea* (capacitatea aeronavelor de a opera oriunde și oricând), *ritmul operațiilor/loviturilor aeriene* (permite interzicerea refacerii potențialului combativ al inamicului), *perspectiva* (oferă un avantaj decisiv în ceea ce privește culegerea de date despre inamic și pentru conducerea acțiunilor de luptă din aer), *flexibilitatea și versatilitatea* (capacitatea forțelor aeriene de a ataca rapid o gamă largă de ținte și de a organiza mai multe lovituri/campanii aeriene simultan, mijloacele aeriene putând fi, în același timp, vectori tactici, operativi și strategici), *capacitatea de străpungere/pătrundere* (capacitatea aeronavelor de a evita apărarea inamicului și de a ajunge în adâncimea teritoriului acestuia), *capacitatea de reacție* (având cel mai mic timp de reacție, forțele aeriene pot fi rapid dislocate în orice parte a planetei), *precizia* (datorată noii generații de muniții inteligente), *susținerea* (permite forțelor aeriene să devină aproape independente) (Strâmbeanu, pp. 40-42).

Impactul puterii aeriene asupra războiului a constat, printre altele, în scurtarea ciclului decizional și îmbunătățirea conducerii trupelor terestre prin observare aeriană, corectarea tragerilor de artilerie executate dincolo de raza vizuală, lovirea țintelor de la linia de contact până la cele din adâncimea teritoriului beligeranților, amplificând, astfel, eficiența operațiilor terestre și navale și punând presiune pe populație și economie. Totodată, acest impact a obligat forțele de suprafață să dezvolte mijloace, tactici și proceduri de apărare împotriva amenințărilor aeriene atât active (artilerie antiaeriană, rachete sol-aer, aviație de vânătoare), cât și pasive (mascare, camuflare, simularea unor ținte sau acțiuni etc.) (Ib., p. 43). Stăpânirea aerului (supremația aeriană) – premiza fundamentală a teoriilor generalului italian Giulio Douhet – are o importanță crucială pentru obținerea succesului în războiul convențional (Meilinger, p. xiii), indiferent cu ce mijloace este realizată. În afară de acestea, puterea aeriană poate susține un război, eventual să-l câștige în mod independent (Strâmbeanu, p. 43). Totodată, într-un studiu din anul 1943, intitulat *Arma aerului în arta militară*, comandorul av. Alexandru D. Sahini sublinia că „Un stat care nu va înțelege a folosi puterea sa aeriană ca prim instrument al politicii sale de război nu va avea deci o strategie aeriană, care să lege acțiunea aeriană de cea politică și militară, ci cel mult o tactică aeriană, care să condiționeze modul de întrebuintare a mijloacelor aeriene în cadrul celorlalte mijloace, ca armă auxiliară” (Sahini-1, 1943, p. 8).

Factorii de bază care susțin exploatarea efectivă a puterii aeriene sunt considerați următorii: *portavioanele* [ce oferă comandantului unei forțe întrunite o sursă unică de putere aeriană, în mare măsură imună la constrângerile suportului națiunii gazde, capabilă să exercite controlul asupra mării, să proiecteze forța și să aplice puterea aeriană (AP 300, p. 1.2.3.)]; *aerodromurile* [o rețea de baze alternative de operare, realizate din timp de pace, asigură un grad ridicat de redundanță și le face mai puțin vulnerabile (Ib., p. 1.2.4.)]; *factorii de planificare de bază* [destinația, distanța, cererea și durata (Ib.)]; *capabilitățile coaliției* [bazate pe o dimensiune largă de elemente comune – scop, antrenament și concepție care se bazează pe doctrine similare și exerciții executate împreună, puterea aeriană putând fi integrată în forțe combinate pentru operații multinaționale/de coaliție (Ib., p. 1.2.5.)]; *fragilitatea* [mijloacele aeriene pot fi însă vulnerabile

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Stăpânirea aerului (supremația aeriană) – premiza fundamentală a teoriilor generalului italian Giulio Douhet – are o importanță crucială pentru obținerea succesului în războiul convențional, indiferent cu ce mijloace este realizată.

Întrebuițarea puterii aeriene într-un set de circumstanțe operaționale necesită să fie factorizată într-un plan de campanie în conformitate cu principiile războiului, respectiv: stabilirea obiectivului; menținerea moralului; securitatea; surprinderea și evitarea acesteia; acțiunea ofensivă; concentrarea de forțe și mijloace; economia de forțe și mijloace; flexibilitatea; cooperarea; sustenabilitatea.

la apărarea aeriană a inamicului, fapt pentru care suprimarea/anihilarea acesteia are un rol crucial pentru puterea aeriană, iar fragilitatea inerentă a avioanelor poate fi ameliorată prin viteză, tehnologia stealth și măsuri de protecție proprie (Ib.); *impermanența/efemeritatea* [costul menținerii unei prezențe permanente sau a ocupației aeriene/interzicerii ocupației terestre sau aeriene poate fi teoretic posibil, dar prohibitiv de scump, fapt pentru care monitorizarea zonelor de criză se poate realiza prin supraveghere, recunoaștere, patrulare aeriană și prin acțiuni „la chemare” pentru un răspuns activ, pentru a detecta incidente la sol sau în aer (Ib.)].

Întrebuițarea puterii aeriene într-un set de circumstanțe operaționale necesită să fie factorizată într-un plan de campanie în conformitate cu **principiile războiului**, respectiv: *stabilirea obiectivului* (selectarea și definirea cu claritate a scopului războiului sau operațiilor, direcționarea tuturor eforturilor pentru îndeplinirea acestuia); *menținerea moralului* (succesul în război depinde mai mult de moral decât de condițiile materiale, moralul bazându-se pe înțelegerea scopului, antrenament și disciplină, fiind imediat receptiv la leadership-ul efectiv); *securitatea* (obținută prin protecția fizică și a informațiilor și permite forțelor proprii să-și îndeplinească obiectivele); *surprinderea și evitarea acesteia* (esențiale pentru îndeplinirea cu succes a misiunii și presupun întrebuițarea de noi tehnologii, materiale și categorii de tehnică); *acțiunea ofensivă* (aduce determinarea de a obține și menține inițiativa și de a o refuza inamicului); *concentrarea de forțe și mijloace* (principiul cardinal în întrebuițarea puterii aeriene pentru a obține succesul în război, presupunând a concentra forțe superioare împotriva inamicului în locul și timpul decisive); *economia de forțe și mijloace* (corolarul concentrării forțelor, fiind imposibil să fii puternic oriunde/peste tot, necesită echilibrarea cu atenție a forțele alocate misiunii); *flexibilitatea* (permite modificarea planurilor corespunzător schimbării circumstanțelor, exploatarea avantajelor oportunităților întâlnite sau schimbarea efortului principal al campaniei/operației); *cooperarea* (coordonarea în timp, spațiu și pe misiuni a tuturor activităților pentru a obține maximul de efort combinat); *sustenabilitatea* (implică toate aspectele mentenanței fizice, morale și spirituale a forței, fiind mai mult decât logistică, și dezvoltă generarea de forțe, deplasarea, operațiile, recuperarea și antrenamentul, asigurând abilitatea forței

de a-și menține capacitatea/puterea de luptă pentru îndeplinirea obiectivelor militare) (Ib., p. 1.2.10-12). Valoarea acestora depinde de înțelegerea individuală a comandantului, de cunoștințele sale privind arta militară în domeniul aeronautic și de deprinderile sale privind aplicarea acestor principii într-un context operațional particular. Dacă importanța relativă a fiecărui principiu depinde de circumstanțe, succesul aplicării principiilor războiului necesită o judecată militară sănătoasă (Ib., p. 1.2.9-10).

Elementele puterii aeriene pot fi grupate în cadrul a trei componente: conceptuală, morală și fizică.

Componenta conceptuală (procesul de gândire și învățare pe care se bazează puterea aeriană) cuprinde *istoria* campaniilor și operațiilor și *lecțiile învățate sau identificate* pe timpul desfășurării acestora, *principiile războiului*, *doctrina puterii aeriene*, *strategia* și *tehnicile de planificare* a campaniilor. Cunoștințele acționează ca un ghid în procesul de educație și instruire a întregului personal din Forțele Aeriene (Ib., p. 1.2.14).

Componenta morală (abilitatea de a face poporul să lupte) reprezintă elementul de bază al puterii aeriene. Forțele aeriene reflectă societatea pe care o servesc, dar ele necesită un grad mult mai mare de angajament și sacrificiu decât cele întâlnite la profesii comparabile. În cadrul acestei componente intră: *leadership-ul* (leadership-ul inspirațional – element esențial care crește și susține moralul); *valorile esențiale* (fundamentele permanente, incluzând curajul fizic, angajamentul total și serviciul înainte de propria persoană, integritatea și curajul moral); *educația* (orientată de doctrină și instrucție, rămâne cheia cerințelor pentru dezvoltarea comandanților de succes) (Ib., p. 1.2.15-16).

Componenta fizică reprezintă mijloacele de luptă și este limitată de resursele civile, militare și industriale disponibile pentru a procura platforme și sisteme de arme într-un număr suficient pentru apărare. Succesul întrebuițării puterii aeriene depinde de exploatarea informației superioare și la timp/oportun, un ciclu decizie/acțiune mai rapid decât al adversarului și o aplicare precisă a puterii aeriene în cadrul spectrului de conflicte. Puterea aeriană combatantă trebuie să fie sprijinită de o robustă și susținută logistică (Ib.).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Componenta conceptuală cuprinde istoria campaniilor și operațiilor și lecțiile învățate sau identificate pe timpul desfășurării acestora, principiile războiului, doctrina puterii aeriene, strategia și tehnicile de planificare a campaniilor.

Componenta morală reprezintă elementul de bază al puterii aeriene. Forțele aeriene reflectă societatea pe care o servesc, dar ele necesită un grad mult mai mare de angajament și sacrificiu decât cele întâlnite la profesii comparabile.

EVOLUȚIA CONCEPȚIILOR DE ÎNTREBUINȚARE A AVIONULUI DE CĂTRE FORȚELE AERIE ROMÂNE

Apariția avionului și progresele realizate în domeniul aeronauticii la începutul secolului al XX-lea au avut un impact puternic asupra artei militare, aceasta căutând cele mai bune metode și procedee de întrebuințare a tuturor mijloacelor de luptă, în primul rând a celor mai noi mijloace, respectiv cele aeriene (Ionescu, 1913, p. 1). Totodată, pe parcursul a mai mult de o sută de ani, evoluția artei militare a influențat, la rândul ei, evoluția industriei de apărare, dar și pe a celei aeronautice, precum și a educației și instrucției.

Ca și în țările cu armate puternice, unde, pe lângă dezvoltarea concepției privind întrebuințarea în luptă a baloanelor, aerostatelor, dirijabilelor (mijloace de zbor mai ușoare decât aerul), s-au conturat și concepțiile privind întrebuințarea în luptă a avioanelor (mijloace de zbor mai grele decât aerul), și în România au fost preocupări pentru folosirea avionului în scopuri militare. Astfel, în cadrul manevrelor desfășurate în 1910 în zona Olteniei, în 1911 în zona Pașcani și în 1912 în zona Ploiești-București, au fost executate misiuni de observare, recunoaștere și legătură în folosul Forțelor Terestre. Totodată, datorită conceptualizării experienței manevrelor militare și a primelor acțiuni militare în care au fost întrebuințate aeroplanelor în perioada 1910-1912 (Mexic, Africa de Nord), au apărut elaborări ale primele redactări ale elementelor de artă militară în aviație, care au fost făcute cunoscute și în România datorită unor articole ale maiorului Mihai Ionescu, apărute în anul 1913 în revista „România Militară”. În aceste articole era prezentat modul de întrebuințare a avioanelor militare (misiunile și procedeele de acțiune) în diferitele faze ale operațiilor militare, respectiv pe timpul mobilizării și acoperirii frontierelor, pe timpul concentrării și desfășurării strategice, pe timpul operațiilor desfășurate în câmpul tactic și pe timpul operațiilor desfășurate după încheierea confruntărilor din câmpul tactic.

După experiența participării aviației române la cel de al Doilea Război Balcanic din anul 1913, în **anii neutralității (1914-1916)**, au apărut primele încercări de elaborare a unei concepții de întrebuințare a avioanelor într-o eventuală campanie militară, respectiv „Instrucțiunile asupra întrebuințării aeroplanelor”, completate cu „Reguli de deservire pentru întrebuințarea aeroplanelor în campanie”. În conformitate cu aceste documente, pe baza cărora au fost executate unele exerciții

de recunoaștere aeriană pe distanțe mai lungi și s-au învățat noile procedee folosite pe Frontul de Vest pentru corectarea focului artileriei terestre, în caz de mobilizare, aviația militară pune la dispoziția armatei patru escadrile care formau „Escadra aviației militare”. Totodată, se mai prevedea că toată aviația militară se subordona Marelui Cartier General (M.C.G.) și, atunci când situația de pe câmpul de luptă o impunea, escadrilele se atașau (repartizau) corpurilor de armată și diviziilor, escadrilele executând în folosul acestor mari unități misiuni de recunoaștere, considerate foarte importante pentru elaborarea planurilor de acțiune (Miu, 2013, p. 367).

În Primul Război Mondial, după insuccesul de la Flămânda (septembrie 1916), M.C.G. a elaborat „Instrucțiunile pentru întrebuințarea aviației atașate la comandamente”, care precizau categoriile de avioane (de luptă – vânătoare, de bombardament și de artilerie) și subliniau necesitatea realizării unei strânse cooperări între comandamentele terestre și aeriene, toate mișcările inamicului trebuind să fie comunicate imediat. De asemenea, instrucțiunile precizau că stabilirea tipului de avion pentru executarea unei misiuni era în competența comandantului grupului de aviație, avioanele de vânătoare urmând să fie întrebuințate pentru protecția avioanelor de bombardament și recunoaștere sau pentru a lupta împotriva avioanelor inamicului care au pătruns în spațiul aerian propriu.

La sfârșitul lunii decembrie 1916, cu ajutorul Misiunii Franceze, a fost elaborată o reglementare complexă privind întrebuințarea în luptă a mijloacelor aeriene sub titlul „Instrucțiuni asupra întrebuințării observărilor aeriene în serviciul infanteriei”, care sublinia că „... avionul și balonul sunt auxiliari indispensabili ai comandamentului, ai Artileriei și ai Infanteriei în luptă” (Instrucțiuni, 1917, p. 2; Rus, Cioabă, pp. 56-57) și prezenta condițiile de executare a observării aeriene, misiunile aviației și aerostației, modul de realizare a legăturilor și de cooperare cu forțele sprijinite. Conform acestor instrucțiuni, Aeronauticii îi reveneau ca **misiuni: recunoașterea aeriană** (îndepărtată și a unui sector), **supravegherea câmpului de luptă, corectarea focului artileriei („reglarea tragerilor artileriei”), informarea infanteriei**. Importanța fiecărei misiuni depindea de faza operației și caracteristicile acesteia. Totodată, aceste instrucțiuni precizau modul de executare a misiunilor aeronauticii atât în operația ofensivă, cât și în operația de apărare și pe timpul staționării, precum și coordonarea dintre aviație și aerostație,

În Primul Război Mondial, după insuccesul de la Flămânda (septembrie 1916), M.C.G. a elaborat „Instrucțiunile pentru întrebuințarea aviației atașate la comandamente”, care precizau categoriile de avioane (de luptă – vânătoare, de bombardament și de artilerie) și subliniau necesitatea realizării unei strânse cooperări între comandamentele terestre și aeriene, toate mișcările inamicului trebuind să fie comunicate imediat.

În perioada interbelică, s-a văzut implicarea directă a doctrinei aeriene franceze asupra concepției de întrebuințare a Aeronauticii române, întreaga ei evoluție fiind evidențiată de reglementările privind întrebuințarea acestei categorii de forțe armate, apărută în anul 1921 (Regulamentul observărei aeriene), 1928 (Regulamentul Provizoriu asupra Instrucției de Manevră și Luptă a Aeronauticii) și 1938 (Regulamentul provizoriu asupra organizării și întrebuințării în luptă a marilor unități tactice din Aeronautică).

prevăzută a fi realizată printr-o judicioasă repartizare a misiunilor (Ib., pp 12-13).

Pe timpul planificării operațiilor din vara anului 1917, Direcția Aeronautică a elaborat „Instrucțiunile privind organizarea și funcționarea Serviciului Aeronautic” (în iunie) și „Instrucțiunile asupra întrebuințării aviației în perioada ofensivă” (în iulie și august), care precizau misiunile ce reveneau categoriilor de aviație pentru fiecare operație în parte (Avram-1, 2012, pp. 213-214), evidențind cu claritate concepția de întrebuințare a aviației române aplicată în operațiile ofensive din vara anului 1917. De asemenea, pe timpul desfășurării de bătălii și operații, M.C.G. și armatele au emis mai multe ordine prin care au stabilit zonele de activitate aeriană, misiunile și modul de acțiune ale grupurilor aeronautice și escadrilelor de aviație pentru fiecare bătălie/ operație în parte.

În **perioada interbelică**, s-a văzut implicarea directă a doctrinei aeriene franceze asupra concepției de întrebuințare a Aeronauticii române, întreaga ei evoluție fiind evidențiată de reglementările privind întrebuințarea acestei categorii de forțe armate, apărută în anul 1921 (*Regulamentul observărei aeriene*), 1928 (*Regulamentul Provizoriu asupra Instrucției de Manevră și Luptă a Aeronauticii*) și 1938 (*Regulamentul provizoriu asupra organizării și întrebuințării în luptă a marilor unități tactice din Aeronautică*), acestea descriind atât procesul de instruire, cât și modul de acțiune în luptă al unităților și subunităților de aeronautică (de toate categoriile de aviație și de apărare contra aeronavelor) pe timp de război. De asemenea, o contribuție importantă la definirea concepției de întrebuințare a Aeronauticii române au avut-o conferințele colonelului Gheorghe Rujinski susținute la Școala Superioară de Război în anul 1923, cursurile de tactică parcurse la școlile de aviație și la Școala Superioară de Război în anii '30 ai secolului al XX-lea, diferitele reglementări apărute în această perioadă (cum a fost „*Tactica Aeronauticii. Principii și aplicațiuni în cadrul Corpului de Armată, Diviziei și Corpului de Cavalerie*” – 1933), precum și materialele publicate în revista „*România Militară*” în anii '20 și '30 ai secolului trecut.

Modul de întrebuințare a Aeronauticii în luptă, corelat cu realitatea și posibilitățile economico-financiare ale țării noastre, s-a bazat inițial pe o concepție defensivă, iar ulterior, a luat în considerare și concepția

privind războiul din mișcare, în care acțiunile aviației trebuiau să se desfășoare în strictă cooperare și în folosul forțelor terestre (Rus, Cioabă, pp. 69-70). Totodată, se aprecia că randamentul Aeronauticii era „influențat de două elemente esențiale – puterea de luptă a aviației inamicului în raport cu (cea proprie și) condițiile atmosferice” (Organizarea, 1922, p. 162; Rujinski, 1924, p. 40). De asemenea, se considera că superioritatea aeriană era prima condiție ca Aeronautica să poată acționa și era indispensabilă pentru succesul operației, trebuind să fie menținută pe toată durata bătăliei (Ib.), concluzionându-se că războiul modern nu se mai putea duce fără sprijinul eficace al Aeronauticii (Pentelescu, Nicoară, 2011, p. 38).

Având în vedere doctrinele aeriene și terestre, elaborate în acea perioadă de diferite state, precum și progresele tehnice înregistrate în construcția de avioane, care evidențiau rolul important al Aeronauticii în ansamblul operațiilor, în cursurile de la Școala Superioară de Război se aprecia că întrebuințarea Aeronauticii române era determinată de *situația de război*, respectiv de nevoile de manevră, de *posibilitățile tehnicii și de reacția adversarului*. Analiza cu succes a acestor factori conducea la organizarea acțiunilor aeriene, care includea: „*precizarea misiunilor*” ce reveneau diferitelor categorii de mijloace (de informații și de luptă/distrugere) pentru a satisface în cele mai bune condiții nevoile operative ale Forțelor Terestre; „*repartizarea mijloacelor*” Aeronauticii prin stabilirea unei dimensionări („*unui dozaj*”) prin care se corelau nevoile operative ale Forțelor Terestre cu mijloacele aeriene; „*stabilirea zonelor de acțiune aeriană*”, prin care se coordona acțiunea mijloacelor aeriene în timp și în spațiu; „*repartizarea terenurilor de aterizare și echiparea lor*”, fără de care manevra și concentrarea Aeronauticii nu erau posibile; *asigurarea comunicațiilor* („*legăturilor de transmisiuni*”) (Biblioteca U.N.Ap., 1938-1939, p. 36).

Apărarea contra aeronavelor presupunea întrebuințarea atât a mijloacelor active, cât și a celor pasive, în reglementările din anii 1928 și 1938 fiind stabilite ca misiuni ale acesteia protecția obiectivelor armatelor sau din zona interioară, supravegherea aeriană și informarea despre pericolul atacului aerian și, în situația în care nu erau ținte aeriene, executarea de trageri asupra baloanelor de observare și tancurilor (Ib., p. 126). Tot acest cadru conceptual a stat la baza educației în instituțiile de învățământ aeronautic, a instrucției

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Apărarea contra aeronavelor presupunea întrebuințarea atât a mijloacelor active, cât și a celor pasive, în reglementările din anii 1928 și 1938 fiind stabilite ca misiuni ale acesteia protecția obiectivelor armatelor sau din zona interioară, supravegherea aeriană și informarea despre pericolul atacului aerian și, în situația în care nu erau ținte aeriene, executarea de trageri asupra baloanelor de observare și tancurilor.

Modificările survenite ca urmare a influenței germane se refereau mai mult la elementele de execuție, la probleme de ordin tactic, cum a fost trecerea la organizarea escadrilei de vânătoare pe trei patrube din patru avioane, în care cea mai mică unitate organică de luptă, celula, compusă din două avioane de vânătoare, era considerată ca unitate de luptă indivizibilă (în care primul avion, capul celulei, executa atacul, iar al doilea, coechipierul, îi proteja spatele).

din marile unități, unitățile și subunitățile din Aeronautica română, a manevrelor (aplicațiilor) și exercițiilor militare, care au avut un rol important și în pregătirea comandamentelor de la toate nivelurile și, în final, a contribuit la succesul operațiilor aeriene desfășurate de Aeronautica română în Al Doilea Război Mondial. Totodată, doctrinele aeriene au favorizat construirea și dezvoltarea unei industrii naționale aeronautice care, la rândul ei, a asigurat suportul fizic al educației, instrucției și al succesului operațiilor desfășurate de Aeronautica română în cea de-a doua conflagrație mondială.

Comandorul Alexandru Sahini, comandantul Flotei 1 Bombardament în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, aprecia că, **la intrarea în război și pe tot timpul celui de-Al Doilea Război Mondial**, România a dispus de idei și teze doctrinare încheiate, care considerau că Aeronautica reprezenta o parte importantă din complexul armat al națiunii, materializare a puterii aeriene, cu acțiuni integrate în dinamica generală a războiului, executând atât misiuni de nivel strategic, cum ar fi cucerirea supremației aeriene, cât și misiuni în câmpul tactic (Pentelescu, Nicoară, p. 40).

Începând cu anul 1940, în concepția de întrebuințare a aviației române în război s-a făcut simțită influența germană, aceasta devenind mai pronunțată după sosirea în țara noastră a Misiunii Militare Aeriene Germane și accentuându-se pe timpul desfășurării războiului. Această influență nu a schimbat fundamental concepția de întrebuințare a Aeronauticii române (în care prima cooperarea cu forțele terestre), deoarece ea era asemănătoare cu cea germană, cu diferența că aceasta din urmă era influențată într-o măsură mult mai mare de vechea doctrină Douhet, a acțiunilor aviației asupra centrelor economico-industriale și politico-administrative ale inamicului, prin care se urmărea paralizarea conducerii politico-militare și economico-administrative, a activității industriale și, mai ales, a moralului populației (Rus, Cioabă, pp. 80-81).

Modificările survenite ca urmare a influenței germane se refereau mai mult la elementele de execuție, la probleme de ordin tactic, cum a fost trecerea la organizarea escadrilei de vânătoare pe trei patrube din patru avioane, în care cea mai mică unitate organică de luptă, celula, compusă din două avioane de vânătoare, era considerată ca unitate de luptă indivizibilă (în care primul avion, capul celulei, executa atacul, iar al doilea, coechipierul, îi proteja spatele) (Ib., p. 81).

Campania militară a anului 1941 a adus modificări ale orientărilor doctrinare, conducerea operațiilor aeriene fiind trecută de la nivelul armatelor la Marele Cartier General. În aceste condiții, prin crearea Grupării Aeriene de Luptă, Aeronautica a dobândit un rol strategic important, concretizat prin cercetarea îndepărtată în adâncimea dispozitivului inamicului, cucerirea superiorității aeriene și distrugerea rețelelor de aprovizionare și neutralizarea rezervelor strategice ale acestuia, îndeosebi prin bombardamentul aerian și atacul la sol.

Modificarea structurală a războiului modern **după cel de-Al Doilea Război Mondial** a fost determinată de trei evenimente esențiale care au avut loc în această perioadă: „*descoperirea, perfecționarea și diversificarea armei nucleare și acumularea unei cantități absurd de mari de focose nucleare; cucerirea spațiului cosmic și perfecționarea mijloacelor de transport aerospațiale (...); realizările din domeniul electronicii, ciberneticii și automatizării, informaticii și tehnicii de calcul*” (Ib., pp. 107-108), care au permis „*sincronizarea acțiunilor terestre sau navale cu cele aeriene*”, lupta terestră devenind aero-terestră, iar cea navală – aero-navală.

În prima parte a anilor '50 ai secolului trecut, prin amplasarea unităților de aviație, artilerie antiaeriană și pândă aeriană, în conformitate cu interesele Moscovei și cu evoluția situației politico-militare din Balcani, în România s-a creat un aliniament defensiv alcătuit din regimente de vânătoare, baterii de calibru mediu și mic de artilerie antiaeriană și posturi de monitorizare a spațiului aerian, concentrate în sudul țării (Strâmbeanu et al., 2013, p. 282). Totodată, în această perioadă, zborurile aviației militare reactive române au început să se desfășoare sub controlul radarelor, inclusiv dirijarea avioanelor de vânătoare pentru interceptarea țintelor aeriene (Ib.).

Concepția de întrebuințare a Forțelor Aeriene române a căpătat o puternică amprentă sovietică, regulamentele de întrebuințare la nivel tactic și operativ fiind influențate de cele sovietice, mai ales după 14 mai 1955, când, în capitala Poloniei, Varșovia, s-a semnat Tratatul Organizației pentru Prietenie, Cooperare și Asistență Mutuală, organizație militară a unor țări comuniste, menită să se opună Alianței Atlanticului de Nord, organizația militară a Vestului. În eventualitatea unui război cu aceasta, României îi era repartizată misiunea de a întări frontul sudic (balcanic), venind în sprijinul Bulgariei (Ib., p. 285).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Concepția de întrebuințare a Forțelor Aeriene române a căpătat o puternică amprentă sovietică, regulamentele de întrebuințare la nivel tactic și operativ fiind influențate de cele sovietice, mai ales după 14 mai 1955, când, în capitala Poloniei, Varșovia, s-a semnat Tratatul Organizației pentru Prietenie, Cooperare și Asistență Mutuală, organizație militară a unor țări comuniste, menită să se opună Alianței Atlanticului de Nord.

După evenimentele din Cehoslovacia, din 1968, a fost adoptată *Doctrina militară a războiului întregului popor*, care a influențat corespunzător și arta militară în aviația militară și apărarea antiaeriană a teritoriului (categorii de forțe ale armatei care, împreună, prin dimensionarea structurilor și dotarea lor, constituiau o putere aeriană efectivă), precum și revitalizarea și modernizarea industriei naționale de apărare și a celei aeronautice.

După evenimentele din Cehoslovacia, din 1968, a fost adoptată *Doctrina militară a războiului întregului popor*, care a influențat corespunzător și arta militară în aviația militară și apărarea antiaeriană a teritoriului (categorii de forțe ale armatei care, împreună, prin dimensionarea structurilor și dotarea lor, constituiau o putere aeriană efectivă), precum și revitalizarea și modernizarea industriei naționale de apărare și a celei aeronautice. Având în vedere cadrul conceptual al doctrinei militare naționale, reglementările și abordările conceptuale prevedeau că aviația trebuia să participe activ la acțiunile duse de celelalte forțe ale sistemului național de apărare, prin executarea următoarelor misiuni generale: *cercetarea aeriană* (importanța acesteia crescând odată cu sporirea mobilității trupelor, mărirea puterii de foc și distrugerea diferitelor tipuri de arme, culminând cu apariția pe câmpul de luptă a mijloacelor de nimicire în masă și a mijloacelor/sistemelor de cercetare-lovire de înaltă precizie); *sprîjinul de aviație* al trupelor de uscat și al celorlalte elemente ale sistemului național de apărare (prin nimicirea, distrugerea sau neutralizarea țintelor terestre, în cooperare tactică sau operativă cu marile unități ale trupelor de uscat și marinei militare sau aparținând celorlalte elemente ale sistemului național de apărare); *lovirea unor obiective* de importanță operativă sau strategică din adâncimea dispozitivului inamicului [pentru „(...) *cucerirea supremației aeriene generale sau a supremației aeriene limitate în timp și spațiu, dezorganizarea și neutralizarea conducerii trupelor de uscat ale agresorului, a transportului de trupe și de aprovizionare etc.*” (Ib., p. 255)]; *acoperirea aeriană* a trupelor și obiectivelor de pe teritoriu, executată concomitent cu lupta pentru stăpânirea spațiului aerian; *transportul aerian* al trupelor, tehnicii de luptă, al diferitelor materiale, alimente, muniții etc. (Rus, Cioabă, pp. 246-247). Marea majoritate a acestor misiuni se executau în folosul și după planul comandamentelor trupelor terestre, o mică parte în folosul marinei militare și al celorlalte elemente ale sistemului național de apărare, iar restul după planul Comandamentului Național Suprem (Ib., p. 247).

PRINCIPIILE ÎNTREBUINȚĂRII AERONAUTICII ROMÂNE

Principiile fundamentale ale războiului s-au regăsit, cu aspectul lor specific, atât în concepția doctrinară a Aeronauticii române, cât și în acțiunile militare (operațiile aeriene) încă din **Primul Război Mondial** (concentrarea forțelor, libertatea de acțiune, superioritatea aeriană,

economia de forțe și mijloace, crearea rezervei, surprinderea etc.), continuând cu **perioada interbelică** și **cea a celui de-Al Doilea Război Mondial** și, ulterior, cu cea **postbelică**. În acest context, menționăm principiile analizate de comandorul Alexandru Sahini ca principii ale artei militare:

- principiul moralului;
- principiul acțiunii;
- principiul economiei forțelor;
- principiul masei;
- principiul conservării forțelor;
- *principiul inițiativei*;
- *principiul siguranței* (Pentelescu, Nicoară, 2011, p. 40; Sahini-1, p. 11).

Principiul moral evidențiază faptul că la baza oricărei acțiuni stătea forța morală, care se manifesta sub forma voinței, comandorul Sahini apreciind că lupta armată, în toate timpurile, a fost o confruntare de voințe, respectiv de forțe morale, care înclinau balanța acolo unde potențialul (cantitatea de energie psihică, fizică sau materială) era mai mare (Sahini-1, pp. 11-13). După Sahini, în aviație, factorul moral trebuia să atingă superlativul, iar Aeronautica trebuia să fie, prin excelență, „*arma moralului*”, care putea să-și îndeplinească obiectivul de a înfrânge/paraliza voința adversarului numai printr-o evidentă superioritate morală, la care se putea ajunge prin educație aeriană, propagandă aeriană și încrederea în șefi (Ib., p. 15).

Principiul acțiunii rezulta din factorul moral, materializând voința, prin punerea în mișcare a forțelor aeriene după anumite reguli de reușită, creând avantaje privind **timpul** (*surprinderea* adversarului prin devansarea acestuia în pregătire și execuție și viteza desfășurării acțiunii), **spațiul** (în urma *manevrei*, care permitea o lovitură foarte puternică acolo unde trebuia), **cantitatea** (prin *realizarea masei* de mijloace de acțiune grupate pentru eforturi decisive, superioară inamicului) și **calitatea** (prin *procedee, mecanisme și mijloace de acțiune* în măsură să producă efecte maxime) (Ib., pp. 16-20).

Principiul economiei forțelor impunea o dimensionare/dozare a mijloacelor de orice fel, precum și a consumului lor, pentru a le putea avea și întrebuința atunci **când** trebuie, atât **cât** trebuie, acolo **unde** trebuie și **cum** trebuie. Principiul pune în discuție o problemă cu patru variabile (timp, cantitate, spațiu, calitate), impunând o armonizare

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Principiile fundamentale ale războiului s-au regăsit, cu aspectul lor specific, atât în concepția doctrinară a Aeronauticii române, cât și în acțiunile militare (operațiile aeriene) încă din Primul Război Mondial (concentrarea forțelor, libertatea de acțiune, superioritatea aeriană, economia de forțe și mijloace, crearea rezervei, surprinderea etc.), continuând cu perioada interbelică și cea a celui de-Al Doilea Război Mondial și, ulterior, cu cea postbelică.

Principiul masei, strâns legat de cel al economiei de mijloace, impunea constituirea grupării de mijloace de acțiune corespunzător cerințelor situației, pentru a asigura superioritatea față de inamic, într-un anumit loc și într-un anumit moment, și pentru a executa lovitura decisivă, prin manevra forțelor și mijloacelor.

Principiul conservării forțelor recomanda și impunea o continuă înprospătare a acestora în scopul menținerii forței combative morale și materiale în condițiile uzurii cauzate de acțiunile de război.

perfectă între concepția soluțiilor și realitatea situației, prin *stabilirea ordinii de urgență și a importanței și dimensionarea/dozarea farmaceutică* a mijloacelor, urmărind realizarea randamentului cu minimum de mijloace pentru maximum de efecte. Pentru aviația de vânătoare, principiul a impus conceptul de *superioritate aeriană*, locală și temporară, iar pentru aviația de bombardament, stabilirea ordinii de urgență a țintelor, a dozajului mijloacelor în funcție de natura țintelor și efectul urmărit, a modalităților de pregătire și executare a misiunii etc., astfel încât să producă maximum de efecte cu minimum de consum de mijloace și pierderi (Ib., pp. 20-24).

Principiul masei, strâns legat de cel al economiei de mijloace, impunea constituirea grupării de mijloace de acțiune corespunzător cerințelor situației, pentru a asigura superioritatea față de inamic, într-un anumit loc și într-un anumit moment, și pentru a executa lovitura decisivă, prin manevra forțelor și mijloacelor. Deoarece acest principiu putea intra în contradicție cu principiul economiei de mijloace, era necesară o artă a comandantului care permitea realizarea manevrei (elemente esențiale fiind momentul, locul, cantitatea, ritmul sau succesiunea în timp și spațiu, fără a neglija eventualele diversiuni sau acțiuni secundare). Având o proprietate exclusivă – mobilitatea –, aviația, cel mai indicat instrument de aplicare a principiului masei, a devenit una dintre cele mai puternice și mobile rezerve de foc la dispoziția unui comandant de la eșalonul strategic. După Sahini, principiul masei trebuia să formeze spiritul dominant de instrucție și educație aeriană, manevra fiind adevărata pasiune a oricărui comandant în război și partea esențială a unui comandant din aviație (Ib., pp. 24-27).

Principiul conservării forțelor recomanda și impunea o continuă înprospătare a acestora în scopul menținerii forței combative morale și materiale în condițiile uzurii cauzate de acțiunile de război. Completând principiul economiei mijloacelor, acest principiu viza atât organizarea, pregătirea și conducerea acțiunilor, cât și constituirea structurilor chemate să asigure aprovizionarea, întreținerea și deservirea forțelor combative, capacitatea morală, fizică și materială a acestora (Ib., pp. 30-31).

Principiul inițiativei (denumit și principiul surprinderii) imprima o activitate cât mai dinamică, pentru a crea avantaje față de inamic,

impunând pregătirea posibilităților de a concentra un efort într-un anumit spațiu și timp, prevăzând și prevenind orice mișcare contrară a inamicului, și a acționa oportun, acolo și atunci când adversarul nu se așteaptă. Acest principiu impunea, de asemenea, o evidentă superioritate morală (prin entuziasm și curaj), profesională (prin instrucție, metode și procedee, calitate) și tehnică (prin armament și viteză), instrucția și tactica aviației trebuind să impună comandanților școala inițiativei (Ib., pp. 32-34).

Principiul siguranței impunea ca acțiunile sau măsurile de pregătire și executare a operațiilor să nu fie cunoscute sau îngreunate de reacția inamicului, asigurând libertatea de acțiune. Aplicarea acestui principiu necesita păstrarea secretului, selecționarea personalului, ascunderea și păstrarea documentelor, organizarea serviciului de contraspionaj, luarea de măsuri de siguranță terestră, aeriană și navală, pentru a împiedica inamicul să cunoască și să întrerupă pregătirile și acțiunile (Ib., pp. 34-37).

Aceste principii reprezentau, după Sahini, fundamentele artei militare a Aeronauticii române, care, în esență, impuneau acesteia să aibă o forță militară însuflețită (principiul moral), cu o atitudine militară dinamică (principiul acțiunii), cu o dozare judicioasă a forțelor pentru diferite misiuni (principiul economiei forțelor), realizând o superioritate de forțe pentru scopul principal (principiul masei), cu posibilitatea de a-și păstra capacitatea operativă de luptă (principiul conservării forțelor), devansând inamicul în acțiune și realizând surprinderea acestuia (principiul inițiativei) și asigurând protecția împotriva inamicului, a pregătirii și executării operațiilor aeriene (principiul siguranței).

În perioada postbelică, aceste principii analizate de Sahini și-au păstrat valoarea, cerințele și condiționările, chiar dacă unele sub alte denumiri și cu alte interpretări, și au fost completate cu alte principii, în concordanță cu noile concepții și mijloace de luptă și cu perfecționările aduse tehnicii de luptă, după cum urmează: conducerea centralizată și execuția descentralizată, unitatea conducerii, concentrarea eforturilor, surprinderea inamicului și evitarea surprinderii forțelor proprii, caracterul ofensiv al acțiunilor, asigurarea multilaterală și oportună a forțelor, repartitia optimă a forțelor pe obiective/ținte, cooperarea, economia de forțe și mijloace, continuitatea acțiunilor, flexibilitatea acțiunilor (Rus, Cioabă, pp. 140-155).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Principiul inițiativei (denumit și principiul surprinderii) imprima o activitate cât mai dinamică, pentru a crea avantaje față de inamic, impunând pregătirea posibilităților de a concentra un efort într-un anumit spațiu și timp, prevăzând și prevenind orice mișcare contrară a inamicului, și a acționa oportun, acolo și atunci când adversarul nu se așteaptă.

Principiul siguranței impunea ca acțiunile sau măsurile de pregătire și executare a operațiilor să nu fie cunoscute sau îngreunate de reacția inamicului, asigurând libertatea de acțiune.

LECȚIILE ÎNVĂȚATE ÎN URMA PARTICIPĂRII AERONAUTICII ROMÂNE ÎN CONFLICTELE MONDIALE

Lecțiile învățate din cel de-al Doilea Război Balcanic. Participarea Aeronauticii române (Secțiile I și II aviație și compania aerostație) în cadrul acestui război a fost unul dintre primele teste pe plan mondial în care aviația și-a demonstrat practic și convingător utilitatea aeronauticii în acțiuni de luptă, prin executarea misiunilor de recunoaștere (inclusiv de fotografii aeriene), dar și pentru difuzarea unor materiale de propagandă adresate populației civile adverse (Nicoară, 2014).

Acțiunile de luptă ale aviației române au fost apreciate, având în vedere atât ineditul situației, spectaculozitatea unor acțiuni, chiar și inerentele incidente (Giurcă, 2014 p. 349), cât și reușitele misiunilor de recunoaștere și observare care au făcut ca trecerea Dunării și marșul energic către Sofia să fie o reușită. Datorită acestor informații valoroase, dublate de fotografiile aeriene, care au arătat realitatea tactică și operativă a frontului româno-bulgar, armata română a ajuns rapid la Sofia (Nicoară, Stan, 2010, pp. 44). Astfel, prima reprezentare a puterii aeriene a României, ca produs al Aeronauticii, a avut o contribuție importantă în obținerea victoriei și încheierea celui de-al Doilea Război Balcanic, ambele valorificate în plan diplomatic, prin Pacea de la București. După prima experiență de război, comandamentele terestre au început să se convingă de utilitatea aviației (SIA, fond M.C.G., dosar 70, f. 100; Avram-2, 2014, p. 355), iar unele aprecieri critice la adresa aviației militare au fost urmate de propuneri care vizau: organizarea, la pace, cu dotarea și efective complete, a unei escadre de război, cu avioane performante în ceea ce privește distanța, înălțimea și durata de zbor și care să constituie un stoc separat de cel al avioanelor de școală; formarea unui corp de piloți de grade inferioare, ofițerii să fie formați mai mult ca instructori/profesori în școala de pilotaj; formarea unui corp de ofițeri și subofițeri de informație; gradele inferioare din aeronautică să aibă un tratament special, asigurat prin lege; escadra aeriană să fie o organizație strict militară, pe care să se conteze la război, iar formațiunile de aviație provenite din inițiative particulare să poată coopera numai în caz de nevoie; asigurarea la fiecare secție de baloane a patru ofițeri, dintre care comandantul să fie cadru activ, „care să știe a manevra și orienta balonul” (AMR, fond M.C.G., dosar nr. 69/1913, f. 104; SMFA, 2014, p. 351; SIA, fond M.C.G., dosar 70, f. 100).

Lecțiile învățate din Primul Război Mondial. Participarea Aeronauticii române la Primul Război Mondial a evidențiat evoluția aviației române de la un serviciu auxiliar al artileriei, care asigura informații Forțelor Terestre și corectarea focului artileriei, la o armă ofensivă, care intervenea direct în luptă cu avioanele de bombardament și vânătoare, fiind întrebuintată independent sau în cooperare cu celelalte arme în bătălia terestră (Rujinski, 1924, p. 30; Șelesc, 1935, p. 6).

Campania militară din anul 1916 a fost defavorabilă României, din cauza slabei pregătiri a armatei, a greșelilor de organizare și a neconcordanței dintre obiectivele la nivel strategic și capacitățile militare ale țării, pe de o parte, și contextului internațional și evoluțiilor războiului pe diferitele fronturi din Europa, pe de altă parte. În ceea ce privește *aviația*, din cauza neîncrederii conducerii armatei române în rolul pe care urma să-l joace aceasta în război, dotarea cu tehnică a fost necorespunzătoare (numai 24 de avioane mai vechi și neînarmate, față de un necesar de cel puțin 150 de avioane de diferite tipuri, cu aparatură de navigație și înarmate, iar cele de bombardament cu lansatoare de bombe), ceea ce nu permitea executarea misiunilor specifice pe un front de sute de kilometri, cu direcții de acțiune divergente. Neavând o industrie aeronautică, parcul de avioane a fost completat (cu 320 de avioane) într-o perioadă foarte mare de timp, încheindu-se în primăvara anului 1917, din cauza lungimii liniei de aprovizionare, la intervale mari și cu nevoia de reparare a unor avioane, deteriorate de condițiile de transport (Avram, Niculescu, 2015, pp. 40-41). De asemenea, în prima lună de război, dintr-o greșală de organizare, piloții au fost nevoiți să execute, singuri la bord, misiunile de recunoaștere și de corectare a focului de artilerie, care necesitau prezența la bord a observatorilor aeriени de stat major și de artilerie (Ib.).

În campania din anul 1916, Aeronautica Română a executat o gamă largă de misiuni, în principal misiuni de recunoaștere aeriană și de artilerie și în secundar misiuni de bombardament asupra țintelor terestre (inițial, cu bombe artizanale sau de mortier, adaptate, ulterior, cu bombe de aviație), de protecție a aviației de recunoaștere și bombardament și de nimicire a avioanelor inamicului, după primirea avioanelor Nieuport 11 înarmate (Ib., p. 41).

Acțiunile *artileriei antiaeriene* au fost, în marea lor majoritate, de nivel tactic, izolate și independente, adoptându-se principiul apărării circulare, care presupunea dispunerea artileriei antiaeriene

Participarea Aeronauticii române la Primul Război Mondial a evidențiat evoluția aviației române de la un serviciu auxiliar al artileriei, care asigura informații Forțelor Terestre și corectarea focului artileriei, la o armă ofensivă, care intervenea direct în luptă cu avioanele de bombardament și vânătoare, fiind întrebuintată independent sau în cooperare cu celelalte arme în bătălia terestră.

Participarea Aeronauticii române în Campania din anul 1917 a fost deosebit de consistentă, cu intensitate sporită pe timpul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, fapt care a imprimat un caracter modern luptelor duse de armata română pentru obținerea succesului bătăliilor.

În apropierea obiectivelor, circular, pentru a le apăra împotriva atacurilor din toate direcțiile (Bărboi et al., 1996, pp. 84-85).

Participarea Aeronauticii române în **Campania din anul 1917** a fost deosebit de consistentă, cu intensitate sporită pe timpul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, fapt care a imprimat un caracter modern luptelor duse de armata română pentru obținerea succesului bătăliilor. Având în vedere că acțiunile de luptă din această campanie au fost, în cea mai mare parte a timpului, specifice războiului de poziție, majoritatea misiunilor executate de aviația română au fost cele de *recunoaștere aeriană* (prin observare vizuală și fotografiere), acoperind toate momentele bătăliilor din anul 1917 (Avram-2, pp. 284, 289, 301-304). În scopul verificării mascării, au fost fotografiate, pentru prima oară, și pozițiile forțelor proprii (Ib.).

Pe lângă recunoașterea aeriană, au mai fost executate misiuni de *supraveghere aeriană* a frontului (fiecărei escadrile Farman revenindu-i un sector de supraveghere, în care acționa permanent cel puțin un avion), de *observare a câmpului de luptă* (cele cinci companii de aerostații fiind întrebuințate pe direcțiile principale de apărare și ofensivă ale Armatei 1 române, de cele mai multe ori la dispoziția artileriei grele/grupului de artilerie de distrugere), de *corectare a focului* „*reglarea tirului*” artileriei proprii pentru a asigura precizia loviturilor artileriei (o constantă a acțiunilor aviației și aerostației române) (Ib., p. 257). Totodată, pe timpul acțiunilor ofensive ale Armatei 1 și 2 române, aviația a executat *misiuni de infanterie și misiuni secrete* în sprijinul serviciilor de informații (Ib., p. 227).

Misiunile de bombardament au vizat ținte atât din zona frontului (Bărboi et al., p. 155), cât, mai ales, din spatele acestuia, din adâncimea teritoriului ocupat de inamic (Ib., pp. 141-151), fiind executate cu toată reacția artileriei antiaeriene și a aviației de vânătoare germane și austro-ungare (Ib.).

Începând cu luna august, avioanele de bombardament greu Breguet, decolând la lumina proiectoarelor (Avram-2, p. 201), au executat, până la încheierea armistițiului, bombardamente de noapte cu bombe Michelin asupra mai multor ținte importante (ținta principală fiind orașul Focșani) (Ib., pp. 304-305). Pe timpul acestora s-a folosit, pentru prima dată pe frontul românesc, o nouă tactică – „*bombardamentul tip pendul*” (Ib., pp. 317-318).

Totodată, avioanele Farman au atacat țintele descoperite pe timpul executării misiunilor de recunoaștere (metodă cunoscută ca vânătoare de obiective) (Bărboi et al., pp. 269-270) și au executat misiuni de atac la sol cu mitralierele de bord asupra pozițiilor trupelor inamicului de la linia de contact.

Pe timpul întregii campanii, aviația de vânătoare a executat o gamă variată de misiuni specifice, respectiv *protecția avioanelor de recunoaștere și bombardament proprii* (prin însoțire pe traiect și patrulare în zona de acțiune), *protecția baloanelor amice* în zona de ascensionare, precum și *căutarea și nimicirea avioanelor/baloanelor inamicului* (prin patrulare deasupra frontului și angajarea de lupte aeriene cu acestea, folosind focul mitralierelor de bord, din zbor orizontal sau din picaj) (Avram-2, p. 151). În unele situații, aviația de vânătoare a executat și misiuni de *atac la sol* asupra trupelor și obiectivelor inamicului (folosind focul mitralierelor de bord și rachetele Le Prieur) și *recunoașterea aeriană*.

Întrebuințarea în luptă a artileriei antiaeriene a păstrat caracteristicile din campania din 1916. În plus, experiența războiului a validat și unele reguli, cum ar fi pregătirea forțelor și mijloacelor de apărare antiaeriană pentru a fi gata de luptă în orice moment, menținerea unui grad înalt de operativitate a acestora și a unei permanente stări de veghe (Bărboi et al., pp. 84-85).

În cadrul participării la Primul Război Mondial, Aeronautica română a aplicat principiile războiului la specificul noului mediu de exercitare a puterii militare – spațiul aerian. Menționăm aici *principiul concentrării mijloacelor aeriene*, principiu afirmat mai întâi în anul 1916, pe timpul Bătăliei de la Flămânda [când s-a realizat o concentrare de avioane române și ruse pe terenul de aviație Mihai Bravu, de pe care au executat misiuni de recunoaștere și bombardament în sprijinul forțelor terestre (Ib., p. 69)] și, apoi, în vara anului 1917 [când Armata 1 română, aflată pe direcția principală de acțiune, a primit în subordine 6 escadrile de aviație și 5 companii de aerostație, în comparație cu Armatele 2 română și 6 rusă, care au primit numai câte 3 escadrile de aviație (Rus, Cioabă, p. 61)]. De asemenea, acest principiu a fost aplicat și de către artileria antiaeriană atât la obiectivele fixe, cât și la grupările de forțe care necesitau o apărare contra aeronavelor corespunzătoare. Un alt principiu aplicat de aviația română, care merită a fi remarcat, a fost cel al *libertății de acțiune (superioritatea aeriană)*. De exemplu,

GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ

În cadrul participării la Primul Război Mondial, Aeronautica română a aplicat principiile războiului la specificul noului mediu de exercitare a puterii militare – spațiul aerian. Menționăm aici principii concentrării mijloacelor aeriene, principiu afirmat mai întâi în anul 1916, pe timpul Bătăliei de la Flămânda și, apoi, în vara anului 1917. Acest principiu a fost aplicat și de către artileria antiaeriană atât la obiectivele fixe, cât și la grupările de forțe care necesitau o apărare contra aeronavelor corespunzătoare.

În campania din 1941, Aeronautica Română a făcut dovada unei structuri funcționale viabile, materializare a conceptului de putere aeriană, capabilă să rezolve situații de luptă dintre cele mai dificile, la nivel strategic, operativ și tactic, efortul major făcându-l Gruparea Aeriană de Luptă (GAL), fără a subaprecia acțiunile aviației de observație aflată la dispoziția Armatelor 3 și 4 române, care au cumulată 1/4 din totalul ieșirilor avion și 1/3 din totalul orelor de zbor.

când trupele române au luat cu asalt pozițiile inamice, în ziua de 11 iulie, în Bătălia de la Mărăști, echipajele din Grupul 1 Aeronautic au executat zeci de misiuni de informații, bombardament, vânătoare și legătură, realizându-se, pentru prima dată, o cerință esențială pentru orice început de ofensivă – superioritatea aeriană, care a fost menținută și în zilele următoare (Strâmbeanu et al., p. 100). Alte principii care au mai fost aplicate de aviația română pe timpul campaniei au fost economia forțelor, crearea rezervelor, realizarea surprinderii și cooperarea (Rus, Cioabă, ib.).

Lecțiile învățate în cel de Al Doilea Război Mondial. În campania din 1941, Aeronautica Română a făcut dovada unei structuri funcționale viabile, materializare a conceptului de putere aeriană, capabilă să rezolve situații de luptă dintre cele mai dificile, la nivel strategic, operativ și tactic, efortul major făcându-l *Gruparea Aeriană de Luptă* (GAL), fără a subaprecia acțiunile aviației de observație aflată la dispoziția Armatelor 3 și 4 române, care au cumulată 1/4 din totalul ieșirilor avion și 1/3 din totalul orelor de zbor (Pentelescu, Nicoară, pp. 78-79; A.M.Ap.N., fond 1376, dosar 2, f. 56). Organizarea principalelor forțe ale aviației de luptă într-o mare unitate operativ-strategică, sub denumirea de Gruparea Aeriană de Luptă, s-a dovedit viabilă și eficientă (ib.), gruparea fiind întrebuițată în campania din 1941 atât în scopuri strategice, cât și în scopuri tactice, contribuind, în final, la eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord și la cucerirea Odessei.

Din punct de vedere strategic, s-a urmărit și realizat, în primul rând, cucerirea supremației aeriene, prin lovituri aeriene masate și repetate asupra terenurilor de zbor (aerodromurilor) ale aviației inamicului și prin lupte aeriene cu aviația acestuia, fapt care a permis executarea misiunilor de recunoaștere și de bombardament și atac la sol de către aviația proprie și reducerea reacției avioanelor de luptă inamice. În al doilea rând, acțiunile GAL au permis reducerea capacității de luptă a inamicului prin pierderile materiale produse în spatele frontului și dezorganizarea transporturilor, în urma loviturilor aeriene masate asupra nodurilor de comunicații, lucrărilor de artă, depozitelor de materiale de război și muniții etc. (ib., p. 81).

În câmpul tactic, GAL a sprijinit operațiile terestre, acționând asupra aglomerărilor de trupe, în special motorizate și mecanizate, a coloanelor de trupe și tehnicii în deplasare, pozițiilor de tragere ale artileriei etc.; fără sprijinul aerian, ofensiva terestră nu putea avea

rezultatele scontate (Pentelescu, Nicoară, p. 81; A.M.Ap.N., fond 365, dosar 1144, f. 26).

În pregătirea și executarea misiunilor, comandamentele marilor unități și unităților din cadrul Aeronauticii au urmărit aplicarea principiilor fundamentale ale întrebuițării forțelor aeriene (alegerea obiectivelor, realizarea masei de avioane, realizarea surprinderii etc.). Deoarece aviația de luptă nu putea fi pretutindeni, ea nu a fost subordonată armatelor (deși, în reglementările interbelice, se prevedea această posibilitate), conducerea aviației de luptă în operații fiind atributul structurilor superioare de conducere a războiului și a Aeronauticii, care au stabilit obiectivele unităților aviației de luptă, de regulă, în adâncimea dispozitivului operativ al inamicului, fără a neglija însă executarea sprijinului aerian al forțelor terestre în situațiile de criză atât pe frontul din Basarabia, cât și la Odessa (Pentelescu, Nicoară, p. 82).

Odată stabilite obiectivele marilor unități și unităților de aviație și țintele de lovit clasate după importanță și oportunitate (aerodromuri, noduri de comunicații, depozite etc.), respectându-se principiul justeii alegeri a obiectivelor, s-a acționat aplicând atât principiul masei (prin numărul avioanelor cu care s-a acționat și prin tonajul muniției consumate), cât și principiul surprinderii, care a vizat, în aceeași măsură, domeniile strategic și tactic, având ca rezultat numărul mare de avioane inamice distruse la sol, îndeosebi în prima parte a campaniei (ib.).

Aviația de bombardament a adoptat, în funcție de situație, atât o conduită generală strategică prin care urmărea executarea de acțiuni de luptă în interesul general al țării și al războiului [mai ales la începutul ostilităților, executând lovituri asupra factorilor potențiali de război și bazelor aeriene ale inamicului, caracteristicile fazei fiind surprinderea și masa], cât și o conduită generală tactică, în interesul imediat și apropiat al operațiilor terestre sau navale [când acestea căpătau consistență, acționând în special asupra comunicațiilor și rezervelor – ceea ce azi se numește „*interdicție aeriană*”, caracteristicile acestei faze fiind continuitatea (ib.)]. Când operațiile terestre deveneau acute, respectiv în mijlocul marilor bătălii și lupte, aviația de bombardament a sprijinit direct operațiile terestre (executând ceea ce astăzi se numește „*sprijin aerian apropiat*”), acționând asupra țintelor mobile, de dimensiuni și consistență reduse, caracteristicile acestei faze fiind oportunitatea și masa (ib.).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Aviația de bombardament a adoptat, în funcție de situație, atât o conduită generală strategică prin care urmărea executarea de acțiuni de luptă în interesul general al țării și al războiului [mai ales la începutul ostilităților, executând lovituri asupra factorilor potențiali de război și bazelor aeriene ale inamicului, caracteristicile fazei fiind surprinderea și masa], cât și o conduită generală tactică, în interesul imediat și apropiat al operațiilor terestre sau navale.

Aviația de vânătoare a făcut un efort extraordinar în campania din 1941, executând misiuni de protecție a aviației de bombardament, de cucerire a superiorității aeriene, acoperirea dispozitivului trupelor terestre proprii și de recunoaștere, inclusiv în folosul asigurării meteo, de sprijin aerian al forțelor terestre (Pentelescu, Nicoară, p. 83). Protecția aviației de bombardament (prin însoțirea pe întregul traiect de zbor sau prin acoperirea în zona de operații) a fost misiunea de bază a aviației de vânătoare în cadrul acestei campanii (Ib., pp. 83-84).

Din acțiunile Flotilei 1 Vânătoare, o primă lecție învățată privea *conducerea centralizată în aer* a unor forțe de nivel grup de aviație de vânătoare, în sensul că, neacționându-se în masă într-o zonă de spațiu, inclusiv din nevoia economisirii forțelor (Ib., p. 84), a fost favorizată practica de a lăsa comandanților de escadrilă posibilitatea să ia deciziile, considerându-se că escadrila era unitatea de luptă unde comandantul își puteau exercita în aer prerogativele comenzii în bune condiții (Turturică, 2012, pp. 196-197).

A doua lecție învățată avea în vedere *rolul și modul de acțiune ale patrului și celulei*. După trecerea Nistrului, a crescut importanța patrului, atât din cauza micșorării spațiului de acțiune care corespundea orașului fortificat Odessa și zonei înconjurătoare, cât și faptului că tot mai multe avioane de vânătoare deveneau indisponibile, iar posibilitățile de înlocuire erau foarte mici (Ib.).

A treia lecție învățată se referea la *procedeele de angajare a luptei aeriene în cadrul diferitelor misiuni*, aplicarea lor cu succes depinzând de cunoașterea la perfecție a caracteristicilor țintelor aeriene (bombardierelor inamicului) și a modalităților de acțiune a acestora pentru a li se identifica părțile bine apărate, precum și pe cele vulnerabile. Deoarece formațiile de bombardiere erau mai greu de atacat dacă păstrau un dispozitiv de luptă strâns, trebuia așteptat momentul în care virajul de întoarcere, tragerile artileriei antiaeriene proprii (amice) sau o slăbiciune în cadrul formației duceau la dispersarea acesteia, devenind o țintă bună pentru atac (Ib., pp. 198-200; A.M.R., fond *Flotila 1 Vânătoare*, dosar 50, f. 354-356).

A patra lecție învățată se referea la *lupta aeriană cu avioanele de vânătoare sovietice*, respectiv cu avioanele I-16 *Rata*, care, datorită caracteristicilor lor tehnice, puteau folosi densitatea aerului în avantaj propriu, în sensul că, fiind mai lent, era și mult mai manevrabil, creând

probleme avioanelor române de vânătoare, proiectate să lupte la înălțimi mari și cu viteze mari. Cea mai bună poziție de tragere era atunci când avionul sovietic de vânătoare, în urma deselor manevre, își expunea burta atacului unui avion de vânătoare, care, printr-o rafală bine plasată, îl doboră (Ib., pp. 200-202, f. 358).

A cincea lecție învățată viza *punctele tari și slabe ale avioanelor de vânătoare din dotarea flotilei*, de care trebuia să se țină seamă în următoarele campanii. Avionul de vânătoare IAR-80 a corespuns în proporție de 90% misiunilor încredințate, având, în acel moment, o maniabilitate superioară chiar avioanelor germane, o bună viteză ascensională și o putere de foc relativ suficientă (Ib.). Avioanele He-112, folosite, de regulă, pentru însoțirea formațiilor de bombardament în adâncimea dispozitivului inamicului, erau „mai greoaie”, fiind „lipsite de maniabilitate și de putere ascensională”. Însă, datorită armamentului de bord și încărcăturilor acroșate, aceste avioane au fost întrebuintate cu succes în misiunile de atac la sol (Ib.; Pentelescu, Nicoară, p. 85). Avionul Hurricane a corespuns „onorabil”, fiind apreciat pentru viteză, maniabilitate și putere de foc. Avionul Me-109 E, având o viteză mare, atât în zbor orizontal, cât și ascensional, și o mare putere de foc, a corespuns într-o proporție de 90% cerințelor luptelor aeriene, dar nu avea blindaj, ca și celelalte avioane de vânătoare din dotare (Turturică, p. 202; f. 359).

A șasea lecție învățată viza *asigurarea condițiilor necesare ducerii acțiunilor de luptă*. Deoarece cerințele frontului depășeau posibilitățile tehnice ale grupurilor de vânătoare, se impunea acordarea unei mai mari atenții capacității și ritmului de reparare a avioanelor avariate și de înlocuire a celor pierdute cu avioane noi.

Alte lecții învățate au evidențiat o serie de probleme privind atât avioanele de vânătoare din înzestrare (defecțiuni la diferite componente, muniție veche sau autonomie redusă), cât și calitatea modernizărilor și reparațiilor executate de I.A.R. Brașov. Pentru avionul Me-109, se propunea studierea posibilităților de amenajare a unui rezervor suplimentar, schimbarea cabinei pentru ameliorarea vizibilității, asigurarea unor piese de schimb într-o cantitate mai mare, îmbunătățirea sistemului de tragere, asigurarea muniției pentru tunul de bord și aprovizionarea cu muniție de tip mină, îmbunătățirea parașutelor și a căștilor radio etc. (Ib., pp. 203-208).

Avionul de vânătoare IAR-80 a corespuns în proporție de 90% misiunilor încredințate, având, în acel moment, o maniabilitate superioară chiar avioanelor germane, o bună viteză ascensională și o putere de foc relativ suficientă.

După trecerea Nistrului, a crescut importanța patrului, atât din cauza micșorării spațiului de acțiune care corespundea orașului fortificat Odessa și zonei înconjurătoare, cât și faptului că tot mai multe avioane de vânătoare deveneau indisponibile, iar posibilitățile de înlocuire erau foarte mici.

În campania din 1941, artileria contra aeronavelor, subordonată Comandamentului Apărării Antiaeriene și aflată la dispoziția corpurilor de armată, la aerodromuri și alte obiective de teritoriu sensibile, în pofida insuficienței numerice a armamentului de care dispunea, a contribuit la întregul efort operativ al Aeronauticii.

O concluzie majoră rezultată din experiența celor patru luni de război era aceea că, pentru a-și îndeplini misiunile, marile unități și unitățile operative din Aeronautica trebuia să dispună, printre altele, de avioane moderne, în care personalul navigant să aibă încredere, o cooperare mai bună între diferite categorii de aviație (a căror instrucție trebuia să se desfășoare în comun, inclusiv pregătirea misiunilor) și legături permanente cu marile unități terestre cu care cooperează, în măsură să asigure încredere reciprocă și spirit lucrativ eficient (Pentelescu, Nicoară, p. 85).

În campania din 1941, **artileria contra aeronavelor**, subordonată Comandamentului Apărării Antiaeriene și aflată la dispoziția corpurilor de armată, la aerodromuri și alte obiective de teritoriu sensibile, în pofida insuficienței numerice a armamentului de care dispunea, a contribuit la întregul efort operativ al Aeronauticii (Ib.). Întărirea marilor unități terestre cu subunități de artilerie antiaeriană (inclusiv cu grupuri mobile) a avut în vedere necesitatea apărării nemijlocite împotriva atacurilor din aer a acestora pe baza de plecare la ofensivă și a grupărilor de artilerie, la forțarea Prutului și pe timpul ofensivelor pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Dispozitivele de luptă ale subunităților de artilerie antiaeriană erau strâns legate de elementele dispozitivului de luptă și de marș ale trupelor apărute contra aeronavelor, îndeplinirea cu succes a misiunilor depinzând de o bună cooperare cu forțele terestre (Bărboi et al., p. 181).

Este de remarcat adaptarea în mod creator a dispozitivului artileriei antiaeriene la cel al forțelor terestre pentru a se putea realiza un sistem care să creeze o zonă continuă de foc, prin modul de dispunere a bateriilor de mitraliere antiaeriene, de tunuri antiaeriene automate de calibru mic și de tunuri antiaeriene de calibru mijlociu pentru combaterea avioanelor inamicului la toate înălțimile probabile de atac (Ib., pp. 200-201).

La baza supravegherii spațiului aerian, informării și alarmării a stat sistemul de posturi de observare aeriană încadrate cu cercetași-observatori („pândari aeriene”) și dispuse pe teritoriul țării astfel încât să poată fi observat întregul spațiu aerian. Grupările de artilerie antiaeriană erau legate prin fir la centrele de informare, iar divizioanele și bateriile puteau fi legate tot prin fir (neexistând încă o rețea radio centralizată) la unele subcentre de informare (Ib., pp. 186-187; lordache et al., pp. 38-39).

În campania din anul 1942, a fost constituită, din nou, Gruparea Aeriană de Luptă, care nu a mai avut însă un rol strategic, ca în campania din anul precedent. GAL a acționat în subordinea Corpului 8 Aerian german, ulterior a Flotei 4 Aeriene germane, sprijinind operațiile Armatei 3 și 4 române, precum și ale Armatei 6 germane, pe timpul operațiilor din zona Stalingrad și în Cotul Donului, cu rezultate apreciate atât de comandamentele române, cât și de cele germane (Pentelescu, Nicoară, p. 108). De asemenea, pentru sprijinirea acțiunilor Aeronauticii pe Frontul de Est s-a constituit, după model german, *Regiunea Aeriană Înaintată*, mare unitate aeronautică având specific logistic, cu misiuni principale: primirea unităților de aviație în zona Stalino; prelungirea transporturilor din această zonă spre Est; organizarea staționării unităților de aviație temporar în zona Stalino, apoi în zona de operații; recunoașterea și pregătirea terenurilor de aterizare; organizarea transmisiunilor; organizarea protecției navigației aeriene și a asigurării meteorologice; organizarea pazei terenurilor și a depozitelor; conducerea transporturilor și a legăturilor aeriene; organizarea asistenței tehnice și a reparațiilor (Ib., pp. 91-92; Arh. M.Ap.N., fond 1377, dosar 132, f. 57A, 70, fond 803, dosar 3, f. 319).

Aviația de recunoaștere a avut o activitate aeriană deosebit de intensă și eficientă, cu dublarea numărului recunoașterilor zilnice în perioada 27 octombrie- 19 noiembrie 1942, fapt ce a permis să se tragă concluzii precise asupra concentrărilor de forțe ale inamicului în fața Armatei 3 române, estimându-se chiar data declanșării contraofensivei forțelor sovietice (Ib., p. 109; Arh. M.Ap.N., fond 803, dosar 3, f. 201). Pentru succesul misiunilor de recunoaștere pe frontul de la Stalingrad, extrem de benefică s-a dovedit măsura încadrării birourilor de cercetare (informații) cu ofițeri de stat major capabili să pregătească temeinic misiunile și să interpreteze corect fotografiile aeriene (Ib.; f. 202).

La *aviația de bombardament*, s-a constatat, ca și în cazul campaniei anului 1941, că numai bombardamentul de la înălțime mică și prin surprindere asupra țintelor de tipul coloanelor în mișcare dădea rezultate maxime, bombardamentul la mare înălțime fiind relativ eficient doar pentru țintele fixe și de suprafață mare (Ib.). Bombardierele Grupării Aeriene de Luptă au contribuit la paralizarea activităților industriale și dezorganizarea transporturilor din zona Stalingrad (SM-79), la neutralizarea apărării inamicului (He-111 și IAR-81),

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În campania din anul 1942, a fost constituită, din nou, Gruparea Aeriană de Luptă, care nu a mai avut însă un rol strategic, ca în campania din anul precedent. GAL a acționat în subordinea Corpului 8 Aerian german, ulterior a Flotei 4 Aeriene germane, sprijinind operațiile Armatei 3 și 4 române, precum și ale Armatei 6 germane, pe timpul operațiilor din zona Stalingrad și în Cotul Donului, cu rezultate apreciate atât de comandamentele române, cât și de cele germane.

Aviația de vânătoare și-a dovedit din plin, în Operația Stalingrad, utilitatea și eficiența sa deosebită, mai mult decât celelalte categorii de aviație, atât prin atacurile la sol, cât și prin lupta aeriană. Vânătoarea liberă a fost procedeul tactic cel mai bun de întrebuințare a aviației de vânătoare, cu toate că acest procedeu nu se putea întrebuința decât pe un front restrâns ca dimensiuni.

înlocuind practic artileria terestră, și la neutralizarea transporturilor pe calea ferată (Potez 63), bombardând cu succes trenurile în mișcare (fapt ce s-a dovedit mai eficace decât distrugerea căilor ferate care erau refăcute în timp scurt de sovietici) (Ib., pp. 109-110; f. 203). De asemenea, pentru a avea o mai mare libertate de manevră la țintă, în condițiile unei vremi nefavorabile, după 25 noiembrie 1942, aviația de bombardament a acționat și cu avioane izolate, de multe ori prin procedeul „vânătoare liberă”, pentru căutarea, descoperirea și atacarea coloanelor de trupe ale inamicului. Deși foarte indicate în condițiile meteo grele, aceste misiuni izolate oboseau mult echipajele, din cauza încordării psihice (Bucurescu, Sandachi, pp. 161, 174-176).

În unele situații, formațiile de avioane de bombardament SM-79 erau însoțite de formații de avioane de vânătoare/bombardament în picaj/asalt IAR-81, câte două patrulare pe dreapta și stânga, peste necesarul de avioane de escortă, dar piloții de pe IAR-81 aveau de executat și misiunea lor specifică de bombardament în picaj (Marandiuc-1, 2000, p. 27).

Aviația de asalt/bombardament în picaj (Grupul 8 Vânătoare), înzestrată cu avioane IAR-81, a avut rezultate spectaculoase, favorizate de precizia mărită a atacului din picaj executat la înălțimi mici, dar ucidea și piloți, prin specificul zborului său la înălțimi mici și foarte mici și permanența acțiunii (Ib., p. 35).

Aviația de vânătoare și-a dovedit din plin, în Operația Stalingrad, utilitatea și eficiența sa deosebită, mai mult decât celelalte categorii de aviație, atât prin atacurile la sol, cât și prin lupta aeriană. *Vânătoarea liberă* a fost procedeul tactic cel mai bun de întrebuințare a aviației de vânătoare (Pentelescu, Nicoară, p. 110; Arh. M.Ap.N., fond 803, dosar 3, f. 172-201; 203), cu toate că acest procedeu nu se putea întrebuința decât pe un front restrâns ca dimensiuni. Când s-a acționat pe un front larg, pentru protecția aviației de bombardament, solicitată să intervină în diverse sectoare ale frontului în timpul contraofensivei sovietice, aviația de vânătoare s-a limitat la această misiune (Ib.).

În ceea ce privește *armamentul de bord*, acțiunile militare din zona Stalingrad și Cotul Donului au pus în evidență necesitatea unui armament cât mai puternic (calibru mare) și cu o precizie sporită (prin instalarea sa cât mai aproape de axul longitudinal al avionului), soluție adoptată la avionul Me 109 G (Ib.).

Artileria antiaeriană română a participat, în perioada campaniei duse de Armatele 3 și 4 române la Cotul Donului și în Stepa Calmucă (august-decembrie 1942), cu un număr considerabil de unități și subunități pentru apărarea împotriva loviturilor din aer a marilor unități și unităților terestre, terenurilor de aviație ale unităților române și germane, punctelor obligate de trecere, depozitelor de muniții, formațiunilor de servicii și a altor puncte sensibile (Bărboi et al., p. 227).

Pe lângă lupta cu aviația inamicului, subunitățile de artilerie antiaeriană române, dispuse în fâșiile de acțiune ale marilor unități terestre, au desfășurat și acțiuni de luptă împotriva tancurilor, autoblindatelor și chiar a infanteriei inamicului pătrunse în raionul pozițiilor de tragere (Ib., p. 228), situații în care aceste subunități au suferit cele mai multe pierderi în tunuri (Ib., pp. 259-260). Totodată, subunitățile de artilerie antiaeriană au întâmpinat greutăți mari din cauza condițiilor climatice deosebite (Ib., p. 228) și ale terenului (Ib.). Din punctul de vedere al artileriștilor antiaerieni, marea problemă o constituiau comunicațiile (lipsa șoselelor pietruite, starea precară a drumurilor și a podurilor), care îngreunau permanent deplasările, adesea imposibile în cazul frecventelor manevre impuse de desfășurarea acțiunilor terestre (Ib.).

În perioada ianuarie 1943 – iulie 1944, condițiile în care s-au executat acțiunile Corpului 1 Aerian român (cu unități reorganizate și dotate, în majoritate, cu tehnică germană) de sprijinire a operațiilor de apărare pe aliniamente succesive duse de trupele germane și române între Don și Nistru/Prut și de retragere din Peninsula Taman și Crimeea s-au caracterizat prin: *insuficiența mijloacelor aeriene în raport cu lungimea și necesitățile frontului* (Pentelescu, Nicoară, pp. 121-122; A.I.C., fond P.C.M.C.M., dosar 5/1944, f. 155); *superioritatea numerică și, uneori, tehnică a inamicului aerian* (datorită posibilității acestuia de a-și completa pierderile), completată cu o reacție foarte puternică a artileriei sale antiaeriene; *deplasarea rapidă spre Vest a operațiilor terestre* [a impus schimbări dese și rapide ale terenurilor de aviație, în special a celor de lucru, cu variate greutăți în asigurarea transportului și cu mari indisponibilități de tehnică (Pentelescu, Nicoară, p. 122; A.I.C., fond P.C.M.C.M., dosar 5/1944, f. 157)]; *condițiile meteorologice deosebit de grele pe timp de iarnă* (Avram-2, p. 428).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Artileria antiaeriană română a participat, în perioada campaniei duse de Armatele 3 și 4 române la Cotul Donului și în Stepa Calmucă (august-decembrie 1942), cu un număr considerabil de unități și subunități pentru apărarea împotriva loviturilor din aer a marilor unități și unităților terestre, terenurilor de aviație ale unităților române și germane, punctelor obligate de trecere, depozitelor de muniții, formațiunilor de servicii și a altor puncte sensibile.

În perioada 4 aprilie – 20 august 1944, acțiunile de bombardament anglo-americane asupra unor importante obiective militare, economice și administrative de pe teritoriul României, cele mai mari care s-au executat vreodată asupra pământului românesc, prin „scopurile propuse, prin amploarea loviturilor, cât și prin efectele ce le-au produs, (...) au constituit adevărate operații aeriene strategice”, parte din ofensiva aeriană aliată în Europa, declanșată în anul 1943.

În acest context, din punctul de vedere al tehnicii de aviație, „forța combativă a Corpului 1 Aerian Român (...) se reducea la numărul de avioane disponibile pentru zbor din unități, disponibilitatea fiind variabilă de la unitate la unitate, în funcție de gradul de fragilitate al tehnicii și de numărul de misiuni ce se execută zilnic, precum și de dificultățile întâlnite în executarea misiunilor” (Pentelescu, Nicoară, p. 127). Deoarece „valoarea personalului și a tehnicii de aviație aveau o importanță deosebită în acțiunile de război, în fața unui inamic inferior din aceste puncte de vedere, cu toate că este mult superior numeric (...), se explică de ce aviația rusă, mult superioară din punct de vedere numeric, a putut fi relativ stăpânită de către aviația germană și română, deși, după 19 noiembrie 1942, (...) aviația sovietică a deținut inițiativa aeriană” (Ib.).

Pierderile de personal ale aviației de asalt și ale aviației de vânătoare se explică prin dificultatea executării misiunilor ordonate (aviația de asalt acționând la mică înălțime deasupra dispozitivului terestru al inamicului, sub focul armamentului antiaerian și de infanterie, iar aviația de vânătoare având de luptat contra unui inamic aerian mult superior din punct de vedere numeric). Pierderile înregistrate la aviația de bombardament (Ju 88) și bombardament în picaj (Ju-87) au fost consecința „instrucției incomplete relativă la zborul în formație, cu care a intrat în război” (A.I.C., fond P.C.M.C.M., dosar 5/1944, f. 164;154).

În perioada 4 aprilie – 20 august 1944, acțiunile de bombardament anglo-americane asupra unor importante obiective militare, economice și administrative de pe teritoriul României, cele mai mari care s-au executat vreodată asupra pământului românesc, prin „scopurile propuse, prin amploarea loviturilor, cât și prin efectele ce le-au produs, (...) au constituit adevărate operații aeriene strategice” (Bărboi, 1994, p. 2), parte din ofensiva aeriană aliată în Europa, declanșată în anul 1943. Aceste operații aeriene de amploare au fost caracterizate prin: *masivitatea forțelor aeriene folosite*, din care mai mult de jumătate erau avioane de bombardament, *numărul mare al raidurilor și al atacurilor aeriene în aceste raiduri, durata lor mare în timp și a ritmului lunar al operațiilor, metodele de bombardament folosite* (în „covor de bombe”, de la mare înălțime, sub protecția bruiajului radar, cu aviație de vânătoare de însoțire „la obiectiv” și „de la obiectiv”), efectele distructive cauzate ș.a. (Ib., p. 165).

Ca răspuns, „(...) sistemul de apărare aeriană a teritoriului a fost organizat după principii moderne, în vigoare și astăzi: la obiectiv cu artilerie antiaeriană și, pe căile de acces îndepărtate, cu aviația de vânătoare; la toate înălțimile (mică, mijlocie, mare), pe toate direcțiile posibile de atac; permanent, ziua și noaptea; folosind toate mijloacele din dotare (tun, mitraliere, baloane, ceață artificială, dispozitive a.a. false ș.a.); sistem de pândă și alarmare, modest ca dotare tehnică, dar cu grad ridicat de operativitate ș.a.m.d.” (Arh. M.Ap.N., fond 948, dosar 175, f. 47).

Dacă, la început, se acționa cu formații de vânătoare de nivelul escadrilei și mai rar al grupului, ulterior se acționa cu forțele mai multor grupuri de vânătoare, pe baza informațiilor asigurate de sistemul de supraveghere aeriană german (Marandiuc-2, 1985, p. 147; Armă, 2019, p. 40).

Tactica folosită de vânătorii noștri urmărea lovirea capului formației de bombardiere și dispersia acesteia, acționându-se, de regulă, asupra avioanelor dispuse spre exteriorul dispozitivului de luptă sau asupra bombardierelor izolate, căutându-se unghiurile moarte ale acestora. Dar, marile cvadrimotoare aveau armamentul defensiv dispus după un raportor „special”, pe care era imposibil să se găsească „unghiuri moarte”, iar atacul asupra unei formații de bombardiere era deosebit de dificil, din cauza sprijinului reciproc cu foc realizat între bombardiere (Marandiuc-2, p. 52).

În situațiile în care aviația noastră de vânătoare a angajat lupta cu formațiile de avioane americane de vânătoare, atacurile ei s-au executat din emisfera din față, inițial pe patrulă și chiar pe escadrile. Următoarele atacuri s-au executat cu avioane izolate, din cauză că regruparea avioanelor IAR-80 și 81, care aveau o viteză orizontală/ascensională și o maniabilitate mici la înălțimi de peste 5.000 m, se făcea cu greutate (Armă, Turturică, 2021, p. 197).

Din analiza acțiunilor de luptă pentru apărarea spațiului aerian al României a rezultat, totodată, o superioritate evidentă a avioanelor americane de vânătoare. Puterea motoarelor acestora asigura o viteză ascensională foarte mare, care, împreună cu maniabilitatea foarte bună, permiteau avioanelor americane plasarea cu ușurință în spatele avioanelor noastre (Marandiuc-2, p. 180).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Tactica folosită de vânătorii noștri urmărea lovirea capului formației de bombardiere și dispersia acesteia, acționându-se, de regulă, asupra avioanelor dispuse spre exteriorul dispozitivului de luptă sau asupra bombardierelor izolate, căutându-se unghiurile moarte ale acestora.

Misiunile aeriene ofensive împotriva potențialului aerian al inamicului au fost îndreptate împotriva capacității aeriene a inamicului german și maghiar, urmărindu-se distrugerea (neutralizarea) avioanelor, bateriilor de artilerie antiaeriană, instalațiilor și echipamentelor care susțineau puterea aeriană a germanilor și maghiarilor. Aceste misiuni au fost executate de aviația de bombardament greu și în picaj, însoțită de aviația de vânătoare.

Armamentul avioanelor americane de vânătoare era mai eficace, având un debit mai mare (în cazul avionului P-51 Mustang, dotat cu patru mitraliere grele) și fiind foarte puternic (Armă, Turturică, ib.), putând străbate blindajul avioanelor IAR-80 (Ib., p. 199). De asemenea, avioanele americane dispuneau și de multă muniție la bord, spre deosebire de avioanele noastre, piloții de pe acestea consumând muniția înainte de a termina benzina, iar niciun participant la luptă nu a revenit la aerodrom cu muniție la bord (Ib., p. 189).

În perioada septembrie – octombrie 1944, ca urmare a acțiunilor aviației de luptă germane și maghiare asupra forțelor terestre române și sovietice care aflau spre Transilvania și, apoi, care duceau operațiile ofensive de eliberare a părții de nord a teritoriului național, ruptă prin Dictatul de la Viena, aviația română, concomitent cu executarea manevrei de forțe și mijloace pe noile aerodromuri în prima parte a perioadei, a lovit inamicul în aer și pe aerodromuri, țintele situate pe toată adâncimea apărării acestuia, vehiculele de pe căile de comunicație, precum și nodurile de cale ferată. Culegerea de date despre inamic cu ajutorul aviației s-a făcut până în apropiere de Budapesta și Belgrad pentru satisfacerea nevoilor de sprijin de informare a Armatelor 1 și 4 române.

Misiunile aeriene executate pentru eliberarea părții de nord-vest a teritoriului național pot fi grupate în patru categorii, astfel: misiuni aeriene împotriva potențialului aerian al inamicului; misiuni aeriene pentru sprijin aerian apropiat; misiuni de informație, recunoaștere și observare aeriană; misiuni de legătură și transport aerian.

Misiunile aeriene ofensive împotriva potențialului aerian al inamicului au fost îndreptate împotriva capacității aeriene a inamicului german și maghiar, urmărindu-se distrugerea (neutralizarea) avioanelor, bateriilor de artilerie antiaeriană, instalațiilor și echipamentelor care susțineau puterea aeriană a germanilor și maghiarilor. Aceste misiuni au fost executate de aviația de bombardament greu și în picaj, însoțită de aviația de vânătoare (Pentelescu, Nicoară, p. 331).

Misiunile de sprijin aerian au fost executate de avioanele de asalt, de vânătoare și de bombardament, de cele mai multe ori împotriva țintelor aflate în imediata apropiere a trupelor proprii, necesitând o perfectă coordonare a focului și mișcării cu acestea. Executarea acestor misiuni era strâns legată de succesul acțiunilor aeriene

împotriva mijloacelor aeronautice ale inamicului și, de asemenea, era de multe ori problematică și din cauza repartiției țințelor, a limitărilor determinate de coordonarea cu focul trupelor terestre aflate într-o continuă mișcare și a reacției artileriei antiaeriene și a aviației de vânătoare ale inamicului (Ib., p. 333).

Misiunile de recunoaștere și observație aeriană s-au executat pe principalele direcții de acțiune ale trupelor proprii, atât prin observare vizuală, cât și prin fotografiere, în special pentru clarificarea diferitelor situații, două escadrile de observație executând misiuni de recunoaștere tactică în sectorul Armatei 1 române, iar o escadrilă de observație în sectorul Armatei 4 române (Ib., p. 334).

Misiunile de legătură și transport aerian s-au executat sub un grad de independență relativă, care s-a manifestat mai mult la începutul acțiunilor aeriene pe timpul dislocării în Transilvania. Corespondența forțelor armate române din Transilvaniei se asigura, pentru operativitate, prin avioanele Corpului 1 Aerian român (AMR, fond 359, dosar 18/1944, f. 61).

În perioada noiembrie 1944 – februarie 1945, cea mai mare parte a misiunilor aeriene executate de Aeronautica Română în Ungaria (în sprijinul Armatelor 27 și 40 sovietice și, uneori, numai în sprijinul Armatei 4 române, care au acționat pentru eliberarea acestei țări) au avut un caracter tactic, au fost de sprijin aerian, recunoaștere și observare aeriană. Misiunile cu caracter operativ și strategic au vizat obiectivele situate, de regulă, în adâncimea dispozitivului inamicului, precum: rezervele marilor unități ale trupelor acestuia, coloanele militare aflate în deplasare pe șosele și a garniturilor de pe căile ferate sau a trupelor în raioane de concentrare, podurile peste cursurile importante de apă, tunelurile, aerodromurile etc. Trebuie subliniată importanța cooperării dintre aviația de vânătoare și aviația de asalt/picaj, fără de care randamentul aviației de asalt/picaj ar fi fost mai puțin de 50% (Marandiuc-2, p. 332).

În prima parte a operațiilor de pe teritoriul Ungariei, acțiunile aeriene ale Corpului s-au executat de pe aerodromurile din țară, echiparea terenurilor Turkeve și Miskolc (de pe teritoriul Ungariei) făcându-se cu greutate (din cauza lungimii și a dificultății căilor de comunicații pentru aprovizionare, neajungerii trenurilor atelier pe aerodromuri). La aerodromul Kun Madaras s-au constituit echipe

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În perioada noiembrie 1944 – februarie 1945, cea mai mare parte a misiunilor aeriene executate de Aeronautica Română în Ungaria (în sprijinul Armatelor 27 și 40 sovietice și, uneori, numai în sprijinul Armatei 4 române, care au acționat pentru eliberarea acestei țări) au avut un caracter tactic, au fost de sprijin aerian, recunoaștere și observare aeriană.

tehnice volante, care au avut însă un randament redus, lipsindu-le mijloacele de depanare sau recuperare a avioanelor aterizate forțat la distanțe mari de 100-250 km, piesele de schimb și personalul specializat. Această situație a scăzut forța combativă a unităților, fapt pentru care s-au executat un număr sporit de ieșiri-avion, ceea ce a dus la epuizarea fizică a personalului navigant.

Corpul 1 Aerian român a trebuit să sprijine operațiile ofensive, ținând seamă de ritmul rapid al înaintării forțelor terestre, în condițiile în care ocuparea unor terenuri de zbor din zona părăsită de inamic însemna piste și comunicații distruse, dispuse în zone inundate de ploi, condițiile meteorologice caracterizându-se, în zona Tisei, prin ploi dese și persistente, adesea ceață groasă și păclă, vizibilitate redusă, vreme schimbătoare la intervale mici de timp și cer acoperit cu nori la mai multe plafoane. Condițiile meteorologice au fost nefavorabile și în alte zone. De exemplu, în zona Miskolc și pe versanții sudici ai Munților Matra, ploile au fost reduse, cerul, în general, puțin acoperit, dar a fost păclă și ceață pe văi, iar temperatura scăzută (AMR, fond 1377, dosar 854, f. 324).

Acțiunile aeriene din Ungaria au avut de suferit, în primul rând, din cauza condițiilor meteo nefavorabile (ploi, ceață, plafon jos, ceață persistentă) și, în al doilea rând, din cauza numărului de terenuri de zbor extrem de redus, unele dintre ele fiind indisponibilizate de anotimpul ploios, iar cele mai bune ocupate de sovietici. De aceea, aviația română a rămas mult timp pe aerodromul Turkeve, utilizând, la insistențele Armatei 5 Aeriene sovietice, pista improprie de la Kun Madaras, cu prețul imobilizării unui număr mare de avioane și materiale (Pentelescu, Nicoară, p. 379).

Coroborarea acestor vicisitudini a dus la executarea în exclusivitate a misiunilor la înălțimi mici, cu un risc mare asupra vieții piloților români de valoare, care executau voluntar sarcinile de luptă, majoritatea misiunilor fiind de sacrificiu (Răpan, 2001, p. 83).

Caracteristica principală a acțiunilor aeriene desfășurate în Cehoslovacia, **în perioada februarie – aprilie 1945**, de Corpul 1 Aerian român a fost strânsa lor legătură cu operațiile terestre ale trupelor sovietice și române, implicația aviației fiind totală în fiecare zi, în fiecare ofensivă și atac, la fiecare obiectiv, zonă și chiar localitate.

Pentru cucerirea diferitelor aliniamente terestre de către Armata 40 sovietică și Armata 4 română, aviația a executat recunoașteri din vedere și foto de-a lungul comunicațiilor, pentru a determina dacă inamicul aduce noi forțe, se retrage sau se organizează. Pe baza acestor informații, Corpul 1 Aerian român a executat atacuri cu Grupul 1 Bombardament Greu asupra comunicațiilor, cu scopul de a le paraliza, și cu Grupurile 8 Asalt/Picaj și 2 Vânătoare (IAR-81) asupra trupelor inamicului (în special blindatele și mijloacele auto din raioanele de concentrare, în deplasare sau în dispozitiv de luptă), pentru a le distruge și demoraliza, sub protecția Grupului 9 Vânătoare (Me-109G), care a executat și acoperirea terenurilor/zonelor de regrupare.

Cantitatea forțelor și mijloacelor aeriene româno-sovietice s-a dovedit a fi decisivă în lupta cu calitatea aviației germane, care dispunea inclusiv de avioane cu reacție, ținute însă la sol din lipsă de combustibil. Puterea de foc și mobilitatea avioanelor pilotate de români au avut o contribuție imediată, directă și decisivă în câmpul de luptă, ajutând forțele terestre să-și îndeplinească misiunile specifice. În ofensiva desfășurată pe timpul luptelor din Cehoslovacia, sprijinul aerian a fost un mijloc eficace de compensare a focului armamentului terestru, iar, nu de puține ori, efectele tactice ale sprijinului aerian au fost potențate de acțiunile forțelor terestre române și sovietice, la nivel operativ.

În Cehoslovacia, datorită experienței de război, s-au preîntâmpinat acțiunile avioanelor inamicului, izolate sau în formații masive, cu sau fără protecția aviației de vânătoare. Apărarea antiaeriană a orașului Miskolc s-a făcut cu artileria antiaeriană sovietică în regiunea uzinelor și cu artileria antiaeriană românească la aerodrom, în cooperare cu aviația de vânătoare română, înzestrată cu avioane Me-109 G, în timpul zilei. Pentru coordonarea perfectă a acestora, fiecare aliat acționa în zona sa de responsabilitate, iar aviația de vânătoare, în afara zonei de acțiune a artileriei antiaeriene, asupra avioanelor sau formațiilor inamice care soseau sau plecau de la obiectiv. Condițiile atmosferice specifice anotimpului de iarnă și Munților Tatra au constituit o grea servitute pentru aviație, mai ales că nu erau suficiente stații radio pentru transmiterea buletinelor meteo din zona frontului, ceea ce a dus la folosirea permanentă a cercetării meteo executate de aviația de vânătoare.

Cantitatea forțelor și mijloacelor aeriene româno-sovietice s-a dovedit a fi decisivă în lupta cu calitatea aviației germane, care dispunea inclusiv de avioane cu reacție, ținute însă la sol din lipsă de combustibil.

Caracteristica principală a acțiunilor aeriene desfășurate în Cehoslovacia, în perioada februarie – aprilie 1945, de Corpul 1 Aerian român a fost strânsa lor legătură cu operațiile terestre ale trupelor sovietice și române, implicația aviației fiind totală în fiecare zi, în fiecare ofensivă și atac, la fiecare obiectiv, zonă și chiar localitate.

CONCLUZII

Războiul modern, indiferent de amploarea sa, nu poate fi conceput fără aportul puterii aeriene la îndeplinirea scopului general al acestuia. În cadrul războaielor din al treilea val (Toffler, 1995, p. 81), aviația a avut un rol important, primordial chiar, datorită capacității de adaptare la situații des schimbătoare (manevrabilitate, viteză de reacție, proiecția forței la viteze și distanțe considerabile, precizie chirurgicală a armamentului folosit etc.), care s-a dovedit definitiv în războaiele prezentului.

Imensitatea spațiului aerian și lipsa punctelor obligatorii de trecere permit atacul din orice poziție. De regulă, armatele terestre se deplasează pe rute bine definite. Interceptarea este elementul cheie în cazul unui atac aerian: cu siguranță, radarul, rachetele sol-aer și propria aviație pot constitui elemente de descurajare. Însă, mascarea oferită de teren, planificarea atentă a traiectelor, măsurile electronice și, mai nou, tehnologia „*stealth*” fac extrem de dificilă anticiparea unui atac aerian. În spațiul aerian nu există fronturi și flancuri, astfel încât cel ce se apără împotriva atacului din aer are șanse foarte mici de a anticipa traiectele de zbor ale inamicului și nu-și poate construi fortificații în aer. Este aproape imposibil să oprești un atac aerian; chiar dacă va suferi pierderi importante, o parte dintre avioanele de atac tot își vor atinge ținta.

Putem conchide că, în timpul luptelor din Primul Război Mondial, Aeronauticii îi reveneau ca misiuni: *recunoașterea aeriană* (îndepărtată și a unui sector), *supravegherea câmpului de luptă*, *corectarea focului artileriei* („*reglarea tragerilor artileriei*”), *informarea infanteriei*. Importanța fiecărei misiuni depindea de faza operației și caracteristicile acesteia.

De asemenea, în cel de-Al Doilea Război Mondial au survenit unele modificări, ca urmare a influenței germane, însă acestea făceau referire la elementele de execuție, la probleme de ordin tactic, precum trecerea la organizarea escadrilei de vânătoare pe trei patru avioane, în care cea mai mică unitate organică de luptă, celula compusă din două avioane de vânătoare, era considerată ca unitate de luptă indivizibilă.

Prin urmare, aviația militară română a profitat din plin de avantajele utilizării avionului pe câmpul de luptă în cele două conflagrații mondiale,

adaptându-și permanent doctrina de întrebuințare a avioanelor într-o campanie militară. De asemenea, s-a raportat la un set de principii bine definite (principiul moral, principiul acțiunii, principiul economiei forțelor, principiul masei, principiul inițiativei, principiul conservării forțelor, principiul siguranței) și a utilizat lecțiile învățate pentru a-și adapta tactica și strategia astfel încât să maximizeze câștigul în luptă cu eforturi minime.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhivele Istorice Centrale/A.I.C., fond P.C.M.C.M., dosar 5/1944, f. 154-157, 164.
2. Arhivele Ministerului Apărării Naționale/A.M.Ap.N., fond 1376, dosar 2, f. 56; fond 1377, dosar 132, f. 57A, 70, fond 803, dosar 3, f. 172-203, 319; dosar 854, f. 324; fond 948, dosar 175, f. 47.
3. Arhivele Militare Române/AMR, fond Marele Cartier General (M.C.G.), dosar nr. 69/1913, f. 104; fond 359, dosar 18/1944, f. 61; fond 365, dosar 1144, f. 26; A.M.R., fond Flotila 1 Vânătoare, dosar 50, f. 354-356, 358-359.
4. AP 300. *British Air Power Doctrine*. Third Edition. Directorate of Air Staff, Ministry of Defence.
- 5.
6. Armă, Al. (2019). *Ploaie de foc pe cerul României. Aeronautica Regală Română în apărarea teritoriului național*. În Revista „*Historia Special*”, nr. 26, martie.
7. Armă, Al., Turturică, S. (2021). *Misiuni de sacrificiu. Grupul 1 Vânătoare în apărarea teritoriului național: aprilie-iunie 1944*. București: Editura Militară.
8. Avram, V.-1 (2012). *Aeronautica română în Războiul de Întregire Națională (1916-1919)*. București: Editura Militară.
9. Avram, V.-2, prof. univ. dr. (2014). *Participarea aviației militare la cel de-al Doilea Război Balcanic. În Centenarele aeronauticii militare române, Doctrină, instruire și înzestrare. Tradiții și continuitate. Personalități, acțiuni militare*. București: Statul Major al Forțelor Aeriene.
10. Avram, V., Niculescu, V. (2015). *Războiul aerian deasupra României (1916-1918) oglindit în memorii, jurnale de front, carnete de zbor și rapoarte*. Buzău: Editura Editgraph.
11. Bărboi, V., general de corp de armată (r.), Popescu, T., general de brigadă (r.), Teodorescu, E., general de brigadă (r.), Neagoe, V., locotenent-colonel (1996). *Istoria artileriei și rachetelor antiaeriene române*. București: Editura Modelism.
12. Biblioteca Universității Naționale de Apărare „Carol I”. (1938-1939). Fondul de documente al Bibliotecii U.N.Ap. „Carol I”. *Cursuri Școala*

În timpul luptelor din Primul Război Mondial, Aeronauticii îi reveneau ca misiuni: *recunoașterea aeriană* (îndepărtată și a unui sector), *supravegherea câmpului de luptă*, *corectarea focului artileriei* („*reglarea tragerilor artileriei*”), *informarea infanteriei*. Importanța fiecărei misiuni depindea de faza operației și caracteristicile acesteia.

- Superioară de Război, anul școlar 1938/39. Rol, proprietăți, progrese materiale, organizare, întrebuințare a Aeronauticii în cadrul Armatei și Corpului de Armată.*
13. Bărboi, V., general-colonel (r.) (1994). *Bombardamente aeriene. În Armata română în cel de-Al Doilea Război Mondial*, în „*Observatorul militar*”, nr. 3, octombrie.
 14. Bucurescu, I., prof. univ., Sandachi, G.-P. (1994). *Aviația română pe Frontul de Est și în apărarea teritoriului. 1 ianuarie 1943 – 23 august 1944*. București: Editura Fast Print.
 15. Giurcă, I. (2014). *Aviația militară în cel de-Al Doilea Război Balcanic, în Centenarele aeronauticii militare române. Doctrină, instruire și înzestrare. Tradiții și continuitate. Personalități, acțiuni militare*. București: Statul Major al Forțelor Aeriene.
 16. *Instrucțiuni asupra întrebuințării observărilor aeriene* (1917). Marele Cartier General. Aeronautica. Iași: Tipografia Serviciului Geografic al Armatei.
 17. Ionescu, M., mr. (1913). *Baloane dirijabile, baloane captive și libere; utilizarea lor militară*. În Revista „*România Militară*”, nr. 2.
 18. Iordache, N., general divizie (rtr.), Vlăsceanu, R., general brigadă (rtr.), Savu, I., colonel (rtr.), Chiper, C., colonel (rtr.) (2020). „*Istoria Radiolocației din Apărarea Antiaeriană a României*”. În Ioan Gheorghe Rațiu (2020). *Considerații privind istoria radiolocației în România*. Brașov: Editura Universității „Transilvania”.
 19. Marandiuc, C. (2000)-1. *Cavalerii bimotoarelor de asalt*. Editura Modelism.
 20. Marandiuc, C. (1985)-2. *Inimi cât să cuprindă cerul patriei*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
 21. Meilinger, P.S., col. (1997). *The Pahts of Heaven, The Evolution of Airpower Theory*. Alabama: Air University Press. Maxwell Air Force Base.
 22. Miu, Gh. (2013). *Aviația militară în anii neutralității. În 100 de ani de învățământ militar aeronautic. Tradiție și continuitate. Doctrină, instruire și înzestrare. Personalități, Acțiuni militare*. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei.
 23. Nicoară, M.-A. (2014). *Primele manifestări ale Puterii Aeriene a României pe timpul celui de-al Doilea Război Balcanic*. În Revista „*Document*”, nr. 2.
 24. Nicoară, M.-A., cpt.-cdor, Stan, D., cpt. (2010). *Școala Aripilor Românești de la Vlaicu I la IAR 99 Șoim*. Buzău: Editgraph.
 25. *Organizarea și întrebuințarea Aeronauticii* (1922). În Revista „*România Militară*”, nr. 3-4.
 26. Pentelescu, A., Nicoară, M.-A. (2011). *Aeronautica Română în anii celui de-Al Doilea Război Mondial (22 iunie 1941-12 mai 1945)*. Buzău: Editgraph.
 27. Răpan, F. (2001). *Aviația în războaiele moderne*. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.

28. Rujinski, Gh., col. (1924). *Aeronautica militară*. Conferințe ținute la Școala Superioară de Război în anul 1923. Tipografia Marelui Stat Major.
29. Rus, I., gl.-mr., Aureliu Cioabă, col. dr. (1988). *Componenta verticală a războiului modern*. București: Editura Militară.
30. Sahini, Al.D.-1, cdor av. (1943). *Arma aerului în arta militară*. București.
31. Sahini, Al.D.-2 (1941). *Învățămintele din război pentru aviația de bombardament*. În „*Revista Aeronauticii și Marinei*”, nr. 11-12.
32. Serviciul Istoric al Armatei/SIA, fond M.C.G., dosar 70, f. 100; cf. prof. univ. dr. Valeriu Avram, *Participarea aviației militare la cel de-al Doilea Război Balcanic* (2014).
33. Statul Major al Forțelor Aeriene/SMFA (2014). *În Centenarele aeronauticii militare române. Doctrină, instruire și înzestrare. Tradiții și continuitate. Personalități, acțiuni militare*. București.
34. Strâmbeanu, V., cpt.-cdor (2002). *Puterea aeriană în sprijinul securității globale*. În revista *Gândirea militară românească*, nr. 1, ianuarie februarie.
35. Strâmbeanu, V., gl.-mr. dr., Nicoară, M.-A., cdor dr., Barac, M., mr., Stan, D., cpt., Turturică, S., Sultănoiu, A. (2013). *Aeronautica militară română*. București: Editura Curtea Veche.
36. Șelescu, V., căpitan (1935). *Tactica aeronauticii*. Conferințe ținute la cursul pregătitor ofițeri superiori. Cursul comun. Roman: Tiparul Școlii de Arte și Meserii Gr. II.
37. Toffler, A și H. (1995). *Război și antirăzboi*. București: Editura Antet.
38. Turturică, S. (2012). *Cruciați ai aerului, Grupul 7 Vânătoare de la Prut la Odessa*. București: Editura Militară.
39. <https://wblog.wiki/ro/Airpower//>, accesat la 6 februarie 2023.

GENERALITĂȚI ASUPRA VALORIFICĂRII UNOR ELEMENTE ALE ARTEI MILITARE ÎN RĂZBOIUL RUSO-UCRAINEAN

Colonel (r.) lect. univ. dr. Iurii CIUBARA

*Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”,
Chișinău, Republica Moldova
10.55535/GMR.2024.1.8*

The article addresses some points of view regarding the particularities of military art, as a result of studying the military actions carried out in the Russian-Ukrainian war, expressing a general character and serving to achieve the proposed objectives. The author focused his attention on the examination of the sources, the elucidation of various phenomena and significant moments about military art, in correlation with the mutations of the battlefield. The mentioned results were obtained following the study of the factual material and the formulation of some ideas from the learned lessons, which will later be useful in the national military art. The author approaches the visions of the operations based on the analysis of the phenomena, laws and established principles regarding the conduct of the armed struggle, the existing conceptions of the universal military thought.

In conclusion, choosing of the correct course of action will depend on the ratio of forces and means of the conflicting parties, the action plans of one's own forces and of the adversary, as well as the visionary capabilities of the commanders.

Keywords: operational art; strategic art; physiognomy of military actions; contemporary warfare; armed forces;

INTRODUCERE

Pe baza analizei situației politico-militare a evoluției raportului de forțe, începutul secolului al XXI-lea a fost marcat printr-o serie de operații militare, întreprinse de trupele unor state aflate în război. Astfel, succesiunea evenimentelor a provocat conflictele din Balcani, apoi, începând cu anul 2014, violențele din regiunile separatiste din estul Ucrainei (Luhansk și Donețk) și anexarea Crimeii. Actualmente, în elucidarea aspectelor generale ale situației politico-militare din teatrul de război dintre Rusia și Ucraina se observă o confruntare între o concepție doctrinară occidentală și unele teorii ale artei militare sovietice. Totodată, considerăm că formele acțiunilor militare au același conținut, înregistrând diferențe doar în ceea ce privește fizionomia lor, ca urmare a calității forțelor și mijloacelor întrebuintate. Cu siguranță, nu este prima dată în istoria contemporană când sunt întâmpinate dificultăți în vederea realizării obiectivelor propuse de către o parte participantă în război și impuse de cealaltă parte implicată. În contextul fenomenelor și proceselor politico-militare din Ucraina produse recent, se manifestă o preocupare privind amploarea fenomenului militar, determinat de evoluțiile politice și socio-economice. Deci, ca urmare a proceselor și mutațiilor caracteristice perioadei recente privind ducerea acțiunilor militare, arta militară parcurge o serie de transformări prin actualizarea și înglobarea unor noi concepte, contemporane, care polarizează atenția cercetătorilor și a specialiștilor militari din statele moderne. Pornind de la aceste considerente, în studiul respectiv ne propunem o abordare succintă a evoluției luptei armate în vederea pregătirii și ducerii operațiilor din punct de vedere teoretic și aplicativ.

Considerăm că interesul academic pentru acest subiect se explică prin complexitatea fenomenului militar, fiind determinat de dimensiunea diplomatică, informațională, militară și economică (DIME) a părților beligerante și particularitățile variabilelor operaționale sub aspect politic, militar, economic, social, de infrastructură și informațional (PMESII).

Actualmente, în elucidarea aspectelor generale ale situației politico-militare din teatrul de război dintre Rusia și Ucraina se observă o confruntare între o concepție doctrinară occidentală și unele teorii ale artei militare sovietice.

FIZIONOMIA ACȚIUNILOR MILITARE: ASPECTE TEORETICE ȘI CONCEPTUALE

Studiul conflictelor militare anterioare și în derulare ne impune examinarea fizionomiei acțiunilor militare moderne din diferite puncte de vedere, fapt care va permite generarea unei noi orientări, precum și elaborarea încă din timp de pace a unor planuri viabile privind structura organizatorică, pregătirea, dotarea și utilizarea eficientă a trupelor pe câmpul de luptă. Astfel, în scopul racordării la rigorile impuse, este necesară optimizarea structurii organizatorice concepute pe timp de pace, în care trupele constituie o forță pregătită în vederea ducerii acțiunilor decisive în diferite forme de acțiuni militare. Considerăm că, din punct de vedere teoretic, un interes deosebit în ultimii ani a fost înregistrat pentru mutațiile ducerii acțiunilor militare pe o bază aplicativ-științifică, în conformitate cu legile și principiile luptei armate, actualizate în conformitate cu evoluția câmpului de luptă modern. Astfel, acțiunile militare se disting prin: caracter activ, manevrier dinamic, acțiuni decisive, o diversitate de procedee în vederea surprinderii unui eventual agresor. Caracterul și fizionomia ducerii acțiunilor militare ne demonstrează cu claritate că amenințările nu provin doar din sfera militară, ci și din sectoarele non-militare. Analiza conflictelor militare recente evidențiază necesitatea revizuirii fizionomiei ducerii acțiunilor militare în funcție de forma acțiunilor de luptă.

Prin urmare, analiza istoriei artei militare se îndreaptă, în primul rând, asupra componentelor artei militare, privită ca un întreg, apoi pe componentele sale, separate. După cum se cunoaște, „arta militară reprezintă arta de a organiza și a conduce lupta în conformitate cu anumite principii, norme și reguli elaborate pe baza evoluției fizionomiei acțiunilor militare. Deci, ea cuprinde atât principiile, metodele, procedeele și regulile pregătirii și ducerii acțiunilor militare, cât și calitățile personale necesare comandanților și trupelor pentru a obține succesul în luptă”. (Agud, 1994, p. 47). Astfel, Războiul din Ucraina a fost declanșat în dimineața zilei de 24 februarie 2022 printr-o operație aeriană ofensivă de mare amploare, invazia fiind lansată din Belarus, pentru a viza capitala Ucrainei – Kievul, iar dinspre nord-est – împotriva orașului Harkov. În cadrul acesteia, acțiunile terestre ale Federației Ruse au avut un caracter rapid și, în primele zile, au reușit să pătrundă în interiorul teritoriului ucrainean (<https://ru.euronews.com/2022/12/19/2022-year-in-review-war-in-ukraine-february-may>).

În același timp, după aproximativ cinci zile de luptă, ofensiva Federației Ruse a fost oprită pe majoritatea direcțiilor, deci ambele părți au trecut la acțiuni de apărare pe poziții. Rezultatul operației este bine cunoscut, marile unități și unitățile trupelor terestre ale beligeranților, în perioada de aproximativ 12 luni, au dus lupte de gherilă. Analizând acțiunile de luptă, constatăm că acestea s-au desfășurat prin executarea atacurilor puternice în scopul zdrobirii și capturării prin acțiuni reciproce masive asupra infrastructurii statale și militare.

Așadar, insuccesul primei ofensive de cucerire a Kievului a demonstrat Occidentului că armata rusă este departe de reputația pe care a promovat-o de-a lungul timpului. În final, ambele părți au estimat greșit că războiul va fi unul scurt, soldat cu victoria Rusiei, mica Ucraină neavând șanse în fața colosului militar.

Pe baza analizei situației politico-militare a evoluției raportului de forțe, a factorilor ce determină capacitatea de luptă privind conceperea și ducerea războiului ruso-ucrainean, ne propunem prezentarea unei variante de evoluție a situației și formularea unor idei din lecțiile învățate. În ideea fundamentării științifice a strategiei, am urmărit modul de acțiune a legii raportului de forțe și echilibrului forțelor din ambele tabere, abordând acțiunile declanșate de către Federația Rusă. Astfel, în urma studiului asupra modului de pregătire și desfășurare a acțiunilor militare, reies următoarele concluzii:

Planificarea operațiilor la nivel strategic:

- planificarea operației pe baza conceptului *războiului fulger*; constituirea dispozitivului strategic, din anul 2014, a permis realizarea învăluirii strategice a trupelor ucrainene (Ib.);
- planul acțiunilor terestre din cadrul etapei terestre a operației ofensive a fost planificat pe mai multe direcții operative, iar drept consecință, au fost executate lovituri asupra infrastructurii civile și militare strategice ale Ucrainei;
- concepția operației terestre era prevăzută prin concentrarea efortului pe mai multe direcții, iar stabilirea obiectivelor nereale ale trupelor a condus la eșecuri nejustificate din cadrul operației ofensive;
- eroarea punerii accentului pe sprijinul populației ucrainene din regiunile de est și sud ale Ucrainei a creat mari dificultăți conducerii strategice în cadrul ducerii acțiunilor militare;

Marile unități și unitățile trupelor terestre ale beligeranților, în perioada de aproximativ 12 luni, au dus lupte de gherilă. Analizând acțiunile de luptă, constatăm că acestea s-au desfășurat prin executarea atacurilor puternice în scopul zdrobirii și capturării prin acțiuni reciproce masive asupra infrastructurii statale și militare.

„Arta militară reprezintă arta de a organiza și a conduce lupta în conformitate cu anumite principii, norme și reguli elaborate pe baza evoluției fizionomiei acțiunilor militare. Deci, ea cuprinde atât principiile, metodele, procedeele și regulile pregătirii și ducerii acțiunilor militare, cât și calitățile personale necesare comandanților și trupelor pentru a obține succesul în luptă”.

Organizarea nesatisfăcătoare a asigurării logistice a luptei (aprovizionarea, mentenanța, transporturile de materiale, sprijinul medical și altele) a dus la multiple eșecuri la nivel tactic, cum ar fi pierderile nejustificate de tehnică militară și armament.

- o cauză importantă constă în declanșarea ostilităților desfășurate fără anunțarea mobilizării, iar drept consecință, s-a înregistrat insuficiența grupărilor de forțe pe direcțiile operative pentru realizarea obiectivelor operative;
- lipsa motivației și nivelul scăzut al voinței militarilor ruși.

Planificarea operațiilor la nivel operativ:

- organizarea și desfășurarea nesatisfăcătoare a cercetării operative și strategice au îngreunat stabilirea clară a obiectivelor strategice și operative (Gareev, p. 349);
- realizarea succesului în operații folosind avantajele tehnologice la nivel operativ: cercetare, aviație, rachete, arme de lovire cu precizie înaltă, considerându-se că atingerea rezultatelor operative va depinde de efectele loviturilor aviației și ale rachetelor;
- tendința de întrebuițare a grupărilor de forțe neadecvate teatrului de acțiuni militare a avut drept consecință diminuarea amplitudinii operației;
- stabilirea incorectă a direcției de efort în cadrul operației;
- nu au fost create grupări de forțe adecvate operațiilor ofensive (Ib., p. 339).

Planificarea operațiilor la nivel tactic:

- instruirea mediocră a militarilor în vederea utilizării acelor forme și procedee de acțiune ingenioase și mai diversificate în lupta apropiată, pentru combinarea focului cu mișcarea, nefolosirea avantajelor terenului etc.;
- pregătirea, organizarea și desfășurarea sub limită a asigurării de luptă; pe timpul marșului, nestabilirea siguranței de marș, nerespectarea ordinii de marș, cercetarea tactică, apărarea antiaeriană au dus la pierderi mari în efectiv și în tehnică de luptă;
- organizarea nesatisfăcătoare a asigurării logistice a luptei (aprovizionarea, mentenanța, transporturile de materiale, sprijinul medical și altele) a dus la multiple eșecuri la nivel tactic, cum ar fi pierderile nejustificate de tehnică militară și armament;
- subunități luptătoare rămase pe câmpul de luptă fără muniție și carburanți; soldați echipați neadecvat cerințelor câmpului de luptă; tehnică militară abandonată;

- desfășurarea acțiunilor militare este legată de comunicații și focalizată pe lupta pentru controlul asupra localităților;
- constituirea grupării tactice pe bază de batalioane de infanterie, structuri tactice foarte masive și greoaie, care dispuneau de o pondere de foc ridicată, dar, totodată, de o putere de lovire și manevrabilitate foarte slabă. Componenta precisă a acestor unități poate varia, dar, în general, ele cuprind un număr mare de vehicule blindate și relativ puține trupe de infanterie.

În **cadrul strategiei militare a conducerii politico-militare a Ucrainei** au fost utilizate cele mai diverse metode și particularități în vederea pregătirii și conducerii acțiunilor militare, într-o anumită perspectivă urmărindu-se realizarea scopului final – victoria militară și reintegrarea teritoriilor aflate sub ocupația rusă. Astfel, considerăm că, în acțiunile de luptă duse de armata ucraineană, scopurile apărării au fost atinse parțial, reușind doar să respingă ofensiva forțelor inamicului și să-i producă pierderi maxime. Totodată, insuccesul și pierderea parțială a teritoriului nu au permis să apere în totalitate integritatea teritoriului țării și să creeze condiții favorabile pentru trecerea la contraofensivă. Deci, ca **particularități ale artei militare ucrainene**, aplicată în cadrul acțiunilor militare, putem menționa următoarele:

La nivel strategic:

- prognoza incorectă privind fizionomia viitorului război, deci conflictele militare continuă să fie declanșate din cauza problemelor politice, economice, ideologice, religioase și a pretențiilor teritoriale cu elaborarea incorectă a proiectelor și planurilor de război cu diferite ipoteze de acțiune, a configurației perioadei inițiale a războiului, a scopurilor urmărite de beligeranți, a forțelor și mijloacelor utilizate, amplitudinii, duratei și intensității războiului (Gareev, p. 338);
- începutul și ducerea acțiunilor de luptă, fără anunțarea mobilizării, au creat o insuficiență de forțe și mijloace, iar ca urmare, au fost pierderile teritoriale considerabile;
- nepregătirea teritoriului pentru apărare, crearea și dezvoltarea infrastructurii civile și militare;
- apărarea într-o configurație strategică dificilă și semi-încercuirea strategică i-au impus armatei ucrainene să-și divizeze forțele pe mai multe direcții operative, desfășurând acțiunile militare

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În cadrul strategiei militare a conducerii politico-militare a Ucrainei au fost utilizate cele mai diverse metode și particularități în vederea pregătirii și conducerii acțiunilor militare, într-o anumită perspectivă urmărindu-se realizarea scopului final – victoria militară și reintegrarea teritoriilor aflate sub ocupația rusă.

Aplicarea redusă, la începutul războiului, a rachetelor tactice asupra obiectivelor inamicului din adâncimea strategică a permis libertatea de manevră a rezervelor inamicului din adâncimea operativ-strategică.

Riposta slabă la loviturile aeriene din prima zi a războiului a dus la dezechilibrarea apărării ucrainene în primele luni ale acțiunilor militare.

- cu deficit de forțe, care s-a soldat cu cedarea rapidă a unor zone importante de teritoriu, îndeosebi în sudul țării;
- aplicarea conceptului de apărare vizând organizarea unor puncte de rezistență pe baza orașelor mari;
- respingerea încercărilor inamicului de realizare a obiectivelor operației strategice, având la bază conceptul *războiului fulger*;
- lipsa rezervelor strategice a dus la desfășurarea unei apărări statice la nivel strategic, incapabilă să riposteze prin executarea contraloviturilor, pentru nimicirea forțelor inamicului, pătrunse în apărarea armatei ucrainene;
- insuficiența aviației și a mijloacelor de apărare antiaeriană a permis lovirea orașelor importante și a multiplelor obiective strategice; aplicarea redusă, la începutul războiului, a rachetelor tactice asupra obiectivelor inamicului din adâncimea strategică a permis libertatea de manevră a rezervelor inamicului din adâncimea operativ-strategică;
- amenințarea pe mai multe direcții operative a impus conducerii armatei ucrainene să-și disperseze excesiv forțele armate, creând impedimente conducerii strategice în stabilirea direcției de efort și o lipsă de mobilitate strategică în apărare;
- riposta slabă la loviturile aeriene din prima zi a războiului a dus la dezechilibrarea apărării ucrainene în primele luni ale acțiunilor militare;
- sprijinul masiv al populației, îndeosebi din zonele de acțiuni militare, a ridicat semnificativ voința de rezistență a armatei ucrainene.

La nivel operativ:

- constituirea, pe direcțiile operativ-strategice amenințate, a unor grupări de forțe inadecvate a dus la cedări masive de teritorii chiar din primele zile ale războiului;
- succesul operațiilor în funcție de rezultatul apărării centrelor urbanistice de importanță regională;
- organizarea unor fâșii de asigurare adânci, centrate pe căile de comunicații, a dus la producerea de pierderi maxime inamicului;
- acțiunea eficientă în cadrul fâșiilor de asigurare a unor detașamente înaintate de valoare B.I.Mo. sau Cp.I.Mo., precum și valoarea forței în funcție de importanța comunicației;

- insuficiența aviației și a mijloacelor de apărare antiaeriană a constrâns ducerea operațiilor de apărare în condițiile superiorității aeriene a inamicului;
- măsurile de mascare operativă nu au fost executate în totalitate, ceea ce a dus la nimicirea multiplelor obiective militare de la începutul războiului;
- rezultatele desfășurării operațiilor de apărare au dus la atingerea parțială a scopurilor apărării, iar dispersarea excesivă a forțelor pe un front de aproximativ 2.000 km a dus spre organizarea unei apărări instabile, pe majoritatea direcțiilor, și îndeplinirea parțială a scopurilor operațiilor de apărare.

La nivel tactic:

- organizarea fâșiei de asigurare/pozițiilor înaintate, cu accent pe căile de comunicații rutiere;
- organizarea ambuscadelor pe căile de comunicații, în puncte de sprijin separate, poziționate pe punctele cheie din teren, sprijinite de focul artileriei;
- constituirea pozițiilor și a punctelor de rezistență organizate în apărare pe baza centrelor urbane;
- utilizarea dronelor, a rachetelor antitanc dirijate și a focului de artilerie a facilitat lovirea eficientă a inamicului pe timpul deplasării;
- organizarea unei cooperări nesatisfăcătoare între genuri de armă a dus la numeroase eșecuri tactice.

CONCLUZII

Considerăm că, în vederea pregătirii și planificării acțiunilor militare în războiul ruso-ucrainean, este necesar să se țină cont de următorii factori:

- conducerea strategică din ambele tabere nu a aplicat în mare măsură principalele activități privind pregătirea și desfășurarea acțiunilor militare;
- valorificarea complexă a unor măsuri precum colectarea, transmiterea, centralizarea și prelucrarea informațiilor cu privire la situația politico-militară și ducerea acțiunilor de luptă;
- elaborarea documentelor operative și planificarea acțiunilor militare în vederea executării concepțiilor adoptate asupra ducerii acțiunilor militare;

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Rezultatele desfășurării operațiilor de apărare au dus la atingerea parțială a scopurilor apărării, iar dispersarea excesivă a forțelor pe un front de aproximativ 2.000 km a dus spre organizarea unei apărări instabile, pe majoritatea direcțiilor, și îndeplinirea parțială a scopurilor operațiilor de apărare.

Analiza luptei armate contemporane ne confirmă că procedeele de întrebuițare a trupelor au produs schimbări esențiale în fizionomia acțiunilor militare.

- transmiterea ordinelor de acțiune, a directivelor în timpul stabilit către executanți;
- trecerea sistemului de conducere din timp de pace în termeni stabiliți la starea de război și controlul asupra activităților planificate;
- optimizarea organizării cooperării la toate nivelurile artei militare;
- planificarea logistică în conformitate cu clasele de asigurare;
- organizarea mobilizării după începerea acțiunilor militare și constituirea forțelor operaționale capabile să asigure acoperirea strategică pe toată perioada desfășurării strategice, cu respectarea măsurilor de mascare;
- pregătirea insuficientă a infrastructurii civile și militare de trecere la starea de război;
- constituirea grupărilor de forțe adecvate pe direcțiile operative principale, în funcție de situația creată;
- organizarea acoperirii în cadrul căreia vor acționa detașamente înaintate de valoare batalion/companie, care vor fi focusate pe principalele căi de comunicații;
- structura organizatorică a marilor unități și unități (subunități) luptătoare trebuie să corespundă cerințelor câmpului de luptă modern.

Totodată, analiza luptei armate contemporane ne confirmă că procedeele de întrebuițare a trupelor au produs schimbări esențiale în fizionomia acțiunilor militare. În acest context, dacă, în trecutul apropiat, analiștii și specialiștii militari se îndepărtau de la utilizarea formelor clasice de întrebuițare a forțelor terestre, actualmente, acțiunile războiului ruso-ucrainean se contrazic cu afirmațiile anterioare.

În ceea ce privește pregătirea și desfășurarea operațiilor defensive, acestea vor rămâne în continuare un factor care prevede asigurarea suveranității și integrității statului.

În această ordine de idei, în viziunea analiștilor militari, ofensiva va rămâne forma de desfășurare a acțiunilor militare și va consta în nimicirea succesivă sau simultană a unor grupări de forțe inamice cu eliberarea unor obiective importante și a teritoriului.

Concomitent cu acțiunile trupelor se vor desfășura, pe scară largă, operațiile informaționale, cu implicarea forțelor speciale. O atenție

deosebită se va acorda condițiilor fizico-geografice ale statului, care vor influența pregătirea și ducerea luptei armate. În contextul celor expuse, este necesar să fie luate în considerație eventualele riscuri și amenințări la adresa securității și integrității statale, selectarea formelor și procedeele de întrebuițare a forțelor în condițiile contemporane, care se vor baza pe situația politico-militară. Din cele expuse rezidă că întrebuițarea forțelor în operațiile contemporane demonstrează mutații esențiale în modul de întrebuițare a acestora, ce înglobează următoarele aspecte: diminuarea potențialului economico-militar și a infrastructurii militare și civile; desfășurarea acțiunilor militare pe toate dimensiunile, în concordanță cu acțiunile simetrice și asimetrice; lovirea obiectivelor; conducerea unică a forțelor și mijloacelor.

În acest context, din punct de vedere organizatoric și în vederea adoptării deciziilor, coordonării și cooperării acțiunilor începând cu cele de la nivel de stat și terminând cu cele ale trupelor, considerăm că se impune organizarea unui sistem de conducere adecvat pentru îndeplinirea cu succes a misiunilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Agud, I. (1994). *Lexicon Militar*. Chișinău: Saca.
2. *Eseu despre strategia și tactica militară* (1995). București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.
3. Frieser, K.-H. (2010). *Mitul blitzkrieg-ului. Campania Wehrmacht-ului în Vest – 1940*. București: Editura Militară.
4. Gareev, M.A. (2003). *Comandanții victoriei și moștenirea lor militară* (ГАРЕЕВ, М.А. *Полководцы победы и их военное наследие*), Moscova: Insan.
5. Gerasimov, V.V. (2013). *Principalele tendințe în dezvoltarea formelor și metodelor de utilizare a Forțelor Armate*. În Buletinul Academiei de Științe Militare, nr. 1, pp. 24-29. (ГЕРАСИМОВ, В.В. *Основные тенденции развития форм и способов применения Вооруженных Сил*. În: Вестник Академии военных наук),
6. Safta, I. (1991). *Războiul din Golf*. București: Editura Militară.
7. Semyonov, V.A. (1960). *Rezumatul dezvoltării artei operaționale sovietice*. Moscova: Editura Militară (СЕМЕНОВ, В.А. *Краткий очерк развития советского оперативного искусства*.)
8. Shatko, V.I. (2011). *Istoria artei militare: experiență istorică*. Minsk (ШАТКО, В.И. *История военного искусства: исторический опыт*).
9. <https://ru.euronews.com/2022/12/19/2022-year-in-review-war-in-ukraine-february-may>, accesat la 12 septembrie 2023.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Întrebuițarea forțelor în operațiile contemporane demonstrează mutații esențiale în modul de întrebuițare a acestora, ce înglobează următoarele aspecte: diminuarea potențialului economico-militar și a infrastructurii militare și civile; desfășurarea acțiunilor militare pe toate dimensiunile, în concordanță cu acțiunile simetrice și asimetrice; lovirea obiectivelor; conducerea unică a forțelor și mijloacelor.

EVALUAREA REZILIENȚEI ECONOMICE ÎN ȚĂRILE MEMBRE ALE NATO DIN PERSPECTIVA CONCEPTULUI DE APĂRARE COMPREHENSIVĂ

Conf. univ. dr. Maria CONSTANTINESCU

*Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov
10.55535/GMR.2024.1.9*

Economic resilience, considered in this paper as the ability to withstand and recover from economic shocks and disruptions, has become a linchpin of ensuring national security and stability. As demonstrated by conflicts such as the one in Ukraine, where economic sanctions were deployed to diminish an adversary's capacity to sustain its war efforts, it has become evident that military power alone is insufficient in today's complex security landscape. A comprehensive approach to defence must incorporate economic considerations, as the economic well-being of a nation is intrinsically linked to its overall security.

The main research objectives of this paper are to investigate the concept of economic resilience, from the perspective of the concept of comprehensive defence and the ways it is interconnected with other resilience domains, through the development of an economic resilience index outlining the relative economic resilience of the 29 European countries that are NATO members and to propose a methodology for identifying the main factors that influence the economic resilience from a comprehensive defence point of view.

Keywords: economic resilience; index; ranking; countries, recommendations;

INTRODUCERE

În ultimii ani, utilizarea instrumentelor de război economic ca mijloace de luptă în cadrul conflictelor a subliniat importanța asigurării rezilienței economice a țărilor. Reziliența economică, apreciată în această lucrare ca fiind capacitatea unei economii de a rezista și de a se redresa în urma șocurilor și perturbărilor externe, reprezintă o componentă esențială pentru asigurarea securității și stabilității naționale. După cum demonstrează conflictele precum cel din Ucraina, unde o serie de instrumente economice au fost utilizate pentru a diminua capacitatea adversarului de a-și susține efortul de război, a devenit evident că puterea militară este insuficientă în peisajul complex de securitate actual. O abordare comprehensivă a apărării naționale trebuie să includă și considerații de natură economică, deoarece bunăstarea economică a unei națiuni este legată intrinsec de securitatea sa națională. Construirea și menținerea unei economii robuste și rezistente nu are doar implicații de natură economică, financiară sau fiscală, ci reprezintă un imperativ strategic pentru procurarea resurselor pentru a genera capacitățile militare necesare, pentru a asigura o poziție de apărare credibilă și pentru a contracara în mod eficient amenințările în continuă evoluție într-o lume interconectată.

Principalul obiectiv de cercetare ale acestei lucrări este analiza conceptului de reziliență economică din perspectiva conceptului de apărare comprehensivă și a modului în care acesta este interconectat cu alte domenii de reziliență, prin dezvoltarea unui indice de reziliență economică apt să ilustreze reziliența economică relativă a 29 de țări europene membre ale NATO și să propună o metodologie de identificare a principalilor factori care influențează reziliența economică din punctul de vedere al conceptului de apărare comprehensivă. Rezultatele studiului pot constitui o bază de plecare pentru a identifica măsurile necesare și a formula recomandări în vederea creșterii rezilienței economice a României.

După cum demonstrează conflictele precum cel din Ucraina, unde o serie de instrumente economice au fost utilizate pentru a diminua capacitatea adversarului de a-și susține efortul de război, a devenit evident că puterea militară este insuficientă în peisajul complex de securitate actual.

Ipoteza de cercetare a acestui studiu este că reziliența economică este o componentă crucială a asigurării rezistenței unei țări într-un mediu internațional incert și volatil, iar o serie de categorii de factori (gradul de complexitate economică, gradul de deschidere economică și vulnerabilitățile aferente comerțului exterior, independența energetică, logistica și infrastructura, stabilitatea și creșterea economică durabilă, nivelul de dezvoltare a inovației și a sectorului IT, capitalul uman și eficacitatea guvernării) contribuie în mod semnificativ la obținerea rezilienței economice.

Studiul de față utilizează metode de cercetare calitativă, bazată pe analiza literaturii de specialitate existente privind conceptul de reziliență economică, și metode cantitative, mai precis dezvoltarea unui indice compozit de reziliență economică din perspectiva apărării comprehensive pe baza datelor disponibile aferente celor 78 de indicatori cantitativi selectați pentru 29 de țări europene membre ale NATO, în vederea stabilirii unei ierarhii.

Indicele folosește o abordare de tip z-score pentru a normaliza datele, evaluând reziliența economică relativă a țărilor din eșantion prin comparație între ele, prin urmare nu oferă un nivel absolut de reziliență economică pentru fiecare țară în parte. Cu toate acestea, indicele de reziliență economică propus poate servi ca o bază valoroasă de pornire pentru elaborarea unor strategii comune de îmbunătățire a rezilienței în țările selectate sau pentru măsuri specifice eferente fiecărei țări, în funcție de scorul obținut la fiecare categorie principală de factori de influență identificați.

CONCEPTUL DE REZILIENȚĂ ECONOMICĂ – O ANALIZĂ A LITERATURII

Conceptul de reziliență economică a devenit un subiect de interes pentru cercetători în ultimul deceniu, fiind abordat în literatura economică din mai multe puncte de vedere. Majoritatea studiilor (Dhawan, Jeske, 2006, pp. 21-32; Simmie, Martin, 2010; Hill et al., 2008; Briguglio, 2016; Akberdina, 2023) se concentrează asupra rezistenței economice la șocurile externe, în principal de natură economică și financiară. Din această perspectivă, reziliența economică este definită ca „*orice modificare a variabilelor sau relațiilor macroeconomice fundamentale care are un efect substanțial asupra rezultatelor*

macroeconomice și asupra măsurilor de performanță economică, cum ar fi șomajul, consumul și inflația... care sunt adesea imprevizibile și sunt de obicei consecința unor evenimente considerate a fi dincolo de sfera tranzacțiilor economice normale” (Investopedia, 2021). Natura complexă a mediului economic și de securitate actual a evidențiat necesitatea extinderii acestei abordări de nișă pentru a include analiza șocurilor economice cauzate de diverși alți factori, inclusiv conflicte militare, fluxuri migratorii, dezastre naturale, progrese tehnologice, schimbări demografice și nu numai.

Alți autori abordează reziliența economică din punctul de vedere al managementului crizei și al dezastrelor, evaluând capacitatea unei economii naționale de a face față, de a se redresa și de a se reconstrui după un dezastru, dintr-o perspectivă strict macroeconomică sau dintr-o perspectivă combinată – microeconomică și macroeconomică (Hallegatte, 2014; Pinkwart et al., 2022). Reziliența economică este abordată în literatura de specialitate și din punctul de vedere al protecției și rezilienței infrastructurii critice, mai ales din perspectivă guvernamentală (Australian Government, 2015; Roshanaei, 2021; Government of Canada, 2015). Într-un sens mai larg, reziliența economică este abordată în literatură ca o componentă vitală a securității umane și a dezvoltării durabile, ca un proces cuprinzător și multidimensional care susține stabilitatea și prosperitatea națiunilor (Forumul Economic Mondial, 2022; Atkinson, Grandi, Vaklinova, 2022).

Cu toate acestea și cu toate că interesul față de conceptul de reziliență economică din partea unor organizații precum Uniunea Europeană (Hafele, Bertram, Demitry, Le Lannou & Korinek, Barth, 2023) și NATO (Roepke, Thankey, 2019) a crescut, nu există un consens în literatura de specialitate în privința unei definiții comune a rezilienței economice sau a sensului mai larg sau mai restrâns al conceptului. În timp ce punctele de vedere diferite, dezbaterile și dezacordurile pot ajuta la clarificarea nuanțelor acestui concept complex, lipsa unei definiții comune generează totuși provocări de natură practică. Ambiguitatea în definirea rezilienței economice poate duce la implementarea unor măsuri și politici generice, care nu pot avea decât un impact limitat în lumea reală.

Conceptul de reziliență economică din punctul de vedere al apărării cuprinzătoare este o linie de cercetare care ar trebui explorată

Reziliența economică este abordată în literatură ca o componentă vitală a securității umane și a dezvoltării durabile, ca un proces cuprinzător și multidimensional care susține stabilitatea și prosperitatea națiunilor.

Conceptul de reziliență economică a devenit un subiect de interes pentru cercetători în ultimul deceniu, fiind abordat în literatura economică din mai multe puncte de vedere. Majoritatea studiilor se concentrează asupra rezistenței economice la șocurile externe, în principal de natură economică și financiară.

În continuare, în special în lumina războiului recent din Ucraina, a pandemiei de COVID-19 sau a reapariției interesului diferitelor state de a utiliza instrumente economice ca armă de război.

După o perioadă de cădere în uitare post-Război Rece, concepte precum securitatea societății, apărarea totală, apărarea întregii națiuni sau apărarea completă au fost aduse din nou în atenția publicului, în lumina evenimentelor din ultimul deceniu, culminând cu atacul Rusiei asupra Ucrainei, în 2022, iar conceptul de reziliență economică trebuie să fie considerat parte integrantă a acestor abordări.

Conceptul de reziliență economică va fi abordat în acest studiu din perspectiva conceptului de apărare comprehensivă, definit de Statul Major al Operațiunilor Speciale NATO (NSHQ) ca o strategie oficială a guvernului care cuprinde o abordare a întregii societăți pentru protejarea națiunii împotriva potențialelor amenințări (NATO Special Operations Headquarters, 2020). Din această perspectivă, conceptul de reziliență este fundamentul care susține șase piloni principali ai apărării: apărare socială și psihologică, servicii economice și esențiale, apărare militară, apărare cibernetică, apărare civilă și securitatea internă și a frontierelor. După cum se subliniază în documentul menționat mai sus, reziliența în sens general și reziliența economică în sens specific reprezintă fundamentul pentru reducerea vulnerabilităților naționale care ar putea afecta în sens negativ disponibilitatea resurselor necesare pentru generarea de capacități militare și implicit pot influența toți cei șase piloni ai apărării.

ANALIZA COMPARATIVĂ A REZILIENȚEI ECONOMICE ÎN ȚĂRILE EUROPENE MEMBRE ALE NATO PRIN INTERMEDIUL UNUI INDICE DE REZILIENȚĂ ECONOMICĂ

Metodologie

Extrapolând abordarea din documentul anterior menționat referitoare la asigurarea rezilienței, se poate afirma că și asigurarea rezilienței economice este rezultatul unor eforturi de colaborare care implică guverne, sectorul privat și indivizi (Comprehensive Defense Handbook, vol. I, 2020, p. 15). Guvernele joacă un rol crucial în elaborarea și implementarea politicilor care promovează un mediu

economic stabil și adaptabil. Aceste politici presupun, printre altele, responsabilitatea fiscală, elaborarea unor cadre de reglementare care să încurajeze inovația, competitivitatea și investițiile în infrastructura critică. Mediul de afaceri poate, la rândul său, contribui la reziliența economică prin diversificarea operațiunilor, investiții în cercetare și dezvoltare și menținând prudența financiară pentru a rezista șocurilor economice, prin crearea de locuri de muncă și contribuția esențială la creșterea economică. Persoanele fizice, în calitate de consumatori și angajați, contribuie la reziliența economică prin abilitățile profesionale, dar și dezvoltarea abilităților și cunoștințelor în domeniul financiar și prin comportamente de economisire responsabilă, care pot atenua efectele negative ale recesiunilor economice. Participarea cetățenilor unei țări pe piața muncii, adaptabilitatea profesională și dobândirea de noi competențe pe tot parcursul vieții sunt, de asemenea, esențiale pentru reziliența economică, deoarece contribuie la stimularea inovației și a productivității.

Aceste premise au stat la baza selecției celor opt categorii de variabile considerate relevante pentru construirea indicelui de reziliență economică (complexitate economică, deschidere economică și comerț exterior, independență energetică, logistică și infrastructură, stabilitate și creștere durabilă, inovare și IT, capitalul uman și eficacitatea guvernării), pe baza următoarelor ipoteze de cercetare:

❖ *Complexitatea economică* este un factor relevant în asigurarea rezilienței economice, deoarece reflectă capacitatea unei națiuni de a se adapta, diversifica și inova. O țară cu un grad scăzut de complexitate economică (a cărei economie care se bazează pe doar câteva sectoare economice, cum ar fi turismul sau exportul unui anumit tip de mărfuri) va avea o capacitate mai mică de rezistență, adaptare și redresare în fața șocurilor și perturbărilor externe.

❖ *Deschiderea economică* poate avea un impact complex asupra rezilienței economice a unei țări, deoarece, pe de o parte, are influențe negative prin creșterea expunerii pe piețele internaționale și a vulnerabilității în fața fluctuațiilor economice globale și a perturbărilor comerciale; pe de altă parte, poate avea efecte pozitive, oferind oportunități de diversificare și consolidare a rezilienței economice prin utilizarea avantajelor comerțului exterior și a cooperării internaționale. *Vulnerabilitățile aferente comerțului exterior* (cum ar fi dependența

Participarea cetățenilor unei țări pe piața muncii, adaptabilitatea profesională și dobândirea de noi competențe pe tot parcursul vieții sunt esențiale pentru reziliența economică, deoarece contribuie la stimularea inovației și a productivității.

Conceptul de reziliență este fundamentul care susține șase piloni principali ai apărării: apărare socială și psihologică, servicii economice și esențiale, apărare militară, apărare cibernetică, apărare civilă și securitatea internă și a frontierelor.

Dependența energetică poate influența reziliența economică a unei țări, făcând-o vulnerabilă la întreruperile lanțurilor de aprovizionare, la fluctuațiile prețurilor și la tensiunile geopolitice din sectorul energetic, având potențialul de a provoca instabilitate economică și limitând capacitatea economiei de a răspunde la șocuri.

excesivă de un anumit partener comercial, în special pentru importurile de mărfuri strategice, sau un deficit cronic al balanței comerciale) pot submina reziliența economică a unei țări.

❖ *Dependența energetică* poate influența reziliența economică a unei țări, făcând-o vulnerabilă la întreruperile lanțurilor de aprovizionare, la fluctuațiile prețurilor și la tensiunile geopolitice din sectorul energetic, având potențialul de a provoca instabilitate economică și limitând capacitatea economiei de a răspunde la șocuri.

❖ *Calitatea infrastructurii logistice și de transport* poate avea un impact semnificativ asupra rezilienței economice a unei țări, influențând capacitatea acesteia de a transporta eficient bunuri și servicii, de a răspunde la întreruperile lanțurilor de aprovizionare, de a-și integra economia în comerțul internațional, elemente esențiale pentru stabilitatea economică și adaptabilitate. De asemenea, poate avea un impact profund asupra apărării unei țări, influențând în mod direct dislocarea rapidă a forțelor, eficiența lanțurilor de aprovizionare și a capacităților logistice esențiale pentru desfășurarea operațiilor militare.

❖ *Asigurarea stabilității macroeconomice, a stabilității financiare și a unei creșteri economice durabile* (cu o utilizare judicioasă a resurselor disponibile, care să echilibreze cerințele pe termen scurt cu cele pe termen lung) este esențială pentru reziliența economică a unei țări, deoarece oferă o bază solidă pentru a rezista șocurilor, a menține încrederea investitorilor și furnizarea resurselor necesare pentru a răspunde efectiv la crize (inclusiv resursele pentru apărare).

❖ *Inovația și un sector IT robust* contribuie la reziliența economică a unei țări prin îmbunătățirea capacității acesteia de a se adapta la condițiile economice în permanentă schimbare, de a-și diversifica domeniile de activitate și de a profita de progresele tehnologice. Acești factori contribuie la întărirea capacității de a face față perturbărilor și de a menține competitivitatea în perioade de incertitudine accentuată în economia globală.

❖ *Capitalul uman* este un factor crucial în asigurarea rezilienței economice a unei țări, deoarece o forță de muncă bine educată și calificată îmbunătățește adaptabilitatea, inovația și productivitatea, întărind capacitatea națiunii de a rezista la șocurile economice și de a prospera într-un peisaj economic în continuă schimbare. Exodul de creiere

poate avea un impact semnificativ asupra rezilienței economice a unei țări, privând-o de profesioniști calificați și inovatori, slăbindu-i potențialul capacitatea de a răspunde eficient provocărilor economice și de a se adapta condițiilor adverse. Pe de altă parte, o populație calificată și educată poate spori reziliența economică, prin creșterea productivității și competitivității sectorului privat și a eficacității sectorului public. O populație cu un nivel general ridicat de educație și cu abilități în domeniul financiar și digital poate spori reziliența economică prin decizii financiare sănătoase, adaptabilitatea digitală și capacitatea de a folosi tehnologia pentru scopuri personale și profesionale, fiind în același timp mai pregătită pentru a evalua critic informațiile din mass-media și mediul digital, de a-și proteja activele și datele personale, având o vulnerabilitate mai redusă la amenințările cibernetice, dezinformare și decizii financiare neinspirate.

❖ *Eficacitatea guvernantei* este esențială pentru creșterea rezilienței economice în special, dar și a celorlalte domenii de reziliență și a rezilienței în general, deoarece asigură luarea deciziilor eficiente, punerea în aplicare a unor politici eficiente de gestionare a provocărilor economice și menținerea unui mediu de reglementare stabil, care să susțină dezvoltarea economică.

Acest studiu are în vedere analiza datelor referitoare la cele 29 de țări europene membre ale NATO. Statele Unite și Canada au fost excluse din analiză, deoarece circumstanțele economice, politice, militare și sociale ale celor două țări sunt destul de diferite comparativ cu omologii lor europeni. Indicele de reziliență economică dezvoltat în această lucrare are ca scop ierarhizarea țărilor membre ale NATO europene din punct de vedere al rezilienței economice, în cadrul unui sistem ierarhic regional și să determine influența factorilor selectați asupra indicelui general de reziliență economică. Această influență nu trebuie considerată din perspectiva unei relații de cauzalitate, deoarece factorii care determină reziliența în fiecare dintre țările analizate sunt specifici și ar trebui să facă obiectul cercetărilor ulterioare care să ia în considerare contextul particular al fiecărei țări. Factorii identificați pot însă să fie utilizați pentru elaborarea unor măsuri naționale de creștere a rezilienței economice, dar și pentru identificarea vulnerabilităților relative ale fiecărei țări.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Eficacitatea guvernantei este esențială pentru creșterea rezilienței economice în special, dar și a celorlalte domenii de reziliență și a rezilienței în general, deoarece asigură luarea deciziilor eficiente, punerea în aplicare a unor politici eficiente de gestionare a provocărilor economice și menținerea unui mediu de reglementare stabil, care să susțină dezvoltarea economică.

Indicele de reziliență economică a fost elaborat utilizând metodologia prezentată mai jos:

1. Selectarea celor 78 de factori cantitativi considerați relevanți pentru reziliența economică.

2. Alocarea factorilor identificați în 11 categorii intermediare și 8 categorii principale, după cum se ilustrează în *tabelul 1*.

3. Identificarea datelor corespunzătoare pentru fiecare țară/indicator și normalizarea valorilor indicatorilor; sursele pentru date sunt prezentate în referințe.

4. Atribuirea coeficienților de pondere pentru indicatorii cantitativi, categoriile intermediare de factori și categoriile principale de factori, suma ponderii pe fiecare categorie fiind 1, conform *tabelului 1*.

5. Calculul indicelui pentru fiecare țară selectată, folosind o expresie aditivă. Analiza acoperă intervalul de timp 2017-2022, în funcție de disponibilitatea datelor pentru fiecare indicator specific. Atribuirea unor ponderi mai mari unor indicatori specifici, precum Inovația și IT sau Logistica și infrastructura, a fost considerată rezonabilă, datorită influenței mai mari pe care acești factori o au asupra altor componente ale rezilienței.

Indicele de complexitate economică a fost considerat a fi mai relevant pentru complexitatea economică generală decât indicele de concentrare a pieței. În ceea ce privește vulnerabilitățile comerțului exterior, importurile de alimente și importurile de combustibili ca procent din totalul importurilor de mărfuri sunt considerate ca având o pondere mai importantă, deoarece o dependență ridicată de acest tip de importuri strategice are implicații negative asupra rezilienței. Comerțul cu Federația Rusă ca procent din comerțul total (exporturi și, respectiv, importuri) este considerat a fi mai relevant pe termen scurt, din cauza situației actuale de securitate, decât concentrarea partenerilor comerciali, care este mai relevantă pentru o abordare pe termen lung a rezistenței economice. În ceea ce privește categoria „*independența energetică*”, dependența energetică fiind calculată ca expresie procentuală a importurilor nete de energie raportate la consumul de energie, este considerată cel mai relevant factor de influență, urmată de rezervele de petrol și procentul de producție de petrol raportat la consumul de petrol. Accesul pe termen scurt și mediu la resursele de petrol rămâne un factor critic de influență pentru reziliența economică.

Pe termen lung însă, diversificarea surselor de energie ar putea avea o relevanță mai mare pentru reziliența economică. În ceea ce privește logistica și infrastructura, indicele de performanță logistică pentru anul 2022, calitatea infrastructurii aferente comerțului și transportului, competența și calitatea serviciilor logistice și eficiența procesului de vămuire sunt considerați cei mai relevanți factori de influență.

Tabelul 1

Categorie principală	Categorie intermediară	Pondere	Factori de influență	
Complexitatea economică Pondere 0.125	Complexitatea economică	0.6	Indicele de complexitate economică	
		0.4	Indicele HH de concentrare a pieței	
Deschidere economică și comerț exterior Pondere 0.125	Deschidere economică Pondere 0.30	0.25	Ponderea comerțului internațional în PIB	
		0.25	Exporturile ca % din PIB 2021	
		0.25	Importurile ca % din PIB 2021	
		0.25	Investițiile străine directe ca % din PIB 2021	
	Vulnerabilități aferente comerțului exterior Pondere 0.70		0.1	Concentrarea partenerilor de export - principalii trei parteneri comerciali pentru exporturile de mărfuri ca pondere din exporturile de mărfuri
			0.1	Concentrarea partenerilor de import principali pentru importurile de mărfuri ca pondere din importurile de mărfuri
			0.15	Exporturile către Federația Rusă ca % din totalul exporturilor 2021
			0.15	Importuri din Federația Rusă ca % din totalul exporturilor 2021
			0.09	Balanța comercială ca % din PIB
			0.05	Exportul de bunuri de înaltă tehnologie, comparativ cu exporturile totale, %, 2021
			0.15	Importurile de alimente ca % din totalul importurilor de mărfuri
			0.15	Importurile de combustibil ca % din totalul importurilor de mărfuri
			0.06	Balanța comercială (exporturi minus importuri) pentru alimente de bază ca pondere în total importuri, 2017-2021, procent

Comerțul cu Federația Rusă ca procent din comerțul total (exporturi și, respectiv, importuri) este considerat a fi mai relevant pe termen scurt, din cauza situației actuale de securitate, decât concentrarea partenerilor comerciali, care este mai relevantă pentru o abordare pe termen lung a rezistenței economice.

Categorie principală	Categorie intermediară	Pondere	Factori de influență
Independența energetică Pondere 0.125	Independența energetică Pondere 1	0.13	Dependența energetică ca pondere a importurilor nete de energie din consumul total de energie
		0.11	Dependența de importurile rusești de cărbune ca procent din consum 2021
		0.11	Dependența de importurile de petrol rusești ca procent din consum 2021
		0.11	Dependența de importurile rusești de gaze naturale ca procent din consum 2021
		0.12	Rezerve de petrol miliarde de barili, 2021
		0.12	Raportul dintre producția de petrol și consumul de petrol, procent
		0.05	Capacitatea de energie electrică din combustibili fosili, milioane de kilowați, 2021
		0.05	Capacitate de energie electrică eoliană, milioane de kilowați, 2021
		0.05	Capacitate de energie solară, milioane de kilowați, 2021
		0.05	Capacitate de hidro-electricitate, milioane de kilowați, 2021
		0.05	Capacitatea de energie electrică nucleară, milioane de kilowați, 2021
		0.05	Capacitate de energie electrică geotermală, milioane de kilowați, 2021
		Logistică și infrastructură Pondere 0.125	Logistică și infrastructură Pondere 1
0.15	Calitatea infrastructurii comerciale și de transport, 2022		
0.15	Competența și calitatea serviciilor logistice, 2022		
0.15	Eficiența procesului de vămuire, 2022		
0.10	Calitatea infrastructurii feroviare, 2019		
0.10	Calitatea infrastructurii rutiere, 2019		

Categorie principală	Categorie intermediară	Pondere	Factori de influență
Stabilitate și dezvoltare sustenabilă Pondere 0.125	Stabilitate financiară Pondere 0.30	0.10	Calitatea infrastructurii portuare, 2019 (Pentru țările fără ieșire la mare, s-a utilizat accesul la instalațiile portuare și la căile navigabile interioare)
		0.10	Calitatea infrastructurii de transport aerian, 2019
		0.15	Scorul z al sistemului bancar
		0.15	Credite neperformante ca procent din total creditele bancare, 2021
		0.15	Gradul de concentrare a sistemului bancar ca procent din activele bancare deținute de primele trei bănci, 2021
		0.15	Rezerve valutare, inclusiv aur, ca % din PIB
		0.10	Credit intern către sectorul privat (% din PIB)
		0.15	Datoria populației, împrumuturi și titluri de creanță % PIB 2021
		0.15	Creditele ipotecare ca % din PIB
	Stabilitate macroeconomică Pondere 0.35	0.14	Ponderea balanței bugetare (excedent-deficit) în PIB 2022
		0.14	Rata șomajului ca procent din totalul forței de muncă, 2022
		0.14	Rata inflației 2023, exprimată ca modificarea procentuală anuală a prețurilor medii de consum
		0.14	Datoria guvernamentală ca procent din PIB 2021
		0.14	Investiții de capital ca procent din PIB 2022
		0.15	Soldul contului curent ca % din PIB 2023
	Dezvoltare sustenabilă Pondere 0.30	0.125	Economii interne brute (% din PIB) 2022
		0.125	Indicele general al libertății economice, 2021
		0.125	Remitențe ca % din PIB
		0.125	Indicele inegalității în dezvoltarea economică
		0.125	Economia din umbră ca % din PIB

Categorii principale	Categorii intermediare	Pondere	Factori de influență
		0.125	Costul începerii unei afaceri
		0.125	Declin economic 2007-2023
		0.125	Venituri fiscale ca % din PIB 2021
		0.125	Competitivitate
Inovație și IT Pondere 0.125	Inovație și IT Pondere 1	0.18	Cheltuielile pentru cercetare și dezvoltare ca % din PIB 2021
		0.20	Exporturile de tehnologia informației, procent din exporturile totale de bunuri, 2021
		0.20	Ponderea sectorului ITC în PIB
		0.21	Indicele decalajului de competențe digitale
		0.21	Indicele inovațiilor (0-100) 2021
Capital uman Pondere 0.125	Capital uman Pondere 1	0.05	Nivel de educație financiară
		0.05	Competențe digitale în rândul populației
		0.10	Cheltuieli guvernamentale pentru educație, total (% din PIB), 2020
		0.20	Indicele capitalului uman (HCI)
		0.20	Emigrație și indicele exodului creierelor
		0.20	Indicele GINI gradul de inegalitate în distribuția venitului/avuției
		0.20	Indicele de dezvoltare umană
Eficacitatea guvernării Pondere 0.125	Eficacitatea guvernării Pondere 1	0.125	Indicele de legitimitate a statului
		0.125	Indicele serviciilor publice
		0.125	Indicele de concentrare a grupurilor de interese
		0.125	Indicele statului de drept
		0.125	Controlul corupției
		0.125	Indicele de eficacitate guvernamentală
		0.125	Indicele de stabilitate politică
		0.125	Indicele de percepție a corupției

Rezultate

Rezultatele analizei sunt prezentate în figura 1, cele 29 de țări membre ale NATO analizate fiind clasate în funcție de indicele de reziliență economică de la cel mai înalt nivel la cel mai scăzut nivel.

Rezultatele permit clasificarea țărilor în 5 grupe distincte, luând ca referință indicele mediu de reziliență (0,526) al celor 29 de state:

- țări cu reziliență economică foarte mare (indice peste 0,700) – Germania;
- țări cu reziliență economică ridicată (indice între 0,600 și 0,700) – Norvegia, Danemarca, Țările de Jos, Finlanda, Marea Britanie, Franța și Islanda;
- țări cu reziliență economică relativ ridicată (indice între 0,530 și 0,600) – Belgia, Luxemburg, Estonia, Spania, Slovenia, Portugalia și Italia;
- țări cu reziliență economică medie (indice între 0,400 și 0,530) – Cehia, Polonia, Lituania, Ungaria, Slovacia, Letonia, Grecia, Turcia, Croația, Bulgaria și România;
- țări cu reziliență economică scăzută (indice între 0,333 și 0,285) – Muntenegru, Macedonia de Nord și Albania.

Coeficienții de corelație dintre indicele de reziliență economică și principalele categorii de factori selectați au fost calculați și sunt prezentați în tabelul 2. Conform rezultatelor, categoriile *logistică și infrastructură, eficacitatea guvernării și inovație și IT* prezintă o corelație ridicată cu indicele de reziliență economică, subliniind contribuția acestor factori la dezvoltarea economică, adaptabilitate și reziliență, dar și la alte domenii ale rezilienței (în special, reziliența militară, civilă și societală). Coeficientul de corelație pozitivă ridicat pentru categoria *stabilitate și creștere durabilă* confirmă faptul că politicile financiare și macroeconomice solide, combinate cu măsuri menite să asigure o creștere economică durabilă, reprezintă fundamentul unei economii puternice și reziliente.

Categoria *capitalul uman* prezintă o corelație pozitivă relativ mică, dar totuși semnificativă, cu indicele de reziliență economică și confirmă ipoteza de cercetare conform căreia măsurile care vizează dezvoltarea unei societăți educate, calificate și competitive sporesc reziliența economică, adaptabilitatea, inovația și productivitatea.

Categoriile *complexitate economică, deschidere economică/comerț exterior și independență economică* prezintă coeficienți de corelație pozitivă mici cu indicele de reziliență economică, dar acest lucru nu înseamnă neapărat independență sau lipsă de cauzalitate între acești factori. Având în vedere faptul că indicele propus în această lucrare

Categoriile logistică și infrastructură, eficacitatea guvernării și inovație și IT prezintă o corelație ridicată cu indicele de reziliență economică, subliniind contribuția acestor factori la dezvoltarea economică, adaptabilitate și reziliență, dar și la alte domenii ale rezilienței (în special, reziliența militară, civilă și societală).

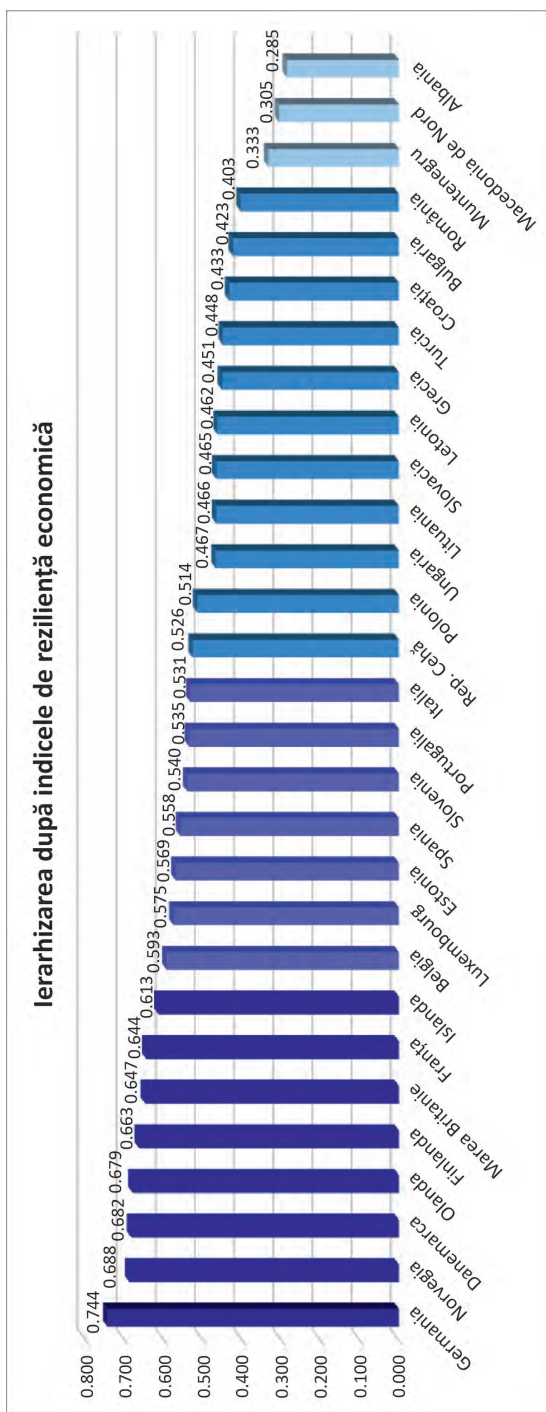

Figura 1

se concentrează pe o abordare mai largă a rezilienței economice, din perspectiva conceptului de apărare comprehensivă, rezultatul este rezonabil, întrucât diversificarea economică poate contribui la creșterea rezilienței economice la șocurile economice, dar nu o poate proteja complet de alte tipuri de șocuri, cum ar fi întreruperea lanțurilor de aprovizionare care afectează multe domenii de activitate economică sau șocuri de preț multiple, precum cele generate de conflictul din Ucraina.

Coeficienții de corelație scăzuți pentru independența energetică nu ar trebui interpretați în sensul că această categorie nu are nicio contribuție la construirea rezilienței economice, ci în sensul că, din punct de vedere comparativ, o economie solidă și stabilă poate rezista mai bine la efectele șocurilor și crizelor, chiar și în condiții de dependență energetică. Independența energetică este un factor foarte important în asigurarea rezilienței unei țări, dar nu este o garanție a rezilienței economice. De exemplu, rezervele de petrol ale unei țări pot contribui semnificativ la reziliența energetică a acesteia pe termen lung, dar numai dacă țara are capacitatea de a le exploata și de a extrage petrolul la un preț rezonabil, altfel, din punct de vedere economic, ar fi mai logic să importe petrol mai ieftin. Această dilemă între asigurarea rezilienței pe termen scurt versus lung poate fi abordată din perspectiva lecțiilor identificate recent în cazul Germaniei, unde dezvoltarea multor industrii (și indirect indicatorii macroeconomici stabili ai țării) s-a bazat parțial pe o politică ce a generat o dependență crescută de gazul și petrolul rusesc ieftin. Pe de altă parte, dacă Germania ar decide repornirea capacităților sale de producere a energiei nucleare, nivelul de independență energetică al țării ar crește semnificativ. În consecință, ar fi recomandabilă analiza mai detaliată a independenței energetice, luând în considerare diverși alți indicatori, în cadrul unui domeniu diferit de reziliență, și anume reziliența energetică.

Deschiderea economică și categoria vulnerabilităților comerțului exterior prezintă, de asemenea, o corelație pozitivă scăzută cu indicele de reziliență economică. Unul dintre factorii care determină această corelație scăzută este că țările selectate (cu excepția Albaniei, Muntenegrului și Macedoniei de Nord) au o contribuție relativ limitată a balanței comerciale la formarea PIB-ului, ceea ce le face mai puțin vulnerabile la acest factor de influență. Un alt motiv este că majoritatea

Independența energetică este un factor foarte important în asigurarea rezilienței unei țări, dar nu este o garanție a rezilienței economice. De exemplu, rezervele de petrol ale unei țări pot contribui semnificativ la reziliența energetică a acesteia pe termen lung, dar numai dacă țara are capacitatea de a le exploata și de a extrage petrolul la un preț rezonabil, altfel, din punct de vedere economic, ar fi mai logic să importe petrol mai ieftin.

acestor țări sunt și membre ale Uniunii Europene, iar comerțul intra-comunitar reprezintă o mare parte din balanța lor comercială, ceea ce duce la o vulnerabilitate mai mică la factorii externi. În cazul țărilor cu o dependență mai mare de comerțul exterior (mai ales în afara UE), rezultatele pot fi diferite, astfel încât această categorie de indicatori nu ar trebui exclusă automat ca o componentă a unui indice de reziliență economică.

Factori precum ponderea importurilor de alimente în totalul importurilor de mărfuri și a importurilor de combustibili în totalul importurilor de mărfuri sau ponderea soldului exporturilor și importurilor de alimente de bază în importurile totale de mărfuri, ca și efectul pe care șocurile de preț l-ar putea avea asupra unor mărfuri strategice, ar putea face obiectul unor studii ulterioare, prin includerea într-o categorie intermediară separată (dependența strategică de anumite tipuri de mărfuri).

Tabelul 2: Coeficienții de corelație ai factorilor determinanți ai Indicelui de Reziliență Economică pentru țările selectate

	Coeficientul Kendall	Coeficientul de corelație Pearson r	Coeficientul de corelație Spearman r
Indice reziliență economică/ Complexitate economică	0.1998	0.5571	0.3126
Indice reziliență economică/ Deschidere economică și comerț exterior	0.2660	0.2867	0.3685
Indice reziliență economică/ Independență energetică	0.2562	0.3792	0.3488
Indice reziliență economică/ Logistică și infrastructură	0.7192	0.8996	0.8906
Indice reziliență economică/ Stabilitate și creștere economică	0.6897	0.8275	0.8626
Indice reziliență economică/ Inovație și IT	0.6847	0.8889	0.8616
Indice reziliență economică/ Capital uman	0.5714	0.7470	0.7739
Indice reziliență economică/ Eficacitatea guvernării	0.7537	0.8948	0.9192

Contribuțiile fiecărei categorii principale de factori la reziliența economică a fiecăreia dintre țările selectate, reflectând situațiile naționale specifice, sunt prezentate în figura 2.

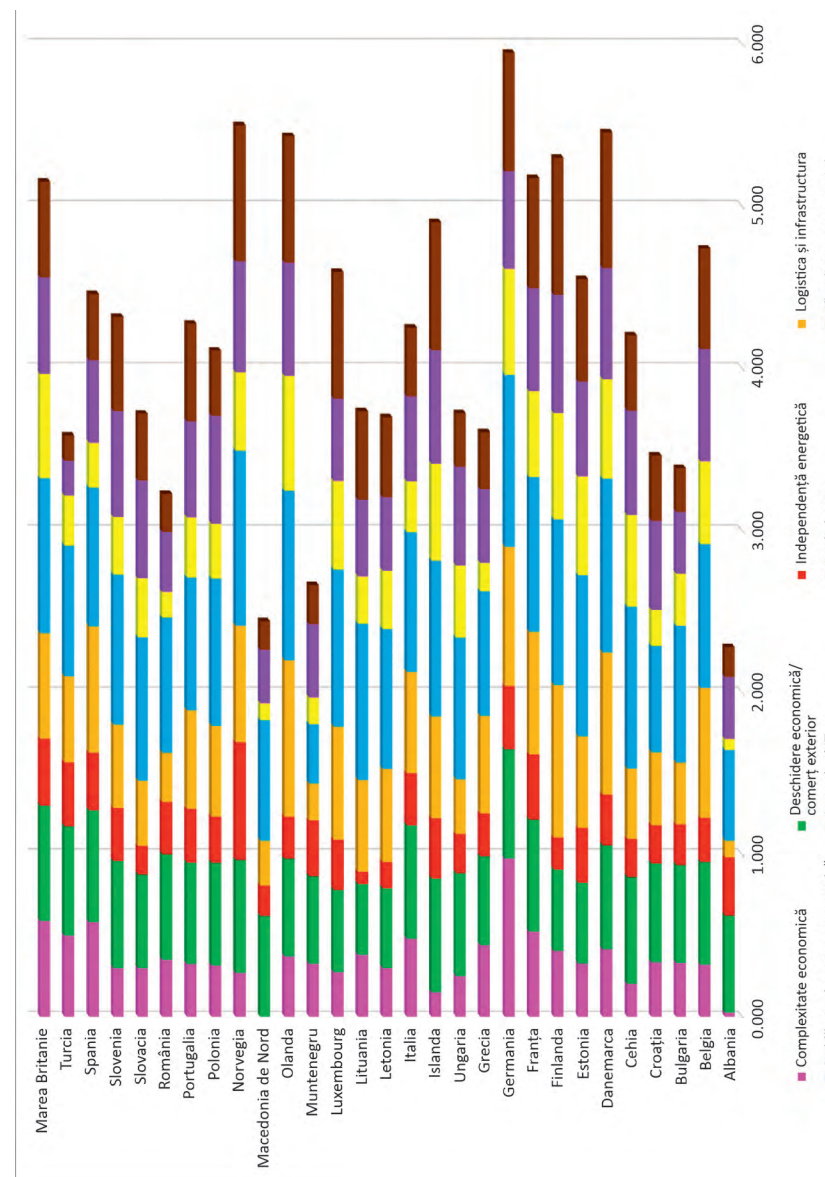

Figura 2

Conform rezultatelor prezentate în figurile 2 și 3, poziționarea României derivă din următoarele considerente:

- România se situează mai sus decât media țărilor selectate la categoriile *deschidere economică/comerțul exterior, independența energetică* și foarte aproape de medie la *complexitatea economică*. Aceste categorii de factori nu au însă o influență puternică asupra indicelui de reziliență economică, așa cum am subliniat mai sus, prin urmare, influența lor asupra poziției finale a țării noastre în ierarhie este limitată.
- România se situează marginal mai jos decât media la *stabilitate și creștere durabilă*.
- Cei mai importanți factori în determinarea poziției României în ierarhia indicelui de reziliență economică sunt rezultatele slabe (comparativ cu potențialul) în ceea ce privește categoriile *logistica și infrastructura, inovația și IT, capitalul uman și eficacitatea guvernantei*.

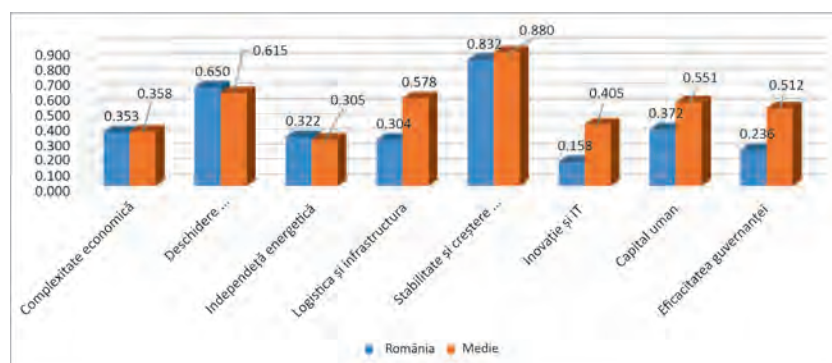

Figura 3

CONCLUZII

Rezultatele prezentate în acest studiu subliniază complexitatea conceptului de reziliență economică din perspectiva apărării comprehensive, fiind necesară o cercetare mai detaliată pentru identificarea factorilor de influență relevanți și a gradului lor de influență asupra unui indice de reziliență economică.

Studiul a fost limitat de disponibilitatea datelor privind anumiți indicatori sau țări, ceea ce a condus la rezultate mai puțin precise. În ceea ce privește colectarea datelor, studiul a fost limitat de disponibilitatea indicatorilor specifici țărilor pentru același an

sau de indisponibilitatea completă a indicatorilor pentru unele țări, ceea ce a condus la utilizarea aproximărilor sau a datelor din alte surse (care pot avea metode de calcul diferite). Cu toate acestea, rezultatele studiului confirmă rezultatele din literatura de specialitate, cum ar fi cele din Institutul Zoe. (Hafele et al., 2023)

În cazul României, rezultatele acestui studiu subliniază necesitatea ca autoritățile statului să implementeze măsuri menite să reducă decalajul față de media celorlalte țări analizate în categoriile *logistică și infrastructură, inovare și IT, capital uman și eficacitatea guvernantei*. Sectorul logistic al României și infrastructura sa de transport sunt unul dintre cele mai mari dezavantaje ale țării în ceea ce privește reziliența economică și reziliența în general. România se află pe ultima poziție în ceea ce privește calitatea infrastructurii rutiere, iar aceasta ar trebui să fie una dintre primele priorități în ceea ce privește dezvoltarea rezilienței economice și a capacităților militare.

Tabel 3

Indicatori aferenți categoriei Logistică și Infrastructură	Poziția României din 29 de țări selectate
Indicele de performanță logistică 2022	26
Calitatea infrastructurii comerciale și de transport 2022	27
Competența și calitatea serviciilor logistice 2022	24
Eficiența procesului de vămuire 2022	27
Calitatea infrastructurii feroviare 2019	26
Calitatea infrastructurii rutiere 2019	29
Calitatea infrastructurii portuare 2019	25
Calitatea infrastructurii de transport aerian 2019	24

Cu toate că sectorul IT este unul dintre sectoarele economice înfloritoare din România (cu 220.000 de angajați, adică 4% din totalul forței de muncă naționale) (Mihai, 2021), din punct de vedere al indicelui de reziliență economică, acest clasament nu reflectă potențialul României în acest domeniu. Chiar dacă România se clasează pe locul 15 în ceea ce privește ponderea exporturilor de tehnologia informației în totalul exporturilor de bunuri în 2021, ea ocupă un loc scăzut la ponderea cheltuielilor guvernamentale pentru cercetare și dezvoltare în PIB, indicele inovațiilor și indicele deficitului de competențe digitale. Indicele decalajului de competențe digitale relevă faptul că economia

Sectorul logistic al României și infrastructura sa de transport sunt unul dintre cele mai mari dezavantaje ale țării în ceea ce privește reziliența economică și reziliența în general. România se află pe ultima poziție în ceea ce privește calitatea infrastructurii rutiere, iar aceasta ar trebui să fie una dintre primele priorități în ceea ce privește dezvoltarea rezilienței economice și a capacităților militare.

României are încă un decalaj între cererea de competențe digitale (în special din partea mediului de afaceri) și nivelul real de competențe digitale al forței de muncă, evidențiind deficiențele în ceea ce privește capacitatea factorilor de decizie, a instituțiilor de învățământ și a formatorilor corporativi pentru a gestiona eficient deficitul de personal calificat în acest domeniu.

Tabelul 4

Indicatori aferenți categoriei Inovație și IT	Poziția României din 29 de țări selectate
Cheltuielile pentru cercetare și dezvoltare ca % din PIB 2021	26
Exporturile de tehnologia informației, procent din exporturile totale de bunuri, 2021	15
Pondere sectorului ITC în PIB	20
Indicele decalajului de competențe digitale	28
Indicele inovațiilor 2021	25

În ceea ce privește categoria *capital uman*, România ar trebui să ia măsuri pentru îmbunătățirea nivelului de educație financiară a populației și pentru creșterea ponderii cheltuielilor guvernamentale pentru educație în PIB. Indicele Capitalului Uman, la care România se află pe locul 28, se referă la cantitatea de capital uman pe care un copil născut în prezent se previzionează să o atingă până la vârsta de 18 ani, având în vedere riscurile de sănătate precară și educație precară predominantă în țara în care locuiește copilul. Acesta este un indicator important în ceea ce privește calitatea viitoarei forțe de muncă, dar și în ceea ce privește viitoarea vulnerabilitate financiară a populației unei țări, cu implicații grave asupra rezilienței unei țări, ceea ce îl face un alt domeniu în care o intervenție puternică și oportună din partea guvernului ar fi recomandată.

Tabelul 5

Indicatori aferenți categoriei Capital uman	Poziția României din 29 de țări selectate
Nivel de educație financiară	27
Competențe digitale în rândul populației	19
Cheltuieli guvernamentale pentru educație, total (% din PIB) 2020	27

Indicatori aferenți categoriei Capital uman	Poziția României din 29 de țări selectate
Indicele capitalului uman (HCI)	28
Emigrație și indicele exodului creierelor	24
Indicele GINI – gradul de inegalitate în distribuția venitului/avuției	21
Indicele de dezvoltare umană	25

Din perspectiva categoriei *eficacitatea guvernancei*, ținând cont de ultima poziție pe care se situează România în ceea ce privește indicele Serviciilor Publice, luarea de măsuri pentru îmbunătățirea eficacității furnizării de servicii esențiale (sănătate, educație, apă și canalizare, infrastructură de transport, electricitate și energie, internet și conectivitate, siguranță publică) este crucială în ceea ce privește creșterea rezilienței. Indicele de eficacitate a guvernancei, în care România se clasează pe locul 28, se referă la indicele „calității serviciilor publice, calitatea administrației publice și gradul de independență a acesteia față de presiunile politice, calitatea formulării și implementării politicilor și credibilitatea angajamentului guvernului față de astfel de politici” (Globeconomy.org, 2022). Îmbunătățirea nivelului acestor factori reprezintă fundația nu doar pentru reziliența economică, ci și pentru reziliență, în general.

Tabelul 6

Indicatori aferenți categoriei Eficacitatea Guvernării	Poziția României din 29 de țări selectate
Indicele de legitimitate a statului	23
Indicele serviciilor publice	29
Indicele de concentrare a grupurilor de interese	22
Indicele statului de drept	21
Controlul corupției	28
Indicele de eficacitate guvernamentală	25
Indicele de stabilitate politică	21
Indicele de percepție a corupției	24

Un domeniu ulterior de cercetare îl constituie rafinarea conceptului de reziliență economică în contextul apărării comprehensive, prin extinderea analizei pentru a include factorii legați de securitatea

Indicele de eficacitate a guvernancei, în care România se clasează pe locul 28, se referă la indicele „calității serviciilor publice, calitatea administrației publice și gradul de independență a acesteia față de presiunile politice, calitatea formulării și implementării politicilor și credibilitatea angajamentului guvernului față de astfel de politici”.

și apărarea națională, cum ar fi protejarea industriilor critice și evaluarea măsurii în care politicile guvernamentale sunt interconectate și influențează reziliența economică, pentru a obține un indice mixt cuprinzător, care ar putea sta la baza recomandărilor pentru măsuri în diversele domenii interconectate cu implicații asupra rezilienței economice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Akberdina, V. (2023). *Economic Resilience Determinants Under Shocks of Different Origins*, în Kumar, V., Kuzmin, E., Zhang, W.-B., Lavrikova, Y. (Eds.). *Consequences of Social Transformation for Economic Theory*. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer International Publishing, Cham, pp. 75-84, https://doi.org/10.1007/978-3-031-27785-6_6, accesat la 21 august 2023.
2. Allied SOF Command, NATO Special Operations School (2020). *NATO Comprehensive Defence Handbook*, <https://www.nshq.nato.int/library>, accesat la 21 august 2023.
3. Atkinson, A., Grandi, M., Vaklinova, G. (2022). *Resilience, Human Security, and the Protection of Civilians: A Critical Approach For Future Urban Conflict*. International Order and Conflict Policy Paper, The Stimson Center, <https://rb.gy/ytpz>, accesat la 22 august 2023.
4. Australian Government. *Critical Infrastructure Resilience Strategy: Policy Statement* (2015), <https://www.cisc.gov.au>, accesat la 22 august 2023.
5. Briguglio, L. (2016). *Exposure to external shocks and economic resilience of countries: evidence from global indicators*. *Journal of Economic Studies*, 43, pp. 1057-1078, <https://doi.org/10.1108/JES-12-2014-0203>, accesat la 22 august 2023.
6. Dhawan, R., Jeske, K. (2006). *How Resilient Is the Modern Economy to Energy Price Shocks?* *Economic Review* Federal Reserve Bank of Atlanta, 21-32, <https://rb.gy/jizav>, accesat la 23 august 2023.
7. Hafele, J., Bertram, L., Demitry, N., Le Lannou, L-A. & Korinek, L., Barth, J. (2023). *The Economic Resilience Index: assessing the ability of EU economies to thrive in times of change*. ZOE Institute for Future-fit Economies: Cologne, <https://rb.gy/e9tph>, accesat la 24 august 2023.
8. Hallegatte, S. (2014). *Economic Resilience: Definition and Measurement*. Policy Research Working Papers. The World Bank, <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6852>, accesat la 24 august 2023.
9. Mihai, A. (2021). *Sectorul IT&C a fost un star al economiei în ultimul deceniu*. *Ziarul Financiar*, 14 iunie 2021, <https://rb.gy/2h9so>, accesat la 23 august 2023.
10. Pinkwart, A., Schingen, G., Pannes, A.-T., Schlotböller, D. (2022). *Improving Resilience in Times of Multiple Crisis*. *Schmalenbach Journal of Business Research*, 74, pp. 763-786, <https://doi.org/10.1007/s41471-022-00150-y>, accesat la 21 august 2023.

11. Roepke, W., Thankey, H. (2019). *Resilience: The First Line of Defence*. NATO Review, <https://tinyurl.com/5c68tr6d>, accesat la 21 august 2023.
12. Roshanaei, M. (2021). *Resilience at the Core: Critical Infrastructure Protection Challenges. Priorities and Cybersecurity Assessment Strategies*. *Journal of Computer and Communications*, 9, pp. 80-102, <https://doi.org/10.4236/jcc.2021.98006>, accesat la 21 august 2023.
13. Simmie, J., Martin, R. (2010). *The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach*. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3, pp. 27-43, <https://doi.org/10.1093/cjres/rsp029>, accesat la 21 august 2023.
14. <https://atlas.cid.harvard.edu>, accesat la 22 august 2023.
15. <https://unctadstat.unctad.org>, accesat la 12 august 2023.
16. <https://www.helgilibrary.com>, accesat la 2 iulie 2023.
17. <https://www.iea.org>, accesat la 22 august 2023.
18. <https://www.theglobaleconomy.com>, accesat la 22 august 2023.
19. <https://wits.worldbank.org>, accesat la 22 august 2023.

ÎNVĂȚĂMÂNT LA DISTANȚĂ SAU CU FRECVENȚĂ? POSIBILE SOLUȚII PENTRU DILEMA EFICACITĂȚII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR

Conf. univ. dr. Aura CODREANU

Colonel prof. univ. dr. habil. ing. Cezar VASILESCU

*Departamentul Regional de Studii
pentru Managementul Resurselor de Apărare, Brașov
10.55535/GMR.2024.1.10*

Distance learning used to be a highly coveted reality before the outbreak of Covid 19 pandemic. When prompted as an emergency solution, it offered manifold avenues of creativity and adaptability for educators and institutions. All of them were essential to overcome many of the stumbling blocks raised by the impromptu transition or transfer from face to face educational and training programs to distance learning solutions. However, once the WHO declared the end of the pandemic and even though the public discourse is still focused on the importance of technology and the added value it provides in all walks of life, the return of many educational and training institutions to the delivery of face to face educational and training programs tends to become the norm. The current article focuses on the necessary prerequisites for establishing distance learning programs as viable, effective and sustainable counterparts of residential programs. It offers a bird's eye view on a select number of time-tested perspectives, processes, models in the field of education and training that can be employed to assure distance learning programs' effectiveness as informed by conceptual dimensions like end users' needs, technology enabled design of DL programs, participants' support, and learners' engagement. Thus, it can assist strategic decision-making in the field of distance learning education and training programs as well as the formulation of appropriate guiding questions concerning the effective design and development of such programs.

Keywords: effectiveness; systems approach to training (SAT); organizational system's view; ADDIE (analysis, design, development, implementation, evaluation); SAMR (substitution, augmentation, modification, redefinition);

INTRODUCERE

Programele educaționale și de formare profesională la distanță – învățământ la distanță/ID – pot fi echivalente viabile, eficiente și durabile ale programelor rezidențiale. În plus, învățământul la distanță își poate demonstra eficacitatea dacă este privit din perspectiva unei viziuni pe termen lung, care să implice o abordare bazată pe rezultate și care să fundamenteze procese specifice de management, cum ar fi planificarea, organizarea, monitorizarea, controlul și evaluarea. Acestea sunt cele două ipoteze care stau la baza articolului de față și pe baza lor vom identifica și descrie câteva modele teoretice care permit abordare bazată pe eficacitate a învățământului la distanță.

Metoda utilizată de articol are la bază o abordare calitativ descriptivă a modelelor relevante în domeniul proiectării și dezvoltării soluțiilor de învățământ la distanță pe baza principalelor dimensiuni conceptuale derivate din definiția operațională a conceptului de eficacitate a învățământului la distanță, furnizată de raportul din 2019 al Chartered Institute of Personnel and Development. În plus, articolul restrânge domeniul de aplicare al programelor educaționale și de formare profesională la cursanții adulți în calitate de public țintă. În mod inerent, acest lucru permite selectarea literaturii relevante în domeniul abordat.

Conform mai sus-amintitei surse, eficiența ID este rezultatul unei multitudini de factori care pot fi sintetizați în patru dimensiuni conceptuale prezentate mai jos:

- o **abordare bazată pe nevoi**, derivată din cerințele pieței muncii/angajatorilor/participanților – o caracteristică specifică, de altfel, și în cazul programelor educaționale și de pregătire la zi;

- **proiectarea programelor de DL (Distance Learning) cu ajutorul tehnologiei**, aceasta din urmă îndeplinind cerințe precum compatibilitatea între dispozitive, ușurință în utilizare, conținut accesibil pe baza interogărilor, mijloace de asigurare a interacțiunii sociale, precum asigurarea caracterului practic al experienței de învățare;

Învățământul la distanță își poate demonstra eficacitatea dacă este privit din perspectiva unei viziuni pe termen lung, care să implice o abordare bazată pe rezultate și care să fundamenteze procese specifice de management, cum ar fi planificarea, organizarea, monitorizarea, controlul și evaluarea. Acestea sunt cele două ipoteze care stau la baza articolului de față și pe baza lor vom identifica și descrie câteva modele teoretice care permit abordare bazată pe eficacitate a învățământului la distanță.

Stabilirea cadrului necesar pentru a sprijini deciziile care justifică necesitatea unor astfel de programe, identificarea pașilor necesari care trebuie urmați înainte de a le implementa și de a le desfășura în mod curent, precum și analiza obiectivelor ce pot fi realizate prin integrarea unui anumit tip de tehnologie în vederea derulării acestor programe sunt domenii care necesită o analiză amănunțită.

- sprijinul demonstrat de conducerea și managementul unei organizații pentru astfel de programe, precum și sprijinul acordat participanților la programele de educație și instruire sub forma creării comunității de cursanți și a comunității de bune practici pentru instructori/educatori, precum și oportunități de gestionare a carierei și de dezvoltare profesională pentru aceștia din urmă;

- **mijloace de implicare a cursanților în procesul de învățare**, cum ar fi oportunitățile de a prelua controlul asupra procesului de învățare și de a da dovadă de autonomie, stabilirea unor obiective realizabile, personalizarea conținutului în funcție de nevoi specifice și recunoașterea și integrarea soluției ID ca formă de dezvoltare profesională la nivel organizațional.

Figura 1 oferă o reprezentare vizuală a dimensiunilor care stau la baza conceptului de eficacitate a ID, pe baza cărora sunt identificate modelele pe care le considerăm reprezentative pentru proiectarea și dezvoltarea soluțiilor de învățământ la distanță.

Figura 1: Dimensiuni conceptuale aferente definiției operaționale a conceptului de „eficacitatea învățământului la distanță”

Având în vedere aceste aspecte, susținem că stabilirea cadrului necesar pentru a sprijini deciziile care justifică necesitatea unor astfel de programe, identificarea pașilor necesari care trebuie urmați înainte de a le implementa și de a le desfășura în mod curent, precum și analiza obiectivelor ce pot fi realizate prin integrarea unui anumit tip de tehnologie în vederea derulării acestor programe sunt domenii care necesită o analiză amănunțită. În plus, principiile de proiectare tehnologică și premisele învățării bazate pe student reprezintă o parte intrinsecă ce trebuie luată în considerare atunci când se încearcă rezolvarea dilemei eficacității. Toate cele de mai sus presupun

Perspectivile, procesele și modelele care ghidează analiza soluțiilor de învățământ la distanță ca opțiuni viabile, precum și proiectarea și dezvoltarea acestora necesită abordarea organizației ca sistem și aplicarea unei abordări sistemice a proiectării și dezvoltării programelor de învățământ la distanță pentru a valida ID ca opțiune.

o abordare cuprinzătoare în legătură cu cerințele preliminare necesar a fi îndeplinite premergător proiectării și dezvoltării de astfel de programe. Figura 2 sintetizează principalele modele care sunt relevante în acest sens din punct de vedere al abordării dimensiunilor conceptuale specifice eficacității învățământului la distanță. Prin urmare, considerăm că perspectivele, procesele și modelele care ghidează analiza soluțiilor de învățământ la distanță ca opțiuni viabile, precum și proiectarea și dezvoltarea acestora necesită:

- abordarea organizației ca sistem și aplicarea unei abordări sistemice a proiectării și dezvoltării programelor de învățământ la distanță (SAT) pentru a valida ID ca opțiune;

- utilizarea unor modele precum ADDIE (Analysis, Design, Development, Implementation, Evaluation) pentru a ghida proiectarea și dezvoltarea programelor de ID și pentru a identifica sprijinul necesar de care au nevoie instructorii pentru a desfășura cursurile, precum și SAMR pentru a lua decizii bine fundamentate privind integrarea tehnologiei în programele de ID;

- facilitarea implicării viitorilor participanți în programe ID din perspectiva proiectării și dezvoltării acestora pe baza principiilor derivate din proiectarea didactică concentrată pe rezultate tangibile (proiectarea inversă), din învățarea centrată pe student și taxonomia lui Bloom.

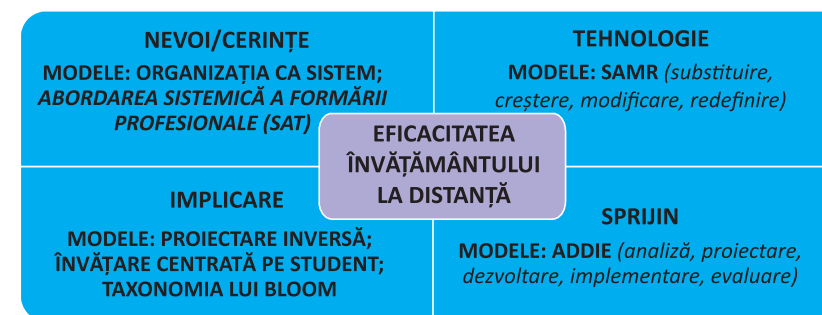

Figura 2: Perspective, procese, modele de abordare a conceptului „eficacitatea învățământului la distanță”

Cu toate acestea, având în vedere natura cuprinzătoare a conceptului de eficacitate asociat programelor de învățământ la distanță, articolul se concentrează doar asupra condițiilor preliminare necesare validării programelor de învățământ la distanță ca omologi

Un cadru juridic bine definit, care să clarifice locul și rolul învățământului la distanță, nu doar ca alternativă la programele de educație și formare cu frecvență, ci și ca soluție de sine stătătoare, integrată în cadrul general al educației și formării (de exemplu, studii universitare, postuniversitare, precum și programe de dezvoltare profesională), reprezintă piatra de temelie a oricărei decizii în acest sens.

viabili, eficace și sustenabili pentru programele la zi cu frecvență, precum și proiectării și dezvoltării adecvate a acestora, oferind doar o privire de ansamblu. Prin urmare, nu abordează standardele de calitate necesare monitorizării și controlului implementării învățământului la distanță care prevăd măsuri de evaluare a eficacității și pe baza cărora se pot găsi argumente suplimentare care pot pleda pentru considerarea acestuia drept echivalent calitativ al programelor educaționale la zi. Cu toate acestea, articolul oferă o perspectivă de ansamblu necesară, care poate contribui la luarea deciziilor strategice în acest domeniu și ghida proiectarea și dezvoltarea eficientă a unor astfel de programe.

ORGANIZAȚIA CA SISTEM

Consolidarea soluțiilor de învățare la distanță care au fost deja dezvoltate în timpul pandemiei Covid 19 sau propunerea de noi soluții presupun, în primul rând, adoptarea unei viziuni de sistem asupra organizației în ansamblu. Claritatea rezultatelor vizate este un aspect esențial de luat în considerare atunci când sunt analizate atât lecțiile identificate în domeniul derulării programelor de învățământ în formate specifice învățământului la distanță în timpul pandemiei Covid 19, cât și posibilele avantaje pe care învățământul la distanță le prezintă pentru angajatori, angajați și instituții de educație și formare profesională. Identificarea acestora depinde, în mare măsură, de misiunea, viziunea și direcția strategică a oricărei organizații. Acestea, la rândul lor, sunt puternic influențate de evoluția factorilor externi, cum ar fi cadrul juridic, caracteristicile și tendințele socio-culturale, realitățile economice, dezvoltarea tehnologică, preocupările de mediu care promovează abordări durabile ale gestionării resurselor și schimbările geopolitice rapide.

Un cadru juridic bine definit, care să clarifice locul și rolul învățământului la distanță, nu doar ca alternativă la programele de educație și formare cu frecvență, ci și ca soluție de sine stătătoare, integrată în cadrul general al educației și formării (de exemplu, studii universitare, postuniversitare, precum și programe de dezvoltare profesională), reprezintă piatra de temelie a oricărei decizii în acest sens. Acesta va sta la baza identificării standardelor de calitate specifice, pe care pot fi elaborate pe baza caracteristicilor aferente domeniilor disciplinare cărora le sunt subsumate programele educaționale și pot

fi defalcate în funcție de nivelurile programelor educaționale (licență, studii universitare, studii postuniversitare) și de raportul dintre activitățile de predare și cele practice/de cercetare. Toate cele de mai sus stau la baza unor detalii specifice, cum ar fi volumul de muncă al educatorilor/instructorilor și mijloacele prin care acesta este cel mai bine descris: „ore fizice”, respectiv timpul petrecut de către instructor în modul sincron, sau „ore convenționale”, adică modalitatea de cuantificare a nivelului de efort și a timpului necesar cadrelor didactice în vederea pregătirii materialelor didactice. Creditele reprezintă un alt aspect important care trebuie recunoscut din punct de vedere juridic, deoarece acestea joacă un rol esențial în ceea ce privește oportunitățile oferite studenților și absolvenților relativ la studiile în străinătate sau recunoașterea calificărilor de către instituțiile de învățământ internaționale.

Din nefericire, de cele mai multe ori, modificările cadrului legal nu țin pasul cu volatilitatea celorlalți factori externi organizației. Aceștia fie contribuie la susținerea învățării la distanță ca o soluție eficientă, fie o subminează. De exemplu, caracteristicile socio-culturale ale unei națiuni, tendințele privind capacitatea de inserție profesională și exodul creierelor, factori asociați realităților economice, influențează în mod decisiv alegerile pe care le fac persoanele din grupul de potențiali participanți la programele de educație și formare. În acest sens, spre deosebire de alte evenimente majore care au avut impact asupra umanității în ultimul deceniu, pandemia Covid 19 a evidențiat decalajul digital dintre diversele pături sociale din țările de pe întreg mapamondul. Potrivit ONU, inegalitatea educațională a fost adâncită de „învățământul la distanță”, iar un număr mare de cursanți au fost lăsați în urmă din cauza lipsei sau a accesului redus la instrumentele digitale. Pe de altă parte, pentru nativii digitali, Covid 19 a oferit mari oportunități în ceea ce privește utilizarea deplină a competențelor existente, în timp real, din orice locație. Cu toate acestea, atunci când se descriu realitățile economice în combinație cu factorii geopolitici, războiul în curs de desfășurare din Ucraina, precum și alte conflicte emergente schimbă perspectiva în ceea ce privește prioritățile pe termen scurt și pe termen lung ale oamenilor în legătură cu educația și formarea profesională.

Creditele reprezintă un alt aspect important care trebuie recunoscut din punct de vedere juridic, deoarece acestea joacă un rol esențial în ceea ce privește oportunitățile oferite studenților și absolvenților relativ la studiile în străinătate sau recunoașterea calificărilor de către instituțiile de învățământ internaționale.

Luarea unei decizii privind adoptarea de soluții de ID de sine stătătoare necesită o abordare aprofundată a principalelor componente ale organizației ca un tot de sine stătător și a dependențelor acestora, respectiv ierarhia organizațională, rolurile și sarcinile, tehnologia care facilitează fluxurile de informații și competențele oamenilor.

Astfel, cadrul legal, factorii socio-culturali, problemele economice, conflictele geopolitice influențează planificarea pe termen mediu și lung a oricărei entități educaționale în ceea ce privește integrarea sau nu a învățământului la distanță ca soluție de sine stătătoare de furnizare de programe educaționale. Mai mult, în acest moment, este destul de dificil pentru orice organizație – fie că este angajator de absolvenți ID sau furnizor de soluții educaționale ID – să evalueze succesul soluțiilor improvizate adoptate în timpul pandemiei din motive de fiabilitate. Prin urmare, ceea ce susținem este că orice decizie de a adopta învățământul la distanță depinde de rezultatele revizuirii misiunii și viziunii unei anumite organizații în raport cu impactul factorilor externi discutați mai sus din punct de vedere al oportunităților oferite, al punctelor forte dobândite și al punctelor slabe identificate la nivelul competențelor organizației, al rolurilor care trebuie derulate, al sarcinilor care trebuie îndeplinite, al fluxurilor de informații care trebuie asigurate prin intermediul lanțului de comandă, precum și al soluțiilor tehnologice disponibile sau utilizate atunci când ID a fost adoptat ca soluție de urgență.

În plus, este important să menționăm și capitalul de cunoștințe, tehnologic, material deja existent sau obținut și valorificat în timpul crizei Covid 19. La vremea respectivă, utilizarea învățământului la distanță ca alternativă a programelor cu frecvență a semnalat interdependențele strânse între competențele oamenilor, fluxurile de informații generate de rolurile și sarcinile specifice asumate de aceștia și facilitate de tehnologia disponibilă. În plus, soluțiile temporare identificate pentru a depăși procesele birocratice de luare a deciziilor au condus la o abordare descentralizată care a demonstrat importanța unei abordări agile. Prin urmare, luarea unei decizii privind adoptarea de soluții de ID de sine stătătoare necesită o abordare aprofundată a principalelor componente ale organizației ca un tot de sine stătător și a dependențelor acestora, respectiv ierarhia organizațională, rolurile și sarcinile, tehnologia care facilitează fluxurile de informații și competențele oamenilor. Rolurile și responsabilitățile inerente organigramei și ierarhiei existente, sarcinile și procesele derivate din acestea și fluxul inerent de informații pe care acestea îl generează, tehnologia care facilitează realizarea tuturor celor de mai sus, precum și competențele oamenilor fac parte din principalele active ale unei organizații. Orice modificare a uneia dintre

componente generează efecte în lanț la nivelul celorlalte. Adoptarea soluțiilor de ID necesită nu numai un sprijin tehnologic mai bun, ci și redefinirea rolurilor și sarcinilor care sunt facilitate de tehnologie sau identificarea de noi sarcini derivate din integrarea tehnologiei în structura organizațională. În plus, tehnologia poate fi utilizată în mod eficient atât timp cât competențele oamenilor și fluxurile decizionale și de comunicare organizaționale permit acest lucru. Prin urmare, îmbunătățirea competențelor și re-configurarea structurilor organizaționale devin o necesitate.

În concluzie, învățământul la distanță poate deveni o soluție practică, viabilă și eficientă dacă sunt îndeplinite o serie de condiții la nivelul întregii organizații din perspectivă sistemică. Atunci când o organizație validează faptul că învățământul la distanță face parte din misiunea sa și contribuie la obținerea rezultatelor și beneficiilor preconizate, atunci trebuie identificate caracteristicile și cerințele pe baza cărora să se realizeze proiectarea și dezvoltarea de soluții ID. În acest sens, abordarea sistemică a formării profesionale (SAT) este un proces validat prin utilizare. Acesta nu numai că pune în aplicare principiile care stau la baza abordării de tip sistemic a misiunii și structurii organizaționale, ci și identifică și descrie etapele necesare configurării caracteristicilor și cerințelor cărora soluțiile educaționale și de formare de tip ID trebuie să se alinieze.

ABORDAREA SISTEMICĂ A FORMĂRII PROFESIONALE

Abordarea sistemică a formării profesionale (SAT) este un standard recunoscut pe scară largă atât în organizațiile private, cât și în instituțiile publice din întreaga lume. Principalul său beneficiu constă în corelarea standardelor de performanță la locul de muncă și a principalelor sarcini aferente acestora cu procesul prin care o soluție educațională este identificată/proiectată, dezvoltată/reconfigurată, implementată/pilotată și evaluată. În acest sens, această abordare reprezintă principala punte de comunicare între angajatori, pe de o parte, și furnizorii de educație și formare profesională, pe de altă parte. Astfel, identificarea și descrierea adecvată a nevoilor și cerințelor în domeniul dezvoltării profesionale a resurselor umane pot fi mult mai bine reflectate în proiectarea și dezvoltarea de soluții educaționale. În plus, SAT oferă cadrul necesar pentru realizarea unei analize

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Învățământul la distanță poate deveni o soluție practică, viabilă și eficientă dacă sunt îndeplinite o serie de condiții la nivelul întregii organizații din perspectivă sistemică. Atunci când o organizație validează faptul că învățământul la distanță face parte din misiunea sa și contribuie la obținerea rezultatelor și beneficiilor preconizate, atunci trebuie identificate caracteristicile și cerințele pe baza cărora să se realizeze proiectarea și dezvoltarea de soluții ID.

Există o serie de concepte cheie care susțin abordarea sistemică a formării profesionale și care indică acele condiții ce trebuie îndeplinite în vederea proiectării programelor de studii și a cursurilor într-o manieră etapizată. Cel mai important, din perspectiva subiectului articolului de față, este cel al deținătorilor de interese (stakeholders).

cost-beneficiu care validează sau nu măsura în care soluția educațională propusă este accesibilă și sustenabilă.

Există o serie de concepte cheie care susțin abordarea sistemică a formării profesionale și care indică acele condiții ce trebuie îndeplinite în vederea proiectării programelor de studii și a cursurilor într-o manieră etapizată. Cel mai important, din perspectiva subiectului articolului de față, este cel al deținătorilor de interese (stakeholders). Aceștia oferă o reprezentare clară a nevoilor pe care o soluție educațională trebuie să le asigure, precum și care sunt cerințele exacte pe care respectiva soluție trebuie să le îndeplinească. În opinia noastră, identificarea adecvată a deținătorilor de interese se bazează pe trei variabile care descriu profilul acestora: puterea de a stabili direcția strategică, de a lua decizii, de a stabili constrângeri precum timpul, bugetul și caracteristicile soluției educaționale; urgența cerinței, justificată de decalajele de performanță indicate de date valide și fiabile sau de perspectiva strategică; precum și legitimitatea de a formula cerințe. Aceste trei variabile permit o identificare și o reprezentare realistă a publicului țintă care urmează să beneficieze de soluția educațională în ceea ce privește competențele disponibile și competențele necesare, numărul de persoane care are nevoie, localizarea geografică, disponibilitatea etc.

Modelul ADDIE, care este parte integrantă a abordării sistemice a formării profesionale, cuprinde celelalte concepte cheie care trebuie să fie delimitate și puse în aplicare în mod corespunzător pentru a asigura identificarea soluției necesare (etapa de analiză) și, în același timp, parcurgerea corectă a procesului de proiectare, dezvoltare, implementare și evaluare a programelor educaționale/cursurilor. Astfel, etapele mai sus-amintite sunt de sine stătătoare, dar, totodată, integrate într-un proces logic, care permite oricărei inițiative în domeniul programelor educaționale sau de formare să aibă un parcurs clar, neechivoc, ancorat în realitate, fiabil și validat de obiective organizaționale. Cele mai importante întrebări care trebuie puse ca parte a procesului menționat anterior, precum și rezultatele tangibile care trebuie generate sunt prezentate mai jos.

Scopul primei etape din modelul ADDIE – analiza – este de a genera o serie de rezultate, și anume: specificarea rezultatelor profesionale care urmează să fie obținute prin intermediul soluțiilor educaționale; obiectivul general al soluției educaționale/rezultatul general al învățării; profilul publicului țintă (caracteristici generale); și strategia de instruire

(învățare față în față/la distanță, durata soluției etc.). Întrebările care trebuie formulate pentru a obține rezultatele menționate mai sus ar putea fi: *Cum se poate obține un răspuns la aceste întrebări?; Cine sunt cursanții?; Ce trebuie să poată face cursanții la locul de muncă?; Ce trebuie să știe deja cursanții?; Ce principii andragogice/pedagogice trebuie să fie evidențiate de soluție?; Ce alte moduri de predare/strategii de predare ar putea fi utilizate?; De cât timp au nevoie cursanții pentru a finaliza cursul?; Cât timp este alocat pentru soluția educațională?; De ce resurse au nevoie cursanții pentru a finaliza cursul?*

Cu toate acestea, principala condiție prealabilă pentru a iniția această fază constă în identificarea deținătorilor de interese și a cerințelor acestora. În acest sens, este necesară stabilirea unei comunicări directe între angajatorii care cunosc standardele de performanță ce trebuie atinse la locul de muncă, precum și lacunele care trebuie acoperite prin intermediul educației și formării și furnizorul de educație/formare care dispune de competențele și de infrastructura tehnologică și administrativă necesare pentru a proiecta, dezvolta, oferi o soluție educațională.

Faza de proiectare vizează două aspecte. În primul rând, se rafinează profilul publicului țintă în privința unor caracteristici precum zona geografică, vârsta, posibilele așteptări/nivelul de motivație, condițiile formale necesare pentru a accesa soluția educațională, posibilele constrângeri care ar putea împiedica participarea lor la curs/program etc. În al doilea rând, descompune rezultatul învățării, derivat din standardele de performanță profesională, în sarcini principale și secundare, cunoștințe și abilități necesare. Pe baza acestora, se identifică obiectivele de învățare, precum și instrumentele de evaluare și metodele de instruire asociate acestora. Toate acestea trebuie să demonstreze alinierea la rezultatul global al învățării și să devină strategii de evaluare și strategii de instruire, iar identificarea clară a acestora permite stabilirea detaliilor referitoare la cerințele minimale de atingere a obiectivelor specifice și generale, cum ar fi timpul necesar îndeplinirii sarcinilor, referințele bibliografice, resurse necesare, precum forța de muncă, echipamente, materiale și constrângeri. Principalele întrebări care ghidează faza de proiectare sunt următoarele: *Sunt strategiile/activitățile de instruire și strategiile de evaluare alinate la rezultatele învățării? și În ce măsură reflectă ele rezultatul global al soluției educaționale?*

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Faza de proiectare vizează două aspecte. În primul rând, se rafinează profilul publicului țintă în privința unor caracteristici precum zona geografică, vârsta, posibilele așteptări/nivelul de motivație, condițiile formale necesare pentru a accesa soluția educațională, posibilele constrângeri care ar putea împiedica participarea lor la curs/program etc. În al doilea rând, descompune rezultatul învățării, derivat din standardele de performanță profesională, în sarcini principale și secundare, cunoștințe și abilități necesare.

Implementarea soluției educaționale/formare profesională este posibilă numai dacă standardele de performanță sunt stabilite încă de la început. În această fază se desfășoară activități de monitorizare care vizează generarea, colectarea și analiza datelor pe baza normelor de asigurare a calității.

În faza de dezvoltare, sunt generate următoarele rezultate: materiale didactice; instrumente de evaluare; program; plan de dezvoltare profesională pentru instructori. Pe lângă acestea, este esențial să se piloteze soluția educațională pentru a identifica și a aborda eventualele lacune sau probleme. În plus, sunt, de asemenea, rafinate sau dezvoltate principalele sarcini sau procese necesare pentru a asigura sprijinul administrației cursului. Acestea se referă la planificarea cursului, la monitorizarea pregătirii și la cerințele de încheiere. Astfel, principalele întrebări care trebuie abordate sunt: *Ce alte activități de instruire/taste de evaluare ar trebui dezvoltate?; Cât timp este necesar/ce este necesar pentru a dezvolta/îmbunătăți competențele instructorilor/personalului didactic?; Ce procese ar trebui să existe pentru a sprijini cursul din punct de vedere administrativ (planificarea soluției, pregătirea, livrarea, închiderea)?*

Implementarea soluției educaționale/formare profesională este posibilă numai dacă standardele de performanță sunt stabilite încă de la început. În această fază se desfășoară activități de monitorizare care vizează generarea, colectarea și analiza datelor pe baza normelor de asigurare a calității. Întrebarea principală care ghidează toate aceste activități este: *Care sunt cerințele care trebuie îndeplinite pentru a implementa cu succes soluția educațională?* În acest sens, susținem că instrumentele de evaluare a calității soluției propuse trebuie concepute și dezvoltate în același ritm cu soluția în sine și trebuie să fie ancorate în cerințele deținătorilor de interese și în cadrul de asigurare a calității care ghidează activitatea furnizorului de programe educaționale sau pregătire profesională.

Evaluarea, deși se suprapune parțial cu etapele anterioare – orice etapă presupune validarea produselor prin intermediul unor instrumente de control specifice derivate din caracteristicile livrabilelor – este, de asemenea, o etapă de sine stătătoare. Principalele sale activități constau în evaluarea efectuată la finalul programului/cursului și în evaluarea instituțională. Prima se bazează pe analiza și interpretarea datelor interne (date rezultate din strategia de evaluare a cursurilor și din instrumentele de evaluare care vizează competențele instructorilor, relevanța materialelor, oportunitatea proceselor administrative). Cea de-a doua se bazează pe generarea, colectarea, analiza și interpretarea datelor externe (rapoarte interne/sondaje/evaluări ale angajatorilor/absolvenților).

ÎNVĂȚAREA CENTRATĂ PE STUDENT ȘI PROIECTAREA INVERSĂ

Învățarea centrată pe student (SBL) nu este un concept nou. Cu toate acestea, credem cu tărie că, în zilele noastre, a fost revitalizat ca o necesitate justificată de progresele rapide ale tehnologiei care fac dificilă, pentru instructori/cadre didactice și instituțiile de educație și formare cu o istorie consolidată în domeniu, actualizarea și adaptarea în mod continuu. Prin urmare, obiectivele și principiile principale ale SBL ar trebui să stea la baza oricărui efort de revizuire a planurilor de învățământ, a programelor educaționale și de formare existente sau de a relua procesul aferent modelului ADDIE pentru a genera noi soluții educaționale.

Cea mai simplă definiție operațională a SBL este aceea că vizează proiectarea unui sistem de învățare care plasează elevul în centrul opțiunilor profesorului și ale instituției în ceea ce privește materialele de învățare, instrumentele de evaluare, precum și mediul educațional.

Obiectivele utilizării acestei abordări țin de asigurarea reținerii acelor cunoștințe care sunt importante pentru viața reală și utilizarea lor în contexte noi. Principiile care stau la baza acestui concept nu sunt atât de noi, fiind propuse inițial de Carl Rogers (1965). Potrivit lui Brandes și Ginnis (1986), există o serie de principii care impun cadrului didactic să reconsidere rolurile asumate în clasă și în afara clasei. Astfel, în timpul procesului de învățare, participanții sunt încurajați să își asume responsabilitatea pentru procesul de învățare. Aceasta înseamnă că alegerile făcute în ceea ce privește metodele de instruire și instrumentele de evaluare trebuie să promoveze participarea și contribuția activă, în timp ce domeniul cognitiv și cel afectiv devin domenii de învățare care se consolidează reciproc. În consecință, rolul cadrului didactic/instructorului este acela de facilitator și de resursă, în timp ce relațiile dintre studenți trebuie să conducă la creșterea și îmbunătățirea competențelor. Astfel, conținutul unei discipline trebuie să fie selectat cu înțelepciune pentru a consolida cunoștințele, a dezvolta abilitățile și conștiința de sine prin lucrul în grup/echipă, prin acordarea de timp pentru reflecție în clasă sau în afara clasei, prin oferirea de feedback și spațiu pentru îmbunătățirea cunoștințelor/abilităților, prin utilizarea cu preponderență a evaluării formative,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Învățarea centrată pe student nu este un concept nou. Cu toate acestea, credem cu tărie că, în zilele noastre, a fost revitalizat ca o necesitate justificată de progresele rapide ale tehnologiei care fac dificile, pentru instructori/cadre didactice și instituțiile de educație și formare cu o istorie consolidată în domeniu, actualizarea și adaptarea în mod continuu.

prin utilizarea de sarcini care reflectă realitatea și dovedesc autenticitate.

Tema deținătorilor de interese este una majoră în conceptele discutate anterior (i.e. abordarea sistemică a organizației, SAT, ADDIE). Putem afirma, în acest sens, că aceasta impune ca educația și formarea să vizeze experiențe autentice de învățare. În acest sens, merită subliniat faptul că fiecare participant deține cunoștințe și competențe anterioare, iar acestea trebuie dezvoltate, împărtășite și utilizate în mediul de învățare. Prin urmare, achiziția/consolidarea cunoștințelor și dezvoltarea abilităților sunt mai degrabă îmbunătățite de interacțiunea socială, de resursele din afara mediului de învățare construit de furnizorul de soluții educaționale, precum și de utilizarea proceselor cognitive, afective și fizice (i.e. a gândi - a face - a reflecta) decât de eforturile individuale sau de simpla interacțiune în clasă (Hoidn, 2017). Prin urmare, perspectiva adusă de deținătorii de interese subliniază importanța utilizării principiilor învățării centrate pe student.

Pornind de la premisa că studenții trebuie să își asume procesul de învățare, precum și ținând cont de abordarea bazată pe rezultate pe care este construit modelul ADDIE, considerăm că un alt element care contribuie la rezolvarea dilemei eficacității programelor de educație/formare la distanță este proiectarea inversă, alături de principiile, instrumentele și tehnicile asociate. Potrivit lui Wiggins și McTighe (2005), proiectarea inversă impune ca orice activitate de planificare, fie că este vorba de domeniul planurilor de învățământ/programelor analitice sau de un program educațional/lecție dată, să clarifice care trebuie să fie rezultatul final al procesului de învățare. Cu alte cuvinte, identificarea ne-echivocă a rezultatului învățării și a obiectivelor asociate acestuia este fundamentală. În acest domeniu, claritatea este redată de taxonomiile utilizate în construirea eșafodajului obiectivelor. Un astfel de instrument este taxonomia revizuită a lui Bloom, care acoperă într-o manieră secvențială dezvoltarea cunoștințelor, de la nivelul cel mai scăzut la cel mai înalt (de exemplu, reține, înțelege, aplică, analizează, evaluează, creează). Odată ce rezultatul învățării este identificat, trebuie selectate instrumente și tehnici care pot oferi date și informații privitoare la atingerea scopurilor și obiectivelor de învățare. În acest sens, Wiggins și McTighe consideră că evaluarea este mai degrabă un continuum decât un eveniment unic, care „variază

Pornind de la premisa că studenții trebuie să își asume procesul de învățare, precum și ținând cont de abordarea bazată pe rezultate pe care este construit modelul ADDIE, considerăm că un alt element care contribuie la rezolvarea dilemei eficacității programelor de educație/formare la distanță este proiectarea inversă, alături de principiile, instrumentele și tehnicile asociate.

în ceea ce privește domeniul de aplicare (de la simplu la complex), intervalul de timp (termen scurt - termen lung), cadrul (de la contexte pur teoretice la contexte autentice) și structura (de la foarte structurată la nestructurată)”.
 Substituirea se referă la realizarea aceluiași sarcini de învățare prin utilizarea de noi instrumente tehnologice. După cum îi spune și numele, ceea ce se schimbă este formatul prin care se realizează sarcina, fără însă a fi aduse modificări sarcinii în sine. Dacă, de exemplu, vorbim despre sarcina de a redacta o lucrare, atunci substituția este posibilă prin intermediul Microsoft Word. Augmentarea menține sarcina, sporind în același timp oportunitățile de învățare.

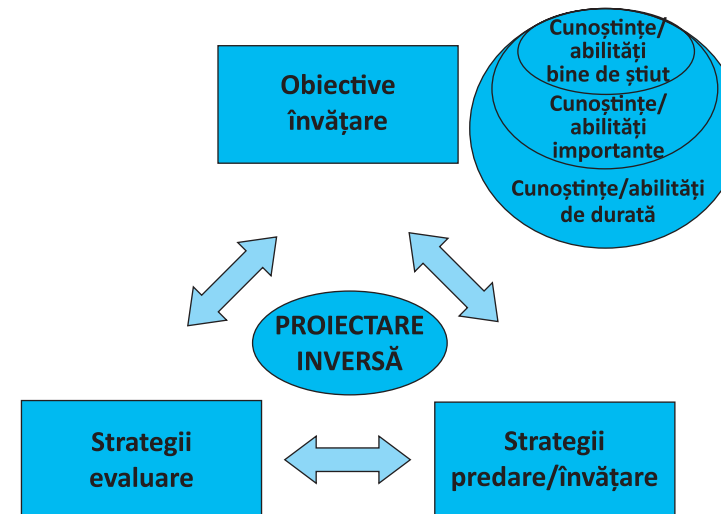

Figura 3: Proiectarea inversă

(Sursă: adaptare după Wiggins și McTighe, 2005; Understanding by design. Alexandria, VA: ASCD; <https://educationaltechnology.net/wp-content/uploads/2016/01/backward-design.pdf>, accesat la 21 septembrie 2023)

INTEGRAREA TEHNOLOGIEI ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL LA DISTANȚĂ

Un aspect esențial în învățământul la distanță îl reprezintă alegerea și integrarea tehnologiei în soluțiile educaționale/formare dezvoltate. Un model menit să ofere îndrumări cu privire la modul de lucru cu tehnologia din punct de vedere educațional este propus de Ruben Puentedura și se concentrează pe patru niveluri diferite de integrare a tehnologiei. Substituirea, creșterea, modificarea și redefinirea sunt cuvintele-cheie care conduc la identificarea locului în care se află o lecție/un curriculum/program în această privință.

Substituirea se referă la realizarea aceluiași sarcini de învățare prin utilizarea de noi instrumente tehnologice. După cum îi spune și numele, ceea ce se schimbă este formatul prin care se realizează sarcina, fără însă a fi aduse modificări sarcinii în sine. Dacă, de exemplu, vorbim despre sarcina de a redacta o lucrare, atunci substituția este posibilă

Instrumentele multimedia de creație permit partajarea și construirea în sistem cooperativ și colaborativ a cunoștințelor, crearea de documente, videoclipuri, pagini web. Redefinirea implică îndeplinirea unor sarcini care ar fi greu de realizat prin metode tradiționale și generează un salt în ceea ce privește posibilitatea studenților de a atinge obiectivele de învățare și chiar de a le depăși.

prin intermediul Microsoft Word. Augmentarea menține sarcina, sporind în același timp oportunitățile de învățare. Astfel, scrierea unei lucrări este îmbunătățită de tehnologia disponibilă în ceea ce privește oportunitățile oferite de aplicațiile de tip „speech to text/text to speech” sau de verificarea/corectarea greșelilor de scriere prin intermediul funcției „Ortografie și gramatică” oferite de Microsoft Word. Modificarea presupune utilizarea tehnologiei în așa fel încât lecția/programul educațional să fie re-proiectat pentru a permite colaborarea și abilitățile de gândire de ordin superior, cum ar fi analiza și evaluarea. În cazul exemplului nostru, se poate utiliza Google Doc pentru evaluarea colegială, pentru a încuraja colaborarea pe același document astfel încât participanții să își însușească procesul de învățare și să găsească noi căi de îmbunătățire. Merită menționat faptul că rezultatul învățării rămâne același, doar cursul de acțiune fiind diferit. În acest sens, instrumentele multimedia de creație permit partajarea și construirea în sistem cooperativ și colaborativ a cunoștințelor, crearea de documente, videoclipuri, pagini web. Redefinirea implică îndeplinirea unor sarcini care ar fi greu de realizat prin metode tradiționale și generează un salt în ceea ce privește posibilitatea studenților de a atinge obiectivele de învățare și chiar de a le depăși.

R	REDEFINIRE generarea unor SARCINI GREU DE CONCEPUT prin metode tradiționale	TRANSFORMARE Tehnologia ca partener
M	MODIFICARE Tehnologia aduce MODIFICĂRI IMPORTANTE în privința re-proiectării sarcinilor didactice	
A	AUGMENTARE Tehnologia substituie metodele tradiționale și aduce MODIFICĂRI de natură PRACTICĂ la nivelul obiectivului sau procesului de învățare	ÎMBUNĂTĂȚIRE Tehnologia ca maestru
S	SUBSTITUIRE Tehnologia substituie metodele tradiționale; NU aduce modificări de natură PRACTICĂ la nivelul obiectivului sau procesului de învățare	

Figura 4: Modelul SAMR

(Sursă: adaptare după http://hippasus.com/rrpweblog/archives/2015/10/SAMR_ABriefIntro.pdf, accesat la 22 septembrie 2023)

Întrebarea de reflecție recomandată de Puentedura în privința oportunităților oferite de integrarea tehnologiei este: *Cum să trecem de la medii de învățare tradiționale la un continuum de spații de învățare*

virtuale? În acest sens, este demn de remarcat faptul că tehnologia, ca instrument de substituie și augmentare, poate fi privită mai mult ca un maestru care dictează realizarea sarcinilor, în timp ce, în cazul în care este utilizată în scopuri de modificare și redefinire, ea se transformă într-un partener și permite o învățare care nu ar fi ușor de asigurat în absența ei.

Modelul propus de Puentedura nu este unul normativ, iar acesta este unul dintre principalele sale avantaje. În plus, acesta contribuie la luarea unor decizii mai bine fundamentate în ceea ce privește tehnologia ca mijloc de sprijinire a procesului de învățare. Pornind de la întrebările sugerate de Puentedura și pe baza experienței autorilor în proiectarea, dezvoltarea, desfășurarea și evaluarea cursurilor de învățământ la distanță, pot fi folosite o serie de întrebări pentru a dezvoltă obiectivele integrării tehnologiei ca parte a soluțiilor educaționale și de învățare la distanță. Acestea sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1: Întrebări de evaluare a obiectivelor care vizează integrarea tehnologiei în soluțiile de învățământ la distanță

REDEFINIRE	Care dintre sarcinile derulate cu ajutorul tehnologiei nu puteau fi realizate anterior integrării soluției tehnologice? În ce măsură sarcinile realizate prin integrarea tehnologiei în soluția educațională încurajează gândirea critică, colaborarea și creativitatea în rândul participanților? În ce măsură utilizarea tehnologiei încurajează și permite utilizarea de surse externe de informare/alte instrumente sau soluții tehnologice care nu sunt parte integrantă și obligatorie a soluției educaționale?
MODIFICARE	În ce măsură activitățile (evaluare, metode de predare/învățare) comportă modificări importante ca urmare a utilizării și integrării tehnologiei? În ce măsură tehnologia este accesibilă participanților din punct de vedere al utilizării , permițându-le să vizualizeze/exploreze conținutul aferent procesului de învățare? Participanții pot deveni creatori și integratori de conținut ? Participanții devin motivați de procesul de învățare ?

Modelul propus de Puentedura nu este unul normativ, iar acesta este unul dintre principalele sale avantaje. În plus, acesta contribuie la luarea unor decizii mai bine fundamentate în ceea ce privește tehnologia ca mijloc de sprijinire a procesului de învățare. Pornind de la întrebările sugerate de Puentedura și pe baza experienței autorilor în proiectarea, dezvoltarea, desfășurarea și evaluarea cursurilor de învățământ la distanță, pot fi folosite o serie de întrebări pentru a dezvoltă obiectivele integrării tehnologiei ca parte a soluțiilor educaționale și de învățare la distanță.

Orice discuție despre integrarea soluțiilor tehnologice în cadrul învățământului la distanță presupune analiza ușurinței de utilizare a acesteia de către toți participanții la procesul de învățare, precum și identificarea nivelului de sprijin în domeniul tehnologiei informației necesar pentru rezolvarea eficace a problemelor ce pot să apară.

AUGMENTARE	În ce măsură opțiunile tehnologice permit participanților să interacționeze cu conținutul specific procesului de învățare (e.g. teste cu răspuns în timp real)? SAU: Ce îmbunătățiri pot fi aduse/ar trebui aduse opțiunilor tehnologice utilizate inițial doar ca substitute ale abordărilor tradiționale (powerpoint, video, instrumente evaluare, e-doc etc.) în vederea unei mai bune implicări și motivări a participanților?
SUBSTITUIRE	Care sunt avantajele oferite de soluțiile tehnologice (i.e. video, pdf/versiuni electronice ale documentelor, imagini etc. din punct de vedere al substituirii soluțiilor clasice de derulare a procesului de învățare?)

Referitor la dilema eficacității propusă în acest articol și posibilele soluții de rezolvare a acesteia, considerăm că întrebările de mai sus sunt utile în asigurarea unei mai bune evaluări a obiectivelor referitoare la utilizarea soluțiilor tehnologice și, prin urmare, permit luarea de decizii în cunoștință de cauză referitoare la beneficiile pe care acestea le pot genera în comparație cu soluțiile educaționale cu frecvență. În acest sens, susținem că eficacitatea este demonstrată de acele soluții de învățământ la distanță care au ca scop utilizarea tehnologiei ca partener și, prin urmare, crearea de spații de colaborare în afara clasei tradiționale.

Alegerea tehnologiei și integrarea acesteia ca parte a unei soluții continue, așa cum este cazul programelor sau cursurilor de învățământ la distanță, ar trebui să ia în considerare și factori legați de funcționalitatea acesteia, de adecvarea la activitățile de învățare activă și de accesibilitate. Astfel, trebuie formulate întrebări referitoare la măsura în care tehnologia utilizată poate fi folosită de un număr mare de participanți, permițând în același timp crearea de grupuri/echipe de lucru. Totodată, orice discuție despre integrarea soluțiilor tehnologice în cadrul învățământului la distanță presupune analiza ușurinței de utilizare a acesteia de către toți participanții la procesul de învățare, precum și identificarea nivelului de sprijin în domeniul tehnologiei informației necesar pentru rezolvarea eficace a problemelor ce pot să apară. În plus, tehnologia ar trebui să contribuie la procesul de învățare și nu să îl împiedice printr-o complexitate mult prea mare,

generată de necesitatea utilizării. În plus, programele de învățământ la distanță nu ar trebui să îi împovăreze pe cursanți cu necesitatea de a achiziționa echipamente sau software de ultimă generație pentru a asigura compatibilitatea cu platformele utilizate de furnizorii de soluții educaționale și, prin urmare, accesul la soluția de învățare la distanță. Accesul offline este o altă preocupare majoră care ar trebui abordată în legătură cu integrarea tehnologiei, deoarece unul dintre cele mai frecvente avantaje asociate utilizării soluțiilor de învățământ la distanță este promisiunea accesului „oricând și de oriunde”.

CONCLUZII

Luarea unei decizii fundamentate privind alegerea învățământului la distanță ca o contrapondere eficientă a programelor educaționale și de formare față în față depinde, în primul rând, de o analiză amănunțită a principalilor factori socio-culturali, juridici, economici și geopolitici din afara oricărei instituții de învățământ, în vederea identificării măsurii în care aceștia influențează în vreun fel cererea de programe educaționale/de formare, fie ele față în față sau în format de învățământ la distanță, și formularea ofertei în conformitate cu misiunea și viziunea entității respective.

În al doilea rând, identificarea unor cerințe clare bazate pe o descriere a nevoilor deținătorilor de interese este un alt pas important în stabilirea criteriilor de eficacitate pentru soluțiile de învățământ la distanță.

În al treilea rând, este extrem de important ca orice soluție de învățământ la distanță să fie ancorată într-o abordare sistemică a formării profesionale (SAT), și anume derularea procesului de proiectare, dezvoltare, implementare și evaluare a programelor educaționale/formare pornind de la analiza și identificarea standardelor de performanță și a domeniilor de activitate unde acestea necesită consolidarea, menținerea sau actualizarea cunoștințelor în funcție de evoluții organizaționale specifice obiectivelor strategice.

Nu în ultimul rând, utilizarea unor modele sau cadre de referință în domeniul evaluării obiectivelor privitoare la integrarea tehnologiei în programele sau cursurile de învățământ la distanță este un alt factor major care contribuie la rezolvarea dilemei eficacității. În plus, identificarea unor criterii de ordin funcțional, tehnic și pedagogic care

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Este extrem de important ca orice soluție de învățământ la distanță să fie ancorată într-o abordare sistemică a formării profesionale, și anume derularea procesului de proiectare, dezvoltare, implementare și evaluare a programelor educaționale/formare pornind de la analiza și identificarea standardelor de performanță și a domeniilor de activitate unde acestea necesită consolidarea, menținerea sau actualizarea cunoștințelor în funcție de evoluții organizaționale specifice obiectivelor strategice.

Dilema
eficacității
programelor
de învățământ
la distanță este
complexă și
presupune o
abordare multi-
dimensională.
Articolul de
față oferă o
perspectivă
de ansamblu
asupra
cerințelor de
ordin sistemic,
pedagogic și
tehnologic
necesare
construirii,
respectiv
consolidării
calității în cazul
programelor
educaționale/
de formare/
de instruire
furnizate
sub forma
învățământului
la distanță.

să susțină opțiunile tehnologice permite o mai bună argumentație în favoarea eficacității soluțiilor de învățământ la distanță.

În concluzie, dilema eficacității programelor de învățământ la distanță este complexă și presupune o abordare multi-dimensională. Articolul de față oferă o perspectivă de ansamblu asupra cerințelor de ordin sistemic, pedagogic și tehnologic necesare construirii, respectiv consolidării calității în cazul programelor educaționale/de formare/de instruire furnizate sub forma învățământului la distanță. În mod evident, sunt necesare și aspecte de detaliu referitoare la criteriile de conturare a spațiului virtual de învățare prin prisma rolurilor asumate de educatori/instrucitori și participanți, principii, metode și tehnici de învățare interactivă sau de evaluare formativă, principii de proiectare a soluțiilor educaționale, cadre normative de asigurare a calității etc. Acestea vor fi abordate în cadrul unor proiecte de cercetare viitoare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Anderson, L.W., Krathwohl, D.R. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: a Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. Complete Edition. New York: Longman.
2. *Bi-Strategic Command Directive 075-007 Education and Individual Training Directive*, 10 septembrie 2015, https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf, accesat la 12 septembrie 2023.
3. CIPD. (2021). *Digital learning in a post-COVID-19 economy: a literature review*. London: Chartered Institute of Personnel and Development, <https://www.cipd.org/en/knowledge/reports/digital-learning-post-covid/>, accesat la 10 septembrie 2023.
4. Ginnis, B., Ginnis, P. (1986). *A Guide to Student-Centred Learning*. Nelson Thornes.
5. Hoidn, S. (2017). *Learning Environments in Higher Education Classroom*. Palgrave MacMillan
6. Hoidn, S., Klemenčič, M. (2020). *The Routledge International Handbook of Student-Centered Learning and Teaching in Higher Education*. Routledge.
7. Ivus, M., Quan, T., Snider, N. (2021). *Uncharted Waters: A World-class Canadian E-learning Paradigm*, Information and Communications Technology Council, <https://www.ictc-ctic.ca/wp-content/uploads/2021/12/ICTC-Distance-Education-Report-Oct-2021-Final-r.pdf>, accesat la 10 septembrie 2023.
8. Klipfel, K.M., Cook, D.B. (2020). *Learner-Centered Pedagogy Principles and Practice*. Ala Editions.

9. Ponderea activităților în format online – ARACIS, https://www.aracis.ro/wp-content/uploads/2022/08/Ponderi-activitati-online-dupa-consultare_05.08.2022-1.pdf, accesat la 10 septembrie 2023.
10. Wiggins, G.P., McTighe, J. (2005). *Understanding by design*. Alexandria, VA: ASCD.
11. <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/european-credit-transfer-and-accumulation-system>, accesat la 10 septembrie 2023.
12. <https://educationaltechnology.net/wp-content/uploads/2016/01/backward-design.pdf>, accesat la 10 septembrie 2023.
13. https://www.trngcmd.marines.mil/Portals/207/Docs/FLW/EEIC/SAT_Manual.pdf, accesat la 10 septembrie 2023.
14. <https://www.un.org/en/academic-impact/enabling-quality-remote-learning-during-pandemic>, accesat la 10 septembrie 2023.

DINCOLO DE CUVINTE – ANALIZA VERBALĂ A DISCURSURILOR PERSONALITĂȚILOR POLITICO-MILITARE –

Manuela VÂRLAN

Ministerul Apărării Naționale
10.55535/GMR.2024.1.11

Within the article, I intend to approach politicians' speeches from the point of view of word analysis, in order to discover what lies beyond the apparent message. Often, the information space is assimilated to a battlefield where words, like projectiles, fly to all sides to reach their target.

The analysis of political discourses complements and validates the distant assessment of political leaders' personality traits. Thus, we can determine whether or not the generated language patterns reflect their decisions.

The neurolinguistic studies show that grammatical choices are not made consciously, thus we can discover important information about the personality of a political person. Moreover, it can be validated or not by comparison if the author of the speech is the same as the one who promotes it.

This method of verbal communication analysis complements the remote psychological evaluation of political-military personalities on the ways in which they assume decisions.

Keywords: remote psychological analysis; political personality; cognitive complexity; verbal analysis; political crisis;

INTRODUCERE

Evaluarea profilului unei personalități politice la distanță a fost dezvoltată ca metodă pentru a prezenta o imagine relevantă a liderului politic în context. Aceasta valorifică personalitatea liderului politic în cursul vieții sale sub aspectul comportamentului decizional și al capacității sale de a influența cursul istoriei. Astfel, pe lângă elementele tradiționale ale psihologiei clinice, evaluarea personalității politice la distanță include următoarele: stilul de management, negocierea, asumarea deciziilor strategice în situații de criză. Radiografierea stilurilor enumerate oferă informații importante despre aspectul cognitiv și retoric al liderului evaluat, fiecare dintre aceste aspecte fiind modelate de contextul socio-cultural.

În cadrul teoriei și cercetării personalității, complexitatea cognitivă este, în general, asociată cu un comportament rezilient în situații ambigue sau confuze. Hermann (1980) a evaluat complexitatea cognitivă (profilele psihologice la distanță) prin calcularea raportului dintre cuvintele și expresiile identificate ca fiind de mare importanță și fraze desemnate ca având importanță scăzută. În analiza discursurilor din punct de vedere al impactului psihologic, complexitatea cognitivă definită în acest fel este asociată cu feedbackul pozitiv asociat discursului adresat altor națiuni.

Teoria complexității cognitive implică, mai întâi, diferențierea și, apoi, integrarea. Suedfeld și colegii lui (de exemplu, Suedfeld și Tetlock, 1977) au adaptat o măsurătoare a complexității integrative pentru cercetarea la distanță. (În timp ce această complexitate integrativă este conceptual legată de cea a lui Hermann). Mai multe studii au demonstrat conexiunea între complexitatea integrativă și soluționarea pașnică (versus escaladarea conflictului). Suedfeld și Tetlock (1977) au comparat comunicațiile și declarațiile din două crize care s-au încheiat cu război (1914 și 1950 – izbucnirea războiului coreean) și trei crize soluționate pașnic (Criza din Maroc, din 1911, criza transportului aerian din Berlin, în 1948, și criza din 1962 – Criza

Pe lângă elementele tradiționale ale psihologiei clinice, evaluarea personalității politice la distanță include următoarele: stilul de management, negocierea, asumarea deciziilor strategice în situații de criză.

În cadrul teoriei și cercetării personalității, complexitatea cognitivă este, în general, asociată cu un comportament rezilient în situații ambigue sau confuze.

rachetelor cubaneze). Așa cum era de așteptat, au găsit niveluri mai ridicate de complexitate integrativă atunci când războiul a fost evitat. Suedfeld, Tetlock și Ramirez (1977) au studiat discursurile Organizației Națiunilor Unite (ONU) despre Orientul Mijlociu timp de peste treizeci de ani și au constatat scăderi semnificative în complexitatea integrativă specifică în perioadele chiar înainte de izbucnirea războaielor în 1948, 1956, 1967 și 1973.

UTILITATEA ANALIZEI VERBALE A DISCURSURILOR POLITICE

Analiza comunicării verbale a discursurilor politice este comparată cu evaluarea trăsăturilor de personalitate ale politicianului, cu ceea ce se știe deja despre el. În acest mod se determină dacă modelele de vorbire generate de analiza cuvintelor reflectă comportamentul public al liderilor politici.

Alegerile gramaticale nu sunt făcute în mod conștient, în consecință, trăsăturile de personalitate care nu pot fi identificate prin evaluarea psihologică directă pot fi evidențiate. Metoda folosită se bazează în întregime pe informațiile disponibile furnizate de mass-media.

Vorbirea poate fi studiată dintr-o varietate de puncte de vedere. Componenta lingvistică poate fi împărțită în disciplinele: (1) fonologie, modul în care sunetele sunt puse împreună pentru a forma cuvinte; (2) sintaxa, modul în care propozițiile sunt formate din cuvinte; (3) semantica, cea care se ocupă cu interpretarea sensului cuvintelor, și (4) pragmatica, modul în care participăm la conversații.

Comportamentul paraverbal include variabile precum: frecvența, pauzele, amplitudinea și tonul. Dintre datele de vorbire disponibile pentru analiză, variabilele sintactice și anumite variabile lingvistice sunt cele mai potrivite pentru studiul trăsăturilor de personalitate. Variabilele semantice, pe de altă parte, au doar o utilitate limitată pentru identificarea răspunsurilor comportamentale obișnuite. Vorbitorii diferă în alegerea vocabularului, dar astfel de preferințe sunt influențate de variabile situaționale, în special de subiectul conversației (Laffal, 1965, p. 93).

Metoda de analiză a comportamentului verbal se bazează pe trei argumente:

- Modelele de gândire și comportament sunt reflectate în stiluri de vorbire.

- Sub stres, alegerea de către vorbitor a structurii gramaticale reflectă mecanismele caracteristice de coping (adaptare).
- Trăsăturile de personalitate sunt relevate de structurile gramaticale care au o frecvență lentă de schimbare.

COMUNICAREA ESTE MEDIATĂ DE CATEGORIILE VERBALE:

Categoria calificativelor include **expresii de incertitudine** („Cred că voi merge azi la jocul cu mingea”); modificatori care slăbesc afirmațiile fără a adăuga informații („Casa aceea veche este cam înfricoșătoare”); și fraze care contribuie la o afirmație cu un sentiment de vag sau de lejeritate („Atunci ne-am bucurat de ceea ce ați putea numi o seară de relaxare”).

Calificativele sunt aproape întotdeauna rostite înaintea verbului. Mesajul este, prin urmare, redus înainte de a fi transmis. Când apar frecvent, calificativele indică o lipsă de hotărâre sau o evitare a angajamentului. Studiile psihologice au evidențiat că utilizarea calificativelor crește odată cu anxietatea (Lalljee, Cook, 1975).

În studiul despre modelele de vorbire ale președinților de după cel de-Al Doilea Război Mondial, Gerald Ford a folosit semnificativ mai multe calificative decât ceilalți, dând stilului său de a vorbi o tentă de nehotărâre (Weintraub, 1989, p. 161). O frecvență foarte scăzută a calificativelor transmite, în schimb, o vorbire dogmatică.

Este important pentru o astfel de analiză ca exemplele din discursuri să fie selecționate în același mod atunci când se compară utilizarea calificativelor de către vorbitori. Într-un studiu al utilizării calificativelor, s-a arătat că utilizarea acestei categorii este asociată negativ cu pregătirea profesională. Calificativele servesc ca elemente de umplere, cuvinte și expresii care sunt folosite atunci când vorbitorii își caută în amintiri cuvintele (Weintraub, Plaut, 1985). Un discurs pregătit anterior va conține mult mai puține calificative decât o conferință de presă spontană.

Retractorile, denumite și **expresii adversative**, slăbesc sau inversează remarcile rostite anterior. Acestea includ expresii precum: *dar*, cel mai des folosit *retractor*, *totuși*, și *și totuși*. Utilizarea frecventă a retractorilor sugerează o dificultate în a adera la deciziile luate anterior și conferă o tentă de impulsivitate stilului vorbitorului (Weintraub, Aronson, 1964). În comparație cu alți președinți de după

Analiza comunicării verbale a discursurilor politice este comparată cu evaluarea trăsăturilor de personalitate ale politicianului, cu ceea ce se știe deja despre el. În acest mod se determină dacă modelele de vorbire generate de analiza cuvintelor reflectă comportamentul public al liderilor politici.

Calificativele sunt aproape întotdeauna rostite înaintea verbului. Mesajul este, prin urmare, redus înainte de a fi transmis. Când apar frecvent, calificativele indică o lipsă de hotărâre sau o evitare a angajamentului. Studiile psihologice au evidențiat că utilizarea calificativelor crește odată cu anxietatea.

Liderii țărilor comuniste utilizau pronumele „noi” în loc de „eu” ca semn al modestiei și apartenenței la condiția modestă a poporului. Un semn care a indicat faptul că Gorbaciov a fost un „nou” lider sovietic a fost utilizarea relativ frecventă a lui „eu”.

cel de-Al Doilea Război Mondial, Richard Nixon a folosit semnificativ mai multe retractoare (Weintraub 1981, pp. 130-131). Acest lucru a fost valabil mai ales în timpul demonstrațiilor anti-Vietnam, când Nixon a arătat un comportament schimbător marcant. Impulsivitatea nu este singura trăsătură de personalitate asociată cu utilizarea frecventă a retractoarelor. Mulți vorbitori folosesc retractoare pentru a obține „pseudo-consens”, un acord aparent, dar inautentic, cu punctul de vedere al altui vorbitor. Un exemplu de pseudo-consens este următoarea afirmație: „Sunt de acord că nota dumneavoastră merită să fie crescută de la la <A>, dar, în calitate de director al școlii, trebuie să vă susțin profesorul”. Și utilizarea de „Noi” în discursul politic, utilizarea de către un vorbitor, pare să reflecte nevoia de a se prezenta fie ca propria persoană (punct mare/scor, punctaj scăzut), fie ca vorbitor pentru o cauză (scăzut/scor, punctaj mare). Folosirea de *noi* în loc de *eu* este un obicei al regilor, fiind cu totul neobișnuit pentru politicienii republicani.

Liderii țărilor comuniste utilizau pronumele *noi* în loc de *eu* ca semn al modestiei și apartenenței la condiția modestă a poporului. Un semn care a indicat faptul că Gorbaciov a fost un „nou” lider sovietic a fost utilizarea relativ frecventă a lui „eu”. (Weintraub, 1989, p. 12). Când a fost atacat de către opoziție, Bill Clinton a adoptat rolul de victimă și a folosit destul de des pronumele *eu*.

Negativele. Cele mai comune exemple de utilizare a categoriei negative sunt: *nu*, *niciodată* și *nimic*. Vorbitorii care folosesc multe negative tind să fie *tot timpul în opoziție și încăpățânați*. De asemenea, ei pot folosi excesiv mecanismele de negare. În studiul stenogramelor Watergate, H.R. Haldeman, cunoscut în cercurile politice de la Washington drept „Abominabilul Nimeni”, a folosit mai multe cuvinte negative semnificativ decât ceilalți conspiratori Watergate (Weintraub, 1981, p. 124).

Explicatorii. Categoria explicatorilor include cuvinte și expresii care sugerează conexiuni cauzale sau justificarea gândurilor și acțiunilor vorbitorului. Cel mai frecvent explicator este *pentru că*. Alte explicații utilizate frecvent includ *prin urmare* și *de când*. Vorbitorii care folosesc multe explicative au un *stil verbal didactic, apologetic sau rațional* (Lorenz, 1953). Cei care folosesc puține explicații pot fi considerați categorici și dogmatici. O parte a stilului didactic de vorbire al lui Hillary

Clinton se datorează utilizării frecvente a explicatorilor ca expresii ale sentimentelor. Toate cauzele în care vorbitorul își atribuie sentimentele lui însuși sunt punctate. Exemplele sunt „*Îmi place să lucrez în aer liber*” și „*Comportamentul lui Jack mă frustrază*”. Utilizarea expresiilor în care vorbitorul explică felul în care se simte sunt asociate, în mintea ascultătorului, cu persoane emoționale (Weintraub, 1989, pp. 49-72). În schimb, un discurs fără astfel de explicații ale emoțiilor reflectă un stil verbal distant, rece. De exemplu, stilul de vorbire rece și ireproșabil al lui Ronald Reagan s-a datorat, în parte, utilizării rare a expresiilor sentimentelor sale.

Intensificatori adverbiali. Intensificările adverbiale includ toate adverbele care potențează forța enunțului. Cei utilizați în mod obișnuit sunt: *foarte*, *cu adevărat*, *așa și așa*. Adverbele intensifică și adaugă culoare remarcilor vorbitorului. Când sunt utilizate frecvent, produc un *efect dramatic, aproape histrionic*. Vorbitorii care folosesc foarte puține intensificări adverbiale sunt percepuți de ascultători ca *plictisiți și blânzi*. Dintre vorbitorii normali, cei din grupa de vârstă mijlocie a adolescenței (cinsprezece până la șaptesprezece ani) au cea mai mare frecvență de apariție a intensificărilor adverbiale. Femeile folosesc această categorie semnificativ mai frecvent decât bărbații atât în rândul grupurilor de pacienți normali, cât și al celor psihiatrici. Pacienții cu depresie folosesc această categorie mai mult decât alte grupuri de pacienți (Ib., pp. 64-70).

Referințele directe includ toate referințele explicite în cadrul și contextul interviului. Exemplele sunt: „*Așa cum am spus ca răspuns la întrebarea dumneavoastră anterioară, nu intenționez să candidez pentru o funcție publică în 1996.*” și „*Este o plăcere să mă întâlnesc cu dumneavoastră într-o sală de conferințe atât de frumoasă*”. Un număr mare de referințe directe reflectă comportamentul verbal al unui vorbitor antrenat, poate manipulator, unul care evită un anumit subiect vorbind despre interviu și nu despre ce a fost întrebat. Când frecvența observațiilor adresate intervievatorului este foarte mare, vorbitorul poate părea *intruziv și în control*. Un număr de referințe directe foarte scăzut poate indica faptul că vorbitorul este *timid sau distant*. În studiile despre președinții de după cel de-Al Doilea Război Mondial, s-a constatat că cea mai mare utilizare a referințelor directe a fost de către președinții prietenoși și implicați Eisenhower și Reagan. Nu este

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Vorbitorii care folosesc foarte puține intensificări adverbiale sunt percepuți de ascultători ca plictisiți și blânzi. Dintre vorbitorii normali, cei din grupa de vârstă mijlocie a adolescenței (cinsprezece până la șaptesprezece ani) au cea mai mare frecvență de apariție a intensificărilor adverbiale. Femeile folosesc această categorie semnificativ mai frecvent decât bărbații atât în rândul grupurilor de pacienți normali, cât și al celor psihiatrici.

Ascultătorii asociază următoarele categorii pentru a transmite emoție: (1) folosirea lui „eu” mai degrabă decât „noi”; (2) adverbe care intensifică; (3) referințe directe și (4) referințe personale mai degrabă decât non-personale. Majoritatea vorbitorilor emoționali vor folosi mai multe dintre categoriile de sentimente pentru a transmite căldură.

surprinzător că oarecum timidul și distantul Jimmy Carter a obținut cel mai mic scor în această categorie (Ib., p. 170). Dintre pacienții psihiatrici, pacienții depresivi și impulsivi fac cele mai directe referințe, deoarece solicită asistență intervievatorului (Weintraub, 1981, p. 31).

Referințele personale sunt utilizate în situații ale căror subiecte includ vorbitorul și persoanele cunoscute de acesta. „*Mi-a plăcut președintele Kennedy*” și „*Gerald Ford a fost prietenul meu personal apropiat*” – sunt referințe personale. Situațiile ale căror subiecte nu sunt cunoscute de vorbitor sunt calificate ca non-personale. O utilizare aproape exclusivă a referințelor non-personale sugerează *detașarea față de ascultător*. Utilizarea mai mică a referințelor non-personale poate reflecta o preocupare concretă asupra propriei persoane și a mediului apropiat. John F. Kennedy a folosit puțin referințele personale. Acest lucru a sporit impresia unui lider *cool, detașat, stăpân pe situație*.

Expresii creative sau colorate. Această categorie include toate aparițiile de inteligență, metaforă și utilizarea idiosincratică a limbajului. Dacă expresiile colorate sunt de înaltă calitate, ele pot reflecta prezența unei minți originale. Originale sau nu, expresiile colorate sunt percepute de majoritatea ascultătorilor ca fiind distractive. Exemple de expresii creative ar fi: „*un cer roșu neîntrerupt*” și „*scene de disipare răvășită*”.

Discurs emoțional. Anterior au fost identificate expresiile sentimentelor ca o categorie care transmite emoție, dar nu este singura categorie de acest fel. Ascultătorii asociază următoarele categorii pentru a transmite emoție: (1) folosirea lui *eu* mai degrabă decât *noi*; (2) adverbe care intensifică; (3) referințe directe și (4) referințe personale mai degrabă decât non-personale. Majoritatea vorbitorilor emoționali vor folosi mai multe dintre categoriile de sentimente pentru a transmite căldură.

TRĂSĂTURILE DE PERSONALITATE SUNT REFLECTATE ÎN DISCURSURI DE ALEGERILE GRAMATICALE

Hotărâre. Pregătirea pentru decizie poate fi măsurată prin frecvența apariției calificativelor. Numeroase calitative sugerează nehotărâre, anxietate. Analiza discursurilor relevă faptul că, dintre președinții de după cel de-Al Doilea Război Mondial, Gerald Ford a obținut cel mai mare punctaj în această categorie.

Reconsiderarea sau revenirea asupra deciziei este cel mai bine reflectată de utilizarea moderată a retractoarelor.

Utilizarea frecventă a retractoarelor și a negativelor este asociată cu **impulsivitate** în multe cazuri. În timpul crizei Watergate, Richard Nixon a acționat ocazional impulsiv. Această tendință a fost reflectată de intensificarea utilizării retractoarelor și a negativelor.

Vorbitorii cu **dispoziții furioase** devin frecvent iritabili în timpul interviurilor. Ocazional, ei explodează dacă sunt provocați de intervievator. În astfel de cazuri, utilizarea calificativelor poate dispărea complet. În furia extremă, toate dovezile de nehotărâre dispar. O altă caracteristică a discursului furios este negativitatea. În unele mostre de vorbire furioasă, utilizarea negativelor poate fi de până la cinci ori mai mare decât a vorbirii normale. Alte constatări demne de menționat sunt utilizarea întrebărilor retorice și a referințelor directe, indicând o implicare agresivă a ascultătorului. Discursul supărat este neobișnuit pentru liderii mondiali, care, în general, încearcă să se prezinte calmi și stăpâni pe sine în fața ascultătorilor.

Vorbitorii care au control emoțional. Persoanele controlate emoțional tind să aibă scoruri scăzute în majoritatea sau în toate categoriile de sentimente. Vorbitorii care sunt percepuți ca expresivi sau calzi au scoruri mari la categoriile de sentimente. Discursul vorbitorilor opoziționali sau încăpățânați se caracterizează prin prezența multor negative.

Controlul comportamentului. Această trăsătură de personalitate este reflectată verbal în cel puțin două moduri. Vorbitorii care controlează sunt deseori controlați emoțional, adică folosesc rar categoriile de sentimente. Pentru a evita să se găsească într-o situație necontrolată, vorbitorii controlați încearcă să se pregătească pentru interviuri limitând întrebările jurnaliștilor la anumite subiecte pentru care au studiat cu atenție. O astfel de pregătire va fi relevată printr-o frecvență scăzută a calificativelor.

Pasivitatea. Cea mai utilă reflectare verbală a pasivității este, probabil, utilizarea frecventă a pronumelui personal *eu*. *Eu* este aproape întotdeauna folosit ca obiect al unui verb și, prin urmare, este mai degrabă destinatarul decât inițiatorul acțiunii.

Comportament dominator. Verbozitatea, utilizarea multor conexiuni (calitative, retractoare și explicatoare) și întreruperile caracterizează

Utilizarea frecventă a retractoarelor și a negativelor este asociată cu impulsivitate în multe cazuri. În timpul crizei Watergate, Richard Nixon a acționat ocazional impulsiv. Această tendință a fost reflectată de intensificarea utilizării retractoarelor și a negativelor.

cel mai bine comportamentul conversațional dominator. Când comportamentul dominator devine intimidant, în comportamentul verbal al vorbitorului pot apărea comenzi și obscenități. Dintre președinții de după cel de-Al Doilea Război Mondial, Lyndon Johnson a fost cel mai dominator în comportamentul său verbal.

Creativitate. Cum putem măsura creativitatea verbală? Potrivit lui Richard Ohmann (1967), există trei moduri prin care creativitatea poate fi exprimată în limbaj: un scriitor sau vorbitor poate crea cuvinte noi; poate face noi asociații sintactice, adică să pună împreună cuvintele în moduri inedite; și se poate exprima în metafore originale.

Comportament familiar. Manifestările verbale ale comportamentului familiar includ utilizarea prenumelor, un obicei preferat al lui Ronald Reagan (Weintraub, 1989, pp. 174-715), comentarii despre viața personală a intervievatorului și aluzii la evenimente sau persoane cunoscute intervievatului. Aceste manierisme verbale se pot reflecta într-un scor ridicat al referințelor directe. Persoanele familiare folosesc frecvent tachinarea și clovneria în relațiile lor cu ceilalți, o tactică pe care mulți ascultători o consideră jenantă și nepotrivită. Lyndon Johnson a fost cel mai familiar dintre președinții de după cel de-Al Doilea Război Mondial (Ib., p. 144).

Reziliența este capacitatea de recuperare rapidă din situații nefericite sau eșec. Această caracteristică poate fi evaluată prin măsurarea capacității unui vorbitor de a pierde și, apoi, de a-și recăpăta stilul verbal pe parcursul unui interviu sau, chiar mai bine, pe parcursul mai multor interviuri care se întind pe zile sau săptămâni. Un vorbitor vulnerabil poate fi atât de traumatizat de o performanță verbală eșuată, încât capacitatea sa de a răspunde public la întrebări poate fi afectată pentru un timp. Richard Nixon și-a pierdut temporar stilul obișnuit de vorbire în timpul scandalului Watergate. Comportamentul lui verbal semăna cu cel al unui pacient deprimat. După soluționarea crizei, el și-a recăpătat modul obișnuit de a vorbi.

Răspuns la stres. Această trăsătură este măsurată cel mai bine atunci când datele verbale au fost adunate în timpul interviurilor de stres. Răspunsurile vorbitorului la întrebări provocatoare sunt punctate și comparate cu celelalte scoruri ale individului atunci când răspunde la întrebări neutre. Dacă, de exemplu, utilizarea de către un vorbitor atât a calificativelor, cât și a retractoarelor crește ca răspuns la întrebările

de stres, putem concluziona că vorbitorul devine mai puțin decis în situații de criză. Dacă, drept răspuns la întrebări de confruntare, un vorbitor folosește pronumele *eu* mai mult și pronumele *noi* mai puțin, este probabil ca, în situații de criză, acel individ să se bazeze mai mult pe propriile resurse și mai puțin pe ajutorul altora. Pe de altă parte, un vorbitor care nu poate accepta responsabilitatea exclusivă pentru situațiile de criză este susceptibil să reacționeze în sens invers, folosind mai mult pronumele *noi* și mai puțin pronumele *eu*.

STUDIU DE CAZ: JIMMY CARTER ȘI RONALD REAGAN

Concret, analiza comportamentului verbal se bazează pe identificarea trăsăturilor de personalitate pe care decidem să le evaluăm și să le evidențiem. În descrierea metodei, au fost deja subliniate anumite trăsături de personalitate, cum ar fi impulsivitatea, hotărârea, vulnerabilitatea, asumarea responsabilității etc.

În 1986, a fost publicată o analiză verbală a liderilor politici. Folosind mostre alese aleatoriu din conferințele lor de presă prezidențiale, au fost comparate stilurile spontane de vorbire ale lui Jimmy Carter și Ronald Reagan. Au apărut diferențe semnificative între comportamentul verbal al celor doi președinți. Utilizarea de către Carter a categoriilor verbale l-a arătat a fi timid, distant, competitiv și defensiv atunci când a fost provocat. În schimb, Reagan era antrenant, generos, încrezător, distractiv și detașat cu presa de la Casa Albă. Sub presiune, Reagan a arătat o tendință de a nega aspectele neplăcute ale realității și, în anumite cazuri, de a inversa deciziile luate anterior (Weintraub, 1980).

CONCLUZII

Un beneficiu al analizei discursurilor liderilor politici mai ales în situații de criză rezidă tocmai în posibilitatea de a contura cadrul negocierilor menite să aducă adversarii la un dialog constructiv, care să pună capăt ostilităților.

Alt motiv pentru studierea discursurilor liderilor politici este posibilitatea celor care realizează astfel de documentații de a analiza dincolo de conținuturile tematice ale discursurilor, memoriilor, scrisorilor, conversațiilor transcrise. Analiza personalității unui lider politic bazată în întregime doar pe conținutul unei narațiuni poate fi influențată de subiectivismul autorului și să conțină erori.

Utilizarea de către Carter a categoriilor verbale l-a arătat a fi timid, distant, competitiv și defensiv atunci când a fost provocat. În schimb, Reagan era antrenant, generos, încrezător, distractiv și detașat cu presa de la Casa Albă.

Reziliența este capacitatea de recuperare rapidă din situații nefericite sau eșec. Această caracteristică poate fi evaluată prin măsurarea capacității unui vorbitor de a pierde și, apoi, de a-și recăpăta stilul verbal pe parcursul unui interviu sau, chiar mai bine, pe parcursul mai multor interviuri care se întind pe zile sau săptămâni.

Această metodă care poate compara, într-un mod rezonabil și sistematic, comportamentul și stilurile de vorbire poate fi utilă istoricilor și biografilor.

Analistul poate să dezvolte un profil complex al stilului de conducere și asumare a deciziei pe care liderul politic îl va prezenta. Trăsăturile de personalitate coroborate cu frecvența expresiilor verbale utilizate oferă informații importante despre acțiunile liderului, dacă va respecta sau va contesta constrângerile, va fi deschis sau închis la informațiile din mediu, se va concentra mai mult pe rezolvarea problemelor sau pe construirea comunității și va fi mai dur sau mai rezilient.

Rapiditatea cu care conflictele internaționale pot „deveni critice” și consecințele catastrofale ale calculelor greșite fac ca evaluările exacte ale psihologiei liderilor să fie dezvoltate rapid și să fie monitorizate îndeaproape în timpul crizelor.

BIBLIOGRAFIE:

1. Aronson, H., Weintraub, W. (1967). *Verbal Productivity as a Measure of Change in Affective Status*. Psychological Reports 20, pp. 483-487.
2. Bonham, G.M. (1993). *Cognitive Mapping as a Technique for Supporting International Negotiation*. Theory and Decision, 34, pp. 255-273.
3. Carver, C.S., Scheier, M.F, Weintraub, J.K. (1989). *Assessing coping strategies: A theoretically based approach*. Journal of Personality and Social Psychology.
4. *Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders* (1980). International Studies Quarterly, 24, pp. 7-46.
5. Hermann, M. (1976). *Circumstances under Which Leader Personality Will Affect Foreign Policy: Some Propositions*. În J. Rosenau (ed.), *In Search of Global Patterns*, pp. 326-332. New York: Free Press.
6. Laffal, J. (1965). *Pathological and Normal Language*. New York: Atherton Press.
7. Lalljee, M., Cook, M. (1975). *Anxiety and Ritualized Speech*. British Journal of Psychology, 66, pp. 299-306.
8. Schafer, M. (2000). *Issues in Assessing Psychological Characteristics at a Distance: An Introduction to the Symposium*. Political Psychology, 21, pp. 511-527.
9. Schafer, M. Forthcoming. *Assessing Psychological Characteristics in Foreign Policy Analysis*. Political Psychology.
10. Weintraub, W. (1981). *Verbal Behavior: Adaptation and Psychopathology*. New York: Springer.

11. Weintraub, W. (1986). *Personality Profiles of American Presidents as Revealed in Their Public Statements: The Presidential News Conferences of Jimmy Carter and Ronald Reagan*. Political Psychology, 7, pp. 285-295.
12. Weintraub, W. (1989). *Verbal Behavior in Everyday Life*. New York: Springer.
13. Weintraub, W., Aronson, H. (1964). *The Application of Verbal Behavior Analysis to the Study of Psychological Defense Mechanisms. II: Speech Patterns Associated with Impulsive Behavior*. Journal of Nervous and Mental Disease, 139, pp. 75-82.
14. Weintraub, W., Aronson, H. (1965). *The Application of Verbal Behavior Analysis to the Study of Psychological Defense Mechanisms. III: Speech Patterns Associated with Delusional Behavior*. Journal of Nervous and Mental Disease, 141, pp. 172-179.
15. Weintraub, W., Aronson, H. (1969). *Application of Verbal Behavior Analysis to the Study of Psychological Defense Mechanisms. IV: Speech Patterns Associated with Overeating*. Archives of General Psychiatry, 21, pp. 739-744.
16. Weintraub, W., Aronson, H. (1974). *Verbal Behavior Analysis and Psychological Defense Mechanisms. VI: Speech Patterns Associated with Compulsive Behavior*. Archives of General Psychiatry, 30, pp. 297-300.
17. Weintraub, W., Plaut, M.S. (1985). *Qualifying Phrases as a Measure of Spontaneity in Speech*. Journal of Nervous and Mental Disease, 173, pp. 694-697.

Analiza personalității unui lider politic bazată în întregime doar pe conținutul unei narațiuni poate fi influențată de subiectivismul autorului și să conțină erori. Această metodă care poate compara, într-un mod rezonabil și sistematic, comportamentul și stilurile de vorbire poate fi utilă istoricilor și biografilor.

GHEORGHE I. BRĂȚIANU ȘI PROBLEMATICA STRĂMTORILOR MĂRII NEGRE (1933-1944) – „FATALITATEA STRĂMTORILOR” –

Prof. univ. dr. Petre OTU

Universitatea Națională de Știință și Tehnologie, Politehnica București;
Centrul Universitar Pitești; Președintele Comisiei Române de Istorie Militară
10.55535/GMR.2024.1.12

The study analyses the position expressed between 1933 and 1944 by Gheorghe I. Brătianu regarding the Black Sea Straits Question. Through the works published during those years, he established himself as one of the greatest Romanian historians, his scientific interests focusing on the evolution of Romanians in the Middle Ages as well as on the role of the Black Sea in all international relations.

In this context, as a Professor at the University of Bucharest, between 1941-1943, he taught a course at the Faculty of Letters and Philosophy on The Black Sea Question, in which he extensively developed his concepts. They can be summarized in the phrase according to which Romania has faced the Pontus Euxinus "Straits fatalism" throughout its existence.

At the same time, as a politician and party leader, Gheorghe I. Brătianu opposed Nicolae Titulescu's policy of envisaging a mutual assistance treaty with the Soviet Union, a country that had not recognised the unification of Basarabia with Romania. As such, he criticized the position adopted by Romania at the Montreux Conference (22 June-21 July 1936), which modified the status of the Bosphorus and Dardanelles Straits, according to Moscow's interests. By the Convention signed on 20 July 1936, the access of non-littoral military ships was severely restricted.

Keywords: Black Sea; Bosphorus and Dardanelles Straits; Gheorghe I. Brătianu; Nicolae Titulescu; Montreux Convention;

Gheorghe I. Brătianu și problematica strâmtorilor Mării Negre (1933-1944)
– „Fatalitatea strâmtorilor” –

Problematika Strâmtorilor Mării Negre a preocupat îndelung istoriografia noastră mai veche și mai nouă. Aș aminti, cu titlul de exemplu, contribuțiile lui Constantin Diamandi (ANIC, dosar 29), Nicolae Iorga (1871-1940) (1915), Nicolae Dașcovici (1888-1969) (Studiu introductiv, 1937; 1937; 1943), precum și preocupările mai recente ale Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la Convenția de la Montreux¹.

În rândul istoricilor care au abordat chestiunea Strâmtorilor se regăsește, așa cum se cunoaște, și Gheorghe I. Brătianu, de la care s-au împlinit, în 2023, 125 de ani de la naștere și 70 de ani de la moarte, săvârșită în condiții dramatice la Sighet².

În cele ce urmează, ca semn al omagiului pentru acest mare savant al României, mă voi opri succint la contribuțiile sale referitoare la acest subiect atât de important pentru națiunea română. Considerațiile vor avea în vedere anii 1933-1944, perioada cea mai fertilă sub raport științific, deși Gheorghe I. Brătianu a desfășurat și o vie activitate politică, el fiind, între 1930 și 1938, și președintele Partidului Național Liberal (georgist) (Gruber, 2013).

Interesul pentru Marea Neagră și implicit pentru strâmtorile sale s-a născut de timpuriu, respectiv în cadrul studiilor doctorale de la Paris, când Gheorghe I. Brătianu a elaborat o teză privind activitatea comercială a genovezilor în Marea Neagră, susținută strălucit în 1929 (Brătianu, 2014)³. Ulterior, a publicat un însemnat număr de lucrări

Interesul pentru Marea Neagră și implicit pentru strâmtorile sale s-a născut de timpuriu, respectiv în cadrul studiilor doctorale de la Paris, când Gheorghe I. Brătianu a elaborat o teză privind activitatea comercială a genovezilor în Marea Neagră, susținută strălucit în 1929.

¹ A se vedea volumul *Marea Neagră de la „lacul bizantin” la provocările secolului XXI* (2006). București: Editura Militară.

² Pentru împrejurările morții, a se vedea, între altele, Brătianu. M. Gh. (1997). *Gheorghe I. Brătianu – enigma morții sale*, în românește de Antonia Constantinescu, cu un studiu de Șerban Papacostea și alte texte întregitoare și cu o addenda de Ion C. Brătianu. București: Fundația Academia Civică; *Gheorghe I. Brătianu în dosarele securității. Documente. Perioada domiciliului obligatoriu. Arestarea. Detenția. Moartea* (2006). Selecția documentelor, studiu introductiv, note și addenda Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, prefață acad. Dinu Giurescu. București: Editura Enciclopedică.

³ Brătianu, Gh. I. (2014). *Recherches sur le commerce Génois et les Vénitiennes dans la Mer Noire aux XIII-e-XIV-e siècles*. Editori: Victor Spinei și Ionel Căndea. București: Editura Academiei Române; Brăila, Muzeul Brăilei: Editura Istros. După cum mărturisea Constantin C. Giurescu, susținerea tezei la Sorbona a durat cinci ore. (Cf. Giurescu, Const. C., 2000. *Amintiri*, ediție îngrijită de Giurescu, D. C., București: Editura All, p. 135).

În cursul anului 1941, Gheorghe I. Brătianu, transferat de la Universitatea din Iași la cea din București, a inclus în programa analitică a Facultății de filosofie și litere un nou curs, intitulat „Chestiunea Mării Negre”, pe care l-a predat în anii 1941-1942 și 1942-1943, în total 51 de prelegeri.

pe aceeași problematică, reunite în volume distincte sau inserate în paginile unor periodice în țară și în străinătate. Totodată, problemele Mării Negre, regimul navigației în arealul pontic și problematica strâmtoarelor au fost analizate secvențial în diferite lucrări de mai mare sau mică întindere.

În cursul anului 1941, Gheorghe I. Brătianu, transferat de la Universitatea din Iași la cea din București, a inclus în programa analitică a Facultății de filosofie și litere un nou curs, intitulat *Chestiunea Mării Negre*, pe care l-a predat în anii 1941-1942 și 1942-1943, în total 51 de prelegeri. Perioada analizată este cuprinsă între 1484, anul în care Imperiul otoman cucerește cetățile Chilia și Cetatea Albă, până la declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, ceea ce arată, încă o dată, spiritul de sinteză al savantului, având în vedere durata lungă analizată.

În finalul cursului, el explică preferința pentru tratarea Mării Negre, preocupările sale continuând, cum se știe, cu marea sa lucrare: *La Mer Noire. Des origines à la conquête ottomane*, apărută mai întâi în străinătate și abia în 1988 în România, grație lui Victor Spinei (Brătianu, 1988).

Istoria românilor, subliniază savantul, a evoluat între două realități geografice și factori permanenți – muntele și marea. În cursul său predat la Universitatea din București, intitulat *Chestiunea Mării Negre* și editat recent cu toate rigorile științifice de către Victor Spinei, președintele Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române, și Ionel Cândea, membru corespondent al Academiei Române, savantul își motiva preferința pentru rolul mării astfel: „Iar dacă am ales pentru cursul acesta o problemă pe latura mării, am făcut-o pentru două motive. Întâi, pentru că această latură a mării ne aduce pe planul universal, pe latura mării pătrundem în istoria universală. Latura muntelui este o problemă națională, o problemă limitată în spațiu./.../ În al doilea rând, pentru că eu cred că această problemă a mării trebuie să fie mai adânc înscrisă în conștiința națională.

A vorbi de problema muntelui ar fi să împingem uși deschise. Despre problema muntelui nu este nevoie să vorbim, ea este înrădăcinată adânc în conștiința fiecăruia dintre noi; oricare român are gândul ațintit la ceea ce lipsește din această direcție. Din acest punct de vedere, conștiința românească este asemănătoare pornirilor inimii, care n-are nevoie de îndemn pentru a fi urmate.

Problema mării este o problemă a rațiunii. Nu este prima dată când se așază în fața noastră dilema inimii și rațiunii. În 1916, am ales problema inimii, pentru că problema mării nu prezenta atunci gravitatea pe care o înfățișează astăzi. Pe latura mării, atunci înfruntam o Rusie care se prăbușea, pe când problema spre mare cuprinde acum amenințarea unei puteri formidabile, ca Uniunea Sovietică de astăzi.

Problema muntelui, să nu ne-o ascundem, este o problemă a vecinătății cu Ungaria, o țară cu care dușmănia s-a ascuțit în războiul actual; ea desigur nu este așa ușoară/.../ Puneți în balanță aceste două împrejurări și veți vedea că vor cumpăni pornirile inimii, care ne îndeamnă spre munte. Această problemă a mării apasă mai mult judecata noastră decât aceea a generațiilor trecute” (2022, pp. 918-919).

Gheorghe I. Brătianu a fost preocupat și de geopolitică, fiind membru al comitetului de redacție al publicației „*Geopolitica și Geoistoria. Revistă Română pentru Sud-Estul European*”. Din comitet mai făceau parte: Sabin Mănuilă, Mircea Vulcănescu și Anton Golopenția. Aici a publicat studiul *Geopolitica, factor educativ și național* (1941, pp. 13-17), reluat apoi în volumul *Cuvinte pentru Români* (1942, pp. 95-106).

Una dintre cele mai importante contribuții ale lui Gheorghe I. Brătianu ce are legătură cu Marea Neagră și Strâmtoarele ei este categoria de spațiu. În lecția inaugurală a cursului despre Marea Neagră de la Universitate, el a vorbit în trecut despre „*spațiul de siguranță al românilor*”, ceea ce a atras reacții pe plan intern și extern. De exemplu, organul de presă al Partidului Național Socialist German, „*Voelkischer Beobachter*” din 30 decembrie 1941, referindu-se la cele spuse de savant, făcea legătura directă cu evenimentele aflate în desfășurare, descifrând tendințe de extensiune teritorială din partea României, care era „*deplin conștientă de poziția ei la Marea Neagră, care trebuia apărută de amenințarea sovietică, singura care periclitează siguranța acestui popor. În felul acesta se explică dorința României de a avea puncte de sprijin și sfere de influență pe coasta Mării Negre*” (ANIC, dosar 505, f. 2).

Această înțelegere greșită a lucrurilor de către ziarul german, care reflecta desigur și poziția cercurilor oficiale, l-a determinat pe Gheorghe I. Brătianu să revină, în prelegerea din 12 ianuarie 1942, cu noi precizări, în care și-a fixat concepția în această complicată

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

„Problema mării este o problemă a rațiunii. Nu este prima dată când se așază în fața noastră dilema inimii și rațiunii. În 1916, am ales problema inimii, pentru că problema mării nu prezenta atunci gravitatea pe care o înfățișează astăzi. Pe latura mării, atunci înfruntam o Rusie care se prăbușea, pe când problema spre mare cuprinde acum amenințarea unei puteri formidabile, ca Uniunea Sovietică de astăzi”.

Gheorghe I. Brătianu a apreciat că există trei categorii de spații – etnic, vital și de securitate. Spațiul etnic este cel mai lesne de definit, deoarece el reprezintă arealul „pe care trăiește același neam, poporul cu același grai și aceeași conștiință a originii, alcătuit din oameni pe care îi leagă unii de alții toate firele, văzute și nevăzute, din care se țese ceea ce se definește, în înțelesul modern al termenului de națiune”.

problemă. Ulterior, el a mai analizat aceste aspecte și cu alte ocazii, inclusiv în lucrarea *Origines et formation de l'unité roumaine* (1943, pp. 19-26; 35-45)⁴.

Gheorghe I. Brătianu a apreciat că există trei categorii de spații – etnic, vital și de securitate. *Spațiul etnic* este cel mai lesne de definit, deoarece el reprezintă arealul „pe care trăiește același neam, poporul cu același grai și aceeași conștiință a originii, alcătuit din oameni pe care îi leagă unii de alții toate firele, văzute și nevăzute, din care se țese ceea ce se definește, în înțelesul modern al termenului de națiune” (ANIC, dosar 218, f. 4). Într-o altă formulare, spațiul etnic este „*spațiul locuit de același popor, în sensul de națiune (...), comunitate de origine, limbă, conștiință comună*” (Ib.).

Spațiul etnic este, în opinia savantului, o stare de fapt cu un caracter relativ stabil, deși și aici se pot produce mutații care țin de potențialul demografic, puterea de expansiune a limbii, ce pot crește sau scădea.

Spațiul vital reprezintă, după aprecierile lui Gheorghe I. Brătianu, un concept ce aparține geopoliticii și el poate fi definit doar prin referința la un raport de forțe. El este „*întinderea dincolo de limitele populației de aceeași origine cu influențe mai mult sau mai puțin precumpănitoare ale unei națiuni sau ale unui stat, care le justifică prin numărul covârșitor al populațiunii sale, prin potențialul demografic care provoacă sporiri de populație, nevoi crescânde; în fine, prin superioritatea economică, industrială etc., care cer, firește, debușeri*” (Ib., f. 2-3).

În viziunea lui Gheorghe I. Brătianu, spațiul vital avea un caracter, prin excelență, ofensiv și era legat de mari interese, de rivalitățile și de ciocnirile marilor puteri care aspirau la supremația mondială. Savantul a făcut referiri la Germania, acolo unde liderii celui de-al Treilea Reich au adoptat oficial teoria „*spațiului vital*”. După opinia sa, Germania, până în primăvara anului 1939, a acționat conform comandamentelor etnice, iar, odată cu extinderea controlului asupra Cadrilaterului, Boemiei, teoria „*spațiului vital*” a fost pusă în practică.

⁴ Versiunea în limba română, *Originile și formarea unității românești* (2018), ediția a II-a revizuită și adăugită, traducere de Maria Pavel, ediție, studiu introductiv, notă asupra ediției, note, comentarii și indice de Ion Toderășcu. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 45-61.

La fel au procedat și Sovietele odată cu ocuparea statelor baltice, a unei părți din Finlanda și a Basarabiei, unde nu mai puteau invoca principiul etnic, așa cum au făcut-o în cazul ocupării unei părți a Poloniei, în septembrie 1939.

Analiza istorică, dar și teribila înclăștare de forțe care avea loc în acel moment l-au determinat pe Gheorghe I. Brătianu să opereze cu o nouă categorie de spațiu, și anume acela de *spațiu de securitate*. Acesta cuprinde „*acele regiuni și puncte fără de care o Națiune nu poate îndeplini nici misiunea ei istorică, nici posibilitățile care alcătuiesc destinul ei*” (Ib., f. 4).

Ce raporturi există între spațiul de securitate și celelalte două tipuri de spațiu analizate? În opinia savantului, situația cea mai puternică o are poporul al cărui spațiu etnic coincide cu cel de securitate, dar acest lucru este mai rar. În ceea ce privește situația românilor, în mai multe privințe, spațiul etnic coincide cu cel de securitate. Sunt zone din sudul Dunării locuite de români, rămase adevărate insule după prăbușirea Romanității Orientale, care fac parte din spațiul etnic, dar nu și din cel de securitate, deoarece „*se află prea departe de miezul în jurul căruia s-a constituit unitatea politică a neamului nostru*” (Ib., f. 10).

La fel stau lucrurile la răsărit și la apus, dar România nu a revendicat niciodată acele spații. O dovedește memoriul din februarie 1919 al delegației române la Conferința de Pace de la Paris.

Problema se pune și invers. Sunt unele zone care nu mai intră în spațiul etnic, dar intră cât se poate de evident în spațiul de securitate. Gheorghe I. Brătianu dă exemplul regiunea locuită de secui, înfiptă ca un cui în mijlocul masei românești.

Având în vedere conexiunile munte-mare pe care Gheorghe I. Brătianu le-a evidențiat⁵, România avea mari interese de securitate în anumite regiuni din bazinul pontic, respectiv Strâmtorile și peninsula Crimeea. Statutul acestora era esențial pentru evoluția statului român, deoarece Marea Neagră se prezenta ca o mare închisă, iar Crimeea era un bastion maritim care dintotdeauna a controlat mare parte din traficul maritim al Mării Negre.

⁵ Pe larg, în lucrarea Gheorghe I. Brătianu (1995). *Originile și formarea unității românești. Prelegeri ținute la Școala Superioară de Război*, ediție îngrijită, note, postfață, addenda, repere cronologice Aurel Pentelescu, Petre Otu. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.

Având în vedere conexiunile munte-mare pe care Gheorghe I. Brătianu le-a evidențiat, România avea mari interese de securitate în anumite regiuni din bazinul pontic, respectiv Strâmtorile și peninsula Crimeea. Statutul acestora era esențial pentru evoluția statului român, deoarece Marea Neagră se prezenta ca o mare închisă, iar Crimeea era un bastion maritim care dintotdeauna a controlat mare parte din traficul maritim al Mării Negre.

Interesul României pentru aceste obiective nu înseamnă în niciun fel că statul român era adeptul unei politici expansioniste și anexioniste. Soluția era ca statutul acestor regiuni să fie de așa manieră stabilit, încât să nu afecteze interesele românești. Savantul a subliniat două situații în care doleanțele României au fost rezolvate favorabil – Congresul de Pace de la Paris (1856), care a demilitarizat Crimeea, și Conferința de la Lausanne, din 1923, care a dezarmat Strâmtoarele și a asigurat libertatea comercială în Marea Neagră.

Spațiul de securitate poate fi privit sub îndoit aspect. În analiza sa, Gheorghe I. Brătianu a avut în vedere semnificația sa permanentă, aflată în indisolubilă legătură cu interesele de durată ale statului român. Desigur că el putea fi privit și sub aspect temporar, legat de situații concrete, de considerații strategice și militare. Iată, de exemplu, campania armatei române din 1919, în Ungaria, devenită bolșevică în primăvara aceluiași an, a răspuns unui interes de securitate temporar al Europei și al României, acela de a stăvili expansiunea bolșevismului spre centrul și vestul Europei⁶.

Un alt exemplu privește campania armatei române din anii 1941-1942, care a dus trupele române la Cotul Donului, în stepa Calmucă și la poalele Caucazului. Aici nu mai erau interesele României, dar regiunile din spatele trupelor române reprezentau, fără îndoială, un spațiu de securitate, care temporar, trebuia să fie asigurat, deoarece era o condiție importantă a obținerii victoriei pe câmpul de luptă.

În concluzie, spațiul de securitate este prin excelență o noțiune defensivă, spre deosebire de spațiul vital, care este o noțiune ofensivă, ce implică neapărat o politică expansionistă. Gheorghe I. Brătianu a fost deosebit de clar în această privință – România nu a ajuns să-și pună problema „spațiului vital”, ci numai a „spațiului de securitate”, care este o chestiune primordială pentru existența fiecărui stat.

Această subliniere este, credem, foarte importantă pentru a preveni orice „derapaj” al interpretării contribuțiilor savantului în aceste probleme de ordin geopolitic, care, de altfel, în perioada regimului comunist, au reprezentat „capete de acuzare” pentru exterminarea

⁶ Ib., p. 58. Pentru participarea României la Conferința de pace de la Paris (1919) și campania din 1919, a se vedea și lucrarea Gheorghe I. Brătianu (2001). *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*, ediție îngrijită și prefață de Șerban Papacostea. București: Editura Corint.

fizică a lui Gheorghe I. Brătianu și interzicerea operei sale istorice.

Dar, problema Strâmtoarelor, a Mării Negre a constituit o preocupare constantă și a activității politice a lui Gheorghe I. Brătianu, care era șeful Partidului Național Liberal (georgist), desprins în 1930 din Partidul Național Liberal, motivul disidenței fiind atitudinea față de urcarea pe tron a lui Carol al II-lea, prințul dezmoștenit cu patru ani în urmă.

Începând din 1933, Gheorghe I. Brătianu s-a opus permanent politicii duse de Nicolae Titulescu în privința apropierii de Uniunea Sovietică și mai ales a proiectatului tratat de asistență mutuală cu marele vecin. În reuniunile de partid, în presa timpului, la tribuna Parlamentului, Gheorghe I. Brătianu a criticat permanent politica titulesciană în această direcție.

La 24 iunie 1934, el a interpellat pe Nicolae Titulescu asupra condițiilor în care s-a realizat stabilirea relațiilor diplomatice (Brătianu, 1934, pp. 101-102). Șirul intervențiilor a continuat, Brătianu împotrivindu-se categoric proiectului de tratat de asistență mutuală dintre România și Uniunea Sovietică. El aprecia că nu putem să lăsăm apărarea României Mari pe seama Armatei Roșii, știut fiind că Moscova nu a recunoscut unirea Basarabiei din anul 1918⁷.

Era firesc ca Gheorghe I. Brătianu să-și manifeste îngrijorarea față de semnarea Convenției de la Montreux (21 iulie 1936)⁸. El considera atitudinea României drept stranie. Era de acord că Bucureștii trebuiau să sprijine Turcia, aliata noastră din Antanta Balcanică, dar, dincolo de acest sprijin, Moscova și-a impus voința, blocând, practic, accesul forțelor navale militare ale neriveranilor în Marea Neagră (Brătianu, 2022, pp. 912-913). Fortificarea Strâmtoarelor era în avantajul Turciei, limitarea prezenței vaselor străine era în favoarea Rusiei. „Însă, acolo unde punctele noastre de vedere se întâlneau cu cele sovietice, aprecia savantul, acolo se deschidea un imens semn de întrebare asupra scopurilor pe care le-ar fi urmărit delegatul nostru” (Ib., p. 913).

⁷ Pe larg, în Otu, P., Penteliescu, A., Brătianu Gh. I. (2003). *Istorie și Politică*. București: Editura Corint, pp. 23-47. Alte detalii documentare în lucrările: Gheorghe I. Brătianu (1936). *La Roumanie et l'URSS*, Bucarest; Idem (1936). *La Roumanie et la crise du système politique européen*, Bucarest; Idem (1937). *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucarest; *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, responsabil de volum: Costin Ionescu, autori: Vitalie Văratric, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc. București: Editura Fundației Culturale Române, pp. 44-81.

⁸ Pentru Conferința de la Montreux, detalii în Deutsch, R. (1975). *Conferința de la Montreux*. București: Editura Politică.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Începând din 1933, Gheorghe I. Brătianu s-a opus permanent politicii duse de Nicolae Titulescu în privința apropierii de Uniunea Sovietică și mai ales a proiectatului tratat de asistență mutuală cu marele vecin. În reuniunile de partid, în presa timpului, la tribuna Parlamentului, Gheorghe I. Brătianu a criticat permanent politica titulesciană în această direcție.

Gheorghe I. Brătianu a fost deosebit de preocupat de evoluția situației internaționale și de perspectivele României. Astfel, încheierea pactului tripartit anglo-franco-turc (19 octombrie 1939) l-a neliniștit, el apreciind că Pactul Înțelegerii Balcanice a devenit caduc, deoarece Turcia și-a luat angajamentul să nu întreprindă nicio acțiune împotriva Uniunii Sovietice.

Mai mult, în 1937, s-a pus și problema desființării Comisiei Europene de la gurile Dunării, dar ideea a fost abandonată temporar, întrucât s-a apreciat că este bine ca acolo să fie măcar simbolic și alte pavilioane ale neriveranilor, nu numai al Uniunii Sovietice⁹.

După cum se cunoaște, la Conferința de la Sinaia, din 18 august 1938, „Comisia Europeană a Dunării” a decis transmiterea în cea mai mare parte a prerogativelor sale României (Gogeanu, 1970, pp. 243-245; Cârțană, Seftiuc, 1972, pp. 325-327; Stanciu, pp. 297-299). În urma acestei decizii, această organizație dispărea și se înființează „Administrația Dunării de Jos”, organism aflat sub controlul guvernului României, desființat, la rândul lui, în 1940, odată cu creșterea influenței Germaniei în zonă. În toamna anului 1940 s-a desfășurat Conferința Dunării, care a reflectat animozitățile din ce în ce mai mari dintre Germania și Uniunea Sovietică, aceasta din urmă dorind să-și extindă influența pe Dunăre (Trașcă, 2013, pp. 185-207).

Gheorghe I. Brătianu a fost, de asemenea, deosebit de preocupat de evoluția situației internaționale și de perspectivele României. Astfel, încheierea pactului tripartit anglo-franco-turc (19 octombrie 1939) l-a neliniștit, el apreciind că Pactul Înțelegerii Balcanice a devenit caduc, deoarece Turcia și-a luat angajamentul să nu întreprindă nicio acțiune împotriva Uniunii Sovietice. Ba mai mult, existența acordului dovedea că Turcia avea informațiuni precise că „Rusia Sovietică este pe cale de a începe o acțiune diplomatică în sud-estul Europei în sensul celor întreprinse în statele baltice” (ANIC, dosar 139/1939, f. 84). După opinia sa, pactul tripartit anglo-franco-turc era îndreptat împotriva unei expansiuni a Italiei în Mediterana și Balcani.

Gheorghe I. Brătianu a intuit corect viitoarele acțiuni ale Uniunii Sovietice, dar a greșit, cel puțin pe termen scurt, locul unde se vor produce acestea. Ele au avut loc nu în sud-est, așa cum aprecia savantul, ci în nord, în Peninsula Scandinavă, ceea ce a creat României

⁹ Pe larg asupra istoricului comisiei, în Stanciu, Șt. (2002). *România și Comisia Europeană a Dunării: Diplomatie, suveranitate, cooperare internațională*, cuvânt înainte acad. Dan Berindei. Galați: Editura Pax Aura Mundi; Ardeleanu, Const. (2020). *The European Commission of the Danube (1856-1948). An experiment in international administration*. Boston: Brill, Lieden.

un moment de respiro, clasa politică de la București nutriend iluzia că poate scăpa din strânsoarea pactului Ribbentrop-Molotov¹⁰.

În lucrările sale, Brătianu a reliefat și câteva constante geopolitice, referitoare la Marea Neagră și Strâmtorile sale. Cine a stăpânit Strâmtorile a simțit nevoia să aibă și controlul Crimeii; invers, puterea care a stăpânit peninsula a făcut eforturi mari pentru a ajunge la Strâmtori. Acest principiu geostrategic este confirmat puternic de evoluția istorică din acest areal; exemple – Imperiile roman, bizantin, otoman, rus. De regulă, cine a stăpânit Strâmtorile a controlat și Crimeea (sau cea mai mare parte din ea). Invers, deși a existat un adevărat program de expansiune, nu s-a ajuns la un control efectiv al Strâmtorilor (Imperiul rus, URSS, Federația Rusă).

În cursul celui de-Al Doilea Război Mondial, Gheorghe I. Brătianu a continuat să fie preocupat de problematica strâmtorilor, el vorbind de o „fatalitate geografică” a acestora. Iată ce scria el în ziarul „Curentul” din 17 martie 1944: „De va reuși vreodată politica Rusiei să ocolească fatalitatea geografică a strâmtorilor, ce își mărginește sub toate latitudinile perspectivele ei maritime, ea nu va putea ocoli fatalitatea nu mai puțin evidentă a răfuelii cu puterea britanică, dacă nu chiar cu întregul sistem politic al statelor anglo-saxone. Nicio constantă nu e mai temeinică decât aceea pe care o înscrie în istorie desenul însuși al hărții”. (Curentul, 1944).

BIBLIOGRAFIE:

1. Ardeleanu, Const. (2020). *The European Commission of the Danube (1856-1948). An experiment in international administration*. Brill, Lieden, Boston
2. Arhivele Naționale Istorice Centrale/ANIC, fond Constantin Diamandi, dosar nr. 29; fond Familia Brătianu, dosar nr. 505, f. 2; dosar nr. 218, f. 4, 10; dosar nr. 505, f. 2-4; fond *Diracția Generală a Poliției*, dosar nr. 139/1939, f. 84.

¹⁰ Pentru pactul germano-sovietic din 23 august 1939 și consecințele sale asupra României a se vedea, între altele: Constantin, F. (1991). *Între Hitler și Stalin: România și pactul Ribbentrop-Molotov*. București: Editura Danubius; Bold, E., Seftiuc, I. (2010). *Pactul Ribbentrop-Molotov și implicațiile sale internaționale*, ediția a II-a revizuită și adăugită. Iași: Editura Demiurg Plus; *De la Marea Baltică la Marea Neagră 1939-1940 (Studii și documente privind negocierea, încheierea și aplicarea Pactului Molotov-Ribbentrop)* (2019), editori: Ion Șișcanu, Daniela Șișcanu. Chișinău: Tipografia Lexon Prim etc.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

În lucrările sale, Brătianu a reliefat și câteva constante geopolitice, referitoare la Marea Neagră și Strâmtorile sale. Cine a stăpânit Strâmtorile a simțit nevoia să aibă și controlul Crimeii; invers, puterea care a stăpânit peninsula a făcut eforturi mari pentru a ajunge la Strâmtori. Acest principiu geostrategic este confirmat puternic de evoluția istorică din acest areal; exemple – Imperiile roman, bizantin, otoman, rus.

3. Bold, E., Seftiuc, I. (2010). *Pactul Ribbentrop-Molotov și implicațiile sale internaționale*, ediția a II-a revizuită și adăugită. Iași: Editura Demiurg Plus.
4. Brătianu, Gh. I. (1934). *Problemele politicii noastre externe*. București: Editura „Mișcarea”, pp. 101-102.
5. Brătianu, Gh. I. (1941). *Geopolitica, factor educativ și național în „Geopolitică și geoistoria. Revistă Română pentru Sud-Estul European”, nr. 1*, pp. 13-17.
6. Brătianu, Gh. I. (1942). *Cuvinte pentru România*. București, pp. 95-106.
7. Brătianu, Gh. I. (1943). *Origines et formations de l'unité roumaine*. Institut D'Historire Universelle N. Iorga. București, pp. 19-26, 36-45. Versiunea în limba română, *Originile și formarea unității românești*, ediția a II-a revăzută și adăugită, traducere de Maria Pavel, ediție, studiu introductiv, notă asupra ediției, note, comentarii și indice de Ion Toderașcu. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 45-61.
8. Brătianu, Gh. I. (1988). *Marea Neagră. De la origini la cucerirea otomană*, vol. I-II, traducere de Michaela Spinei, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Victor Spinei. București: Editura Meridiane.
9. Brătianu, Gh. I. (1995). *Originile și formarea unității românești. Prelegeri ținute la Școala Superioară de Război*, ediție îngrijită, note, postfață, addenda, repere cronologice Aurel Pentelescu, Petre Otu. București: Editura Academiei de Înalte Studii Militare.
10. Brătianu, Gh. I. (2001). *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*, ediție îngrijită și prefață de Șerban Papacostea. București: Editura Corint.
11. Brătianu, Gh. I. (2014). *Recherches sur le commerce Génois et le Vénitien dans la Mer Noire aux XIII-e-XIV-e siècles*, editori Victor Spinei și Ionel Câdea. București, Brăila.
12. Brătianu, Gh. I. (2022). *Chestiunea Mării Negre*, ediție îngrijită de Victor Spinei, Ionel Câdea. București: Editura Litera, pp. 918-919.
13. Brătianu, M. Gh. (1997). *Gheorghe I. Brătianu – enigma morții sale*, în românește de Antonia Constantinescu, cu un studiu de Șerban Papacostea și alte texte întregitoare și cu o addenda de Ion C. Brătianu. București: Fundația Academia Civică.
14. Cârțână, I., Seftiuc, I. (1972). *Dunărea în istoria poporului român*. București: Editura Științifică, pp. 325-327.
15. Constantiniu, F. (1991). *Între Hitler și Stalin: România și pactul Ribbentrop-Molotov*. București: Editura Danubius.
16. *Curentul*, 17 martie 1944. Articolul „Fatalitatea Strâmtorilor”.
17. Dașcovici, N. (1937). *Marea noastră sau regimul Strâmtorilor*. Iași.
18. Dașcovici, N. (1943). *Regimul Dunării și al Strâmtorilor în ultimele două decenii (cu o anexă documentară)*. Iași: Tipografia Alexandru Țerek.

19. *De la Marea Baltică la Marea Neagră 1939-1940 (Studiu și documente privind negocierea, încheierea și aplicarea Pactului Molotov-Ribbentrop)* (2019), editori: Ion Șișcanu, Daniela Șișcanu. Chișinău: Tipografia Lexon Prim
20. Deutsch, R. (1975). *Conferința de la Montreux*. București: Editura Politică.
21. *Gheorghe I. Brătianu în dosarele securității. Documente. Perioada domiciliului obligatoriu. Arestarea. Detenția. Moartea* (2006). Selecția documentelor, studiu introductiv, note și addenda Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, prefață acad. Dinu Giurescu. București: Editura Enciclopedică.
22. Giurescu, C.C. (2000). *Amintiri*, ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu. București: Editura All, p. 135.
23. Gogeanu, P. (1970). *Dunărea în relațiile internaționale*. București: Editura Politică, pp. 243-245.
24. Gruber, G. (2013). *Partidul Național-Liberal-Gheorghe I. Brătianu*, prefață de Vasile Ciobanu. Iași: Institutul European.
25. Iorga, N. (1915). *Dardanelele. Amintiri istorice* (N. Iorga, membru al Academiei Române). *Analele Academiei Române*, tom XXXVII. *Memoriile Secțiunii Istorice*. București: Librăria Socec&Co, C. Sfetea, Pavel Suru.
26. *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public* (1937), cu un studiu introductiv de N. Dașcovici. Iași: Tipografia concesionară Alexandru Țerek.
27. *Marea Neagră de la „lacul bizantin” la provocările secolului XXI* (2006). București. Editura Militară.
28. Otu, P., Pentelescu, A. (2003). *Gheorghe I. Brătianu. Istorie și Politică*. București: Editura Corint, pp. 23-47. Alte detalii documentare în lucrările: Gheorghe I. Brătianu, *La Roumanie et l'URSS*, Bucarest, 1936; Idem, *La Roumanie et la crise du système politique européen*, Bucarest, 1936; Idem, *La politique extérieure de la Roumanie*, Bucarest, 1937; *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, responsabil de volum: Costin Ionescu, autori: Vitalie Vărațic, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc. București: Editura Fundației Culturale Române, 2003, pp. 44-81.
29. Stanciu, Șt. (2002). *România și Comisia Europeană a Dunării: Diplomatie, suveranitate, cooperare internațională*, cuvânt înainte acad. Dan Berindei. Galați: Editura Pax Aura Mundi.
30. Trașcă, O. (2013). *Relațiile politice și militare româno-germane (septembrie 1940-august 1944)*. Cluj-Napoca: Argonaut, pp. 185-207.

SERVICIILE DE SPIONAJ ȘI CONTRASPIONAJ ALE IMPERIULUI RUS – CONSIDERAȚII GENERALE –

Dr. Artur LEȘCU

Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport,
Chișinău, Republica Moldova
10.55535/GMR.2024.1.13

The Russian Empire was based, since the early years of the nineteenth century, mainly on military force, in the composition of which an important role was played by the accumulation of information on opponents and the fight against foreign espionage inside the country. Despite the central role attributed to these secret services, the Russian Empire did not have a specialized body in the field of military espionage. In this context, based on a vast and new Russian historiographical material, accumulated as a result of research by the National Archives of the Republic of Moldova, the author presents, by the method of analysis of historical documents, a perspective of the genesis, activity and results obtained by the Russian intelligence and counter-espionage services of the tsarist period.

Keywords: counterintelligence; secret services; Russian Empire; intelligence; amateurism;

INTRODUCERE

Imperiul Rus, ca și predecesorul său, Țaratul Rus, era un stat caracterizat de dorința creșterii și expansiunii teritoriale datorate războaielor. În acest sens, este explicabil rolul central pe care îl avea armata în cadrul structurilor de stat, Rusia transformându-se într-o adevărată țară militarizată.

Surprinzător, dar această țară militarizată nu dispunea de un serviciu adecvat, responsabil de culegerea informației, atât de necesar pentru elaborarea unei viziuni strategice asupra obiectivelor politicii externe și planificarea campaniilor militare menite să realizeze obiective propuse.

EXPUNERE

În Rusia, activitatea de colectare a informației cu caracter militar era responsabilitatea, de la caz la caz, a diferitelor structuri ale statului, cel mai adesea a celor responsabile de politica externă, de la Biroul Ambasadorilor și Biroul Extern, în perioada medievală, până la Colegiul și Ministerul de Externe, în perioada modernă. Rolul armatei în obținerea informației era unul limitat, procedeele fiind rudimentare și neprofesionale. Odată cu instituirea, de către Petru cel Mare, a armatei regulate, militarii au început să desfășoare activități în domeniul culegerii informației și combaterii spionajului străin. Astfel de misiuni, din punct de vedere formal, erau puse pe seama serviciului general-cvartirmaistrului, înființat în 1711, organ care, în linii mari, reprezenta prototipul statului-major și care activa numai pe timp de război și acțiuni militare. Odată cu întemeierea, în 1763, a Statului Major General, serviciul general-cvartirmaistrului a intrat în componența sa, însă, paradoxal, era lipsit de sarcina de a executa

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Odată cu instituirea, de către Petru cel Mare, a armatei regulate, militarii au început să desfășoare activități în domeniul culegerii informației și combaterii spionajului străin. Astfel de misiuni, din punct de vedere formal, erau puse pe seama serviciului general-cvartirmaistrului, înființat în 1711, organ care, în linii mari, reprezenta prototipul statului-major și care activa numai pe timp de război și acțiuni militare.

misiuni de recunoaștere și contraspionaj, situație care s-a menținut până în 1796, când Împăratul Pavel I (1754-1801) a desființat Statul Major General.

Pe întreaga perioadă, serviciile secrete ruse au avut rezultate mediocre, cauzate de lipsa unui organ specializat, de suprapunerea activităților de spionaj cu cele de contraspionaj, de lipsa specialiștilor anume instruiți în acest domeniu, de unde au provenit amatorismul în acțiuni și o serie de realizări hazardate (Алексеев, 1998, p. 31). Ineficiența serviciilor respective a putut contribui la activitatea nestingerită desfășurată în armata rusă, în timpul Războiului de șapte ani (1756-1762), a spionului prusac, căpitanul Lamerti, care raporta superiorilor săi despre starea reală a armatei ruse, în special a Regimentului Moldovenesc de husari. El a reușit să atragă în rețeaua sa pe vagmistrul regimentului respectiv, Keller, delegat pe lângă feldmareșalul Apraxin, care, îndeplinind serviciile personale pe lângă feldmareșal, se strecura sistematic la inamic și furniza informații prețioase, izbutind chiar, la sfârșit, să fugă la prusaci (Leșcu, 2005, p. 77).

Primele încercări de a sistematiza lucrurile în domeniul informativ apar în timpul domniei lui Alexandru I (1801-1825), care, în 1802, a înființat Ministerul de Război, în sarcina căruia, împreună cu Ministerul de Externe, a fost pusă colectarea informației privind potențialul militar al altor țări, ceea ce însemna, de fapt, revenirea la situația anterioară domniei lui Pavel I.

Primul organ specializat în culegerea informației cu caracter militar a fost constituit la 28 august 1810, când, în urma deciziei ministrului de Război, generalul de infanterie Mihail Barclay de Tolly, a luat naștere „*Expediția afacerilor secrete pe lângă Ministerul de Război*”, la conducerea căreia era numit colonelul Alexei Voeikov (Алексеев, 2010, p. 16). La 27 ianuarie 1812, „*Expediția*” a fost transformată în „*Cancelaria specială de pe lângă Ministrul de Război*”, cu misiunea de culegere, analiză și generalizarea informației militare de peste hotare, atribuții rămase neschimbate pe durata întregii perioade a războaielor napoleoniene (Ib., p. 17). După cinci ani de activitate, existența

unui organ specializat în spionaj a fost considerată ca inutilă, rușii revenind, în 1815, la sistemul vechi și greoi de colectare a informației. Cea mai mare parte de colectare a informației în domeniul militar era în responsabilitatea Ministerului de Externe, prin misiunile diplomatice ale Rusiei în străinătate, în componența cărora, sporadic, erau strecurați ofițerii Marelui Stat Major. Către anul 1825, Rusia avea peste tot în lume 24 de consulate generale, inclusiv câte unul în Moldova și în Țara Românească, fapt ce indică importanța strategică a acestor țări în viziunea guvernanților de la St. Petersburg (Ib., p. 126).

Din partea Ministerului de Război, de spionaj militar răspundea Secția 1-a a serviciului general-cvartirmaistrului a Marelui Stat Major (Ib., p. 92), care, periodic, trimitea în străinătate așa-zise expediții științifice, compuse în exclusivitate din ofițeri (Ib., p. 95), așa cum a fost cea din 1834, trimisă în Moldova și Țara Românească sub conducerea colonelului Statului Major General, Carl Emanuel Victor von Ruge. În urma acestei expediții, a fost alcătuită descrierea amănunțită, din punct de vedere militar, a ambelor țări, cu hărți și desene, fără drept de a fi editată și pusă în vânzare (Ib., p. 112).

Toate cele constatate se referă numai la spionajul militar strategic, cel de ordin tactic neexistând din punct de vedere structural. Cu cercetarea tactică se ocupau, din proprie inițiativă, comandanți de diferite ranguri, de la divizie în jos, cu rezultate și reușite îndoielnice. Acestei constatări i se adaugă și faptul că armata și statul nu dispuneau de serviciul adecvat de contraspionaj, atribuții care erau puse, de la caz la caz, în sarcina organelor locale de poliție.

Despre ineficiența serviciului de spionaj existent în armata rusă la nivel tactic (nivelul operativ, la acel moment, nici nu exista) stă mărturie cazul colonelului Ivan Liprandi. În ajunul Războiului ruso-turc din 1828-1829, generalul Pavel Kisileff, șeful Statului Major al Armatei a 2-a, l-a trimis, în 1827, pe colonelul Ivan Liprandi în Țara Moldovei cu misiunea de a cerceta starea forțelor militare naționale și a celor turce din regiune. Ajungând la Iași, a încropit o rețea de spioni, compusă din fanarioți și bulgari.

Din partea Ministerului de Război, de spionaj militar răspundea Secția 1-a a serviciului general-cvartirmaistrului a Marelui Stat Major, care, periodic, trimitea în străinătate așa-zise expediții științifice, compuse în exclusivitate din ofițeri, așa cum a fost cea din 1834, trimisă în Moldova și Țara Românească sub conducerea colonelului Statului Major General, Carl Emanuel Victor von Ruge.

La scurt timp, activitatea sa a trezit bănuiele din partea autorităților, el fiind demascat în țară, unde, la acel moment, nu existau servicii speciale, iar la porunca domnitorului Ioan Sandu Sturdza, a fost expulzat din țară. Ce-i drept, el s-a răzbunat pe bătrânul domnitor când, în primăvara anului 1828, odată intrată armata rusă în Iași, personal l-a arestat pe Ioan Sandu Sturdza și l-a expulzat în Basarabia (Leșcu, 2005, p. 187).

Războiul Crimeei (1853-1856) a demonstrat colapsul nu numai al serviciilor secrete ruse, ci și al întregului sistem militar. Etapa nouă în istoria serviciilor secrete ruse începe odată cu reformele militare din 1860-1870. După un secol de experimente în acest domeniu, s-a ajuns la înțelegerea importanței de a avea un serviciu secret specializat, independent de alte structuri și instituții ale statului. Astfel, din 1863, Statul Major General a devenit organul principal din cadrul Ministerului de Război responsabil de spionaj militar, devastând, din acest punct de vedere, Ministerul de Externe!

Serviciul informațional și de spionaj era structurat pe trei niveluri – strategic, operativ și tactic. De nivelul strategic erau răspunzătoare două secții ale Statului Major General, și anume secția a 3-a (Științe militare) și secția a 2-a (Asiatică) (Алексеев, 1998, p. 60), iar din 1903, în secția a 7-a, Direcția general-cvartirmaistrului (Ib., p. 85). De colectarea informației la nivel strategic se ocupau atașajii militari ruși, acreditați oficial pe lângă ambasaderele ruse din lume, toți ofițerii cu studii academice, reprezentați ai corpului Statului Major General. De spionajul militar la nivel operativ erau responsabile statele majore ale Regiunilor militare, unde, în cadrul Direcției general-cvartirmaistrului, au fost înființate secțiile de spionaj (cercetare).

La nivel tactic, de colectarea informației militare se ocupau toți cei care aveau interes și posibilități de a racola agenți secreți – jandarmii, grănicerii, poliția, mai puțin armata. Lipsa unui sistem centralizat de strângere a informației la nivel tactic îngreuna activitatea serviciilor de informare la nivel operativ, aflat în permanentă insuficiență de date. Astfel, în perioada 1903-1904, Statul Major al Regiunii Militare

Odesa, în absența propriei rețele de spioni, a prezentat în Ministerul de Război o singură informație despre fortificațiile române din Tulcea și acelea culese de către grăniceri, care erau subordonați Ministerului de Finanțe (Ib., p. 100).

Dacă, în privința spionajului militar, lucrurile erau cât de cât clare, cu totul alta era situația în domeniul contraspionajului. Până în 1911, Imperiul Rus nu dispunea de un serviciu special, axat propriu-zis pe combaterea spionajului și pe activități contrainformative. În acest domeniu activau, de sine stătător, mai multe ministere și departamente ale statului – Ministerul de Război, Ministerul Maritim, Poliția statului, Corpul Independent de jandarmi, Corpul Independent de grăniceri (Кирмель, 2006, p. 50), comandanți de unități militare și autoritățile locale. Bineînțeles că eficiența unui astfel de sistem era sub nivelul necesităților reale, iar în locul spionilor erau prinși și arestați oameni nevinovați. Astfel, la 17 august 1829, comandantul unui detașament rus de sub zidurile Giurgiului, generalul-maior A. Lașkarev, i-a arestat pe moldovenii Nicolai Matei, Mihai Patraș, Stoian Mitul, învinuiți de spionaj în folosul turcilor. Fără nicio probă concretă, ei au fost încătușați și trimiși în Basarabia (ANRM, dosar 229, f. 2). După un an de detenție în închisoarea din Hotin, abia după ce în favoarea lor s-a implicat guvernatorul Basarabiei, A. Sorokunski, demarând o anchetă care a demonstrat nevinovăția acestora, în 1830, ei au fost eliberați și s-au întors acasă, în Țara Moldovei (Ib., f. 19). Un caz similar a avut loc în ianuarie 1854, când locuitorul Ismailului, Ivan Vasiliev, a fost învinuit de spionaj în favoarea turcilor, fără a prezenta vreun material probatoriu sustenabil (ANRM, F. 6, inv. 3, d. 689, f. 1).

După ani de interminabile consfătuiri interministeriale și interdepartamentale, la 8 iunie 1911, a fost adoptat „Regulamentul de funcționarea secțiilor de contrainformații”. În baza acestui Regulament, a fost întemeiat un organ special, în cadrul armatei, responsabil de activități de contraspionaj. Conform regulamentului, în cadrul statelor majore ale Regiunilor Militare erau înființate secții de contrainformații, subordonate serviciului general-cvartirmaistrului,

Până în 1911, Imperiul Rus nu dispunea de un serviciu special, axat propriu-zis pe combaterea spionajului și pe activități contrainformative. În acest domeniu activau, de sine stătător, mai multe ministere și departamente ale statului – Ministerul de Război, Ministerul Maritim, Poliția statului, Corpul Independent de jandarmi, Corpul Independent de grăniceri, comandanți de unități militare și autoritățile locale.

În cadrul Regiunilor Militare existau două organe speciale, unul de informații, condus de un ofițer al Statului Major General, și altul de contrainformații, sub comanda ofițerului Corpului Independent de jandarmi, care activau separat, independent, fără a avea legătură între ele.

În fruntea cărora erau numiți, în mod obligatoriu, câte un ofițer al Corpului Independent de jandarmi. Astfel, în cadrul Regiunilor Militare existau două organe speciale, unul de informații, condus de un ofițer al Statului Major General, și altul de contrainformații, sub comanda ofițerului Corpului Independent de jandarmi, care activau separat, independent, fără a avea legătură între ele (Кирмель, 2006, p. 50). După cum putem observa, nici acest Regulament nu era lipsit de curențe, deoarece limita arealul responsabilităților la nivelul operativ și tactic, lipsind un organ central care ar coordona activitățile respective la nivelul tuturor regiunilor militare, responsabil de activități de ordin contrainformativ la nivelul strategic. Subordonarea dublă a secțiilor de contrainformații îngreuna și mai mult activitatea acestora. Sistemul respectiv a funcționat până la lovitura de stat din octombrie 1917.

CONCLUZII

Analizând activitatea serviciilor secrete ruse de informații și contrainformații, putem constata că, pe parcursul întregii sale existențe, Imperiul Rus nu a elaborat un sistem unic de servicii secrete în domeniul militar. Acestor servicii le erau caracteristice lipsa centralizării și coordonării activităților sale, starea organizațională amorfă, amatorismul în acțiuni, de unde și eficiența slabă în activitatea practică și sporadicele îndepliniri de obiective.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova/ANRM, fond 6, inventar 2, dosar 229, f. 2; inventar 3, dosar 689, f. 1.
2. Алексеев, М. (1998). Военная разведка России от Рюрика до Николая II. Книга I. Москва: Издательский дом „Русская разведка”, ИИА „Евразия+” (Alexeev, M. *Informațiile militare ale Rusiei de la Rurik la Nicolae al II-lea. Cartea I*. Moscova: Editura de informații rusești „IA Eurasia +”).
3. Алексеев, М. (2010). Военная разведка в Российской империи от Александра I до Александра II. Москва: Вече (Alexeev, M. *Informațiile militare în Imperiul Rus, de la Alexandru I la Alexandru al II-lea*. Moscova).

4. Кирмель, Н. (2006). Становление военной контрразведки Российской империи. În: Военно-исторический журнал, nr. 2. Москва (Kirmel, N. *Formarea contrainformațiilor militare ale Imperiului Rus*. În *Jurnal istoric militar*, nr. 2. Moscova).
5. Leșcu, An. (2005). *România în armata imperială rusă: secolul al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea*. București: Editura Militară.

INTERESE DEFENSIVE ROMÂNNO-GERMANE ÎN BAZINUL DE VEST AL MĂRII NEGRE (1943)

Dr. Alin SPÂNU

Universitatea din București
10.55535/GMR.2024.1.14

After the Battle of Stalingrad, Soviet forces moved towards the Sea of Azov and the Crimean Peninsula. Therefore, the German forces in the Black Sea devised plans to strengthen defensive capabilities. Among other things, the German 4th Air Fleet ordered the 8th Air Corps to plan the protection of convoys in the western Black Sea and the prevention of Soviet landings on the coasts.

The new plans also included the participation of secondary allies – Romania and Bulgaria – with various air units. During March-May 1943, German-Romanian discussions and negotiations took place to materialize air collaboration in the west of the Black Sea. Finally, it was decided that Romania would participate with seven squadrons in the joint effort, especially in the Crimean Peninsula. The Romanian pilots remained in Crimea until April 1944, when they were evacuated to Romania.

Keywords: Romania; Germany; Black Sea; cooperation; protection;

INTRODUCERE

Pierderea bătăliei de la Stalingrad (februarie 1943) (Pandea, Pavelescu, Ardeleanu, 1992; Profir, 1996; Vasile-Ozunu, Otu, 1999; Adam, 2022; Spânu, 2023; Ocoleanu, Bojor, 2023) și avansul Armatei Roșii au impus Germaniei elaborarea unor noi planuri operative. Una dintre direcțiile ofensivei sovietice era către Marea de Azov și peninsula Crimeea, care au devenit obiective principale. Apropierea frontului terestru de cele două obiective a fost întărită de intrarea în dotarea aeronauticii sovietice a avioanelor torpiloare, care atacau mai des și mai eficient convoaiele maritime ale statelor Axei. Prin urmare, forțele germane din Marea Neagră – navale și aeriene – au conceput planuri de întărire a capacităților defensive. Între altele, Flota 4 Aeriană germană a ordonat Corpului 8 Aerian să planifice protecția convoaielor din vestul Mării Negre și prevenirea debarcărilor sovietice pe coaste. Noile planuri includeau și participarea aliaților secundari – România și Bulgaria – cu diverse unități aeriene.

La 16 martie 1943, Corpul 8 Aerian german a trimis Misiunii Militare Aeriene germane din România ordinul privind cercetarea, siguranța coastelor și paza convoaielor în vestul Mării Negre. În primul rând, comandantul aviației de recunoaștere din vestul Mării Negre urma să preia această misiune, care trebuia să aibă următoarele resurse:

- a) Grupa 126 Hidroavioane de cercetare și Divizionul 913 apărare antiaeriană de bord (germane);
- b) Comandantul aviației române din Marea Neagră, cu:
 - o grupă de avioane Blenheim sau Potez, în zona Constanța;
 - o grupă de avioane Blenheim sau Potez, în zona Odessa.
- c) Comandantul aviației de vânătoare române din Marea Neagră, cu:
 - una-două grupe de avioane de vânătoare, la Odessa;
 - o grupă de avioane de vânătoare, la Eupatoria;
 - Grupul de Hidroavioane He-114;
 - Grupul 20 Hidroavioane aflat deja la Eupatoria.
- d) Grupa de recunoaștere bulgară, cu avioane Arado-196.

Forțele germane din Marea Neagră – navale și aeriene – au conceput planuri de întărire a capacităților defensive. Între altele, Flota 4 Aeriană germană a ordonat Corpului 8 Aerian să planifice protecția convoaielor din vestul Mării Negre și prevenirea debarcărilor sovietice pe coaste. Noile planuri includeau și participarea aliaților secundari – România și Bulgaria – cu diverse unități aeriene.

Apărarea coastelor române de sud urma să se facă de către aviația de vânătoare „*printr-o foarte strânsă colaborare cu Misiunea Aero germană din România*” (ANIC, 1943, dosar 53, f. 19). Corpul 8 Aerian german a specificat că formațiunile aeriene române și bulgare integrate în acest nou comandament „*nu vor putea avea forțe mai mici de 50% din necesarul lor*” (Ib.). Urmau alte prevederi, privind aprovizionarea, transmisiunile și instruirea, care încheiau ordinul semnat de generalul Martin Fiebig¹.

Ordinul avea și două anexe, care arătau puterea navală sovietică și posibilitățile de acțiune.

Anexa 1 prevedea măsuri de apărare contra încercărilor de debarcare în zona Grupului de Armate „A”. În opinia analiștilor germani, navele sovietice din Marea Neagră puteau transporta efectivul a cinci divizii, plus armamentul greu, puteau aproviziona marile unități care luptau de-a lungul coastelor, precum și descărca și transborda alimente în porturile care aveau căi ferate, pentru trupele care acționau în Caucazul de Vest. Se menționa că, prin prezența și acțiunea Corpului 8 Aerian german, va fi „*combătută, cu forțele întrunite, orice încercare de debarcare a rușilor în zona de operații al Grupului de Armate «A»*” (Ib., f. 21).

Anexa 2 prezenta flota de război și pe cea comercială sovietică, precum și posibilitățile operative. Flota de război cuprindea, la începutul anului 1943: un cuirasat, trei crucișătoare – „*unul în doc, gata probabil la sfârșitul lui aprilie*” (Ib., f. 25) –, un crucișător ușor, o navă școală, un vas conducător de flotilă, opt distrugătoare, două torpiloare, opt vase căutătoare de mine, 43 de submarine, 40 de vedete rapide – „*tip modern, cu armament de aruncat torpile*” (Ib.) –, 50 de vase blindate și armate cu motor (vânătoare contra submarinelor), 50 de vase diferite tip R, două vase mari de pasageri adaptate pentru transport trupe, trei vase însoțitoare submarine și două spărgătoare de gheață.

¹ General Martin Fiebig (1891-1947), pilot (1915), a condus Escadrila 3 Bombardament până în 1918. Colonel (1939), general (1940) și comandant al Corpurilor 4 și 2 Aeriene, cu care a participat la campaniile din vest și Balcani. În perioada iulie 1942-mai 1943, a condus Corpul 8 Aerian, apoi Corpul 10 Aerian și Comandamentul Forțelor Aeriene de Sud-Est (mai 1943-septembrie 1944). Comandant al Corpului 2 Aerian (februarie-aprilie 1945) și al Comandamentului Forțelor Aeriene de Nord-Est (aprilie-mai 1945). Capturat de britanici, a fost predat lugoslaviei, unde a fost judecat, condamnat la moarte și executat.

Flota comercială conținea 40 de vase, care aveau aproape 110.000 de tone brutto, 50 de vase de cabotaj (cca 20.000 de tone brutto) și alte nave mai mici. Tonajul global ar fi fost de 125.000 de tone brutto, la care se adăugau cele șapte tancuri de petrol a câte 7.000 de tone brutto fiecare. Portul unde se afla Comandamentul maritim sovietic era Poti. Aici se găseau: baza pentru vasele mari, divizia de submarine, un distrugător și vasele de vânătoare contra submarinelor. Alte porturi în care se aflau nave sovietice erau Batumi – „*punct de sprijin pentru unități de submarine și cele de vânătoare împotriva acestora*” (Ib., f. 26) –, Chobi (pentru vase mici până la distrugătoare), Ochamchira, Gelendjik, Tuapse, Suhumi, Adler și Gudauta.

NEGOCIERI, ANALIZE ȘI ACȚIUNI COMUNE ROMÂNNO-GERMANE

La 20 martie 1943, generalul Alfred Gerstenberg², atașat al aerului la Legația Germaniei din București, îi scria mareșalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, despre „*noile dispoziții pentru apărarea convoaielor și a coastelor în Marea Neagră*” (Ib., f. 16). Generalul german își definea scrisoarea drept „*o orientare provizorie*” (Ib.), care urma să fie definitivată de feldmareșalul Wolfram von Richtofen³, comandantul Flotei 4 Aeriene germane. „*Ar trebui ordonat*” – scria elegant Gerstenberg – ca liderul român să aprobe înființarea de formațiuni aeriene românești și a unui Stat Major român la Constanța, condus de un colonel, care să execute ordinele Corpului 8 Aerian. Totodată, rezultatele recunoașterilor din Marea Neagră urmau să fie comunicate către: Comandamentul Aviației de Recunoaștere din Marea Neagră și Comandamentul Forțelor Aeriene române, respectiv Corpul 8 Aerian și Flota 4 Aeriană, care le retransmiteau către Misiunea

² Alfred Gerstenberg (1893-1959), ofițer de cavalerie (1912), a trecut în aviație la izbucnirea Primului Război Mondial. După război, revine în cavalerie (1919-1926), apoi demisionează din armată. Revine în activitate în 1934 și este numit atașat militar aeronautic la București (1 iunie 1938) și comandantul Luftwaffe în România (15 februarie 1942). Capturat la 28 august 1944, este trimis în URSS, de unde este eliberat în 1955. Pentru mai multe detalii: Gerstenberg (2019).

³ Feldmareșalul Wolfram von Richtofen (1895-1945) a participat la războiul civil din Spania (1936-1939) ca șef de Stat Major și comandant al Legiunii Condor. General-maior (1938), comandant al Corpului 8 Aerian (1940); general-colonel (februarie 1942), comandant al Flotei 4 Aeriană (iulie 1942), feldmareșal (februarie 1943).

La 20 martie 1943, generalul Alfred Gerstenberg, atașat al aerului la Legația Germaniei din București, îi scria mareșalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, despre „noile dispoziții pentru apărarea convoaielor și a coastelor în Marea Neagră”.

În opinia analiștilor germani, navele sovietice din Marea Neagră puteau transporta efectivul a cinci divizii, plus armamentul greu, puteau aproviziona marile unități care luptau de-a lungul coastelor, precum și descărca și transborda alimente în porturile care aveau căi ferate, pentru trupele care acționau în Caucazul de Vest.

La 25 martie 1943, Cabinetul Militar-Biroul 2 a sintetizat punctele principale ale solicitărilor germane. Pe acest material, colonelul Radu Davidescu, șeful Cabinetului Militar, a adnotat: „Incomplet. Să se refacă nota de biroul de studii (cdor. Deveselu și cpt. Lăzărescu). Să se expună și cele din anexă în măsura în care pot interesa pe dl. Mareșal. Să se arate și punctul de vedere al marinei și aviației noastre, luând relații prin contact personal cu SSM și SSA. Urgent!”

Militară Aeriană germană din România. Misiunea Militară Aeriană germană va raporta informațiile către mareșalul Ion Antonescu, Marele Stat Major român și generalul Gheorghe Jienescu⁴.

La 25 martie 1943, Cabinetul Militar-Biroul 2 a sintetizat punctele principale ale solicitărilor germane. Pe acest material, colonelul Radu Davidescu, șeful Cabinetului Militar, a adnotat: „Incomplet. Să se refacă nota de biroul de studii (cdor. Deveselu și cpt. Lăzărescu). Să se expună și cele din anexă în măsura în care pot interesa pe dl. Mareșal. Să se arate și punctul de vedere al marinei și aviației noastre, luând relații prin contact personal cu SSM⁵ și SSA⁶. Urgent!” (Ib., f. 30).

Primul răspuns a venit de la SSA, la 6 aprilie 1943, în care s-a arătat că Flota 4 Aeriană a însărcinat Corpul 8 Aerian cu operațiunile în bazinul Mării Negre. Mai exact, măsurile constau în siguranța apropiată și îndepărtată a coastelor între peninsula Crimeea și peninsula Taman, protecția convoaielor între România și Crimeea și recunoașterea aeriană a bazinului de vest al Mării Negre. SSA a remarcat că misiunea Corpului 8 Aerian era destinată a sprijini Grupul de Armate „A”, adică în zona peninsulelor Crimeea – Taman, dar nu și în bazinul vestic al Mării Negre, mai ales în cazul unor amenințări ale coastelor române sau bulgare. În al doilea rând, SSA a menționat că Statul Major al Aerului a dispus, prin Ordinul nr. 53 din 26 ianuarie 1943, apărarea litoralului dobrogean, basarabean și transnistrean de către Flotila 2 Vânătoare, sprijinită de Escadrilele 43 și 49 Vânătoare. Escadrila 43 se afla dislocată în Crimeea, cu misiunea de a apăra aerodromele și a supraveghea coastele în regiunea Kerci – Eupatoria. Mai mult, încă de la 26 martie 1942 a fost constituit Comandamentul Aero Marină (CAM) în Constanța, cu misiuni de recunoaștere de-a lungul litoralului până în Crimeea, în nordul Mării Negre, escortare convoaie etc. Organizarea CAM era următoarea:

- a) pentru acțiuni informative și siguranța transporturilor:
- o escadrilă recunoaștere, cu 6 avioane (3 la Constanța și 3 la Odessa);

⁴ Gheorghe Jienescu (1894-1971), comandor aviator (1937), subsecretar al Aerului în Ministerul Apărării Naționale (septembrie 1940) și general de escadră (10 mai 1941). La 23 august 1944 a fost arestat și condamnat la 20 de ani de închisoare, fiind eliberat în 1964. Pentru mai multe detalii: Antoniu (2021).

⁵ Subsecretariatul de Stat al Marinei.

⁶ Subsecretariatul de Stat al Aviației.

- două escadrile observație (IAR-39), una la Odessa, cealaltă la Eupatoria;
 - o escadrilă hidroaviație, la Mamaia.
- b) pentru apărarea litoralului și intervenția contra navelor inamice:
- o escadrilă bombardament (He-111), la Constanța;
 - un grup de bombardament (două escadrile Savoia-79B), la Tecuci;
 - o escadrilă bombardament în picaj, la Galați;
 - un grup de vânătoare (două escadrile), la Galați.

SSA a propus ca, față de solicitările germane, să se pună la dispoziție:

- o escadrilă recunoaștere, dislocată jumătate la Odessa, jumătate la Constanța;
- escadrila bombardament din Constanța în locul celei de-a doua escadrile de recunoaștere, dar care să rămână pe loc;
- o escadrilă observație (cea de la Eupatoria);
- o escadrilă hidroaviație (cea de la Mamaia);
- două escadrile vânătoare în loc de trei (a treia nu era disponibilă).

Din punct de vedere al organizării, CAM era propus ca intermediar între Corpul 8 Aerian și celelalte structuri de comandă române și germane. Pentru apărarea litoralului românesc (dobrogean, basarabean și transnistrean), care nu intrau în aria Corpului 8 Aerian, rămâneau unitățile aeriene române destinate acestei misiuni: două escadrile de bombardament Savoia-79B aflate la Tecuci, o escadrilă bombardament în picaj și o escadrilă de bombardament ușor (ambele la Galați). Totodată, pentru o apărare eficientă a coastelor române, SSA a propus: „Comandamentul Aerian german din Marea Neagră să nu poată face nicio dislocare de unități române fără prealabila aprobare a Comandamentului de Căpetenie român” (Ib., f. 35).

Două zile mai târziu, la 8 aprilie 1943, Comandamentul Marinei Regale a înaintat Președinției Consiliului de Miniștri-Cabinetul Militar opinia sa cu privire la propunerea germană: „nu suntem de acord cu propunerea germană de a se subordona Comandamentul Aero Marină către Conducătorul Aviației de Recunoaștere din Marea Neagră-Vest” (Ib., f. 43). Motivul era că organizarea existentă corespundea nevoilor operative, mai ales în bazinul de vest al Mării Negre. Mai mult, în propunerile germane nu apărea nicio legătură a aviației cu marina,

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Din punct de vedere al organizării, CAM era propus ca intermediar între Corpul 8 Aerian și celelalte structuri de comandă române și germane. Pentru apărarea litoralului românesc (dobrogean, basarabean și transnistrean), care nu intrau în aria Corpului 8 Aerian, rămâneau unitățile aeriene române destinate acestei misiuni: două escadrile de bombardament Savoia-79B aflate la Tecuci, o escadrilă bombardament în picaj și o escadrilă de bombardament ușor (ambele la Galați).

Opinia analitică a Cabinetului Militar era organizarea unei conferințe, cu participarea generalilor Ilie Șteflea (șeful Marelui Stat Major), Gheorghe Jienescu, Nicolae Șova și Alfred Gerstenberg, „pentru a găsi soluția cea mai bună care să împace toate dezideratele (unitate de conducere și legături operative)”.

care era atât de necesară protecției convoaielor care mergeau către/de la Bosfor și Crimeea. Comandamentul Marinei a propus înființarea unui Comandament Aero Mixt Marea Neagră, care să conțină un comandament român căruia să i se subordoneze forțele aeriene române și să aibă un șef de Stat Major german, care să comande forțele aeriene germano-bulgare. Pentru a ilustra ce se întâmplă în lipsa cooperării dintre forțele aeriene și navale, a fost prezentat un caz concret. Între 26 și 28 decembrie 1942, patru distrugătoare sovietice au ajuns la litoralul român/basarabean și au bombardat regiunea Budachi. Aviația română de bombardament nu a intervenit contra navelor sovietice „din cauza prea multor suprapuneri de comandamente” (Ib.).

Cabinetul Militar al Conducătorului Statului a revenit, la 13 aprilie 1943, cu o notă-sinteză despre solicitarea Corpului 8 Aerian german și opiniile SSA și SSM. Față de propunerea inițială, SSA a propus colaborarea CAM cu Conducătorul Aviației de Recunoaștere din Marea Neagră-Vest. Din solicitările germane, o escadrilă de bombardament va înlocui o escadrilă de vânătoare, iar cele două escadrile de vânătoare promise să fie dislocate la Cetatea-Albă, în loc de Odessa (pentru a apăra eficient litoralul basarabean și transnistrean).

Opinia analitică a Cabinetului Militar era organizarea unei conferințe, cu participarea generalilor Ilie Șteflea⁷ (șeful Marelui Stat Major), Gheorghe Jienescu, Nicolae Șova⁸ și Alfred Gerstenberg, „pentru a găsi soluția cea mai bună care să împace toate dezideratele (unitate de conducere și legături operative)” (Ib., f. 44). Pe acest material se afla și rezoluția mareșalului Antonescu: „Aprob să se întrunească conferința mixtă fără întârziere și după aceea voi decide” (Ib., f. 42).

În prima zi a lunii mai 1943, Marele Stat Major – Statul Major al Aerului – Secția a III-a Operații a înaintat Cabinetului Militar un material

⁷ General Ilie Șteflea (1887-1946), subșef al Marelui Stat Major (iunie 1939-august 1940), șef de Stat Major la Armata 1, secretar general la Ministerul Apărării (noiembrie 1940) și comandant al Diviziei 3 Infanterie (ianuarie 1941). La 20 ianuarie 1942 este numit șeful Marelui Stat Major și comandantul Armatei 4 (23-31 august 1944). La 11 octombrie 1944 a fost arestat, în ianuarie 1945 a primit arest la domiciliu, iar la 6 februarie 1945 a fost pus în retragere. Pentru mai multe detalii, a se consulta: Cioflină (1995); Dușu, Dobre (1997); Oroian, Nicolescu (2001).

⁸ Generalul Nicolae Șova (1885-1966), secretar general al Ministerului Apărării (iulie 1940-ianuarie 1941), comandantul Diviziei 1 Gardă (1941-1942), subsecretar de Stat pentru Marină (februarie 1943-august 1944) și comandant al Corpului 7 Armată (septembrie 1944-februarie 1945). A fost arestat, judecat și condamnat la 10 ani de închisoare (1946-1956). Pentru mai multe detalii despre viața și activitatea sa: Ichim (1996); Dușu, Dobre (1997).

cu organizarea și subordonarea forțelor aeriene române în vestul Mării Negre. Forțele române care urmau să opereze erau:

- o escadrilă recunoaștere (Blenheim);
- o escadrilă bombardament greu (He-111);
- două escadrile observație (IAR-39);
- două escadrile vânătoare (IAR-80);
- o escadrilă hidroaviație.

Acestea erau subordonate CAM din Constanța, care avea ca eșalon superior Corpul 1 Aerian german. Cum Corpul 1 Aerian german avea punctul de comandă în Crimeea, legătura urma să se realizeze prin Comandamentul Aerian german din Constanța. La 3 mai 1943 Conducătorul Statului a primit lucrarea „Organizarea operațiunilor aeriene în bazinul de Vest al Mării Negre”. După ce a citit, mareșalul a scris: „Nu avem vânătoare la Constanța-Cernavodă? De discutat în Consiliul de Colaborare. Dl. general Jienescu să aducă amănunte în privința bombardării orașului Constanța, organizării apărării A.A. și apărării pasive” (Ib., f. 49).

Urmare a solicitărilor germane și intereselor naționale, SSA a decis, la jumătatea lunii mai 1943, ca Flotila 3 Vânătoare, prin Grupul 4 Vânătoare, să constituie Eșalonul „E”. Acesta era alcătuit din Escadrila 46 Vânătoare, la Cetatea-Albă (13 avioane), Escadrila 49 Vânătoare, la Eupatoria (avioanele au ajuns în luna iunie 1943), și Escadrila 20 Observație, care se afla la Eupatoria mai demult. Dar, chiar și așa, necesitățile operative erau mult mai mari decât resursele puse la dispoziție. Din acest motiv, Comandamentul Aeronauticii Germane în România a trimis generalului Jienescu, la 26 iunie 1943, un raport în care, între altele a menționat: „Centrul de greutate al activității aeriene inamice contra convoaielor proprii se găsește în momentul de față pe coasta de vest a Crimeii. (...) O singură escadrilă nu va putea satisface în continuare nevoile cerute de protecția convoaielor” (Cârnu, Grigorie, Cimpoa, Nicoară, 2012, p. 417). În iulie 1943, generalul Gerstenberg a intervenit la generalul Jienescu pentru a detașa încă o escadrilă românească în peninsula Crimeea. Intervenția nu a avut succes, cum de altfel nici solicitările ulterioare nu au mai primit răspunsuri favorabile de la decidenții români.

Singura unitate aeriană autohtonă era Escadrila 49 Vânătoare, subordonată Corpului 1 Aerian german, care a solicitat echiparea

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Urmare a solicitărilor germane și intereselor naționale, SSA a decis, la jumătatea lunii mai 1943, ca Flotila 3 Vânătoare, prin Grupul 4 Vânătoare, să constituie Eșalonul „E”. Acesta era alcătuit din Escadrila 46 Vânătoare, la Cetatea-Albă (13 avioane), Escadrila 49 Vânătoare, la Eupatoria (avioanele au ajuns în luna iunie 1943), și Escadrila 20 Observație, care se afla la Eupatoria mai demult.

Singura unitate aeriană autohtonă era Escadrila 49 Vânătoare, subordonată Corpului 1 Aerian german, care a solicitat echiparea avioanelor române cu bombe, pentru a le putea folosi contra navelor inamice. La 6 iunie 1943, cinci avioane sovietice DB-3 au atacat Eupatoria, însă piloții români au reușit să doboare trei dintre acestea.

avioanelor române cu bombe, pentru a le putea folosi contra navelor inamice. La 6 iunie 1943, cinci avioane sovietice DB-3 au atacat Eupatoria, însă piloții români au reușit să doboare trei dintre acestea. Alt avion sovietic a fost doborât la 1 august 1943, tot de un pilot al Escadrilei 49. În perioada 1-15 august 1943, escadrila a efectuat 104 misiuni de luptă, 88 pentru escortarea unor nave și 16 alarme aeriene. La 14 octombrie 1943, Escadrilele 20 Observație și 49 Vânătoare s-au mutat de la Eupatoria la Saki. În perioada iunie 1943-februarie 1944, Escadrila 49 a participat la 844 de misiuni, înregistrând 15 victorii aeriene sigure și 7 probabile. La 9 aprilie 1944, avioanele române din Crimeea au fost evacuate în țară, frontul fiind, deja, în spațiul românesc.

CONCLUZII

Evoluția raporturilor aeriene între Germania și aliații săi a ținut cont de interesele... germane. Atunci când interesele maritime ale celui de-al III-lea Reich au început a fi afectate de marina și aviația sovietică, Comandamentele operaționale germane au luat decizii de înființări de structuri, întăriri și planificări de operații defensive. România a fost anticipativă și, cu un an înainte, a luat măsuri de supraveghere aeriană a Mării Negre și a coastelor proprii sau amice. La propunerile germane s-a răspuns pozitiv, dar condiționat, și nu s-a acceptat ulterior mărirea capacității operative acceptate inițial. În definitiv, interesele germane nu puteau fi mai presus de interesele naționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Adam, W. (2023). *Cu Paulus la Stalingrad. Sfârșitul unei armate*. București: Editura Militară.
2. Antoniu, D. (2021). *Destinul unui brav aviator. Generalul comandant Gheorghe Jienescu (1894-1971)*. București.
3. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Președinția Consiliului de Miniștri-Cabinetul Militar, dosar 53/ANIC, 1943.
4. Cârnu, F., Grigorie, N., Cimpoșca, E., Nicoară, M-A. (2012). *70 de ani de la intrarea României în Al Doilea Război Mondial. Contribuția forțelor aeriene române în campania anului 1941. Doctrină, instruire și înzestrare. Personalități. Acțiuni militare*. București: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei.
5. Cioflină, D. (1995). *Șefii Marelui Stat Major român 1941-1945. Destine la răscruce*. București: Editura Militară.

6. Dușu, A., Dobre, F. (1997). *Drama Generalilor Români (1944-1964)*. București: Editura Militară.
7. Gerstenberg A. (2019). *Gerstenberg își amintește*. București: Editura Miidecărți.
8. Ichim, E. (1996). *Generalul Nicolae Șova*. București: Editura Modelism.
9. Ocoleanu, I.-M., Bojor, M.-D. (2023). *Noi am luptat în Cotul Donului. Mărturiile ofițerilor și subofițerilor scăpați din iad. Declarații, hărți, rapoarte, dări de seamă. Documente inedite integrale*. București: Editura Militară.
10. Oroian, T., Nicolescu, G. (2001). *Șefii Statului Major General român (1859-2000)*, București: Editura Europa Nova.
11. Pandeia, A., Pavelescu, I., Ardeleanu, E. (1992). *Românii la Stalingrad. Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului și Stepa Calmucă*. București: Editura Militară.
12. Profir, I. (1996). *Singur pe cerul Stalingradului*. București: Editura Modelism.
13. Spănu, A. (2023). *Bătălia de la Stalingrad (1942-1943). Studii, analize și memorii românești*. București: Editura Militară.
14. Vasile-Ozunu, M., Otu, P. (1999). *Înfrânți și uitați. Românii în bătălia de la Stalingrad*. București: Editura Ion Cristoiu.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

ROMÂNII ȘI BULGARII – INCIDENTE LA FRONTIERA FLUVIALĂ A DUNĂRII (1890-1901) –

Dr. Daniel Silviu NICULAE

Asociația Istorică „Dimitrie Cantemir”, București
10.55535/GMR.2024.1.15

On 2/14 September 1829, the Peace Treaty of Adrianople between the Tsarist Empire and the Ottoman Empire was concluded with important effects for the two Romanian countries, Moldavia and Wallachia. Their political development was regulated by a separate document, an integral part of the text of the Treaty. The separate Act confirmed the agreements made by the Tsarist Empire and the Ottoman Empire in the text of the Akkerman (White Citadel) Convention on 25 September/7 October 1826, on the election of the Romanian ruler, following the wish and consent expressed by the Sublime Porte. In addition to these political issues, important for the topic covered in this article were the provisions related to the protection of the borders, especially the right bank of the Danube and the islands close to the left bank of the great river that were in proximity to the Ottoman Empire. According to the Adrianople Treaty of 1829, the thalweg along the Danube was considered the border between Moldova and Wallachia on the entire common sector until the confluence with the Prut River, agreement protected by the Sublime Porte.

In 1830, after the Treaty of Adrianople, a commission composed of the delegates of Wallachia, Moldavia, the Tsarist Empire and the Ottoman Empire proceeded to delimiting the river border between the Ottoman Empire and the Romanian Countries by fixing the existing thalweg at that time. Obviously, natural phenomena contributed over time to its modification, so that, after the Congress of Berlin in 1878, when it was decided to trace the land border between the countries bordering the Danube, a series of incidents at the Romanian-Bulgarian river border occurred. In this context, it is highlighted the strategic and economic importance of the Danube.

Keywords: islands border incidents; Treaty of Adrianople 1829; Geographical Service of the General Staff; thalweg; the Danube;

OSTROAVELE DUNĂRII – UN PRETEXT BULGAR PENTRU INSTABILITATE ȘI ANIMOZITĂȚI BILATERALE

La începutul anului 1890, Consulatul General al României de la Sofia transmitea zilnic Ministerului Afacerilor Străine de la București rapoarte în care evidenția demersurile făcute pe lângă guvernul bulgar cu privire la dese treceri ilegale ale bulgarilor în ostroavele atribuite României pentru a tăia pomii existenți pe suprafața acestora și a prăda tot ceea ce avea o conotație economică, motivând că acestea, în funcție de schimbarea cursului Dunării, aparțineau teritoriului bulgar. Din discuțiile purtate cu reprezentanții diplomați ai guvernului bulgar se impunea realizarea unei hărți fluviale a Dunării între Vidin și Silistra (AMAE, Fond Problema 52, f.n., p. 23), pentru a evidenția atât ostroavele românești, cât și pe cele bulgărești. În cele din urmă, la 4 martie 1891, Agenția Diplomatică de la Sofia a primit, de la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor și prin intermediul Ministerului Afacerilor Străine, un tabel cu ostroavele și pădurele existente pe suprafața acestora (Ib., p. 111).

La 28 noiembrie 1892, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, Secțiunea Silvică, informa Ministerul Afacerilor Străine, prin adresa nr. 65418/27 noiembrie 1892, despre raportul șefului Ocolului Silvic Brăila prin care era semnalată prădarea fondului forestier din ostroavele și bălțile din județ (Ib., p. 124). Conform acestuia, marinarii vaselor navigabile, în special cele cu pânză, devastau pădurile de salcie. Gardienii responsabili cu paza acestora nu puteau riposta în fața numerosului personal navigant de la bordul vaselor. În acest context, șeful Ocolului propunea un control mai eficient în porturi din partea agențiilor căpităniilor în privința provenienței mărfurilor existente pe navele din Bulgaria, dar și din alte țări, precum și intervenția Ministerului Afacerilor Externe (Ib., p. 134).

Pe parcursul anului 1893, aceste incidente s-au repetat. Prin urmare, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, Secțiunea Silvică, aducea la cunoștință ministrului Afacerilor Externe dispozițiile legale ale art. 31, 34 și 35 din Codul Silvic, care prevedea concursul

*La 4 martie
1891, Agenția
Diplomatică de
la Sofia a primit,
de la Ministerul
Agriculturii,
Industriei,
Comerțului și
Domeniilor și
prin intermediul
Ministerului
Afacerilor
Străine, un tabel
cu ostroavele
și pădurele
existente pe
suprafața
acestora.*

Ostrovul „Kossi” avea o suprafață de 25 de hectare și era amplasat în mijlocul Dunării, între două ramificații de lățime egală, navigația desfășurându-se numai pe partea României.

oricărui funcționar sau ofițer public, în funcție de competențe, pentru prevenirea, constatarea și oprirea infrafracțiunilor silvice. La scurt timp, Ministerul Afacerilor Străine notifica Comandamentul Flotei Dunării despre adresa Ministerului Agriculturii (Ib., p. 145). La 4 martie 1894, Comandamentul Flotei de la Galați informa, prin adresa nr. 10193, Ministerul Afacerilor Străine despre controalele căpităniilor ca urmare a sesizării venite din partea acestui minister. Astfel, de exemplu, Căpitania Portului Bechet raporta despre plângerea brigadierului ocolului silvic Murto Craiova cu privire la infrafracțiunile silvice săvârșite de către șase turci în Ostrovul „Vărsariu”, care aveau permisiunea să pescuiască în apele române. Îngrijitorul porțiunii șenalului de la Gura Ignatului până la Capul Drăgșinului de Jos i-a prins pe pădurarii Ilie Grigorie Știrbu și Gligore N. Roșca cu patru care încărcate cu pari tăiați din Gura Ignatului, fapt pentru care a sesizat Căpitania Portului Bechet (Ib., pp. 161-162).

La 20 mai 1894, Ministerul Afacerilor Străine informa Comandamentul Flotei despre adresa Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, care făcea referiri la petiția lui Osman Husein din Rahova (Bulgaria) cu privire la exploatarea de către locuitorii comunelor bulgare din apropierea malului Dunării a ostroavelor care aparțineau de drept statului român. Astfel, acesta menționa ostrovul „Ada” sau „Pirgos” de la Rusciuc, ostrovul „Taban” de la Giurgiu, „Paraschiva” de la Turtucaia, „Cavanlâeh” de la Rusciuc, „Adasi” de la Siștov și ostroavele mici, aflate în apropierea ostroavelor „Taban” și „Pirgos” (Ib., p. 172). Ca urmare a investigațiilor făcute de reprezentanții Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, s-a constatat că ostrovul „Ada”, situat la patru ore de Rusciuc, și ostrovul „Taban”, situat la patru ore de Giurgiu, nu existau! Ostrovul „Ada” aparținea Bulgariei. Ostrovul „Kossi” avea o suprafață de 25 de hectare și era amplasat în mijlocul Dunării, între două ramificații de lățime egală, navigația desfășurându-se numai pe partea României. Ostrovul „Paraschiva” (deosebit de ostrovul „Paraschiva”, care se află în posesia statului român), situat în dreptul satului bulgar Popina, avea o suprafață de 40 de hectare, fiind poziționat în mijlocul Dunării, între două ramificații. Partea românească a fost erodată pe parcursul ultimilor cinci ani, fapt pentru care navigația a fost posibilă dinspre partea bulgară, unde adâncimea fluviului permitea trecerea vaselor. (Ib.).

CONTRIBUȚIA SERVICIULUI GEOGRAFIC AL MARELUI STAT MAJOR LA ALCĂTUIREA UNEI HĂRȚI A DUNĂRII

Pentru reprezentanții Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor era foarte dificil să impună respectarea prevederilor silvice, în special pe timpul iernii, când gheața care se forma între aceste ostroave facilita accesul pe teritoriul acestora și, astfel, posibilitatea de a fura lemne. Unele dintre aceste ostroave sufereau modificări permanente, care modificau linia graniței stabilite pe talvegul fluviului Dunărea. Existau constatări ale unor fapte prevăzute în Codul silvic, însă, pentru a evita orice neînțelegere, Secțiunea Silvică a Ministerului solicita, din partea Comandamentului Flotei, o hartă cu ostroavele și insulele aflate în apropierea acestora (Ib., p. 179). Mai mult decât atât, linia frontierei fluviale dintre România și statele riverane suferise modificări semnificative față de limitele stabilite prin Tratatul de la Adrianopol din anul 1829 (Jelavich, 2000, p. 32), fapt pentru care se impunea o discuție cu privire la noile realități din teren. Schimbările geologice și depunerea aluviunilor care influențeau linia frontierei fluviale erau factorii principali ai neînțelegerilor și nerespectării prevederilor Codului silvic român și ale regimului pescuitului pe Dunăre (AMAE, ib., p. 188).

Cu privire la acest aspect, și anume o hartă conformă cu modificările apărute după anul 1829, an în care Marele Stat Major Rus a realizat o hartă a fluviului Dunărea și a ostroavelor existente, ministrul Afacerilor Străine aducea la cunoștință omologului său de la Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, în vara anului 1894, că Inspectoratul Porturilor a primit ordin de la Comandamentul Flotei ca, împreună cu personalul tehnic și agenții silvici din partea Ministerului Agriculturii, să realizeze această hartă, mergând pe teren și constatând modificările apărute (Ib., pp. 201-202). Au fost făcute demersuri cu privire la acest aspect și la Departamentul Lucrărilor Publice și la Ministerul de Război (Ib., p. 202), pentru o contribuție la efortul topografic al realizării hărții, care, la final, trebuia supusă verificării unei comisii mixte, formată din reprezentanții statelor riverane, pentru a definitiva linia frontierei fluviale.

La 7 iulie 1894, ministrul Afacerilor Străine a primit un răspuns din partea Ministerului Lucrărilor Publice, Divizia a II-a, Biroul Porturilor, prin adresa nr. 10385, care conținea solicitarea amânării unui asemenea

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Existau constatări ale unor fapte prevăzute în Codul silvic, însă, pentru a evita orice neînțelegere, Secțiunea Silvică a Ministerului solicita, din partea Comandamentului Flotei, o hartă cu ostroavele și insulele aflate în apropierea acestora. Linia frontierei fluviale dintre România și statele riverane suferise modificări semnificative față de limitele stabilite prin Tratatul de la Adrianopol din anul 1829.

Activitatea Ministerului Lucrărilor Publice urma să fie susținută de lucrările efectuate de Serviciul Geografic al Statului Major și de cel al Comandamentului Flotei, în funcție de ritmul de activitate al acestor instituții și de deciziile luate de conducătorii acestora. Pentru a primi sprijin, Ministerul Lucrărilor Publice a făcut demersurile necesare pe lângă Ministerul de Război.

demers complex, din cauza lipsei temporare a directorului serviciului cadastral hidraulic, plecat la un congres de navigație interioară ce avea loc la Haga (Ib., p. 207). Insistând în demersul său, ministrul Afacerilor Străine a revenit în luna septembrie cu rugămintea ca, la reîntoarcerea reprezentantului serviciului cadastral hidraulic, să fie analizată propunerea privind realizarea hărții. La 7 octombrie 1894, Ministerul Lucrărilor Publice, Divizia a II-a, Biroul Porturilor, notifica Ministerul Afacerilor Străine prin adresa nr. 15723 că Serviciul Cadastral Hidraulic se ocupa deja cu studiile și lucrările specifice efectuării unei hărți hidrografice a Dunării, precum și cu lucrările de nivelment de la Galați până în apropiere de Călărași, fiind ridicate în dreptul porturilor principale profile și curbe de nivel (Ib., p. 211). Activitatea Ministerului Lucrărilor Publice urma să fie susținută de lucrările efectuate de Serviciul Geografic al Statului Major și de cel al Comandamentului Flotei, în funcție de ritmul de activitate al acestor instituții și de deciziile luate de conducătorii acestora. Pentru a primi sprijin, Ministerul Lucrărilor Publice a făcut demersurile necesare pe lângă Ministerul de Război (Ib.). Pentru a simplifica procedura colaborării interinstituționale, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, Secțiunea Silvică, propunea Ministerului Afacerilor Străine, la 3 octombrie 1894, prin adresa nr. 67922, ca toate informațiile necesare să fie transmise șefilor de circumscripție silvică, pentru a facilita accesul rapid la datele și faptele constatate în teren (Ib., p. 217). Cu privire la acest ultim aspect a fost informat și Comandamentul Flotei.

La 9 noiembrie 1894, Ministerul de Război notifica Ministerul Afacerilor Străine, prin adresa nr. 3016, că cercetarea topografică a cursului Dunării a început în anul 1894, având punctul de pornire la Brăila (Ib., p. 225). Cu acest prilej, Serviciul Geografic al Marelui Stat Major avea misiunea de a redacta harta țării, urmărind cu atenție lucrările topografice care se executau la Dunăre (Ib.). Aproape două luni mai târziu, la 3 ianuarie 1895, Ministerul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, Secțiunea Silvică, informa Ministerul Afacerilor Străine că atât inspectoratele regionale silvice, cât și șefii circumscripțiilor care administrau ostroavele românești de la Dunăre au fost instruite să acorde tot sprijinul reprezentanților Comandamentului Flotei și Inspectoratului Porturilor, pentru stabilirea și identificarea acestora și a insulelor existente (Ib., p. 288).

La 28 martie 1895, Ministerul de Război, Marele Stat Major, Secția III, notifica Ministerul Afacerilor Străine în legătură cu faptul că lucrările de-a lungul Dunării, începute de ofițeri operatori din această secție, necesitau prezența acestora pe teritoriul Principatului bulgar, fapt pentru care se solicita intervenția ministrului pe lângă guvernul bulgar pentru a permite acestor ofițeri să monteze semnele geodezice și topografice. Se mai cerea acceptul staționării acestor ofițeri, respectiv: colonelul Brătianu Constantin – directorul lucrărilor, maiorul Gărdescu Ion – șeful lucrărilor geodezice, locotenentii Scărlătescu Gh., Verescu Theodor, Graur Alexandru – operatori, precum și a bastimentului România, cu întregul personal militar, pe malul și în apele Dunării, între Rustiuc și Silistra (Ib., pp. 291-293). Cu privire la aceste aspecte, Agenția Diplomatică de la Sofia a făcut demersuri pe lângă guvernul bulgar, primind, în luna aprilie 1895, de la Ministerul Afacerilor Străine bulgar, avizele necesare realizării lucrărilor topografice. Erau acreditați ofițerii români, precum și echipajul navei românești pentru staționarea în apele și pe teritoriul riveran bulgar (Ib., p. 298). La scurt timp însă, maiorul Gărdescu Ion îi comunica telegrafic colonelului Brătianu Constantin că autoritățile bulgare de la Turtucaia nu îi permiteau staționarea pe teritoriul vecinului de la sud (Ib., p. 301). Cu toate acestea, lucrările topografice continuau pe malul românesc al Dunării.

La 26 septembrie 1895, comandantul Flotei, generalul Ioan Murgescu, îi comunica ministrului Afacerilor Străine, prin adresa nr. 6434, că au fost întocmite un memoriu asupra studiului ostroavelor române de la Dunăre, cinci procese-verbale, un tablou comparativ cu ostroavele clasate în ordine naturală, începând de la Vercioarova până la Gura Borcei și de la Prut la Mare, precum și trei planuri ale Dunării de Jos. Cu această adresă, generalul Ioan Murgescu restituia tabloul ostroavelor române și cele șapte hărți trimise de Ministerul Afacerilor Străine în luna mai 1895, precum și cele 12 planșe realizate de Statul Major Rus în anul 1830 (Ib., p. 312).

În luna aprilie 1900, Ministerul de Război, Direcția a V-a, Marina, notifica Ministerul Afacerilor Străine cu privire la constatarea comandantului Regimentului nr. 5 Vlașca asupra luării în posesie de către bulgari a ostrovului „Covanlâc”. Conform procesului-verbal întocmit de acesta la fața locului, „astăzi, 27 martie 1900, conform ordinului confidențial al Ministerului de Război nr. 1440 din 22 martie 1900, subsemnații, însărcinați cu anchetarea posesiunii ostroavelor

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

La 28 martie 1895, Ministerul de Război, Marele Stat Major, Secția III, notifica Ministerul Afacerilor Străine în legătură cu faptul că lucrările de-a lungul Dunării, începute de ofițeri operatori din această secție, necesitau prezența acestora pe teritoriul Principatului bulgar, fapt pentru care se solicita intervenția ministrului pe lângă guvernul bulgar pentru a permite acestor ofițeri să monteze semnele geodezice și topografice.

Raportul confidențial referitor la ocuparea ostrovului „Covanlâc”, situat pe malul stâng, și la partea din spate a ostrovului „Cama” de către cetățenii bulgari, înaintat de locotenentul Boerescu Cesar către Ministerul de Război, semnală prezența pe ostrov a unor pescari turci, care au primit un permis de pescuit din partea autorităților bulgare de la Rusciuc. În același timp, partea din spatele ostrovului „Cama” sau „Dinul”, numit de bulgari „Pergos”, era ocupată de turme cu oi.

Covanlâc și Cama, am procedat după cum urmează: 1) În ziua de 25 martie 1900, subsemnatul, însoțit de persoane în etate care cunoșteau îndeaproape aceste localități, m-am transportat cu canoniera Siretul și am făcut descindere în ambele Ostroave, dându-mi-se toate informațiile necesare pentru rezolvarea acestei anchete; 2) În ziua de 26 martie 1900, ne-am transportat pe uscat în comuna Malu, care se găsește în fața acestor ostroave, de unde, pe lângă observațiile făcute asupra situației lor, am luat și informații categorice asupra posesiei acestor ostroave de la oameni bătrâni, care au făcut serviciul de pădurari încă înainte de 1877; 3) Având în vedere cursul Dunării din prezent și configurația actuală a acestor ostroave, harta austriacă din 1853, precum și toate declarațiile persoanelor care ne-au servit a ne da lămuriri în această constatare, ne-au asigurat pe deplin că actualul curs al Dunării și configurația ostroavelor în chestiune sunt în totul după cum se arată în documente anexă; 4) având în vedere și lista ostroavelor de la Ministerul de Domeniu, în care se arată nume ostroavele și zăvoaiele ce aparțin statului român, precum și toate informațiile culese în această privință, rezultă următoarele: a) coada ostrovului Cama arătată pe ambele schițe, numită de bulgari Perigos, ce o are în posesiune, este alipită de un ostrov posesiunea României. Cele două ostroave erau separate printr-un canal navigabil al Dunării chiar după anul 1877. La data verificărilor, acestea erau unite, fiind evidențiate în timpul apelor mici” (Ib., p. 351).

Raportul confidențial referitor la ocuparea ostrovului „Covanlâc”, situat pe malul stâng, și la partea din spate a ostrovului „Cama” de către cetățenii bulgari, înaintat de locotenentul Boerescu Cesar către Ministerul de Război, semnală prezența pe ostrov a unor pescari turci, care au primit un permis de pescuit din partea autorităților bulgare de la Rusciuc. În același timp, partea din spatele ostrovului „Cama” sau „Dinul”, numit de bulgari „Pergos”, era ocupată de turme cu oi. Ciobanii și cele patru persoane care începuseră să contruiască o colibă au primit permis tot de la autoritățile bulgare. Din studierea tabelelor cu denumirea ostroavelor primite de la Ministerul Afacerilor Străine și Ministerul Domeniilor, cei doi ofițeri nu au găsit menționarea ostrovului „Covanlâc”, însă aceștia au remarcat faptul că acest ostrov era prezent pe harta Dunării din 1898, unde figura apropiat de teritoriul României, fiind trecut în lista anului 1898 ca aparținând statului român (Ib., p. 362). Neconcordanța pornea de la procesul-verbal al Inspectoratului Porturilor și Inspectoratul Silvic, care menționa că „Pergos” aparținea

Bulgari (Ib.), deși cei doi ofițeri au remarcat faptul că acesta se unise cu ostrovul „Cama”. Propunerea ofițerului Boerescu Cesar era ca, pentru eliminarea oricăror divergențe posibile, să fie desemnat un reprezentant superior al Ministerului Domeniilor, care să facă o nouă recunoaștere a acestor ostroave. După finalizarea acestui demers, se preconiza marcarea limitelor teritoriale prin borne, pentru ca regimentul responsabil cu paza frontierei și lucrătorii silvici să aibă reperatele necesare respectării liniei frontaliere româno-bulgare. O delimitare riguroasă și adaptată modificărilor geologice și geografice era benefică atât pentru flota românească, precum și pentru cea bulgară.

Pentru clarificarea problemei, la 27 iulie 1900, Ministerul Afacerilor Străine a fost notificat de către Ministerul de Război, Direcția a V-a, în privința constituirii unei comisii mixte, formată dintr-un ofițer de marină și un delegat al Ministerului Domeniilor, pentru rezolvarea chestiunilor legate de posesiunea ostroavelor de pe Dunăre, stabilind, în același timp, suprafața și producția acestora. Interesantă era propunerea Ministerului de Război în privința despăgubirilor rezonabile ale statului, care pierdea, prin schimbarea talvegului, posesiunea respectivelor ostroave. În cazul ostroavelor unite, se respecta canalul despărțitor sau, dacă acel canal dispărea prin depuneri de aluviuni, exista posibilitatea delimitării lui prin borne. Cum însă România avea cele mai vechi, mai mari și bogate ostroave formate la dreapta talvegului Dunării, nu se putea invoca limita talvegului conform listei nominale stabilite la 1830, în conformitate cu Tratatul de la Adrianopol (Ekrem, 1993, p. 212). Pentru a nu exista suspiciuni, se menționa și participarea unor delegați bulgari la discuțiile generate de eventualele contestații, pentru a putea fi analizate și rezolvate de guvernul român și bulgar în conformitate cu prevederile legilor internaționale (AMEA, ib., p. 333). În această privință, a numirii unor delegați bulgari, era necesară intervenția ministrului Afacerilor Străine.

La 10 august 1900, Ministerul de Război, Direcția a V-a, Marină, i-a delegat pentru studierea ostroavelor de pe Dunăre pe locotenentul-comandor Boerescu Cesar din Marina Militară, care cunoștea și era la curent cu lucrările topografice și hidrologice executate până la acea dată, și de locotenentul Stoianivici Constantin, a cărui misiune era de a-i ajuta pe membrii comisiei. Cei doi urmau să se prezinte la Ministerul Afacerilor Străine la 14 august 1900 (Ib., p. 344). În același

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Se preconiza marcarea limitelor teritoriale prin borne, pentru ca regimentul responsabil cu paza frontierei și lucrătorii silvici să aibă reperatele necesare respectării liniei frontaliere româno-bulgare. O delimitare riguroasă și adaptată modificărilor geologice și geografice era benefică atât pentru flota românească, precum și pentru cea bulgară.

Căpitanii porturilor din regiune au primit ordin să solicite navele Marinei Militare de fiecare dată când constatau nereguli din partea vecinilor bulgari și sârbi. În sprijinul acestora a fost trimisă șalupa tip „Vedea”, sub comanda sublocotenentului Coandă Gheorghe, care staționa la Gruia pentru a executa serviciul de patrulare între Calafat și Turnu-Severin.

timp, Ministerul Domeniilor a fost notificat pentru a-și desemna reprezentanții. Cei doi ofițeri erau remunerați din bugetul Marinei, iar materialele necesare erau plătite de Ministerul Domeniilor. Reprezentantul acestui minister, inspectorul silvic Ghehaia, împreună cu ofițerul Boerescu Cesar, au finalizat harta ostroavelor Dunării în luna decembrie 1900. La 31 ianuarie 1901, această hartă, însoțită de două memorii, au fost transmise Ministerului Afacerilor Străine român pentru a începe demersurile necesare unor înțelegeri cu statele vecine riverane Dunării, în vederea stabilirii de comun acord a liniei frontierei fluviale (Ib., p. 351 și urm.).

Deși se încerca o rezolvare diplomatică a deselor incidente de la frontiera fluvială, la 23 decembrie 1900, trei soldați bulgari de la pichetul nr. 24 au deschis focul asupra unei santinele române de la pichetul nr. 5, care voia să oprească un contrabandist bulgar ce trecea în mod clandestin în România (Ib., p. 360).

În aprilie 1901, supușii români Beitullah Bechir și Iusuf Ibrahim au fost uciși pe teritoriul României de către bulgarii Petcu Dinu și Iordan Ivanoff, care, deși au fost găsiți vinovați în urma anchetei desfășurate de o comisie mixtă, au primit o pedeapsă de cinci zile închisoare, în baza declarațiilor acestora, potrivit cărora cele două victime erau niște contrabandiști care nu au răspuns somațiilor lor (Ib., p. 372). Comandamentul Corpului 2 Armată raporta Ministerului de Război incursiunile locuitorilor bulgari pe ostroavele „Gâsca Mare”, „Gâsca Mică”, „Cinghina” și „Bersina”, de unde furau lemne. Pentru împiedicarea acestor fapte, a fost trimisă în patrulare, între Giurgiu și Turnu-Măgurele, șalupa militară tip „Argeș”, care staționa la Zimnicea. Cu această ocazie, căpitanii porturilor din regiune au primit ordin să solicite navele Marinei Militare de fiecare dată când constatau nereguli din partea vecinilor bulgari și sârbi. În sprijinul acestora a fost trimisă șalupa tip „Vedea”, sub comanda sublocotenentului Coandă Gheorghe, care staționa la Gruia pentru a executa serviciul de patrulare între Calafat și Turnu-Severin (Ib., p. 381).

Un alt capitol al incidentelor româno-bulgare a fost cel legat de Ostrovul „Bujorescu”, puternic mediatizat de presa vremii (Basciani, 2001, p. 23), pentru că a avut un impact major în deteriorarea relațiilor bilaterale româno-bulgare, al căror punct culminant a fost transpus în poziționarea asimetrică a celor două părți în timpul războaielor balcanice (1912-1913).

ÎN LOC DE CONCLUZIE

În contextul internațional al începutului de secol XX, incidentele de la frontiera româno-bulgară au fost mai puțin abordate de istoriografia românească, fiind, probabil, considerate niște evenimente locale și fără prea mare importanță. În opinia mea, aceste atacuri și animozități au arătat o tendință a Bulgariei de a crea o stare conflictuală cu vecinii săi, pentru a menține o presiune specifică unui stat cu aspirații expansioniste, fapt confirmat de politica dusă de guvernul bulgar înainte, în timpul și după evenimentele din Balcani, între 1908 și 1919 (Ciachir, 1997, p. 34).

Deși demersul meu științific urmărește, în principal, prezentarea sumară a acestor incidente, în plan secundar se dorește un omagiu adus ofițerilor români din cadrul Serviciului Geografic și Topografic al Marelui Stat Major și soldaților în termen care s-au jertfit în apărarea frontierei de stat – terestră, maritimă, fluvială și aeriană.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe/AMAE, Fond Problema 52, vol. 1, *Incidente de frontieră cu Bulgaria*, f.a., București.
2. Basciani, A. (2001). *Un conflict balcanic. La contesa fra Bulgaria e Romania în Dobrugia del Sud, 1918-1940*. Cosenza: Editura Periferia, https://www.academia.edu/268256/Un_Conflitto_Balcanico_La_Contesa_Fra_Bulgaria_E_Romania_In_Dobrugia_Del_Sud_1918_1940, accesat la 22 decembrie 2023.
3. Berindei, D. (1995). *Diplomația românească modernă*. București: Editura Albatros.
4. Ciachir, N. (1997). *Istoria politică a Europei de la Napoleon la Stalin*. București: Editura Oscar Print.
5. Crampton, R.J. (2002). *Europa răsăriteană în secolul al XX-lea... și după*, trad. Cornelia Bucur. București: Editura Curtea Veche.
6. Ekrem, M.A. (1993). *Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (1918-1944)*. București: Editura Științifică.
7. Hesapciiev, H. (2003). *Amintirile unui fost diplomat bulgar în România (1905-1910)*, ediție îngrijită de Daniel Cain. București: Editura Fundației PRO.
8. Ilčev, I. (2002). *Propaganda în politica externă a statelor balcanice (1821-1923)*, trad. Nicolae Moderău, Valeria Ristea. București: Editura Curtea Veche.
9. Jelavich, B. (2000). *Istoria Balcanilor*, vol. I-II, postfață Ion Ciupercă, trad. Eugen Mihai Avădanei. Iași: Institutul European.
10. Xenopol, A.D. (1930). *Istoria Românilor din Dacia Traiană*. Vol. XI. *Istoria politică a Țărilor Române de la 1822-1848*. Ediția a III-a. București: Editura Cartea Românească.

**ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663
PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”
DEVINE REVISTA OFICIALĂ
A MARELUI STAT MAJOR**

„Art. I - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revistă oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

*Carol - Regele României
Dat în Bucuresci la 8 decembre 1897*

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Cavaler”, categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 646
din 24.08.2004)**

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Comandor”, categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 10.05.2023)**

**Ordinul „Meritul Cultural”
în grad de „Ofițer”, categoria F
– „Promovarea culturii”
(Decretul Prezidențial nr. 483
din 30.06.2014)**

gmr.mapn.ro
facebook.com/gmr.mapn.ro